

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БІЗНЕСУ та ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК

№1(17)2012

**КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**
04078, м. Київ,
вул. Білицька, 41/43
(044) 430 15 77, 353 42 42
info@kibit.edu.ua

РЕКТОР: ЯКОВЛЕВА Олена В'ячеславівна
— кандидат філософських наук, професор
РІК ЗАСНУВАННЯ — 1961
КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ:
бакалавр, спеціаліст, магістр
РІВЕНЬ АКРЕДИТАЦІЇ — III, IV

ШКОЛА БІЗНЕСУ КІБІТ

Відкрита у 2004 році.
Надає повний обсяг
послуг з бізнес-освіти.
Діють короткострокові
програми PDS, MBA.

www.kibit.edu.ua

Ліцензія АД № 034560
від 04.05.2012 р.

ФІЛІЇ КІБІТ:

БІЛОЦЕРКІВСЬКА ФІЛІЯ
09100, вул. Логінова, 39/2,
тел.: 8 (0446) 333 108;
8 (04463) 512 77
e-mail: info_bc@kibit.edu.ua

ВІННИЦЬКА ФІЛІЯ
21022, вул. Тарногородського, 46
тел.: 8 (0432) 69 32 62;
8 (0432) 63 06 77
e-mail: info_vn@kibit.edu.ua

ЖИТОМИРСЬКА ФІЛІЯ
10029, вул. Комерційна, 2а
тел.: 8 (0412) 44 84 07;
8 (0412) 48-24-50
e-mail: info_gt@kibit.edu.ua

ЗАПОРІЗЬКА ФІЛІЯ
69123, вул. 14 Жовтня, 15
тел.: 8 (061) 270 60 87;
8 (061) 277 00 81
e-mail: info_zp@kibit.edu.ua

ЛУГАНСЬКА ФІЛІЯ
91006, кв. Южний, СШ № 51
тел.: 8 (0642) 711 706;
8 (0642) 710 798
e-mail: info_lg@kibit.edu.ua

НІЖИНСЬКА ФІЛІЯ
16604, вул. Незалежності, 42
тел.: 8 (04631) 9 03 51/52;
8 (04631) 7 51 41
e-mail: info_ng@kibit.edu.ua

УМАНСЬКА ФІЛІЯ
20300, пров. К. Цеткін, 2
тел.: 8 (04744) 4 28 20;
8 (04744) 3 50 44
e-mail: info_ym@kibit.edu.ua

ФАКУЛЬТЕТИ:

■ МЕНЕДЖМЕНТУ ■ ЕКОНОМІКИ ■ ПСИХОЛОГІЇ

0306

МЕНЕДЖМЕНТ І АДМІНІСТРУВАННЯ:

менеджмент туристичної індустрії
менеджмент зовнішньоекономічної діяльності
менеджмент підприємницької діяльності
менеджмент промислових підприємств
менеджмент охорони праці

0305

ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО:

фінанси
облік і аудит

0301

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ НАУКИ:

психологія праці та управління
педагогічна психологія
клінічна психологія

ДРУГА ВИЩА ОСВІТА

за всіма напрямками

МАГІСТРАТУРА

за спеціальністю «фінанси»

МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНА БАЗА:

власні навчальні приміщення,
комп'ютерні класи, доступ до Інтернет,
бібліотека, читальний зал,
власна поліграфічна база

ПРОФЕСОРСЬКО- ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД:

висококваліфіковані фахівці
(професори, доценти,
спеціалісти-практики)

ФОРМИ НАВЧАННЯ:

денна, заочна

Диплом бакалавра, спеціаліста,
магістра державного зразка. Студенти проходять практику у державних та комерційних установах. Працює служба працевлаштування студентів. Здійснюються мовні та фахові стажування студентів за кордоном. На запрошення Інституту лекції читають професори з провідних Університетів Західної Європи. Ведеться підготовка до незалежного зовнішнього тестування з математики, української мови та літератури, історії України.

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

В І С Н И К

Випуск № 1 (17)

Київ
Видавництво КІБіТ
2012

*ВВисловлюємо подяку президенту Київського інституту бізнесу та технологій
Яковлевій Ірині Іванівні за підтримку видання*

Даний номер містить тези доповідей на міжнародну науково-практичну конференцію КІБІТ “Студент-дослідник-фахівець” (м. Київ, 24 травня 2012 р.)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ЯКОВЛЕВА О.В., канд. філос. наук, ректор КІБІТ
ЯЗИНІНА Р.О., канд. екон. наук., д-р географ. наук – відповідальний секретар
ВЕТЧИНОВ І.А., д-р. екон. наук
СМАГІН В.Л., д-р. екон. наук
РОМАНЮК А.С., д-р. фіз.-мат. наук
КОНЧИН В.І., канд. екон. наук
КОРОСТЕЛЬОВ В.А., канд. екон. наук
ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., канд. псих. наук
ЄНА О.В., канд. екон. наук
ЗАПЛОТИНСЬКИЙ Г.С., канд. іст. наук

Відповідальна за випуск – **ЯЗИНІНА Р. О.**, д-р географ. наук

Вісник Київського інституту бізнесу та технологій
№ 1 (17) 2012

Видається з 2004 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію
в Держкомітеті телебачення та радіомовлення
серія КВ № 880 від 01.06.2004 р.

Засновник: ПВНЗ “КІБІТ” ТОВ

Затверджено до друку Вченою Радою
Київського інституту Бізнесу та Технологій
Протокол №9 від 21 квітня 2012 року

Тираж 500 прим.

Адреса редакції:
04078, м. Київ, вул. Білицька 41/43
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64

Видавець – ПВНЗ “Київський інститут бізнесу
та технологій” ТОВ
04078, м. Київ, вул. Білицька 41/43
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64
e-mail: vestnik@kibit.edu.ua

За достовірність інформації в публікаціях відповідальність
несуть автори статей.

Опубліковано в авторській редакції.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: КАФЕДРАЛЬНИЙ ПІДХІД

УДК 336.22

Л.В. БАРАБАШ, викладач
м. Умань

ЗАХОДИ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Одним з основних елементів кожної системи оподаткування в цілому та системи оподаткування доходів фізичних осіб зокрема є визначення бази оподаткування.

Згідно з ст. 164 розділу IV Податкового кодексу України базою оподаткування є “чистий річний дохід платника податку, який визначається шляхом зменшення загального оподаткованого доходу на суми єдиного соціального внеску та податкової знижки звітного року”. Водночас уточнено, що такий дохід “дорівнює сумі загальних місячних оподатковуваних доходів, іноземних доходів та доходів, отриманих фізичною особою – підприємцем від провадження господарської діяльності” (ст. 164 п. 164.1 пп. 164.1.3) [2].

Остання редакція податкового кодексу значним чином розширила базу оподаткування, включивши до оподатковуваних об'єктів всі доходи платника у матеріальній та нематеріальній формах. Однак невирішеним і спірним є питання щодо оподаткування доходів, отриманих платником внаслідок здійснення підприємницької діяльності. Останні зміни до Податкового кодексу в оподаткуванні фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності переінакшили обмеження щодо застосування спрощеної системи оподаткування, проте невиясненою залишилася проблема їх оподаткування як безпосередньо окремого виду доходів фізичних осіб.

Особи, джерелом доходу яких є підприємницька діяльність (діяльність на умовах самозайнятості та господарська діяльність) є платниками єдиного податку, який обраховується у відсотках з обсягу виручки від реалізації чи обчислюється за встановленою законодавством ставкою, що є скоріше платою за можливість ведення індивідуальної трудової діяльності, але жодним чином не стосується оподаткування безпосередньо їх доходів як фізичних осіб. Однак оподаткування підприємницьких доходів фізичних осіб особистим прибутковим податком є закономірністю в європейських країнах.

Ще однією особливістю бази оподаткування доходів фізичних осіб в зарубіжних країнах є диференціація ставок податку відповідно до сукупного оподаткованого доходу платника та від його

особливостей. Подібний досвід широко використовується у зарубіжних країнах. Зокрема, за американською моделлю система індивідуального прибуткового оподаткування населення складається з чотирьох ставок (10 %, 15 %, 25 % і 35 %), які встановлюються залежно від річного розміру доходу платника. Система оподаткування доходів Об'єднаного Королівства виокремлює шість видів сукупного доходу платника, які оподатковуються за ставками 20 %, 24 % та 40 %. Трирівнева градуйована система ставок оподаткування доходів фізичних осіб функціонує і в Німеччині: від 0 до 25,8 %, від 25,9 % до 33,5 %, від 33,6 % до 53 %, що застосовуються відповідно до рівня сукупного річного оподаткованого доходу громадянина [1, с. 110].

На нашу думку, необхідною першопричиною диференціації доходів населення є дослідження розривів між частками найбіднішого та найбагатшого населення країни. Як правило, для цього населення поділяють на групи відповідно до розміру доходів. Так, в Російській Федерації виокремлюють п'ять груп населення. В Україні ж групи не виокремлюються, а визначається лише частка населення, яке має відповідний розмір доходів. Для спрощення порівняльного моменту, пропонуємо розмір доходів фізичних осіб також згрупувати у п'ять груп: першу групу складе частка населення з найнижчими доходами (до 300 грн); другу – з доходами від 300 до 1020 грн (нижче мінімальної заробітної плати); третя об'єднує громадян з доходами, що є межею застосування податкової соціальної пільги (1020–1560 грн); четверта формується за рахунок поєднання населення з рівнем доходів від 1560 до 1920 грн; п'ята фіксує доходи понад 1920 грн.

Світова практика оподаткування доходів фізичних осіб ґрунтується на поділі платників на групи в залежності від виду і розміру доходу. При цьому за основу кожною країною береться одна з відомих на сьогодні форм побудови системи оподаткування – шедулярна чи глобальна. Перша започаткувалася у Великій Британії і в своїй основі має поділ доходів залежно від їх видів на частки – шедули, кожна з яких оподатковується окремо, а платниками виступають безпосередньо

фізична особа, що отримує дохід, та сім'я такої особи [3, с. 69]. У США існує чотири категорії платників: самотній громадянин, самотній голова сім'ї або голова домогосподарства, одружена пара, яка розраховує роздільні доходи та одружена пара, яка має сукупний дохід [4, с. 451].

Запропоновані заходи розширення бази оподаткування доходів фізичних осіб забезпечать стабільність надходжень до бюджету країни та сприятимуть збільшенню їх обсягів.

УДК 336(477)

ГОРОДЕЦЬКА М. О., к. е. н.
м. Ніжин

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У складі фінансової системи України можна виділити чотири основні та дві обслуговуючі сфери. До основних відносяться: державні фінанси, фінанси підприємств недержавної форми власності, фінанси населення та їх взаємозв'язки з міжнародними фінансами, а до обслуговуючих – фінансові ринки та страхування.

Всі ланки фінансової системи взаємопов'язані. Позитивні, або негативні тенденції в функціонуванні окремої складової фінансової системи безпосередньо відображаються на функціонуванні інших складових, стимулюючи або гальмуючи їх розвиток. До провідної ланки фінансової системи України слід віднести державні фінанси, оскільки:

- по-перше, через Державний бюджет здійснюється перерозподіл 28–34% ВВП. Якщо до цього додати фінансові ресурси Державного пенсійного фонду та інших державних соціальних фондів, то в розподілі та перерозподілі ВВП частка державних фінансів істотно перевищує 50%;
- по-друге, до державних фінансів, окрім Державного бюджету та державних соціальних фондів, також відносяться місцеві бюджети й створені на місцевому рівні різноманітні фонди, які належать місцевим органам самоврядування, а також комунальні та державні підприємства.

Тому, якщо в сфері державних фінансів відбуваються незадовільні процеси, то це одразу негативно відображається на всіх інших сферах фінансової системи країни.

За останні декілька років внутрішній державний борг України зріс до 360328 млн. грн., зовнішній – до 24669 млн. дол. США, або 197024 млн. грн., що складає приблизно 42% ВВП. [1]

Міжнародні золотовалютні резерви НБУ навпаки зменшуються і за станом на 1 березня 2012 р. склада-

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Кундєєва Г.О. Вплив рівня диференціації доходів населення на вирішення продовольчої безпеки домогосподарств / Г.О. Кундєєва // Вісник ЗНУ. – 2010, – №4(8), – С. 98-112.
3. Ткаченко Н.М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність. – К.: Алетта, 2004. – 554с.
4. Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн: Довідник / І.Д. Якушик, Я.В. Литвиненко. – К.: "МП Леся", 2004. – 480с.

ли 31,048 млрд. дол. США порівняно з 38,189 млрд. дол. США за станом на серпень 2011 р. [2]

Хоча особливого занепокоєння ситуація навколо державного боргу України не викликає (за стандартами ЄС критичним рівнем вважається 60% ВВП), тим не менше спостерігаються специфічні негативні тенденції, без виправлення яких навряд чи можна сподіватися на стабільний економічний розвиток нашої держави.

До особливостей сучасного етапу функціонування фінансової системи України можна віднести наступне:

- Державний бюджет переобтяжений соціальними видатками. Якщо в період економічного підйому на це можна було не звертати увагу, то в період економічної кризи цього робити не можна хоча б з причини того, що лише 28% соціальних пільг дійсно надходять до бідних верств населення, тоді як іншими користуються заможні верстви населення;
- відкритість української економіки, що робить економічну систему надзвичайно вразливою до впливу зовнішніх ризиків, а слабка конкурентоздатність вітчизняної продукції – до впливу валютних ризиків;
- скорочення обсягів валютних інвестицій в країну, як у зв'язку з кризою державних фінансів країн, що входять до зони Євро, так і в зв'язку з погіршенням інвестиційного клімату в Україні;
- хронічно пасивний торговельний баланс, який не завжди перебивається за рахунок фінансових операцій. З іншого боку, основна частка зарубіжних інвестицій надходить у країну у формі кредитів, які, з часом, необхідно буде повертати. Як правило, такі кредити мають коротко- або середньостроковий термін погашення;
- призупинка співпраці з МВФ, що негативно впливає на інвестиційний клімат та на бажання

- зарубіжних інвесторів вкладати фінансові ресурси в Україну;
- неефективна та складна податкова система, яка не стимулює розвиток малого та середнього бізнесу;
 - велике навантаження нарахувань на фонд оплати праці підприємств, що приводить до збільшення тінювих виплат заробітної плати.

В умовах, що склалися, на наш погляд, перш за все, необхідно скасувати штучну підтримку валютного курсу, що призведе до поліпшення реалізації експортних товарів та загальмує ріст обсягів імпорту.

Крім того, необхідно провести амністію капіталів, за винятком отриманих як наслідок злочинів проти особистості, в наркобізнесі, торгівлі людьми та інших кримінальних галузях. Задля виводу з тінювого обороту

заробітної платні необхідно, з одного боку, знизити нарахування на фонд оплати праці за рахунок дійсної реформи пенсійного страхування виключно з точки зору соціальної справедливості, з іншого – пропорційно розподілити ці нарахування між робітниками та роботодавцями.

Державній владі замість гальмування розвитку малого та середнього бізнесу необхідно навпаки створювати умови для їх всебічного розвитку, при цьому особлива увага повинна зосереджуватись на напрямках імпортозаміщення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний борг та гарантований державою борг// <http://www.minfin.gov.ua/>
2. Международные резервы в феврале сократились еще на \$316 млн. Комментарий НБУ//<http://news.zn.ua/ECONOMICS>

УДК 001.4:330

Григорова М.

Наук. керівник – Сизонов Д.Ю., ст.викладач

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ СУЧАСНОГО ЕКОНОМІСТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У нашому науковому дослідженні розглянуто термінологічний апарат сучасного економіста в лінгвопрагматичному аспекті (з урахуванням методик дослідження термінів Т. Кияка, Г. Винокура, Ф. Нікітіної та ін. у контексті універсальної лінгвістики). У статті ми наголошуємо на функціональних параметрах та основних принципах побудови термінологічного апарату активного мовця. Як джерельний матеріал взяті активні словники студента-фахівця, викладача-економіста, а також професійне мовлення експертів економічної сфери.

Питання термінології як функціональних одиниць мови неодноразово були об'єктами дослідження сучасних мовознавців, як українських, так і зарубіжних, зокрема Л. Симоненко, Л. Шевченко, Г. Чорновол, Д. Лотте, Г. Солганика та ін.

Сучасна професійна мова економіста суттєво змінила свої комунікативні орієнтири. У термінологічному апараті з'явилося дуже багато термінів іншомовного походження, професіоналізмів, наукових номенів, а також термінологічних неологізмів. Наприклад, до сучасної української мови увійшли такі мовні одиниці як *ребрендинг* (процес зміни назви компанії; зміни іміджу фірми); *ріелтер*, *ріелтор* (спеціаліст із купівлі-продажу нерухомості); *варант* (сертифікат, що підтверджує наявність товару на складі) тощо.

Цікавими є перекладознавчі наукові парадигми економічного термінологічного апарату. Перекладаються терміни, як правило, шляхом абсолютної транскрипції відповідно до мовних та історичних реалій: *готівка*, *позика*, *рахунок*, *мито*, *застава* тощо. Терміни-неологізми мають запозичену основу. Це, здебільшого,

англіцизми та американізми: *ретромаркетинг*, *супербанкнота*, *бізнес-еліта*, *піар-каманія* тощо.

Дуже часто нові терміни – це слова-гібриди, які складаються з кількох коренів власне українського та іншомовного походження: *афінансування*, *менеджментування*, *демінговий* тощо.

Важливо зазначити, що терміни-неологізми не обов'язково перекладаються, а часто функціонують і вживаються як і в мові-оригіналі: *IDEF*, *VISA*, *PR*. Переклад може бути лише по-кореневий: *CASE-засоби*, *PR-технології* тощо. На думку багатьох науковців-лінгвістів, такий процес лише шкодить національній основі мови, а тому ця проблема є актуальною та вимагає, в тому числі й від економістів, користуватися перекладознавчими методиками функціонування термінів іншомовного походження.

Важливу роль у творенні термінів національної мови відіграє мова ЗМІ, зокрема друкована преса, радіо, телебачення, Інтернет. В українській економіці в умовах ринкових відносин поживалися процеси купівлі-продажу, актуальними постали ціноутворювальні компоненти. У мові сучасної періодики відповідно з'явилися нові терміни на позначення цих процесів: *агфляція* (швидке підвищення цін на харчі); *акцент* (згода на оплату чи гарантія виплати грошових, товарних документів або товару); *геішефт* (вигідна дрібна спекуляція); *дезінфляція* (зниження рівня інфляції); *мерчендайзинг* (комплекс заходів, метою якого є підвищення попиту на продукцію) тощо. Медіалінгвістами сьогодні пропонується ретельно перевіряти значення та семантику активно використовуваних термінів.

Тож, термінологічний апарат сучасної економіки залежить від активної комунікації фахівців-економістів. Лексико-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти використання економічної термінології відіграють тут найважливішу роль, адже саме від цих аспектів та ретельній комунікативній підготовці термінологічний апарат в контексті сучасної української мови буде лише укріплюватись.

УДК 338.242

ЗАГАРІЙ В.К., к.е.н;
В.М. МУСІЄНКО
м. Умань

ІНВЕСТИВАННЯ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аналіз інвестиційного процесу в Україні показав, що перехід до ринкових принципів господарювання зумовлює необхідність структурних перетворень в економіці на сучасній технологічній основі. Рішення цієї задачі багато в чому залежить від створення такого інвестиційного клімату, який сприяє притоку як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій.

Забезпечення високих темпів розвитку підприємства може бути досягнуте за рахунок добору високоприбуткових інвестиційних проектів, та прискорення реалізації інвестиційних програм, передбачених на тому чи іншому етапі її розвитку. Мінімізація інвестиційних ризиків є одночасно найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності компанії у процесі здійснення інвестиційної діяльності. Виходячи з цього, серед розглянутих завдань інвестування в основний капітал пріоритетною є не максимізація доходу (прибутку) від інвестиційної діяльності, а забезпечення високих темпів економічного розвитку компаній, підприємств та економіки країни в цілому. До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать: рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій; правове поле держави (законодавча база); політична воля усіх гілок влади; стан фінансово-кредитної системи; статус іноземного інвестора; інвестиційна активність населення. За умов економічної кризи важливе значення має державна підтримка реалізації інвестиційних проектів розвитку пріоритетних виробництв, а також впровадження економічних регуляторів активізації внутрішньої інвестиційної активності.[2]

Інвестиції відіграють центральну роль в економічному процесі, вони визначають загальний ріст економіки. В результаті інвестування засобів в економіку збільшуються обсяги виробництва, росте національний дохід, розвиваються та достойно кон-

ЛІТЕРАТУРА

1. Голяков А. Міжнародні економічні терміни: словник-довідник. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
2. Головашук С. Українське літературне терміновживання: Словник-довід. – К.: Вища школа, 1995.
3. Райзберг Б., Лозовский Л., Стародубцева Е. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2006.
4. Киякт Т.Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти) // Іноземна філологія, 1992. – Вип. 104.

курують в конкурентному ринковому середовищі сектори виробництва та підприємства, що в найбільшій мірі задовольняють попит на ті чи інші товари та послуги. Отриманий приріст національного прибутку частково знову накопичується, проходить подальше збільшення виробництва, процес повторюється безперервно. Таким чином, інвестиції, що утворюються за рахунок національного прибутку в результаті його розподілу, самі обумовлюють його ріст, розширене відтворення. Причому, чим ефективніші інвестиції, тим більший ріст національного доходу, тим значніші абсолютні розміри накопичення, які можуть бути знову вкладеними в реальний сектор економіки. При достатньо високій ефективності інвестицій приріст національного доходу може забезпечити підвищення частки накопичення при абсолютному рості споживання.

Аналіз розвитку інвестиційної діяльності за останні роки показує її певну позитивну динаміку, розширення масштабів, видів і сфер. За даними Держкомстату в 2011 році в Україну з усіх інвестицій найбільше було вкладено в грошові внески в основний капітал – 44,3 %. Фінансові інвестиції склали 33,4 %. Внески в оборотні та необоротні матеріальні та нематеріальні активи та інші внески займають 10, 1% і 12, 2% відповідно [3].

В цілому за підсумком 2011 року в усіх видах економічної діяльності спостерігалось зростання інвестицій в основний капітал за винятком виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, що є негативним фактором в розвитку підприємств та секторів економіки України (зменшення на 15, 1%).

Сьогодні в економіку України вкладено понад 48 млрд.\$ прямих іноземних інвестицій, що майже на 5 млрд.\$ більше порівняно з 2010 р. Водночас є зовсім мізерним обсяг іноземних капітальних вкладень – 6,8 млрд. грн. за рік. За даними НБУ, у минулих роках найбільш вагомими були капіталовкладення в українську економіку із Кіпру – 22,2% від загального обся-

гу інвестицій, Німеччини – 15,8%, Нідерландів – 10,5%, Росії – 7,6%. На частку Кіпру і Німеччини припадає більше третини прямих інвестицій в Україну, приблизно 10 % сукупного товарообігу України припадає на ці держави. Іноземні інвестиції вкладені в 5348 підприємств України, 4312 з яких – спільні. Спільні підприємства володіють двома третинами загальної суми інвестицій. Основна форма інвестицій це – рухоме і нерухоме майно (65 %), лише близько 20 % – грошові внески в основний капітал.

Проте, основним джерелом фінансування залишаються власні кошти підприємств і організацій, питома вага яких складає 71,4 відсотка загального обсягу капітальних вкладень. Зменшення інвестиційних можливостей бюджетів усіх рівнів, які становлять лише 12,7 відсотків загальних обсягів капіталовкладень, не забезпечили належну державну підтримку структурним зрушенням в економіці. Рівень введення в дію найважливіших виробничих потужностей, будівництво яких здійснювалось із залученням державних капітальних вкладень, складав понад 40 відсотків, а на сьогодні введені в дію лише окремі об’єкти [4].

Як ми бачимо, на даний момент в Україні складна економічна ситуація щодо інвестицій в основний капітал. Щоб глибше ознайомитися з даною ситуацією, пропонуємо розглянути одну з областей нашої держави, а зокрема рух інвестицій в основний капітал Черкащини (табл.1).

Із таблиці видно, що найбільше виробничих інвестицій в підприємства Черкаського регіону було вкладено в 2008 році. Проте із настанням економічної кризи інвестиції в основний капітал значно зменшились.

Загалом, в економіці України склалася непроста ситуація. Країна, що збідніла внаслідок гострої економічної кризи, втрачає надійні джерела необхідного інвестування. І тепер, прагнучи, хоча б з чималим запізненням, відродити й активізувати політику відтворення як основу стабілізації та оновлення національного товаровиробництва, наразилася на протидію певних політичних і економічних сил. Концентрація фінансового капіталу у сферах нових структур, тіньового обігу та банківської системи, які не прагнуть до виробничого інвестування, по суті, гальмує відтворювальні процеси, економічну стабілізацію і зростання.

У стратегії інвестиційної діяльності важливу роль відіграють науково-обґрунтоване визначення пріори-

тетних напрямів інвестування, їх відповідність державним інтересам, програмним цілям національного відродження України, швидкого подолання економічної кризи і досягнення стабілізації та зростання національної економіки. Саме на пріоритетні напрями науково-технічного прогресу слід максимально націлювати інвестиційну й інноваційну діяльність та ресурси. На розвиток сучасних і майбутніх високотехнологічних виробництв можуть претендувати тільки ті країни, які здатні забезпечувати високий рівень науки, техніки, освіти, культури, організації управління та трудової дисципліни.

Зниження податкового тиску на підприємства може створити умови для формування у них власних фінансових джерел інвестицій – амортизаційних фондів і реінвестованої частини прибутку. Крім того, використання доходів від продажу акцій підприємств дасть змогу припинити спад виробництва і перейти від стагнації до економічного зростання. Однак таких ресурсів недостатньо для того, щоб зробити глибоку структурну перебудову економіки і забезпечити стабільне економічне зростання. Тому Україні потрібно залучати іноземні інвестиції.

Найістотнішою перешкодою для діяльності іноземних інвесторів в Україні є недосконалість відповідного законодавства. Спроби вдосконалення нормативних актів згідно з цілями України, а також мотивації іноземних партнерів зумовили часті зміни в українському законодавстві. До останнього часу не запропоновано жодного законодавчого акта, який би був достатньо відпрацьованим, універсальним. Ускладнює ситуацію і практика коригування нормативних актів під час їх руху від верхніх рівнів управління до нижніх. Це пов’язано з тим, що закони і постанови мають нерідко декларативний характер. Тому органи управління нижчих рівнів трактують їх на свій розсуд.

Залученню іноземних інвестицій перешкоджають нерозвинутість комунікаційних засобів, незабезпеченість повною, надійною нормативно-правовою та комерційною інформацією. Тому для стимулювання залучення інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці України доцільно здійснити ряд заходів, спираючись на принципи: стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування; диференційованого підходу до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів – з урахуванням обсягів і форм

Таблиця 1.

Інвестиції в основний капітал по містах Черкащини (тис.грн) [6]

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
м.Черкаси	151510	932346	1265552	1820763	2359808	788690	642855
м.Ватутіне	5447	16971	8004	24071	20492	9587	28779
м.Золотоноша	4259	38126	40406	101694	357060	67550	283421
м.Канів	2712	64148	125335	105439	204469	133872	128485
м.Сміла	10629	48816	94495	174761	141769	140768	194647
м.Умань	14015	100881	97065	116107	131721	65610	101076

інвестування, а також пріоритетів у розвитку економіки України; надійності, доступності та оперативності організаційного та інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій [2].

Україні також потрібно визначитися з вибором моделі розвитку своєї фінансової системи. З двох відомих у світі моделей – американської, яка передбачає переважання в структурі джерел фінансування коштів приватних інвесторів, і німецької, яка передбачає використання коштів власних фінансових груп, — перша, більшою мірою орієнтована на залучення іноземних інвестицій, припускає лібералізацію фінансового ринку і диверсифікацію власності, а друга орієнтована на накопичення банківського капіталу і встановлення банківського контролю за виробництвом [5, с. 73]. В Україні світова фінансова криза 2008 року створює можливості для використання першої моделі, бо внутрішніх фінансових ресурсів недостатньо, а банківська система не може упоратися з обов'язками трансформування заощаджень економічних суб'єктів в інвестиції.

Говорячи про іноземні інвестиції треба враховувати світовий досвід, який показує, що найбільших успіхів у залученні іноземних інвестицій досягають ті країни, які, по-перше, ставлять таку мету, як пріоритетну в своїй економіці, по-друге, використовують при цьому можливо більший набір заходів, а саме: створення привабливого інвестиційного клімату; формування міжнародного образу країни як такої, що надає

інвестору кращі, ніж інші країни, можливості. Залучаючи до країни іноземний капітал, українцям не слід забувати і про власні зусилля.

Висновки. Підводячи підсумок, необхідно сказати, що загалом інвестиційно-підприємницький клімат України, хоча і покращився в 2011 році, все ж залишається складним. Аналіз інвестиційного потенціалу в Україні свідчить, що для активізації інвестиційної діяльності необхідно: удосконалити законодавство, визначитися з вибором моделі розвитку своєї фінансової системи, створити умови для залучення як внутрішніх, так і іноземних інвестицій, знизити податковий тиск на підприємства. Це обумовлює необхідність розробки стійкої інвестиційної політики, спрямованої на формування ефективного механізму, який забезпечував би інвестиційну привабливість економіці України.

ЛІТЕРАТУРА

1. О.Бондаренко. Оптимізація інвестиційного забезпечення інновацій. // Банківська справа.- 2003.- №4.- С.13-17.
2. М.Герасимчук. Джерела і структура капітальних вкладень. //Економіка України.- 2004.- №12.- С.23-24.
3. Державний комітет статистики <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Державне агентство України з інвестицій та розвитку <http://in.ukrproject.gov.ua>
5. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін //Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 64–74.
6. Регіональний розвиток Черкаської області. Статистичний збірник.// Головне управління статистики у Черкаській області – 2011. – С.173-177.

УДК 657(075.8)

ІЛЬЧЕНКО Л.Б., к.е.н.
м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОВИМ ПРОЦЕСОМ ДАВАЛЬНИЦЬКОЇ СИРОВИНИ НЕРЕЗИДЕНТІВ

За роки незалежності значно розширилися торговельно-економічні зв'язки у міжнародних відносинах, у наданні різного роду послуг, зокрема, це стосується і переробки давальницької сировини на нову продукцію. Відповідно до міжнародних стандартів виникають проблеми в управлінні обліковим процесом при здійсненні міжнародних договорів щодо ввезення сировини на митну територію України, зберігання її у вітчизняного підприємства – виконавця, переробка її на готову продукцію та вивезення продукції замовнику. Нерідко виникають питання, яким чином слід контролювати сировину та готову продукцію щоб не допустити нестачі, зловживання службовими особами, а також не порушувати норми чинного законодавства щодо обліку та оподаткування.

На сьогоднішній день питанню щодо операцій з давальницькою сировиною у сфері зовнішньоекономічної діяльності приділено багато уваги практиками,

сучасними вітчизняними і зарубіжними вченими, зокрема, О.Р.Кіляр, В.Є.Житним, О.В.Орловою, Л.І. Лук'яненко, О.В. Небельцовою, В.В. Матвєєвим, В. Кузнецовим тощо. Проблеми управління обліковим процесом з точки зору менеджменту на сьогоднішній день розглядаються недостатньою мірою.

Управління обліковим процесом отриманої давальницької сировини від замовника і виготовленої з неї готової продукції, насамперед, стосується якісного менеджменту підприємства. Це пов'язано з тим, що такі активи на балансі підприємства не обліковуються, а лише знаходяться на відповідальному збереженні у підприємства, тобто замовник не передає права власності на сировину і готову продукцію виконавцю. Підприємство – виконавець надає тільки послуги щодо переробки сировини на готову продукцію, які підтверджуються актом виконаних робіт.

Давальницькою сировиною вважається сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, завезені на митну територію України іноземним замовником (закуплені іноземним замовником за іноземну валюту в Україні) та вивезені за її межі українським замовником для переробки на готову продукцію з наступним поверненням усієї продукції чи її частини в країну її власника або вивозом в іншу країну.

Учасниками операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах є замовник, він же власник сировини, та виконавець, він же переробник сировини на готову продукцію.

Управління обліковим процесом давальницької сировини й готової продукції, виготовленої з неї, здійснюється за такими функціональними складовими:

- ведення обліку;
- здійснення контролю;
- виконання аналітичних процедур.

З метою контролю за давальницькою сировиною й готовою продукцією, а також за порядком ведення обліку витрат пов'язаних з наданням послуг щодо виробництва готової продукції можна окреслити основні етапи облікового процесу господарських операцій, а саме:

1. Ввезення сировини на митну територію України, та її зберігання на складах у виконавця.

2. Переробка сировини на готову продукцію, включаючи давальницьку і власну сировину й матеріали.

3. Зберігання готової продукції на складах у виконавця.

4. Вивезення готової продукції.

5. Проведення розрахунків за надані послуги щодо переробки сировини на готову продукцію.

Аналітична функція управління обліковим процесом пов'язана з аналізом:

- списання сировини на виготовлення готової продукції;
- визначення норм природного убутку та понад норм під час зберігання і переробки сировини;
- визначення норм природного убутку при зберігання та передачі готової продукції замовнику;
- визначення фінансового результату від надання послуг з переробки давальницької сировини на готову продукцію;
- оцінка ефективності надання послуг з переробки давальницької сировини.

Ці та інші питання управління організацією обліку давальницької сировини є першочерговим питаннями менеджменту, так як від них залежить управління виробництвом й підприємством в цілому, а також вони впливають на кінцевий результат діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI // Голос України від 04.12.2010 р., № 229, / № 229-230.
2. Бутинець Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник. Житомир: ПП Рута, 2006р. 388 ст.
3. Житний В.Є. Удосконалення аналізу операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах: дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / Житний Валерій Євгенович. – Х., 2001. – 203 с.
4. Кіляр О.Р. Проблемні питання здійснення операцій з давальницькою сировиною в Україні / О.Р. Кіляр // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 16. – С. 390-396.

УДК 330:[519.86+519.7]

Клочко О.В. к.п.н.,
м. Вінниця

СИСТЕМА ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА ОСНОВІ НЕОКЛАСИЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ

На сучасному етапі розвитку суспільно-економічних відносин країни особливо актуальним постає питання раціонального управління соціально-економічними системами. Особливої уваги у таких умовах потребує планування економічних показників, орієнтоване на розробку економіко-математичних моделей, що дозволить передбачати ситуації та негативні наслідки функціонування системи, забезпечить стає довгострокове управління, знижуючи ризик прийняття стратегічних рішень. Тому у дослідженні розглянуто методи, прийоми і моделі аналізу та планування економічних показників на основі неокласичних моделей оптимізації.

На початку ХХ ст. Дж.М. Кейнс (1883-1946) сформував нову систему поглядів на постулати неокласиків

та вніс свої корективи у неокласичну теорію [1, с. 1120-1125]. Дж.М. Кейнс вважав, що макроекономічна система є цілісною системою, яка має свої закони функціонування та розвитку, а не є структурою суми окремих мікроєдиниць (фірм). Теорія фірми ґрунтується на наступних положеннях [2, с. 210-219]: Фірма визначається як деяка організація, що витрачає та використовує економічні фактори – працю, капітал, землю з метою виробництва продукції і послуг, які вона реалізовує споживачам та іншим фірмам. Задача раціонального ведення господарства фірмою полягає у визначенні оптимальної кількості продукції і розрахунку оптимальних витрат на її виробництво. Вважаємо, що фірма виробляє тільки один вид продукції, витрачаючи декілька видів ресурсів. Якщо позначити через

x_j кількість j -го, $j = 1, 2, \dots, n$, виду ресурсу, який витрачається фірмою, то вектор витрат матиме вигляд: $\bar{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)$. Нехай I – простір витрат, що складається з усіх можливих векторів витрат, є ортантом n -вимірного евклідового простору, враховуючи те, що витрати можуть неперервно змінюватись: $I = \{(x_1, x_2, \dots, x_n) | x_j \geq 0, j = 1, 2, \dots, n\}$, кожній точці даного простору витрат відповідає єдиний максимальний випуск. Технологічний зв'язок між випуском продукції і витратами називається виробничою функцією. Позначимо через q обсяг випуску, тоді виробничу функцію можна представити у вигляді:

$$q = f(\bar{x}) = f(x_1, x_2, \dots, x_n). \quad (1)$$

Вважається, що виробнича функція задовольняє двом аксіомам.

Аксіома 1. Існує підмножина простору витрат, яка називається економічною областю, у якій збільшення довільного виду витрат не призводить до зменшення випуску продукції.

Отже, якщо \bar{x}^1 і \bar{x}^2 довільні точки цієї області, якщо $\bar{x}^1 \geq \bar{x}^2$, то це призведе до виконання умови $f(\bar{x}^1) \geq f(\bar{x}^2)$. Іншими словами, зі збільшенням витрат ресурсів випуск продукції не спадає. Дана область характеризується невід'ємністю усіх перших частинних похідних виробничої функції. Вони називаються граничними продуктами:

$$\frac{\partial f}{\partial x_j}(\bar{x}) = MP_j(\bar{x}) \geq 0, j = 1, 2, \dots, n. \quad (2)$$

Аксіома 2. Існує область R , опукла підмножина економічної області, для якої матриця Гессе виробничої функції від'ємна визначена для усіх $z \in R$.

У цій особливій області виробничі також виконуються співвідношення:

$$\frac{\partial^2 f}{\partial x_j^2}(\bar{x}) = \frac{\partial}{\partial x_j}(MP_j(\bar{x})) < 0, j = 1, 2, \dots, n; \quad (3)$$

Це співвідношення називається законом спадної віддачі, тобто, якщо витрати одного виду додаються до постійних обсягів інших витрат, то у результаті отримується особлива область, у якій граничний продукт витрат зменшується.

Отже, неокласична теорія побудована на припущенні, що мета фірми полягає у максимізації прибутку шляхом врахування витрат для встановленої виробничої функції і заданих цін випуску p та цін витрат виробництва $\bar{w} = (w_1, w_2, \dots, w_n)$. Прибуток Π дорівнює доходу за рік R мінус витрати виробництва C :

$$\Pi = R - C \quad (4)$$

Річний дохід розраховується як кількості випущеної за рік продукції, помноженої на ціну випуску. З урахуванням формули (3) отримаємо

$$R = pq = pf(\bar{x}). \quad (5)$$

Витрати виробництва дорівнюють сумі виплат за усі види витрат

$$C = \sum_{j=1}^n w_j x_j = \bar{w} \cdot \bar{x}. \quad (6)$$

Таким чином, у довгостроковому періоді, оскільки фірма може обирати довільний вектор витрат з простору витрат, вона розв'язує наступну оптимізаційну задачу:

$$C = \sum_{j=1}^n w_j x_j = \bar{w} \cdot \bar{x}. \quad (7)$$

У розгорнутому вигляді задача матиме вигляд:

$$\max_{x_1, x_2, \dots, x_n} \Pi(x_1, x_2, \dots, x_n) = pf(x_1, x_2, \dots, x_n) - \sum_{j=1}^n w_j x_j, \quad (8)$$

де $x_1 \geq 0, x_2 \geq 0, \dots, x_n \geq 0$.

Таким чином, внутрішньо збалансована система планування показників повинна характеризувати якісну структуру господарської діяльності суб'єктів бізнесу, в умовах трансформаційних процесів економіки країни. Застосування системи планування економічних показників у поєднанні з сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями дозволить здійснювати ефективне генерування оптимальних управлінських рішень та розв'язувати задачі у різних сферах господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Интрилигатор М. Математические методы оптимизации и экономическая теория / Пер. с англ. Г.И. Жуковой, Ф.Я. Кельмана. – М.: Айрис-пресс, 2002. – 576 с.: ил. – (Высшее образование). ISBN 5-8112-0042-0.

УДК 620.477

Кучеренко С. М., к.е.н.,
Сумець Д.А.
м.Умань

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Кожен з нас щоденно вирішує питання унормування власного бюджету через витратний транспортний, харчовий, житловий аспект, який тісно пов'язаний з енергозабезпеченням. Ми прагнули дослідити ринок нафтопродуктів та атомних носіїв. В Україні спостерігається лавиноподібне зростання імпорту нафтопродуктів, яке вже завдало збитків вітчизняному виробникові та загрожує в подальшому погіршити ситуацію.

Причиною такого становища в українському секторі нафтопродуктів вважають податкові переваги, що їх мають зарубіжні виробники, зокрема з країн Митного союзу.

Фактично ж це було оголошенням війни білорусам, які нарощують поставки в Україну завдяки успішній логістиці та безперервній модернізації своїх виробництв протягом останніх мінімум десяти років. Попри це, переробними і Міністерство енергетики та вугільної промисловості, яке їх підтримало, ініціювали розслідування проти всіх країн – експортерів палива, до яких потрапили як Росія, так і країни Євросоюзу – Литва, Польща, Румунія.

Основним доказом стала неідентичність переважного обсягу імпортованих українських нафтопродуктів. А точніше, *імпорт був вищої якості, ніж українські нафтопродукти*. Так, якщо з-за кордону до нас надходили бензин і ДП стандарту Євро-4 і Євро-5, то, наприклад, бензин стандарту Євро-4 Лисичанський і Кременчуцький НПЗ почали випускати лише цього року. Такі нафтопродукти за рівнем якості вищі за українські і не схожі з ними [1, 2].

Другим ключовим моментом, який багато в чому впливає з першого, стали ціни на імпортовані нафтопродукти стандартів Євро-4 і Євро-5. Українські НПЗ випускали паливо за нижчими цінами, ніж імпорт, тож для них не було цінових перешкод [3].

Ще одним важливим моментом стала також загроза одержати відповідні торговельні санкції з боку країн-експортерів нафтопродуктів (йдеться про суму близько 2 млрд. доларів на рік) у разі застосування Україною спеціальних заходів проти цих країн [2].

Цілком очевидно, що українські НПЗ стали жертвою своєї інвестиційної політики, яка зумовила багаторічне відставання від зарубіжних конкурентів не тільки з країн Європи, а і з тієї ж Білорусі.

Ситуація нині виглядає так, що ставка на російські нафтові компанії, яким Україна віддала за копійки свої НПЗ під час приватизації наприкінці 1990-х, себе не виправдала. У будь-якому разі, за темпами модерні-

зації ми відстаємо від усіх сусідніх країн, а точніше, стоїмо на місці. “Лукойл” запустив останню нову установку (вісбрекінг) на Одеському НПЗ після завершення капремонту у 2008 році; в Лисичанську останнє таке свято було 2005 року (ізомеризація), та й то установку побудували на базі наявного устаткування.

На одне лише гідроочищення білоруси витратили більше, ніж усі українські НПЗ за останні три роки! Мало того, по суті відсутня не тільки поточна робота за новими проектами, а й навіть чіткі плани розвитку. Все як кажуть, “узагалі” та “по верхах”. Нині заводи нарікають на імпорт, а що заважало інвестувати тоді, коли ринок безроздільно належав їм? Ця “динаміка” змушує вважати не такою вже й неправподібною версією про те, що інвестиційний саботаж російських компаній у нафтопереробці України є спланованим і чітко координується з єдиного центру.

Половину електроенергії в Україні виробляють атомні електростанції. Їхній відпускний тариф практично втричі нижчий від тарифу споживачів, і саме на АЕС тримається енергозабезпечення українців. Ця ситуація спостерігається тривалий період. Багато років згадують про необхідність самозабезпечення країни ураном. Однак, його внутрішній видобуток з середини 1990-х років, коли була прийнята програма швидкого розвитку сектору, ще сьогодні забезпечує потреби вітчизняних атомних станцій поки приблизно на третину. Проектів із різкого нарощування виробництва власного урану було достатньо. Але видобуток на єдиному в Україні уранодобувному держпідприємстві “Східний гірничо-збагачувальний комбінат” відзначений протягом багатьох років позначкою 800 тонн уранового концентрату за рік. До 2010 року мали довести цю цифру до півтори тисячі тонн. Але весь період шукали якісь причини. Тому 2010 року Східний ГЗК виробив реально тільки 849 тонн концентрату. Основну масу урану біля 40 років видобувають дві кіровоградські шахти – Інгульська та Смолинська [4].

Руда Кіровоградщини належить до бідної (в основному із вмістом урану менш як 0,1%). Тобто з однієї тонни руди (фактично це граніт) можна отримати лише близько кілограма урану. Родовища складні – руда залягає величезними лінзами. Тому при її видобутку доводиться нарізати так званий блок, у середньому по 50-70 тис. тонн. Його поступово підривають і вивозять на переробку, заповнюючи порожнину пустою породою.

Основну масу легкодоступних руд на невеликих глибинах вибрали ще за часів СРСР. Хіба що зрідка

зустрічаються багатші ділянки. На Новокосянтинівському родовищі вміст урану трохи більший (0,13–0,2%), а руда залягає не так глибоко.

Якщо на Ватутінському родовищі розробку зараз ведуть уже на глибині 650 метрів, то в новій шахті уран поки що є і на 180–240 метрах. Запаси урану в ній оцінили майже в 93 тис. тонн, яких ядерній енергетиці вистачить на десятки років. Тож по Новокосянтинівському родовищу є оптимістичний програмний документ, який передбачає вихід протягом п'яти років на проектну потужність, яка становить 2500 тонн урану [43].

Новокосянтинівська шахта рівноцінна будівництву 29 вугільних шахт потужністю по мільйону тонн вугілля на рік.

Щоправда, вже було заявлено, що 2012 року фінансування капітальних витрат за рахунок власних коштів зросте до 500 млн. грн., щоб довести видобуток уранової руди на новій шахті до 100 тис. тонн на рік (близько 130 тонн урану). Це непогано коли забути, що влітку 2012-го очікували отримати 184 тис. тонн. Просто чудес не буває, на прориви потрібні гроші...

За розрахунками фахівців ГЗК, для виведення шахти на проектну потужність необхідно протягом найближчих чотирьох років залучити близько 5 млрд. грн. довгострокових (семирічних) кредитів. За світовими стандартами – небагато. Але в умовах України жоден банк чи група банків не ризикне їх видати [4].

Видобуваюча більше всіх урану Смолинська шахта (у 2011 році від неї очікували 410 тонн концентрату) вже вибрала понад половину розрахункових запасів базового родовища і вже досягла стадії зменшення видобутку. Хоча вона ще має запасів на роки 10–15. Потроху її персонал будуть переводити на Новокосянтинівську шахту, яка розташована між Смолиним та Кіровоградом. В перспективі тут має бути спільний українсько-російський завод з виробництва ядерного палива для АЕС.

УДК 336.2.631

МАРАХОВСЬКА Т.М., к.е.н.

м. Вінниця

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Спеціальний податок діє уже довгий період і зазнав певних еволюційних змін.

На початковому етапі запроваджений ФСП сплачували у рахунок платежів, головними з яких були внески до фондів соціального страхування (близько 70%). З 2005 року ці внески було вилучено із складу ФСП і доміганта змістилась у бік земельного податку та податку на прибуток. Основою нині діючого ФСП став земельний податок.

На сьогодні ФСП побудований на засадах рентного оподаткування землі. Проте, ряд дослідників вказують, принаймні, ще на два можливих підходи до виз-

Висновки

Що ж робити в такій ситуації? Треба чітко розуміти перспективи кожного підприємства й підписати чіткий графік виконання інвестиційних програм, як це нещодавно зробили в Росії, передбачивши санкції за зрив робіт на рівні державного управління. Метою вітчизняних НПЗ залишається отримання прибутку без постійного застосування досягнень НТП, що обумовлюється світовими вимогами поліпшення стандартів якості. Ця негативна тенденція призводить до збільшення обсягів закупівлі якісного імпорту. Інституціонально треба припинити дію старих стандартів якості палива і ухвалити закон про стимулювання модернізації НПЗ. Структура українського ринку нафтопродуктів не змінюється згідно зі світовими викликами енергозабезпечення.

І на фінансування купівлі урану в Росії уряд знайде гроші. І чи не повториться ситуація умовляння росіян ще кілька років потримати в себе наші високорадіоактивні відходи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко Л.А., Ван Цюйши. Государственное регулирование развития производства возобновляемых источников энергии / Л. Антоненко, Ван Цюйши // Актуальные проблемы экономики. – 2010. – №8. – С. 43-49.
2. Бурлака Г.Г., Бурлака В.Г. Стратегія нафтопродуктозабезпечення як складова енергобезпеки України / Г. Бурлака, В. Бурлака // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 42-49.
3. Орлов О.О., Рясних Є.Г. Формування ціни та прибутку на енергозберігаючу продукцію виробничо-технічного призначення / О. Орлов, Є. Рясних // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 69-78.
4. Письменна О.Б. Ресурсозбереження в контексті сталого розвитку уранодобувного району / О. Письменна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 192-199.

начення спеціального податкового об'єкта. Перший – на основі визначення ресурсного (виробничого) потенціалу сільськогосподарського підприємства, другий – на основі валового доходу за мінусом валових витрат – прибутку.

Прихильники першого варіанта зауважують, що можливість формування спеціального прямого податку у сільському господарстві визначається не лише рентними характеристиками сільськогосподарських угідь. За інших рівних умов, не останню роль на об'єктивність процесу оподаткування справляє так званий ресурсний потенціал.

За цього підходу податковою базою повинна бути площа сільськогосподарських угідь, співставна не по кадастровій вартості, а по ресурсному потенціалу. Останній характеризується кількісною оцінкою наявних у сільськогосподарського товаровиробника земельних, трудових і матеріально-технічних ресурсів, визначених при середньому рівні їх використання.

Прихильники цієї теорії переконані, що оподаткування на основі ресурсного потенціалу є більш об'єктивним (відносно рентного оподаткування землі), оскільки при формуванні його податкової бази, до уваги беруть більшу кількість факторів: трудовий ресурс, земля і капітал.

Дійсно, не завжди господарства, які мають більшу площу землі або кращі за якість ґрунти, отримують найвищі прибутки. Тобто, підприємство може володіти значною площею сільськогосподарських угідь, але через нестачу належних виробничих потужностей, зокрема основних засобів, воно має нести додаткові витрати на їх оренду.

Проте, щодо вітчизняного сільськогосподарського виробництва, то практична реалізація даної концепції є надто складною.

Щодо другого підходу зауважимо наступне: механізм його формування є типовим для країн з достатнім рівнем економічного розвитку й відповідним досвідом практики оподаткування. У таких країнах податкові засади будуються, як правило, на основі прямого прогресивного оподаткування, для якого характерна схема – платить більше той, хто більше заробляє.

В умовах вітчизняного виробництва слідування такому принципу для всіх сільськогосподарських підприємств поки що залишається у перспективі.

Схиляємось до позиції конструктивного поетапного реформування фіксованого сільськогосподарського податку з одночасним і послідовним адаптуванням господарюючих суб'єктів до умов загальноновизнаного оподаткування. Сільськогосподарські підприємства з метою оподаткування слід поділити за видами діяльності: зокрема необхідно здійснити поділ на промислово-тваринницький та рослинницький напрями. Підприємства тваринницького напрямку, маючи декілька гектарів сільськогосподарських угідь і не здійснюючи на них господарську діяльність, володіють усіма правами оподатковуватися спеціальним режимом – у формі ФСП. Тому для таких підприємств можна змінити податкову базу чинного ФСП з грошової оцінки землі на прибуток.

Вважаємо, що потенційно можлива ставка оподаткування сільськогосподарських підприємств промислово-тваринницького напрямку спеціальним прямим податком може становити 10 % від об'єкта оподаткування (прибутку).

Потенційно механізм спеціального оподаткування на основі прибутку, а не грошової оцінки земель, можна застосувати і для сільськогосподарських підприємств тваринницько-рослинницького напрямку (з домінуючою часткою отримання доходів від тваринництва – понад 50%). Хоча тут є деякі нюанси. Підприємства тваринницько-рослинницького напрямку не завжди отримують позитивний фінансовий результат (прибуток).

Тому з впровадженням такого механізму потрібно притримуватись певної послідовності дій. Спочатку необхідно визначитись, як спрацює запропонована модель при оподаткуванні сільськогосподарських підприємств промислово-тваринницького типу, і вже потім, на основі зроблених висновків, планувати її доцільність застосування для сільськогосподарських підприємств загального напрямку.

Для сільськогосподарських підприємств рослинницького напрямку механізм спеціального прямого оподаткування варто залишити в його нинішньому вигляді з внесенням певних корективів.

Податкова база для ФСП та для земельного податку в сільському господарстві є однаковою – грошова оцінка землі.

Виходячи з викладеного, вбачається можливим для сільськогосподарських підприємств замінити діючий ФСП на земельний. У методологічному та методичному плані така заміна не призведе до значних ускладнень, адже механізм формування цих податків є майже однаковим.

Таким чином, за інших рівних умов, механізм спеціального оподаткування повинен максимально відповідати спрямованості діяльності сільськогосподарських товаровиробників (рослинництво і тваринництво). Виходячи з цього, податкову базу необхідно максимально адаптувати під конкретний напрям. Тобто, для господарств рослинного напрямку слід застосовувати грошову оцінку землі, а для господарств тваринницького напрямку розвитку – загальний прибуток, як різницю між валовими доходами та валовими витратами. Вважаємо, що такий підхід матиме об'єктивний характер і відповідатиме принципам формування оптимального оподаткування в сільському господарстві.

УДК 332.6(075.8)

МАРТИНЮК П.С., д.е.н.

м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ОЦІНКИ БІЗНЕСУ

Актуальність оцінки бізнесу пов'язана з розвитком фінансового і фондового ринку, ринку нерухомості і капіталу. На сьогодні в Україні визначення вар-

тості компанії, фірми, підприємства, окремих складових бізнесу, земельної ділянки, будинку перейшло від теорії до практики.

Оцінка майна, бізнесу, нерухомості має практичний інтерес не тільки для фахівців – оцінщиків, але і для академічної сфери та кола власників бізнесу і керівників підприємств, фінансистів-практиків, представників державних і законодавчих структур.

В умовах становлення цивілізованих ринкових відносин в Україні обумовлено формується необхідність поширення знань оціночної діяльності для всіх фахівців економічного профілю.

Розвиток бізнесу прямо залежить від рівня і якості знань з організації менеджменту, економічного обґрунтування грошового обігу, які базуються на умінні визначення попередньої оцінки залученого до майна, нерухомості та грошових коштів. Оцінка вартості бізнесу має важливе значення для проведення операції купівлі-продажу, визначення строкових внесків, інвесторів, оптимізації обсягу сплати податку, виходу з банкрутства, проведення антикризової політики.

Можливості процесу оцінки бізнесу надають об'єктивність прийняття управлінських рішень:

- з реструктуризації підприємства, ліквідації, злиття, поглинання чи виділення самостійних підприємств з систем холдингу на основі ринкової оцінки за формою купівлі або викупу акцій;
- підвищення ефективності поточного бізнесу за рахунок зміни системи організації управління ресурсами підприємств;
- визначення вартості цінних паперів при купівлі-продажу акцій підприємства на фондовому ринку;
- визначення вартості застави при кредитуванні з врахуванням кредитоспроможності та платоспроможності;
- з розв'язання питань націоналізації майна;

В останній час все більше поширюється добровільна оцінка бізнесу і в загальній оціночній діяльності більше 86 % проводиться робота за ініціативи власників бізнесу.

Добровільну оцінку проводять за умов:

- запровадження інвестиційного проекту нового бізнесу;
- підвищення ефективності внутрішнього поточного управління;
- продажі, купівлі бізнесу;
- додаткової емісії, застави цінних паперів;
- реструктуризації, страхування, оподаткування і добровільної ліквідації бізнесу.

У світовій практиці оцінюючої діяльності визначають закономірності оцінки бізнесу. Наприклад в

Російській Федерації виділяють три групи закономірностей.

До першої групи закономірності з позиції власника належать: закономірності корисності, заміщення, очікуваної корисності.

Друга група включає закономірності, що пов'язані з особистими об'єктами оцінки та його використання: закономірність безпосередньо вкладання коштів в об'єкт бізнесу, додаткової і граничної продуктивності і збалансованості.

Вплив ринкового середовища на вартість об'єкта бізнесу характеризує третю групу закономірностей: залежності від розміщення, відповідності вимогам місцевого ринку конкуренції, змін вартості за часом, ефективності використання.

Оцінку бізнесу сьогодні регулюють Закони України "Про оцінку майна, прав а професійну оцінку діяльність в Україні", "Про приватизацію майна державних підприємств", "Про оцінку земель" та "Положення (національні стандарти) з оцінки майна", "Методики оцінки майна", "Методики оцінки об'єктів оренди", "Методики товарознавчої експертизи та оцінки дорожніх транспортних засобів".

Для майбутнього фахівця економічного профілю необхідно формувати систему знань з оціночної діяльності. Фахівці повинні володіти підходами і методами оцінки бізнесу (ринковим, доходним, основою активів). Наприклад: доходний підхід вимагає методи дисконтування грошових потоків і капіталізації доходів; підхід чистих активів – методи чистих активів і ліквідаційної вартості; ринковий підхід – методи ринку капіталів, взаємовигод, галузевих коефіцієнтів. Всі методи оцінки бізнесу мають переваги і недоліки з позиції інформативного забезпечення, прийняття економічних і фінансових ринків, інфляційних процесів.

Процес оцінювання бізнесу є науково-дослідною роботою, пошуком ефективної ціни серед альтернативних значень, визначення ефективного підходу та методу при розрахунках цілі бізнесу. Це може бути оцінка вартості підприємства, окремого виду майна, бізнесу в конкретних цілях – вартість активу, ліквідаційна вартість, вартість інвестування, вартість реструктуризації. Визначення ринкової вартості бізнесу вимагає творчого підходу і розв'язання складного завдання від спеціаліста і базується на стику знань макроекономічних і секторних аспектів, фінансових, бухгалтерських, правових і податкових питань, а також технічної компетенції і володіння методиками оціночної діяльності.

УДК 947.777

МОШКО В.В., викладач

ПАХОМОВА Т.М., к.е.н.

м. Ніжин

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОГО ОБЛІКУ

Існують архівні свідчення про те, що в Росії вже у 1645 р. застосовувалися як міські, так і загальні кошториси витрат, але якихось визначених правил їх складання не було. Не існувало й звітності про виконання кошторисів. Прикази збирали гроші, витрачали їх, решта – залишалась у їх розпорядженні на наступні періоди. При дефіциті грошей їх могли позичити в іншого приказу. Оприлюднення, розголошення даних про стан фінансових справ приказу не допускалось.

З 1802р., після створення Міністерства фінансів (МФ), стали складати розпис доходів і витрат на підставі кошторисів міністерств.

У 1811 р. видано “Наказ Міністерству фінансів”, в основу його покладено “План фінансів”, відповідно до якого витрати поділялися на необхідні, корисні, надмірні, зайві та некорисні. МФ складало зведений кошторис, який подавало в Державну Раду, а остання – на затвердження государеві. Фінансові справи держави були таємницею. Недоліки діючих правил довели державні фінанси до хаотичного стану. Тоді МФ відрядило спеціальну комісію для вивчення бюджетної справи у країнах Західної Європи. Результатом такого вивчення стали підготовлені комісією і затвержені МФ “Правила складання, розгляду, затвердження і виконання державного розпису” від 22.05.1862 р. Ці правила передбачали складання кошторисів для всіх управлінь за єдиною методикою з обов’язковим обґрунтуванням необхідності тих або інших статей витрат і сум; розмежування постійних і тимчасових витрат; спеціалізацію витрат за основними напрямками; порівняння кошторисних, показників зі звітними показниками минулого року. Пізніше було прийнято доповнення до цих правил, яке передбачало суворе дотримання розподілу доходів і витрат на параграфи і етапи, що застосовується і до цього часу.

Бюджетні правила 1906 р. дали право міністерствам перекладати попередній розгляд кошторисів на комісії Державної Думи і Державної Ради.

У становленні і розвитку бюджетного обліку в радянський період можна виділити такі етапи.

1) 1917–1938 рр. – бюджетний облік ведеться за простою системою відповідно до трьох планів рахунків: а) дня обліку операцій з виконання кошторису витрат за бюджетом; б) для обліку операцій з позабюджетними коштами; в) для обліку операцій в нестатутних підсобних господарствах. Облік регламентувався “Інструкцією з рахівництва і звітності для урядових адміністративних установ” (1923 р.), “Інструкцією з ведення обліку за простою системою” (1927 р.), “Інструкцією

про бухгалтерський облік за простою системою в установах, що знаходяться па Державному бюджеті СРСР” (1932р.).

2) 1939–1955рр. – запроваджується подвійна система обліку. У 1938р. затверджується “Інструкція про бухгалтерський облік за подвійною системою обліку в установах, що знаходяться на державному і місцевих бюджетах” та “Інструкція про бухгалтерський облік (за простою системою) в установах, що знаходяться на державному і місцевих бюджетах”. Перша передбачала роздільний облік виконання кошторису за бюджетом і позабюджетними коштами, операцій щодо капітальних вкладень і підсобних господарств на госпрозрахунку. У цьому ж році затверджений єдиний план рахунків для обліку виконання кошторисів.

3) 1955–1987рр. Вперше в СРСР у 1955р. затверджується МФ “Положення про бухгалтерську звітність і баланси в установах і організаціях, що знаходяться на Державному бюджеті СРСР”, видано нові інструкції з бухобліку за подвійною і простою системами. Для установ, які ведуть облік за подвійною системою, затверджено єдиний план рахунків, вони стали складати один баланс з виконання кошторису витрат. У 1958 р. МФ затверджує “Методичні вказівки з бухгалтерського обліку в централізованих бухгалтеріях бюджетних установ”. Пізніше було розроблено облікові регістри для машинної обробки облікової інформації.

Період 1988-1999рр. охоплює останні радянські і перші пострадянські роки. Розвиток бюджетного обліку в цей час характеризується:

- переведенням бюджетних установ на подвійну систему обліку;
- обліком показників комерційної діяльності бюджетних установ і позабюджетних джерел їх фінансування;
- відновленням установ державного казначейства.

З 2000 р. починається новий період в розвитку бюджетного обліку, який визначається:

- впровадженням нового плану рахунків бухгалтерського обліку в бюджетних установах;
- будовою балансу за принципом “нетто” тощо.

Історія розвитку бюджетного обліку тісно пов’язана з історією органів казначейства. Вони збирають, зберігають, пересилають державні доколи, здійснюють платежі, продають гербові марки, папери, видають свідоцтва на право торгівлі тощо.

Історія повторюється. У період становлення ринкової економіки бюджетні кошти були розпорощені у значній кількості комерційних банків, внаслідок чого

облік і контроль за їх витрачанням фактично було втрачено. Саме тому й виникла необхідність відтворення органів держказначейства і створення єдиної системи обліку надходження і витрачання бюджетних коштів, що й здійснено у Російській Федерації відповідно до Указу Президента РФ від 8.12.1992 р., а в Україні – починаючи з 1997 р. (відповідно до Постанови КМУ і НБУ від 14.01.1997р.№ 13).

УДК 338.174

ПАХОМОВА Т. М., к.е.н.,

Мошко В.В. викладач

м. Ніжин

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЄДИНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВНЕСКУ

Єдиний соціальний внесок – це консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов’язкового соціального страхування в обов’язковому порядку, тобто це платіж який поєднує в собі декілька внесків на соціальне та пенсійне забезпечення. Вступив в дію ЄСВ з 01 січня 2011 року. Ведення єдиного соціального внеску має полегшити подання звітності до всіх фондів соціального страхування – всі ці відрахування зводяться в один, єдиний соціальний внесок, який сплачується однією сумою до Пенсійного фонду України. При визначенні розміру єдиного соціального внеску враховано кошти які сплачуються на чотири види соціального страхування. Розмір єдиною соціального внеску залежить від виду економічної діяльності кожного підприємства чи фізичної особи- підприємця, та визначається за класами професійного ризику. Їх – 67. Клас професійного ризику визначає Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. Згідно з відповідним класом буде визначено відсоток нарахувань на фонд оплати праці, який має сплатити роботодавець. Розмір єдиного соціального внеску, що має сплатити роботодавець, який має 1 клас ризику (благодійні фонди, церкви) – 36,76%, а останній 67 клас (шахти, сталевари) відповідно – 49,7%. Якщо діяльність проводиться за декількома видами діяльності, то основним буде той клас ризику, який на кінець звітного року приносить найбільший відсоток прибутку.

Для бюджетних установ цей відсоток становить 36,3%.

Об’єктом нарахування єдиного соціального внеску для платників визначаються суми:

- нарахованої заробітної плати, в яку включають основну і додаткову з/плату, інші заохочувальні

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутинець Ф. Ф., Олійник О. В., Шигун М. М., Шулепова С. М. Організація бухгалтерського обліку. – Житомир: ЖІТІ, 2001.
2. Ворончук П. Г., Онишук В. М. Довідник з питань бухгалтерського обліку. – К.: Україна, 1991.
3. Джога Р. Т. Бухгалтерський облік в бюджетних установах. – К.: КНЕУ. – 2001.

та компенсаційні виплати в т.ч. в натуральній формі;

- суми винагород за цивільно-правовими договорами, що складає – 34,7%;
- суми оплати перших 5 днів тимчасової непрацездатності, які складають – 33,2%;
- допомоги або компенсації згідно законодавства.

Щодо працівників то ЄСВ, що утримується з працівника складає – 3,6%. ЄСВ, що утримується із суми лікарняного, що нараховується працівнику – 2%.

ЄСВ, що утримується із суми працівника за ЦПД складає – 2,6%.

В бухгалтерському обліку єдиний соціальний внесок обліковується на рахунку 65. Нарахування Єдиного соціального внеску проводиться по Кт 65 Дт 23, 91 т.д.

Перерахування Єдиною соціального внеску робиться по Дт 65 Кт 31 рахунка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон про ЄСВ – Закон України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування” від 08.07.2010 р. № 2464-VI.
2. Закон про оплату праці – Закон України “Про оплату праці” від 24.03.95 р. № 108/95-ВР.
3. Закон № 400/97 – Закон України “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” від 26.06.97 р. № 400/97-ВР.
4. Закон № 2240 – Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням” від 18.01.2001 р. № 2240-III.
5. Закон № 1533-Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття” від 02.03.2000 р. № 1533-III.
6. Закон № 1058 – Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 р. № 1058-IV.

УДК 316.6

Петренко М.І. – ст.викладач

м. Ніжин

ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Історично Європа раніше за інші регіони світу розвинули ринкові системи, які з часом зазнали неабиякого поєднання з державним сектором і розвинутими соціальними системами. Кожна європейська країна адаптувала ринкові принципи з притаманними їм відносинами двох провідних сил – праці і капіталу – відповідно до своїх конкретних і неповторних умов. Науковці, які досліджують цю тему, схильні вважати, що єдиної європейської соціальної системи не існує. Протягом останніх 25 років в ЄС існує ряд режимів добробуду – моделей, що різняться обсягом тих чи інших пільг і обґрунтуванням прав на їх отримання, фінансуванням та організацією. Її найбільш довшою формою є “соціальне ринкове господарство” – в Німеччині, неповторні соціальні економіки Франції та Італії, північна “скандинавська” модель Швеції, середземноморська – корпоративна, заснована на традиціях (велике значення має сім’я).

Відомо, що сукупність заходів та інституцій, які призначені забезпечити достойний стан людини у суспільстві і утворює соціальну систему. Цілями соціальної політики є соціальна справедливість у розподілі благ, соціальний захист ризиків (хвороби, старість, безробіття), соціальний мир і партнерство на ринку праці.

Остання подія в країнах ЄС (а це Греція, Португалія, Ірландія, Італія та інш.) – це виклики, які призводять до нових соціальних загроз, а також змін рамок умов соціальної політики. Цілком очевидно, у всіх країнах-членах ЄС прийшли до розуміння того, що подальший розвиток національних соціальних систем є необхідністю. До цього їх підштовхують і деякі факти, які вражають:

- 21 мільйон безробітних;
- загострення проблеми розподілу створених цінностей між капіталом і працею, а також розподіл доходів між окремими країнами (16% європейського населення наражається на ризик фінансової бідності);
- надання суспільних послуг (освіта, охорона здоров’я, безпека, інфраструктура і т.д.), що можуть використовуватися всіма, тобто незалежно від внеску у фінансування.

Європейські соціальні системи базуються на таких підвалинах: Цінності. Перш за все – солідарність і соціальна згуртованість, свобода пересування, рівність шансів та відсутність дискримінації, загальний доступ до освіти та медичного обслуговування, а також сталий соціальний та екологічний розвиток і соціальний діалог. Очевидно, що в різних країнах традиції відмінні, вони по-різному реалізуються, проте цінності як такі поділяють усі держави ЄС.

Другою підвалиною є європейське законодавство. У Європі створені обов’язкові мінімальні стандарти, які стосуються власне умов праці, свободи пересування найманих робітників, однакового ставлення до жінок і чоловіків, охорони здоров’я та безпеки на робочому місці, а також подолання дискримінації. Європейське регулювання призвело до відчутного покращення в багатьох країнах ЄС і запобігло соціальному демпінгу.

Третьою підвалиною є солідарність із країнами-членами ЄС чи регіонами, які характеризуються певною відсталістю в розвитку і потребують підтримки. Цю солідарність втілюють у собі структурні фонди. Так, наприклад, Європейський соціальний фонд уже 50 років сприяє покращенню кваліфікації працівників, підвищенню конкретної спроможності підприємств і покращує доступ дискримінованих груп до ринку праці. Нині Євросоюз щорічно виділяє Соціальному фонду близько 11 мільярдів євро, що становить 10% його бюджету і забезпечує підтримку протягом року майже 9 мільйонам людей. До 2013 року Польща отримує з фонду 9,7 мільярдів євро. Іншим інструментом солідарності є, окрім того, створений у 2008 р. глобалізаційний фонд. Він надає підтримку в розмірі близько 500 млн. євро щорічно тим працівникам, які у зв’язку з переміщенням підприємств за межі ЄС втратили свої робочі місця.

Четвертою підвалиною є соціальний діалог. Єврокомісія надає діалогу між роботодавцями та працівниками великого значення. Соціальні партнери на європейському рівні можуть також укладати договори, які потім втілюються в життя в країнах-членах ЄС. Останнім рішенням у міжсекторальному соціальному діалозі є порозуміння у справі подолання насильства та домагання на робочому місці. Крім цього, Єврокомісія має завдання сприяти соціальному діалогу.

П’ятою підвалиною є координація національних політик у тих сферах, у яких ЄС не може діяти на законодавчому рівні. Ця підвалина, яку дехто називає “м’яким законом”, сформувалася в останні роки. У політиці зайнятості існує навіть договірна основа. Починаючи з 2000 року, держави-члени ЄС поширили так званий Метод відкритої координації на інші сфери: боротьбу з бідністю, пенсійну політику, а також охорону здоров’я та догляд за людьми похилого віку. Метод відкритої координації, насправді, служить тому, щоб держави-члени ЄС спільно ставили собі певні цілі у відповідній сфері політики і проводили оцінювання країни, у рамках якого порівнювали б свої поступки і тим самим стимулювали себе до подальших дій та вчилися одна в одній. Ця концепція вимагає напрацю-

вання порівняльних і взаємообумовлених індикаторів, щоб стежити за прогресом, здійснювати оцінювання, або ж – як у випадку з політикою зайнятості – напрацювання основних рекомендацій для дій. Єврокомісія відіграє в цих процесах активну роль.

Інтеграція України в Європейський Союз і процес наближення її до європейських стандартів та структур підтримується європейською політикою сусідства. "Шлях до Європи" є соціальним викликом. Європейський досвід свідчить про те, що довготривалий успіх у суспільствах можливий лише тоді, коли економічний і соціальний розвиток підсилюють один одного. Україна потребує нової соціальної моделі, яка буде

базуватися на названих вище підвалинах. Лише така соціальна модель буде зміцнювати соціальну справедливість та згуртованість у суспільстві і не стояти на заваді економічному успіху.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вітте Л. Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? /Фонд ім. Фрідріха Еберта. – К.: Заповіт, 2006.
2. Социальный диалог. Профсоюзная политика. Бюллетни. – № 1/2009.
3. Шпідла В. Яка соціальна політика потрібна Європі? /Фонд ім. Фрідріха Еберта. К.: Заповіт, 2006.
4. <http://www.fes.de/qewerkschaften>.

УДК 338.532

ПИЛЯВЕЦЬ В.М.
м. Вінниця

ТОРГОВЕЛЬНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ ТА ЙОГО СУЧАСНИЙ СТАН

Життєва спроможність будь-якої країни багато в чому залежить від рівня її економіки, складовою якої безперечно є зовнішньоторговельні процеси. Серед форм міжнародної співпраці особливе місце в загальній системі світогосподарських зв'язків і опосередкуванні майже всіх видів міжнародного співробітництва займає зовнішня торгівля. Основним показником, що характеризує стан зовнішньої торгівлі країни є зовнішньоторговельний баланс.

Зовнішньоторговельний баланс країни – співвідношення вартості товарів та послуг, експортованих та імпортованих протягом певного проміжку часу. Зовнішньоторговельний баланс включає фактично оплачені і здійснені в кредит товарні угоди. Зовнішньоторговельний баланс складається за окремими країнами.

В сучасних умовах зовнішньоторговельний баланс країни відіграє важливу роль у розробленні та реалізації зовнішньоекономічної політики держави, яка безпосередньо впливає на стан економіки. Як важлива складова зовнішньоекономічних зв'язків країни, він дає ґрунтовну інформаційну базу для оцінки стану та перспектив розвитку зовнішньоекономічних відносин.

Зокрема, рівень та динаміка його збалансованості за звітний рік надають можливість визначити причини поліпшення/погіршення кон'юнктури

валютного ринку та курсу національної валюти у відповідному році та ймовірну динаміку їх подальшого розвитку, перспективні та проблемні сектори виробництва національної економіки, стабільність законодавчої бази, рівень довіри до вітчизняного політикуму.

За 2000-2011 роки зовнішня торгівля товарами України характеризувалась постійним зростанням впритул до 2009 року. До того ж темпи нарощування експорту та імпорту набагато перевищували зростання ВВП та основних секторів виробництва, які формують вітчизняний експортний потенціал та значною мірою потреби в імпорті.

За період 2008-2011 рр. Зовнішня торгівля України знаходилась під впливом наслідків світової фінансово-економічної кризи, передусім, через значний рівень відкритості економіки, коли зміни кон'юнктури світових товарних

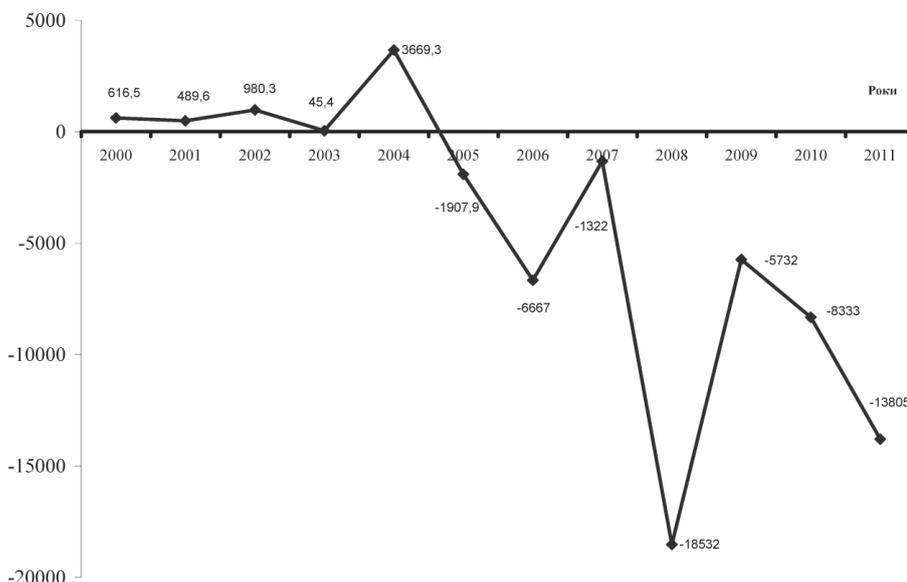

Рис. 1 Динаміка зовнішньоторговельного балансу України за 2000-2011 роки.

ринків та глибоке падіння вітчизняного виробництва спричиняли злам усталених тенденцій її розвитку.

Виходячи з аналізу структури зовнішньоторговельного балансу України, слід відзначити наявність секторів, які формують експортний потенціал країни. Так дані таблиці 1 свідчать, що основними товарними групами, які формують позитивне сальдо, є продовольчі товари та сировина для їх переробки які формують стійку тенденцію до зростання. За досліджуваній період їх обсяг зріс майже вдвічі, крім того чітку позитивну тенденцію має металургія. Від'ємне торговельне сальдо спостерігається у всіх інших секторах, особливо у виробництвах мінеральної сировини та хімічної промисловості.

Подальший аналіз та оцінка можливостей внутрішньосекторної торгівлі дозволяє визначити пріоритетні напрями розвитку експорту продукції та оцінити стан конкурентоздатності кожного з вітчизняних секторів промисловості.

УДК 658.5:699.86

РАТУШНЯК О.Г., к.т.н.
м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ІННОВАЦІЙНИХ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЕКТАХ

Управління енергозберігаючими проектами є пріоритетним напрямом енергетичної політики більшості країн світу, оскільки паливно-енергетичні ресурси мають обмежений характер і їх вартість з кожним роком постійно зростає. Але при нестабільному економічному середовищі ускладнюється процес ефективного управління інноваційними енергозберігаючими проектами, оскільки підвищується ризик порушення розроблених планів, неповна і неточна вихідна інформація при прийнятті рішень, мінливе зовнішнє і внутрішнє середовище проекту, що призводить до фінансових збитків і екологічних проблем при реалізації проекту енергозбереження.

В інноваційних проектах енергозбереження виникає велика кількість ризиків, які, як правило, повинні бути враховані ще на етапі планування проекту. До таких ризиків можна віднести: невідповідність технічних вимог умовам енергозберігаючого проекту, невідповідність технологічного рівня вимогам проекту, збільшення вартості проекту (у разі збільшення вартості матеріальних ресурсів, які використовуються в проекті та вартості робіт), затримка виконання проекту (у разі відсутності фінансових ресурсів та збільшення часу виконання проекту), невчасна поставка обладнання, матеріалів, затримка платежів від інвесторів інноваційного енергозберігаючого проекту, зміна вимог інвесторів, державних та контрольних органів за реалізацією проекту. Якщо на етапі проектування менеджер проекту достатньо уваги приділяє ідентифі-

Україна має своє досить стабільне географічне місце на світовому ринку. Провідним регіоном за зовнішньоторговельним оборотом товарів були країни СНД. Їх частка складала 48,4% загального обсягу, у тому числі 33,9% – це торгівля з Російською Федерацією. Країни ЄС у географічній структурі склали 28,0%, країни Близького та Середнього Сходу – 20,3%.

Отже, в торговельному балансі країни відбивається експортний потенціал країни, який потребує постійного ґрунтовного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України www.ukrstat.gov.ua
2. Офіційний сайт державної Митної служби України <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>
3. Річний звіт Національного банку України www.bank.gov.ua
4. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія/ А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К: КНТЕУ, 2010.

кації ризику та приймає відповідні заходи щодо їх усунення, то це дає йому можливість уникнути негативних наслідків під час реалізації інноваційного енергозберігаючого проекту. Крім того в процесі реалізації проекту можуть виникати такі ризики: збільшення ринкової конкуренції, непорозуміння з замовниками, виникнення природно-кліматичних катаклізмів, погіршення екологічної ситуації в регіоні, зменшення матеріального забезпечення населення, яке зацікавлене в реалізації енергозберігаючих проектів, зміна у законодавчій та нормативній базі, помилки у проектно-кошторисній документації проекту, недостатня кваліфікація персоналу, який реалізує проект енергозбереження, низька якість вхідних матеріалів, які не відповідають екологічним вимогам тощо.

Для ефективного управління ризиками в інноваційних енергозберігаючих проектах необхідно виконати наступні етапи. Перший етап – це ідентифікація ризику. На цьому етапі необхідно: виявити та сформулювати можливі ризики, які можуть виникнути під час реалізації проекту, здійснити їх кількісну оцінку, скласти реєстр ризику, здійснити їх ранжування та виділити значні та незначні ризики. Для оцінки можливого впливу ризику на стан виконання енергозберігаючого проекту може бути використане значення показника індексу ризику, який визначається у балах і дає можливість комплексно оцінити ступінь дії і рівень загрози ризику для реалізації проекту. Ідентифікацію ризику необхідно здійснювати менеджеру проекту та усім його

учасникам регулярно під час усього життєвого циклу проекту.

Другий етап – планування управління ризиками. На цьому етапі необхідно розробити заходи з управління ризиками і включити заходи з управління найбільш значущими ризиками в календарний план роботи інноваційного енергозберігаючого проекту.

Третій етап – це моніторинг ризиків. Виконуються заходи з управління ризиками, здійснюється контроль виконання заходів з управління ризиками і аналіз відхи-

лень від плану реалізації інноваційного енергозберігаючого проекту, здійснюється ідентифікація ризиків, актуалізується реєстр ризику, план заходів з управління ризиками і сюжет за ризиками.

Четвертий етап – це завершення циклу роботи з ризиками. Здійснюється документування інформації про ризики, готується звіт за результатами управління ризиками, формується база даних про ризики, які можуть виникнути при реалізації інноваційного енергозберігаючого проекту.

УДК 331.582

РОЙТЕНБУРД Г.Н.

БАБЮК Д.

г. Луганск

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Последние тенденции развития рынка труда характеризуются возникновением обоюдонаправленной тенденции к согласованию интересов работодателя и наемных работников на уровнях:

- спроса и предложения рабочей силы на рынке труда в целом;
- пересечения на рынке труда различных экономических и социальных интересов и функций;
- взаимоотношений между различными группами работающих внутри предприятия.

Подобные тенденции отражаются на формирующихся на современных предприятиях системах стимулирования, одной из важнейших целей которого является достижение максимальной эффективности через максимальную заинтересованность работающих в конечных результатах работы как структурного подразделения, так и всего предприятия в целом. Сегодня можно утверждать, что стимулирование каждого работающего индивидуально, т.е. без связи с результатами труда коллектива, не дает максимального эффекта: действующие уже много лет сдельная и повременная формы оплаты труда (с их многочисленными системами) не побуждают работников работать на эффективный конечный результат.

Анализ организации труда и его оплаты на отдельных отечественных и зарубежных предприятиях в Украине и за рубежом позволил сделать следующие выводы и рекомендации:

1. Все вопросы оплаты труда должны быть оговорены в коллективном договоре.

2. Зарботная плата должна быть дифференцирована между категориями работников в зависимости

от квалификации, условий и интенсивности труда и от конечных результатов. Для этого необходимы т.н. тарифные сети. Разрыв между первым и наивысшим разрядом не должен составлять более чем 3,5-4 раза.

3. В системе оплаты должны быть предусмотрены поощрения за экономию ресурсов, в т.ч. сырья и материалов; за стаж работы на фирме; за обслуживание сложной техники и технологии.

4. Эффективным методом совершенствования организации труда и его оплаты является внедрение коллективной формы работы. При этом а) коллектив – от бригады до участка (небольшого цеха) – работает на обеспечение конечного результата (вплоть до готовой продукции), б) зарботная плата начисляется по сдельным расценкам за объем выполненной работы и распределяется между членами коллектива в соответствии с личной квалификацией (разрядом), отработанным временем и коэффициентом трудового участия¹, который устанавливается собранием бригады (в бригадах до 10-ти чел.) или – как правило – советом бригады.

5. В отдельных случаях целесообразным является применение бестарифной коллективной системы оплаты труда, отличающейся тем, что на оплату труда используется средства, зарботанные подразделением за готовую продукцию, в доле, предусмотренной при составлении калькуляции. При этом в состав коллектива (кроме рабочих) могут быть включены специалисты (мастер, технолог и т.д.). Всем членам коллектива устанавливаются условные тарифные разряды в зависимости от квалификации².

¹ Коэффициент трудового участия от вклада каждого в результаты работы, качества труда, дисциплины и т.д., что оговаривается в Положении о бригаде.

² Условные разряды утверждаются на предприятии на определенный срок.

Выводы. Таким образом, в современных условиях эффективным методом повышения эффективности труда может стать использование бригадной формы организации труда. Преимуществом этой системы

является учет вклада каждого в конечные результаты, а следовательно, заинтересованность всех в требуемом конечном результате, а также высоком качестве труда и произведенной продукции.

УДК338.49:378.09.009.12

СЕМЕНЮК Л.І. ст. викладач
м. Вінниця

ОСНОВНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ВНЗ В ТОВАРНІЙ ПОЛІТИЦІ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВСЕРЕДИНІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Вагомий науковий внесок у дослідження проблем взаємодії ринку праці і ринку освіти зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Вітлінський, Ф. Котлер, О. Крафт, Л. Лисенко, М. Портер та інші. Однак, переважна більшість важливих питань до сьогодні залишається недослідженими і дискусійними.

С. Мохначев розглядає конкурентоздатність як комплексну характеристику ВНЗ за визначений період часу в умовах конкретного ринку, що відображає його перевагу перед конкурентами за рядом визначальних показників -фінансово-економічних, маркетингових, матеріально-технічних, кадрових і соціально-політичних, а також здатність ВНЗ до безкризового функціонування і своєчасної адаптації до умов зовнішнього середовища, що змінюються. [2]

Перш за все, необхідним є аналіз товарної політики ВНЗ, адже основною перевагою, яка використовується на сьогоднішній час і буде використовуватись в майбутньому, є – якість товару. ВНЗ пропонує два

види товару, одночасно працюючи на двох ринках: на ринку освітніх послуг і на ринку праці.

Більшість науковців при визначенні основних факторів, що формують конкурентоздатність ВНЗ, основну увагу в товарній політиці приділяють якості наданих освітніх послуг. На наш погляд, значну увагу слід приділяти оцінці і підвищенню рівня конкурентоздатності випускників ВНЗ, оскільки ступінь задоволення роботодавців випускниками певного ВИШу формує позитивний імідж закладу перед роботодавцями, що, в свою чергу, забезпечить зайнятість випускників на ринку і можливість для розвитку їх власної кар’єри, а це призведе до покращення іміджу вузу вже в очах потенційних споживачів освітніх послуг. [1, 3]

Петля якості показує дослідження попиту на ринку праці як центрального компонента та взаємодію з пропозицією на ринку освітніх послуг.

В процесі виходу ВНЗ на ринок праці зі своїм товаром – випускниками, основними факторами, які

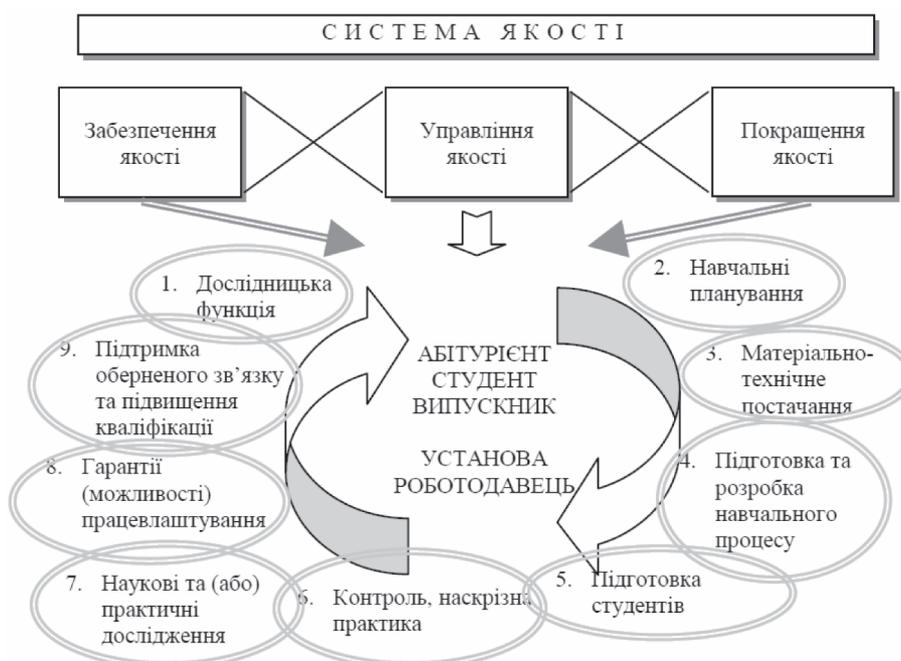

Рис. 1.2 Петля якості в системі менеджменту якості

визначають попит на них є: рівень знань, отриманих в процесі навчання, здатність до аналітичного і творчого мислення, особистісні якості випускника, до яких відносяться відповідальність, ініціативність, старанність та ін. Але необхідно зазначити, що якісна освітня програма ще не забезпечує отримання високого рівня знань, оскільки ступінь засвоєння матеріалу і набуття практичних навичок залежить, в першу чергу, від можливостей, характеру і мотивації особистості. Тому ВНЗ не спроможний сформувати потрібний для ринку праці товар, але, намагаючись підвищити конкурентоздатність своїх випускників, він повинен більш ретельно відбирати абітурієнтів при вступі, створити необхідні умови для ефективного

навчання студентів, сформувати систему оцінки і контролю за отриманими знаннями і навиками, а також створити дієву систему мотивації студентів для розвитку власного наукового і творчого потенціалу, наприклад, шляхом працевлаштування найкращих студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. О.В.Босак Фактори конкурентоспроможності вищих навчальних закладів в системі формування економіки знань. Регіональна економіка, 2008 №4
2. Лазарев А.В., Мохначев С.А. Конкурентоспособность вуза как объект управления. Монография: Пригородные вести, 2003.
3. Стандарт якості ISO 900.

УДК 330.341.2

СІРКО А.В., д.е.н.,
НАЙДИЧ Н.М., к.е.н.
м. Вінниця,

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Перед українським суспільством наразі стоїть двоєдине завдання:

1) забезпечити економічний порядок, тобто будувати нарешті повноцінну за структурою й функціями систему ринків, здатну функціонувати в режимі жорсткої конкуренції (саморегулювання), та ефективну систему державного регулювання ринкових відносин, здатну виражати й реалізувати загальносуспільні потреби;

2) модернізувати економіку, тобто добитися такого її стану, щоб поведінка усіх господарюючих суб'єктів спрямовувалася на досягнення параметрів прибутковості, ресурсоощадливості і конкурентоздатності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Реальна ситуація в Україні з переходом на інноваційно-інвестиційну модель економічного розвитку виглядає вкрай сумною. За офіційними статистичними даними, протягом 2000-х років, коли після глибокої трансформаційної кризи економіка перебувала в стадії зростання, інноваційна активність промислових підприємств мала загалом знижувальну тенденцію і в 2010 р. лише 11,8% із них займалися впровадженням інновацій (в 2000 р. – 14,8). Цей показник є особливо вражаючим у порівнянні з розвиненими країнами (в Японії – 70-80%, в країнах ЄС – 50-70%). Частка інноваційної продукції у загальному обсязі промислового виробництва у нас стабільно не піднімається вище 6-7%.

Така по суті маргіналізація інноваційної діяльності в українській економіці не може не хвилювати. Адже консервація такої економічної системи веде 46-мільйонну країну однозначно у протилежний від розвинених країн бік. Ресурсно багата країна, розташована чи не

в самому центрі Європи, може так і назавжди залишитися країною нереалізованих можливостей.

Що ж так заважає інноваційній активності вітчизняних підприємств? Часто такий стан речей керівники підприємств і урядовці пояснюють дефіцитом фінансових ресурсів, мовляв, за перманентної фінансової скрути ні державі, ні господарникам не до інновацій: першій ніяк не впоратися з бюджетним дефіцитом і зовнішніми боргами, другим ледь вистачає обігових коштів для розрахунків з постачальниками та працівниками.

Таке пояснення видається ніби правильним, однак насправді воно є поверхневим, або стереотипом неринкового мислення. Дійсно, вітчизняні виробники промислової продукції виглядають занадто скупими, коли йдеться про фінансування розробок і впровадження інновацій. Так, у 2010 р. їхні загальні витрати на цю справу обмежилися сумою у трохи більше 8 млрд. грн. (що менше 800 млн. євро). Але ж і в докризові роки їх максимум був не набагато більшим – близько 12 млрд. грн.! Порівняймо: у Фінляндії з населенням понад 5 млн. чол., для цих цілей щорічно виділяють учетверо більше коштів (понад 3,5 млрд. євро). Мабуть, кожна з відомих усьому світу корпорацій витрачає на інноваційні цілі в рази більше коштів, аніж усі суб'єкти вітчизняної економіки разом узяті. А що стосується фінансових обмежень, то, як відомо, діловий світ давно знайшов додаткові потужні джерела й дійові механізми їх зняття, які приводяться в дію, як тільки знаходяться перспективні бізнесові проекти.

Трансформаційні процеси, що відбулися в Україні, породили цілу низку серйозних інституційних бар'єрів для інвестування в модернізацію економіки. Так, в

результаті роздержавлення і приватизації підприємства набули нового для себе організаційно-правового статусу. На противагу практиці ринково розвинених країн, де власність реально відокремлена від управління корпорацією (акціонерним капіталом), в Україні (як і в цілому на пострадянському терені) цього якраз не сталося. Тут власність, як правило, зрослася з топ-менеджментом, а це означає, що основний власник підприємства є не тільки головною дійовою особою на загальних зборах акціонерів та у наглядовій раді, а й фактично сам себе призначає й самочинно керує підприємством. Якщо ж у ході постприватизаційного перерозподілу прав власності власнику-фізичній особі вдалося ще й вибудувати власну імперію бізнесу (холдинг, промислово-фінансову групу тощо), то, звісно, до керма таких підприємств були приставлені свої, особисто віддані і послухні креатури. Отож, за благозвучною вивіскою приватних і публічних акціонерних товариств у наших умовах здебільшого панує режим власності фізичних осіб, тобто економічна влада на підприємстві зосередилася де-факто в руках окремих людей, котрі здійснюють повний контроль за його господарською діяльністю та розподілом отримуваних доходів.

З цього аналізу трансформації відносин власності випливає той важливий висновок, що попит на інновації тепер безпосередньо визначається не державою і не підприємствами, а саме персоніфікованими власниками підприємств, приватними особами. Це також означає далі, що попит поставлений у залежність від особистої мотивації власника-керівника: чи заінтересований він модернізувати своє підприємство, чи може виношує плани вигідно перепродати його або профілювати тощо.

Тоді чому ж новоявленим власникам підприємств бракує мотивації до інвестувань в інновації, до модернізації отриманих ними завдяки історичному збігу обставин підприємств? Зводити це питання лише до заниженості (чи відсутності) патріотичних почуттів або моральних характеристик особистостей було б наївним, хоча певна частка істини криється і тут. На за-

ваді постав такий інституційний бар'єр як брак серйозної економічної конкуренції.

Конкурентне середовище у нас спотворене поведінкою великого бізнесу та влади. Стало неписаним правилом бізнесу, що обов'язковою умовою для реалізації великих інвестиційних проектів має бути заручення підтримкою центральної або місцевої влади, тобто об'єктивні закони ринку підміняються патронатом державної влади, волею та інтересами чиновників. Ручне регулювання експортно-імпорتنних потоків у державі спрямоване на ліквідацію конкурентів шляхом заниження митної вартості і створення коридорів для своїх фірм, що призводить не лише до втрат лівової частки доходів держави, а й до спотворення конкурентного середовища та, як наслідок, викривлення мотивацій для дійсно підприємницької діяльності.

Серед інших інституційних бар'єрів на шляху інноваційної модернізації вітчизняної економіки ми виділяємо:

- самоусунення за великим рахунком держави від завдань модернізації економіки, суспільства та державного управління;
- відсутність у держави стратегічних пріоритетів інноваційного прориву;
- брак належної нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності, відсутність дієвого захисту інтелектуальної власності;
- неготовність апарату державного управління до результативної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки;
- невинувато низький рівень державних витрат на освіту і науку, слабкий зв'язок науки та виробництва;
- слабкість розвитку інноваційної інфраструктури, яка б поєднувала ланки "освіта – наука – виробництво";
- нерозвиненість механізмів комерціалізації результатів завершених науково-технічних розробок та впровадження їх у виробництво;
- надвисока ціна позикових коштів тощо.

УДК 334.7

СНОПОВ О.

Наук. керівник: ФАРАФОНОВА Н. В., к.е.н.

м. Житомир

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

На сьогодні можна стверджувати, що питання активізації інноваційної діяльності будь-якої країни є невід'ємною складовою її основної стратегії розвитку. Світовий досвід доводить, що ініціаторами технологічного прориву є представники малого та середнього бізнесу, досягнення яких потім підхоплює великий ка-

пітал. Вища ефективність інноваційної діяльності в малих фірмах порівняно з великими може бути пояснена можливістю більш повної мобілізації інтелектуального потенціалу співробітників, тобто, великі компанії здебільшого використовують спеціальні відділи, які займаються розробкою нововведень, а кожне з малих

підприємств якраз і являє собою такий відділ, що зумовлює більшу ймовірність виникнення інноваційних ідей.

Важливим є також гнучкість й адаптивність малих підприємств до споживчого попиту та можливість нести менші збитки від непристосованості підприємства до нововведення. Отже, малі підприємницькі структури в ринковому середовищі стають каталізаторами інноваційного розвитку економіки. Такі українські вчені, як В. Александров, О. Амоша, В. Гесць, В. Денисюк, М. Долишній, Ю. Макогон, Б. Маліцький, А. Мокій, В. Соловійов, Л. Федулова, Ю. Шкворець присвятили свої наукові праці дослідженню шляхів та проблем інноваційного розвитку економіки. Проте, у зв'язку з особливою важливістю активізації інноваційної діяльності малих підприємств постає необхідність продовження пошуку та практичної реалізації нових ефективних шляхів вирішення проблем підтримки інноваційної спрямованості вітчизняного малого підприємництва. За даними Держкомстату України у 2009 р. питома вага підприємств, що впроваджували інновації, становила 11,5%; питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості – 6,7%; освоєно інноваційні види продукції – 2526 найменувань, з них нові види техніки – 881; впроваджено нові технологічні процеси – 1419, у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі – 634.

Дослідження вітчизняного ринку інновацій свідчать, що нововведення, впроваджені українськими підприємствами, орієнтовані на незначне вдосконалення вже наявної продукції та технологій її виробництва. Відставання малих підприємств України за інноваційною діяльністю від підприємств провідних країн світу не дозволяє їм забезпечити високу конкурентоздатність, а значить і стійке економічне зростання. Дещо відрізняються дані Держкомстату від даних Всесвітнього економічного форуму, який провів дослідження серед 125 країн світу, і за результатами якого, за загальним рівнем конкурентоздатності Україна займає 78 місце, у тому числі за рівнем інноваційної діяльності – 75 місце.

Кількість активних інноваційних підприємств у структурі економіки України становить 12%, водночас у країнах Східної Європи та ЄС цей показник становить 20% і вище. Обсяг інноваційної продукції серед загального обсягу промислової продукції в Україні дорівнює 8%, що в кілька разів нижче, ніж у країнах Східної Європи. В даному аспекті позитивним є досвід країн ЄС щодо стимулювання інноваційної діяльності: у більшості країн Європейського Союзу надається державна підтримка підприємствам, які розробляють і реалізують нові товари й технології, тому що дана сфера вважається досить ризикованою щодо капіталовкладень. В Італії, Іспанії та Португалії це податкові пільги, за допомогою яких стимулюються всі підприємства, пов'язані з розробкою та впровадженням інновацій; у Німеччині, Фінляндії, Швеції – субсидії й кредити за зниженими відсотковими ставками.

До головних причин зазначеної вище ситуації можна зарахувати:

- низький рівень прибутковості більшої частини малих підприємств та нестача власних ресурсів для фінансування інноваційних проектів;
- утрудненість залучення підприємствами кредитних ресурсів через їх високу вартість, неможливість отримання довгострокових кредитів;
- практична відсутність суб'єктів інноваційної інфраструктури, які надавали б посередницькі, експертні, фінансово-кредитні послуги;
- недостатнє державне фінансування.

Підвищення конкурентоспроможності продукції внаслідок проведення заходів інноваційної політики можна охарактеризувати за допомогою наступних показників:

1) рівень технологічного розвитку (відношення обсягу продукції, виробленої із застосуванням інноваційних видів технологій до загального обсягу реалізованої продукції);

2) рівень експортної орієнтації (відношення обсягу продукції, реалізованої на окремих сегментах ринку (на світовому, внутрішньому) до загального обсягу реалізованої продукції);

3) рівень сертифікації (відношення обсягу продукції, виробленої за технологіями, сертифікованими згідно з міжнародними стандартами ISO, до загального обсягу виробленої продукції);

4) рівень оновлення продукту (відношення обсягу нової продукції, освоєної у виробництві, до загального обсягу виробленої продукції).

Показовою також є кадрова складова інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств. Дослідження показують, що серед керівників вищого й середнього рівнів підтримують і беруть участь в інноваційних процесах у середньому 70% респондентів, 8% ставляться до них пасивно, 10% опитаних чинять опір, 12% взагалі не визначилися. Серед інженерно-технічних працівників і робітників ці показники становлять відповідно 55%, 17%, 12% і 16%. Такі дані свідчать про середній рівень зацікавленості працівників українських підприємств у розвитку інновацій, що також є негативним явищем.

Слушною точкою зору є пов'язування даної ситуації з політичними подіями в країні. В той же час, хоча ця проблема і є однією із основних, проте вона далеко не єдина. Як свідчить зарубіжний досвід, одним із найпоширеніших способів підтримки інноваційної діяльності малих підприємств є банківське кредитування. Кредити комерційних банків виступають вагомим фінансовим важелем стимулювання та забезпечення інноваційної діяльності. Засновник теорії інновацій Й. Шумпетер розглядав кредитну емісію як основне джерело інноваційного розвитку. Та слід відзначити, що на сьогодні, згідно зі статистичними даними, в Україні використовують в основному короткострокові кредити (близько 90%), тоді як для фінансування інновацій-

ної діяльності малих підприємств (а також середніх та великих) необхідно використовувати середньострокові і довгострокові кредити.

Оцінивши наявну ситуацію, можна сказати, що на даний момент у нашій країні не приділяється достатньої уваги питанням підтримки малого підприємництва. Це зумовлено тим, що в Україні присутнє таке явище як злиття влади та бізнесу: олігархічні угруповання диктують свої правила гри на ринку, підлаштовуючи під свої потреби законодавство країни. Тобто, можна сказати, що влада не зацікавлена у створенні сприятливих умов для розвитку малих підприємств, оскільки вона сама є власником господарюючих суб'єктів, яким не потрібні конкуренти в тому чи іншому секторі. Тому, на даний момент, на українському ринку сформувались значні перешкоди для становлення і розвитку малого підприємництва як повноцінного явища економіки. Не менш важливими є й фінансові проблеми підприємств, а саме відсутність достатніх обсягів оборотних засобів, проблеми при знаходженні джерел фінансування відтворення основних засобів, недостатня підтримка з боку держави. Вищезазначені причини є ключовими, але аж ніяк не останніми у розгляді цього важливого питання.

УДК 330.332

СУПРУНЕНКО С.

Наук. керівник: ФАРАФОНОВА Н. В., к.е.н.

м. Житомир

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиції займають одне з чільних місць в розвитку економічних процесів, вони є одним із найбільш вимогливих, визначальних факторів розвитку будь-якої країни. Інвестиційні процеси сприяють соціально-економічній стабілізації в суспільстві, а також розвитку та зростанню рівнів прибутковості та рентабельності суб'єктів підприємництва, діяльність яких обумовлює економічний розвиток країни.

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується не найкращими показниками результативності підприємницької діяльності, що знижує рівень їх привабливості для потенційного інвестора. Адже, для успішного розвитку суб'єктів господарювання, однією з головних умов є ефективне проведення інвестиційної політики на підприємстві.

В сучасних умовах ринкової економіки підприємства виступають конкурентами по відношенню один до одного. В умовах конкурентного протистояння господарські суб'єкти активізують інвестиційну активність з метою досягнення певних конкурентних переваг. Необхідність забезпечення конкурентоздатності та конкурентостійкості є важливим завданням будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. По-

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 36. – 266 с.
2. Бузько І.Р., Шайдеров В.О. Дослідження зарубіжного досвіду організації інноваційної діяльності малих підприємств // Прометей, 2006. – № 3(21). – 31 с.
3. Денисюк В.А. Високі технології і високо-наукоємні галузі – ключові напрями в інноваційному розвитку // Економіст, 2004. – № 5.
4. Економіка підприємства // Приватна установа освіти “Мінський інститут управління”. – Мінськ: Видавництво МІУ, 2007. – 338 с.
5. Канафоцька Г. Стан, перспективи розвитку інноваційних процесів в Україні та можливості їх впливу на формування ВВП // Бізнес, 2006. – № 14. – с. 16-21.
6. Кір'ян В.А. Формування інноваційної моделі підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств з позицій антропосоціального підходу // Економіка і держава, 2005. – № 10. – с. 11-15.
7. Рудика О.В. Розвиток інноваційного потенціалу підприємства у трансформаційній економіці: автореф. дис. к.е.н., ХНЕУ. – Харків, 2006. – 21 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [www.ukrstat.gov.ua]
9. The Global Competitiveness Report [www.weforum.org].

няття конкуренції пройшло свій шлях від розуміння її як суперництва до моделі ринку. Це покладено в основу дослідження поведінки конкурентів та механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Проте, в умовах посилення конкуренції дослідження конкурентостійкості є більш актуальним. Тривалий час наукова література була присвячена питанням конкурентоспроможності підприємства та її забезпеченню. Чіткої межі між поняттями “конкурентоздатність” та “конкурентостійкість” ще не встановлено, що пов'язано з існуванням великої кількості визначень, як першого так і другого поняття.

Метою даної роботи є дослідження структури конкурентоздатності підприємства та визначення ролі інвестицій у її забезпеченні.

Конкурентоздатність визначається двома елементами: перший – конкурентоздатність товару чи товарної маси, яка у динаміці характеризує ступінь задоволення попиту; другий – ефективність виробництва та управління. Конкурентоздатність підприємства – це комплексна економічна категорія, яка характеризує ефективність функціонування підприємства в умовах конкуренції у довгостроковій перспективі та визначається (забезпечується) трьома складовими: конкуренто-

стійкістю підприємства, економічною безпекою підприємства та економічною ефективністю.

Конкурентоздатність залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на неї в цілому, та на кожну її складову зокрема. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин багато уваги приділяється здійсненню інвестиційної діяльності та проблемам, що пов'язані з нею. Процес інвестування є предметом дискусійного обговорення вчених, журналістів, політичних діячів, згадується в державних програмах державного та регіонального розвитку. Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. На нашу думку, інвестиції підприємства – це вилучені з обігу активи, які вкладені в необоротні матеріальні, нематеріальні та довгострокові біологічні активи власного підприємства та (або) в обіг інших суб'єктів господарювання (вкладені в цінні папери та інші фінансові інструменти) та утримуються з метою досягнення корисного інвестиційного ефекту (економічного, соціального, екологічного характеру). На різних стадіях реалізації інвестицій підприємством відбувається вплив інвестиційної діяльності на конкурентоздатність підприємства через її складові. Реалізація інвестицій, як правило, призводить до певного економічного ефекту, що відображається на економічній ефективності підприємства. Ініціатива здійснення інвестицій, наприклад, у розширення виробництва, спрямована на закріплення конкурентоздатності підприємства або на появу на ринку конкурентоспроможної продукції. Процеси, пов'язані з інвестиціями та з прийняттям рішення щодо їх реалізації, майже повністю залежать від економічної безпеки підприємства. Схематично вплив інвестиційної діяльності на конкурентоспроможність підприємства зображено на рис. 1.

Фінансовий стан вітчизняних підприємств в цілому, можна охарактеризувати як вкрай незадовільний: відстала технічна база, низький рівень продуктивності праці, значний ступінь зношеності основних засобів, а також низька конкурентоздатність вітчизняних підприємств порівняно з закордонними. Це призводить до того, що Україна залишається постачальни-

ком низькотехнологічних товарів на світовий ринок, втрачаючи при цьому позиції як на ринках так і в очах закордонних інвесторів. Відсутність інвестицій унеможливорює придбання нових, високоефективних технологій, за допомогою яких суб'єкти господарювання мали б можливість виробляти продукцію високого рівня якості, та мали б можливість забезпечити формування експортного потенціалу країни.

В інвестиційному процесі діяльності підприємств важливі як екстенсивне (кількісне) зростання інвестицій, так і інтенсивне (якісне) їх зростання, що обумовлюються використанням наукоємних, високотехнологічних інвестицій, які забезпечуються інноваціями. Привабливим для інвестора буде таке підприємство, яке буде характеризуватися високим рівнем впровадження нових видів техніки і технологій, вдосконалюючи їх та масово використовуючи у виробництві. Таке підприємство зможе існувати в конкурентному середовищі і буде надійним важелем для встановлення стійких та стабільних позицій як на вітчизняних, так і на зарубіжних ринках. При цьому, без суттєвих перешкод суб'єкти господарювання з інноваційно-інвестиційним потенціалом матимуть змогу завойовувати лідируючі позиції на світовому ринку, покращуючи свою репутацію, а також конкурувати з іншими підприємствами, що виробляють та реалізують високоякісну продукцію.

Найважливішим джерелом створення і утримання конкурентних переваг підприємства є виявлення і використання нової науково-технічної продукції при здійсненні інноваційної діяльності, яка є результатом інтелектуальної, наукової і інженерно-технічної творчості фахівців. Враховуючи надзвичайну важливість інвестиційної складової інноваційного процесу можна зробити висновок про доцільність формування інноваційно-інвестиційної стратегії, яка забезпечує узгодження цілей інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства і дозволяє подолати конфлікти між ними. Впровадження даної стратегії дозволить підвищити рівень прибутковості та конкурентоздатності, що сприятиме зацікавленості інвестора у ролі постійного і надійного партнера для забезпечення стабільного розвитку підприємства.

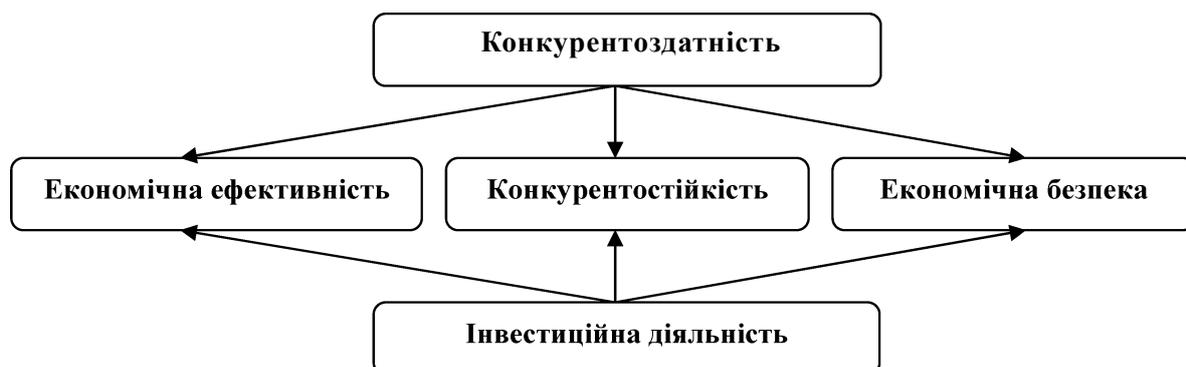

Рис.1 Схематичний вплив інвестиційної діяльності на конкурентоздатність підприємства

Забезпечення високої якості продукції, яка відповідає світовим стандартам, включає її новизну, технічний рівень, надійність в експлуатації, – головна вимога ринкової економіки. У цих умовах основною конкурентною перевагою стає здатність забезпечити і утримати "технологічний відрив" від конкурентів, тобто постійно створювати і освоювати все нові технології і продукти на базі масштабного потоку інновацій.

Значно гальмує розвиток інвестиційної діяльності політична нестабільність, яка особливо відчутна зараз. Більшість вітчизняних інвесторів не можуть на всю потужність використати свої можливості через відсутність стабільного регулювання інвестиційних процесів з боку уряду, неможливістю прогнозувати та враховувати свої прибутки. Інвестор не знає, яку політику буде проводити нова влада і як вона безпосередньо позначиться на його фінансовому стані.

Світова економіка сьогодні знаходиться в затяжній рецесії: спад виробництва, криза у фінансово-кредитній системі, зниження платоспроможності населення – це все вимагає проведення якісної державної політики економічного зростання, основним структурним елементом якої є інвестиційна політика. Економічні умови сьогодення вимагають від підприємств вдосконалення продукції та надання їй конкурентних переваг, внаслідок чого її реалізація забезпечила б стабільний прибуток та вихід з кризи. А це все вимагає вкладання додаткових фінансових ресурсів основою яких є інвестиції. Тому, актуальним є питання аналізу впливу інвестицій на забезпечення конкурентоздатності підприємства в контексті державної інвестиційної політики України.

Важливою передумовою стійкого економічного зростання в Україні є активізація інвестиційної діяльності. Тому сьогодні особливо важливою є необхідність вдосконалення державної інвестиційної політики, спрямованої на активізацію інвестиційної діяльності, оскільки саме інвестиційні ресурси є надійною фінансовою основою для впровадження передових наукових розробок у виробництво, закономірним результатом чого є підвищення конкурентоздатності продукції.

Основними принципами державної інвестиційної політики є:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- створення умов для збереження, розвитку й використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;

- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інвестиційної діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інвестиційної діяльності.

Успішне дотримання і виконання зазначених принципів дозволить вийти підприємствам на якісно новий рівень виробництва, а отже і підвищити їхню конкурентоздатність на ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про інвестиційну діяльність: закон України від 18 вересня 1991 року №1560-ХІІ (з наступними змінами та доп.) / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – С. 646.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 червня 2007 року "Про хід виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні": Указ президента України від 20 липня 2007 року №659/2007 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/6478.html>.
3. Борщ Л.М. Інновації і інвестиції в реальному секторі економіки: перспективи розвитку / Л.М. Борщ / Економіка ринкових відносин. – 2008. – №2(2). – С.44-51.
4. Головаченко Н.З. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки та її регіонів в умовах глобалізації: методичні підходи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.
5. Дикань Володимир Леонідович. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: монографія. – Х.: Основа. 1995. – 159с.
6. Єфременко О. В. Інвестиції: економічна сутність і поняття в обліку / О.В. Єфременко // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – Вип. III. Економічні науки. – С. 166-175.
7. Мазур Г.О. Особливості державної інвестиційної політики / Г.О. Мазур // Економіка ринкових відносин. – 2008. – №2(2). – С.77-84.
8. Печеркина Е. В. Классификация факторов конкурентоустойчивости предприятия / Е.В. Печеркина // Вестник оренбургского государственного университета. – 2005. – № 8.
9. Сімах Юлія Анатоліївна. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. / Ю.А. Сімах // Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. – Серія "Економічні науки". Том X. – 2007.
10. Терновий В.М. Інвестиційні можливості України / В.М. Терновий / Економіка ринкових відносин. – 2008. – №2(2). – С.74-77

УДК 336.7

ТКАЧУК Н.

Наук. керівник: ЗАХАРЧУК С. С., викладач

м. Житомир

ІНСТРУМЕНТИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Грошово-кредитна політика Національного банку України ґрунтується на основних критеріях і макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного і соціального розвитку на певний період. До таких макроекономічних показників належить: обсяг валового внутрішнього продукту, прогнозований рівень інфляції, розмір дефіциту державного бюджету та джерела його покриття, платіжний і торгівельний баланси.

В умовах ринкової економіки грошово-кредитні системи набувають особливої уваги в суспільному житті. Грошово-кредитні відносини, фінансово-кредитні інститути істотно впливають на економічні та соціальні процеси у країні.

Сучасний стан розвитку перехідної економіки України в період теперішньої фінансово-економічної кризи висуває нові вимоги до економічної політики держави, які полягають у необхідності зміщення акцентів із зовнішньої орієнтації економіки та на активізацію і стимулювання розвитку внутрішнього ринку. Для цього грошово-кредитна політика Національного банку України (НБУ) як складова частина економічної політики країни має забезпечити відповідне монетарне підґрунтя для виходу країни з фінансової кризи, тобто цінову стабільність та припинити зростання інфляції і довгостроковому періоді.

Взагалі поняття "грошово-кредитна політика" має безліч трактувань. Зокрема Законом України "Про Національний банк України" визначено: "грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу" [1].

До визначення поняття "грошово-кредитна політика" застосовують різні підходи. За визначенням Е.Дж. Долана, "у це поняття включаються всі дії держави, що впливають на кількість грошей, що перебувають в обігу". Іншими словами, грошово-кредитна політика являє собою комплекс заходів регулюючого

впливу, спрямованих на зміну грошової маси в обігу. Грошово-кредитна політика покликана безпосередньо впливати на ліквідність банківської системи і на ділову активність [2].

Інші автори трактують грошово-кредитну політику як один з двох провідних засобів (інший – фінансова політика), за допомогою якого органи влади в ринковій економіці регулярно впливають на темп і напрямки економічного зростання, включаючи не лише рівень валового продукту і зайнятості, але й загальний рівень зростання чи падіння цін. Зв'язок монетарної політики із загальноекономічною політикою держави наведено на рис. 1.

Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік врахували тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, передбачали комплекс змінних індикаторів фінансової сфери та систему заходів монетарної політики, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння відновленню економіки та стійкості банківської системи [9].

У проведенні грошово-кредитної політики Національний банк має автономний статус, підтримує загальну економічну політику Уряду відповідно до Конституції та чинного законодавства України, маючи на меті забезпечення стабільності національної валюти. Дії Національного банку, спрямовані на стабільне довгострокове економічне зростання, концентруються в застосуванні монетарних заходів та інструментів.

Рис.1. Зв'язок монетарної політики із загальноекономічною політикою держави

Національний банк України для проведення монетарної політики, яка спрямована на стабілізацію фінансової системи країни, використовує такі основні інструменти: здійснення операцій на відкритому ринку; облікова політика; встановлення мінімальних обов'язкових резервів для банків; здійснення операцій на валютному ринку; депозитні операції центрального банку та ін. Проаналізуємо ефективність їх застосування.

Операції на відкритому ринку: за результатами січня – вересня 2010 року на організованому фондовому ринку України індекс Фондової Біржі “Перша Фондова Торгівельна Система” (ФБ ПФТС), що відображає коливання цін на акції найбільш привабливих підприємств, зріс порівняно з початком року на 211,13 пунктів і на 01.10.2010 становив 784,04 пункти. Загалом за 9 місяців 2010 року обсяг торгів на ПФТС зріс майже у 6 разів і становив 43,5 млрд. грн. Головним чинником такого збільшення було суттєве зростання обсягів торгів облігаціями внутрішньої державної позики, а також муніципальними цінними паперами. Протягом січня-вересня 2010 року порівняно з відповідним періодом 2009 року обсяг торгів становив:

- облігаціями внутрішньої державної позики – збільшився в 18,8 разів – до 38633,38 млн. грн.;
- акціями – зменшився в 1,2 рази – до 2892,15 млн. грн.;
- корпоративними облігаціями – зменшився в 1,3 рази до 1796,66 млн. грн.;
- муніципальними цінними паперами – збільшився у 4,5 рази – до 129,59 млн. грн.

З початком 2010 року Міністерство фінансів України розмістило облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) на загальну суму 57948,16 млн. грн., середньозважена доходність за якими становила 10,65% річних. Зокрема, протягом січня – вересня 2010 року:

- сума коштів, що надійшли до Державного бюджету України за результатами проведення аукціонів з первинного розміщення ОВДП, становила 35115,47 млн. грн. із середньозваженою доходністю – 13,27% річних;
- випущено ОВДП для формування статутного капіталу банків на загальну суму 6390,00 млн. грн. із середньозваженою доходністю – 9,50% річних.

В першому півріччі 2009 року Національний банк України здійснював операції з випуску державних облігацій України, загальний обсяг яких становив 20,2 млрд. грн. [9].

Облікова політика Національного банку України в 2010 році проводилась відповідно до існуючої макроекономічної ситуації і була спрямована на стримування інфляції та нівелювання девальваційного тиску.

З метою сприяння закріпленню позитивних тенденцій на грошово-кредитному ринку та створення стимулів для поліпшення ситуації в реальному секторі еко-

номіки Національний банк України в січні – вересні 2010 року тричі знижував облікову ставку, яка є базою щодо інших процентних ставок Національного банку України. З 10 серпня 2010 року її було встановлено на рівні 7,75%.

Відповідним чином коригувалися і ставки за активними та пасивними операціями Національного банку України. Середньозважена процентна ставка за операціями з рефінансування у січні – вересні 2010 року становила 11,8% і була нижчою, ніж середньозважена ставка рефінансування як у цілому за 2009 рік (16,7%), так і в будь-якому місяці минулого року. Середньозважена ставка за мобілізованими операціями за цей період (3,2%) також була меншою, ніж середньозважена ставка за 2009 рік (6,6%).

Обов'язкове резервування НБУ. Спираючись на дослідження вітчизняних науковців з цього питання, можна зробити висновок, що Національний банк України на протязі 2007-2010 рр., проводячи політику обов'язкового резервування, намагався досягти наступних цілей: стимулювання проведення депозитно-кредитних угод в національній валюті; зменшення операцій банків в іноземній валюті, зменшення валютних ризиків; обмеження зовнішнього кредитування, яке відбувалось в іноземній валюті. Отже, Національний банк України реалізував, стосовно гривневих коштів, насичення ринку, тобто проводив експансіоністську політику та, стосовно іноземних коштів, зв'язування на ринку, тобто рестрикційну політику [7].

Висновки. Грошово-кредитна політика держави є не просто складовою загальноекономічної політики, а її ключовим елементом з огляду на результативність і ефективний вплив на економіку. Тому, застосування основних монетарних методів грошово-кредитної політики, на відміну від використання адміністративних, дає можливість зберегти ринкові механізми, сприяє підвищенню ефективності ринкових механізмів у частині саморегулювання, нейтралізуючи певні недоліки, притаманні ринковій економіці. Процес виходу із фінансової та економічної криз, що склався в Україні, необхідно будувати на основі поєднання використання важелів, заходів та інструментів, що впливають не лише на фінансовий (грошово-кредитний), а й реальний сектор економіки. Дана проблематика потребує більш глибокого дослідження, що є перспективою наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Долан Э.Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под общ. ред. В. Лукашевича. – Л., 1991. – 448 с.
3. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін / За ред. В.С. Стельмаха. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

4. Дзюблук О. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблук // Вісник Національного банку України. – 2009. – №5. – С. 20-30.

5. Ларіонова К.Л. Сучасний стан та перспективи змін грошово-кредитної політики України / К.Л. Ларіонова, Г.Ш. Капінос. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №1. – Т. 1. – Хмельницький, 2010.

6. Монетарний огляд за III квартал 2009 р. / Департамент монетарної політики Національного банку України // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

7. Монетарний огляд за III квартал 2010 р. / Департамент монетарної політики Національного банку України // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

8. Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік (Департамент монетарної політики Національного банку України // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

9. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України / // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

УДК 336.226

ТУЛУШ Л.Д., к. е. н.

БОРОВИК П.М., к. е. н.,

ВАВІЛОВ С.В.

м. Умань

НЕДОЛІКИ СПЕЦРЕЖИМУ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ НЕТИПОВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вітчизняна система оподаткування сільськогосподарських підприємств далека від досконалості та характеризується нестабільністю податкового законодавства. З цієї причини в Україні і було прийнято відповідні положення Податкового кодексу, що стосуються податкового регулювання діяльності організованих аграрних формувань. Основними перевагами цього нормативного документу є систематизація та узагальнення положень всіх законодавчих актів з питань оподаткування, що діяли до його прийняття, пев-

не зменшення податкового тиску на платників податків, а також вдосконалення механізмів справляння окремих податкових платежів, необхідність чого викликана вимогами сучасності [1, с. 13-14].

Слід зазначити, що Податковим кодексом збережено спеціальний режим прямого оподаткування сільськогосподарських підприємств. Поряд з цим, зазначеним нормативно-правовим актом дещо змінено порядок нарахування та сплати фіксованого сільськогосподарського податку (рис. 1).

Особливості механізму справляння фіксованого сільськогосподарського податку

- платники – сільськогосподарські товаровиробники, що мають землі сільськогосподарського призначення, у яких відсутня податкова заборгованість на момент подання заяви до податкових органів про реєстрацію платником фіксованого сільськогосподарського податку, та 75-відсотів від загального обсягу реалізації за попередній звітний рік складає виручка від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва а також продукції її переробки, включаючи переробку на давальницьких умовах;
- платниками ФСП не можуть бути аграрні підприємства, у яких понад 50 відсотків доходу від продажу сільськогосподарської продукції становить дохід від реалізації декоративних рослин, диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра;
- база оподаткування – нормативна грошова оцінка сільгоспугідь, проведена на основі обчислення розміру рентних доходів станом на 01.07. 1995 року;
- платники ФСП звільнені від сплати податку на прибуток підприємств, земельного податку, крім податку за використання земельних угідь несільськогосподарського призначення, збору за спеціальне водокористування та зборів за проведення платниками ФСП торгівельної діяльності;
- ставки податку – рілля, сіножаті та пасовища – 0,15 %, багаторічні насадження – 0,09 %, землі водного фонду – 0,45 %, земельні угіддя тепличних комбінатів – 1%;
- нараховується раз на рік а сплачується помісячно, проте в I та II кварталах – по 10 %, в III кварталі – 50 %, в IV кварталі – 30 % від річної суми ФСП;
- у разі порушення порядку нарахування і сплати ФСП (реалізації покупної продукції у розмір і більше 25 % від валового доходу) платники переходять на загальну систему оподаткування з наступного року.

Рис. 1. Особливості механізму справляння фіксованого сільськогосподарського податку [3]

До позитивних змін в механізмі справляння ФСП, на наше переконання, слід віднести обмеження стосовно того, що платниками цього платежу з 2011 року не можуть бути аграрні підприємства, у яких понад 50 відсотків доходу від продажу сільськогосподарської продукції становить виручка від реалізації декоративних рослин, диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра.

Крім того, важливим нововведенням Податкового кодексу України є зміна податкової ставки для платників ФСП, що спеціалізуються на виробництві і переробці продукції рослинництва на закритому ґрунті (з 2011 року – 1 % від нормативної грошової оцінки земельних угідь) [2, с. 103].

З метою визначення доцільності такої податкової новачки, необхідним є проведення аналізу даних про нарахування та сплату фіксованого сільськогосподарського податку хоча б одним із таких податкоплатників. Зокрема, чинний порядок оподаткування нетипових сільськогосподарських підприємств нами проаналізовано на прикладі одного з тепличних комбінатів Черкаської області (далі – тепличний комбінат) у співставленні з результатами оподаткування типового сільськогосподарського підприємства рослинницького спрямування – одного з господарств Чер-

каської області (далі – типове сільгоспідприємство). Результати порівняння показників фінансово-господарської діяльності та оподаткування зазначених суб'єктів представлені нами в таблиці 1.

Як свідчать результати дослідження, наведені в таблиці, тепличний комбінат, який в рік продає власної продукції на десятки мільйонів гривень, сплачує з гектара угідь, зайнятих під теплицями всього близько 20 грн. ФСП, що складає в розрахунку на 1 грн. виручки – лише 0,02 коп. податку, тобто в 20 разів менше ніж типові сільгоспідприємства.

Таким чином, нині має місце суттєва диспропорція між розмірами податкового навантаження тепличних комбінатів та інших (типових) сільгоспідприємств. Тому, на нашу думку, необхідність реформування механізму оподаткування тепличних комбінатів ні в кого не може викликати сумнівів (рис. 2).

В зв'язку з цим слід зазначити, що окремі вчені, що є представниками податкової служби України, вважають за необхідне запровадити певні обмеження по мінімальній площі угідь, користувачі яких мали б право на застосування спеціального режиму прямого оподаткування на базі сільгоспугідь [2, с. 23-24]. Наше глибоке переконання, такі обмеження, доцільно запроваджувати лише для типових сільськогосподарських

Таблиця 1

Оцінка результатів оподаткування ФСП сільгоспідприємств різних напрямів діяльності

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
I. Тепличний комбінат				
Площа сільськогосподарських угідь, га.	371	313	313	323
Виручка, тис. грн.	24981,5	37479,2	59551,2	71421,3
Прибуток, тис. грн.	9787	3753,3	4953,2	7115,2
Нарахована сума ФСП, грн.	7204,96	5658,11	5658,13	5862,45
в т. ч. в розрахунку на 1 га., грн.	19,42	18,08	18,08	18,15
Розмір ФСП на 1 грн. виручки, коп.	0,02	0,02	0,01	0,01
Загальна сума податків, нарахованих за рік (крім ПДВ та ПДФО), грн.	120074,50	149841,87	133526,7	141219
в т. ч. в розрахунку на 1 га., грн.	323,65	478,73	426,60	437,21
Податкове навантаження на 1 грн. виручки, коп.	0,48	0,40	0,20	0,20
II. Типове сільськогосподарське підприємство				
Площа сільськогосподарських угідь, га.	3041,45	3138,52	3989,6	4112,3
Виручка за рік, тис. грн.	7720,3	12537,2	8199,8	9115,4
Прибуток, тис. грн.	980,5	321,7	135,8	210,7
Нарахована сума ФСП, грн.	21531,67	23397,53	28126,68	29115
в т. ч. в розрахунку на 1 га., грн.	7,08	7,45	7,05	7,08
Розмір ФСП на 1 грн. виручки, коп.	0,3	0,2	0,3	0,3
Загальна сума податків, нарахованих за рік (крім ПДВ та ПДФО), грн.	51856,72	53453,82	90735,14	103112,50
в т. ч. в розрахунку на 1 га., грн.	17,05	17,03	22,74	25,07
Податкове навантаження на 1 грн. виручки, коп.	0,67	0,69	1,11	1,13

* Складено за джерелом: Тулуш Л.Д. Наслідки застосування спеціального режиму прямого оподаткування тепличними комбінатами / Л.Д. Тулуш, П.М. Боровик // Вісник Львівського національного аграрного університету “Економіка АПК”, № 16 (1), 2009 р. – С. 222-227, а також за даними управління агропромислового розвитку та ДПП в одному з районів Черкаської області.

підприємств, а не для тепличних комбінатів та подібних підприємств індустріального типу. Адже останні можуть взяти в оренду сільськогосподарські угіддя в обсягах, необхідних для переходу на спецрежим та передати частину угідь у суборенду іншим землекористувачам.

З іншого боку, одним із визначальних принципів побудови системи оподаткування є принцип вертикальної справедливості, який передбачає забезпечення рівнонапруженості в оподаткуванні, тобто співвідносності податкового навантаження по відношенню до валових оборотів (обсягів виручки) платників. Тому, враховуючи необхідність більш рівномірного розподілу податкового тягаря потреба реформування чинної системи прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників з метою усунення нерівномірності податкового навантаження на платників податків нині є гостроактуальною. При цьому, в першу чергу, це стосується бази оподаткування тепличних комбінатів.

З цієї причини, на наше переконання, реформування ставок фіксованого сільськогосподарського податку для тепличних комбінатів та інших нетипових сільгоспідприємств, що знайшла своє відображення в Податковому кодексі України, є позитивною зміною податкового механізму аграрної сфери економіки.

Поряд з цим, не зважаючи на очікуване зростання сум ФСП, що надійдуть до бюджетів в результаті такої новації, слід зазначити що ставка ФСП для тепличних комбінатів, яка пропонувалась одним із проектів Податкового кодексу і відповідала 2 % від виручки була більш обґрунтованою та реальною [4, с. 99].

Зважаючи на зазначений недолік механізму оподаткування нетипових сільськогосподарських підприємств, що ставить їх у пільгові умови порівняно з іншими платниками – підприємствами аграрного сектору, на нашу думку, першочерговим кроком на шляху його вдосконалення повинно бути запровадження ставки ФСП для тепличних комбінатів та спеціалізованих тваринницьких сільгоспідприємств у розмірі 2 % від їх загальної виручки, що й пропонувалось одним із проектів Податкового кодексу України [4, с. 99] (рис. 3).

Крім того, практика справляння ФСП засвідчила, що досить часто платники фіксованого сільськогосподарського податку, в тому числі й тепличні комбінати та інші нетипові організовані аграрні формування, займаються не лише вирощуванням і реалізацією сільськогосподарської продукції, але й іншою діяльністю. В такому разі, якщо їх виручка від реалізації товарів, робіт та послуг власного виробництва складає менше 75 % від загального валового доходу, вони зобов'язані перейти на загальну систему оподаткування з початку наступного звітного року [3, с. 106].

Як показують результати перевірок фінансово-господарської діяльності платників податків [6, с. 40-42], така норма податкового законодавства лише стимулює недобросовісних платників до використання спеціального режиму прямого оподаткування організованих агроформувань в різноманітних схемах податкової оптимізації.

Враховуючи викладене, на наше глибоке переконання, у разі, якщо за результатами роботи за рік у платника фіксованого сільськогосподарського податку, в тому числі і атипового сільськогосподарського

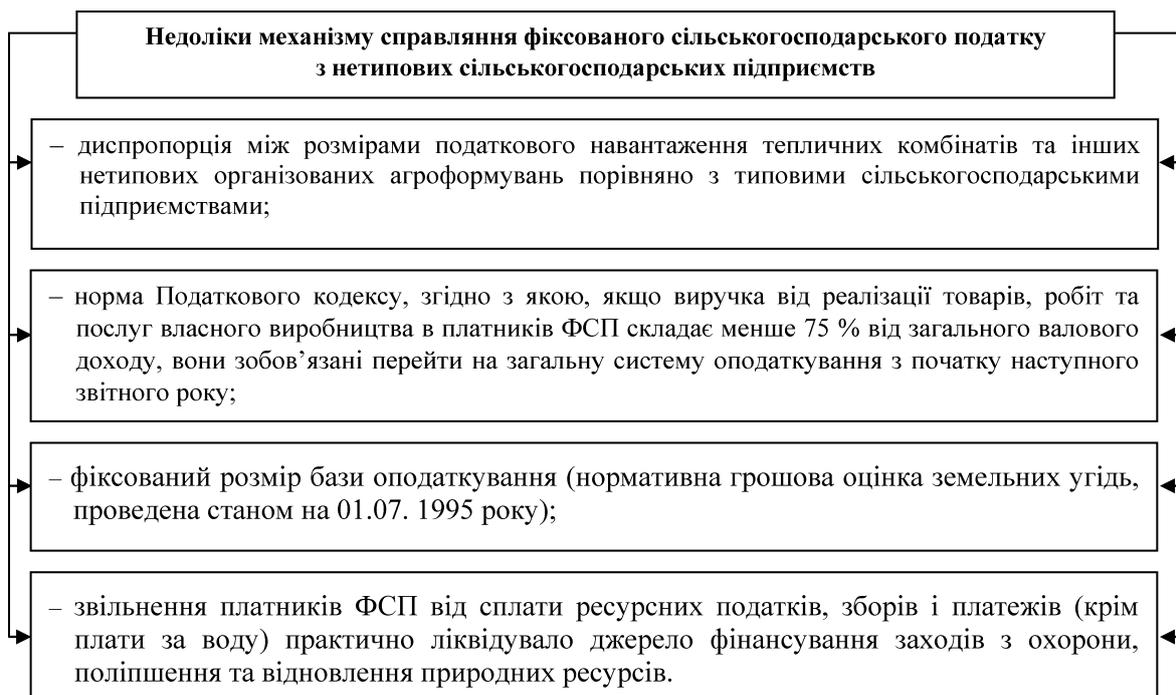
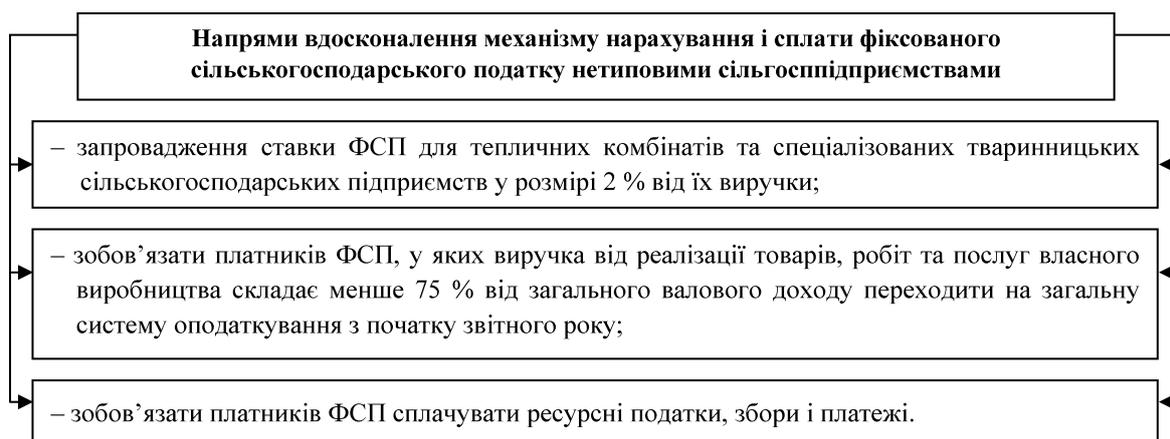

Рис. 2. Недоліки механізму справляння ФСП з нетипових сільгоспідприємств*

*Узагальнено авторами.

*Рис. 3. Напрями вдосконалення механізму нарахування і сплати ФСП нетиповими сільгоспідприємствами**

*Розроблено авторами.

підприємства виручка від реалізації продукції власного виробництва складає менше 75% валового доходу, то такий платник повинен перейти на загальну систему оподаткування та перерахувати свої податкові зобов’язання з початку звітного року.

Крім того, результати аналізу положень податкового законодавства, якими регулюється порядок справляння фіксованого сільськогосподарського податку засвідчили, що суттєвим недоліком порядку нарахування і сплати цього податку є те, що платники ФСП звільнені від сплати більшості ресурсних платежів, внаслідок чого в бюджетах муніципалітетів аграрних регіонів бракує джерел фінансування робіт, пов’язаних з охороною, поліпшенням та відновленням природних ресурсів.

З цієї причини, на нашу думку, необхідно зобов’язати сільськогосподарські підприємства (в тому числі й тепличні комбінати та спеціалізовані тваринницькі сільськогосподарські підприємства), що є платниками фіксованого сільськогосподарського податку, сплачувати ресурсні податки і платежі.

Також недоліком механізму справляння фіксованого сільськогосподарського податку, на наше переконання є фіксований розмір бази його справляння, якою, як відомо, є нормативна грошова оцінка земельних угідь, проведена станом на 01.07. 1995 року [3, с. 102]. В результаті дії цієї норми та того, що грошова оцінка угідь з метою їх оподаткування земельним податком щороку індексується, нині величина земельного податку з 1 га сільськогосподарських угідь вдвічі вища від розміру фіксованого сільськогосподарського податку з тієї ж земельної ділянки, не дивлячись на те, що ФСП замінив земельний податок за використання земель сільськогосподарського призначення, податок на прибуток підприємств, збір за спеціальне водокористування та збори за проведення платниками ФСП торгівельної діяльності.

Варто відзначити, що ця проблема автоматично вирішиться у разі запровадження ставки ФСП для тепличних комбінатів та спеціалізованих тваринницьких

сільгоспідприємств у розмірі 2 % від їх загальної виручки, тобто зміни не лише ставки фіксованого сільськогосподарського податку, але й бази його справляння.

Пропоновані нами зміни до податкового законодавства зумовлять певне вирівнювання податкового навантаження на сільськогосподарські підприємства різних видів, а також виключать не лише зростання фіскального значення податків та платежів, що сплачуються вітчизняними організованими агроформуваннями, не лише забезпечать надійне джерело фінансування заходів з охорони та відтворення природних ресурсів, але й підвищать регулюючі властивості самого фіксованого сільськогосподарського податку.

Висновок. Нині механізм спеціального режиму прямого оподаткування нетипових сільськогосподарських підприємств є далеким від досконалості. Основними проблемами його функціонування, як показали результати аналізу, є:

- чинний порядок оподаткування тепличних комбінатів та спеціалізованих тваринницьких сільгоспідприємств ставить їх у пільгові умови оподаткування, порівняно з типовими організованими агроформуваннями;
- у разі порушення умови переходу на сплату ФСП платники цього податку зобов’язані перейти на загальну систему оподаткування лише з початку наступного року;
- звільнення платників фіксованого сільськогосподарського податку (в тому числі й нетипових організованих агроформувань) від сплати ресурсних податків і платежів;
- фіксований розмір бази справляння цієї податкової форми (нормативної грошової оцінки земельних угідь, проведеної станом на 01.07. 1995 року).

Шляхами вирішення зазначених проблем, як свідчать результати досліджень, наведені нами в цій публікації, можуть бути:

- запровадження ставки ФСП для тепличних комбінатів та спеціалізованих тваринницьких

- сільгоспідприємств у розмірі 2 % від їх загальної виручки;
- введення в дію норми податкового законодавства, згідно з якою б платники ФСП, обсяг виручки від реалізації продукції власного виробництва у яких складає менше 75 % сукупного валового доходу, повинні були б перейти на загальну систему оподаткування з початку звітнього року та перерахувати при цьому свої податкові зобов'язання;
- зміна в податковому законодавстві, відповідно до якої платники фіксованого сільськогосподарського податку сплачували б податки, збори і платежі за використання природних ресурсів.

Подальші дослідження в даному напрямі фінансової науки слід присвятити:

- розробці напрямів вдосконалення системи прямого оподаткування типових організованих агроформувань;
- аналізу кращого зарубіжного досвіду використання спеціальних податкових режимів прямого оподаткування як типових так і нетипових організованих аграрних формувань з метою обґрунтування пропозицій щодо впровадження в Україні кращої закордонної практики з цього приводу;

- вдосконаленню чинного механізму спецрежиму непрямого оподаткування організованих аграрних формувань (спеціального режиму справляння податку на додану вартість в аграрній галузі економіки).

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З.С. Наукове забезпечення розробки та ухвалення Податкового кодексу України / З.С. Варналій // Матеріали науково-практичного круглого столу "Податковий кодекс України як економічна конституція держави", 15 жовтня 2010 року / ДПА України, НУ ДПС України, НДЦПО. – Ірпінь-Умань, 2010 – С. 13-17.
2. Гривнак К. Фіксований сільськогосподарський податок / К. Гривнак // Вісник податкової служби України: документи, коментарі, роз'яснення, № 4, 2011. – С. 23-24.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 15-16. – С. 155 с.
4. Проект Податкового кодексу України // Відомості Верховної Ради України, 2009, № 12. – С. 125 с.
5. Тулуш Л.Д. Наслідки застосування спеціального режиму прямого оподаткування тепличними комбінатами / Л.Д. Тулуш, П.М. Боровик // Вісник Львівського НАУ "Економіка АПК", № 16(1), 2009. – С. 222-227.
6. Тулуш Л.Д. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників: стан та перспективи розвитку / Л. Тулуш, В. Проніна, Н. Сеперович – К.: Інститут розвитку аграрних ринків, 2009. – С. 296 с.

УДК 339.94, 339.92

КОНЧИН В.І., к.е.н.

м.Київ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК У ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Взаємопереплетіння економічних процесів на глобальному рівні та інтенсифікація міжнародних виробничо-інвестиційних, торговельних і фінансових відносин призводять до постійних динамічних структурних та інституційних змін в економіках країн та регіонів. В такому багатогранному середовищі у країн з'являються мотиви до створення сприятливого бізнесового клімату та забезпечення концентрації ділової активності в глобальному та міжнародному регіональному економічному просторі. Згідно з моделями, що побудовані на ідеях П. Кругмана, не лише безпосередня географічна, але й функціональна близькість країн до сформованих регіональних агломерованих економічних центрів стає запорукою успіху та підвищення конкурентоздатності. Забезпечення країнами функціональної конвергенції виробничо-торговельних процесів та високої конкурентоздатності на довготерміновій основі можливе за умов, коли між ними існує високий взаємний попит, а також коли схожими і взаємо-

доповнюючими вбачаються виробничі та експортні структури. Саме це дозволяє країнам, що включені в певний міжнародний економічний регіон, сьогодні отримувати виробничу синергію та зростання експортних потоків товарів і послуг.

Сучасна парадигма регіоналізації вже не базується виключно на концепції приведення у дію прилеглих економічних територій. Вже такі традиційні міжнародні регіональні економічні інтеграційні утворення, як Європейський Союз, Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), МЕРКОСУР, АСЕАН починають трансформуватись у трансконтинентальні інтеграційні об'єднання через підписання регіональних торговельних угод з країнами, що знаходяться на географічній відстані.¹ Локалізовані у просторі кластерні зв'язки секторів виробництва товарів та послуг (первинні моделі М. Портера) починають доповнюватись глобальною кластеризацією на основі просторової фрагментації бізнес-процесів. Це підсилює конкуренто-

¹ List of all RTAs WTO - <http://rtais.wto.org/UI/PublicAllRTAList.aspx>

здатність як самих країн, так і міжнародних економічних регіонів, що ними формуються.

Схожість експортних структур країн, що визначається питомою вагою експорту кожного з секторів національних економік у світовій торгівлі, дає можливість непрямо побачити міжнародну спеціалізацію країн та можливий потенціал до регіонально-функціонального зчеплення їхніх економічних систем. Найкращим методичним підходом для такого дослідження є кластерний аналіз експортних структур країн та виявлення ступеню їхньої гомогенності та географічно-функціонального або функціонального зчеплення у світовій економіці. Інститут стратегії та конкурентоздатності М.Портера, який засновано на базі Гарвардської бізнес-школи, надає публічно методологію та вихідні статистичні дані щодо 41 експортного кластеру за країнами, що уможливило проведення такого аналізу².

М. Портер, як і в 1990-х рр., стверджує, що кластерні зв'язки в глобальній економіці на сучасному етапі мають швидше природу географічної концентрації та географічної близькості секторів виробництва, не дивлячись на паралельний розвиток глобальних виробничих мереж (глобальних вертикальних виробничих кластерів), які об'єднують сектори за функціональною ознакою і останні можуть бути розкидані у географічному просторі. З огляду на домінування географічної локалізації виробничих кластерів в межах економічної системи окремої країни або в межах географічно прилеглих інтегрованих територій сусідніх країн (еврорегіонів) доцільною вбачається методика оцінювання конкурентоздатності національних економік за їх кластерними експортними структурами.

Запорукою глобальної економічної конкурентоздатності національних економік на сучасному етапі є одночасно:

- високі питомі ваги експорту у широкій палітрі виробничих секторів окремо взятої країни в даних секторах світового експорту по відношенню до інших країн;
- високий ступінь експортного секторального зчеплення національної економіки країни з іншими національними економіками у межах географічно локалізованих експортних кластерів або глобальних виробничих мереж (global production networks), які являють собою вертикальні чи горизонтальні експортні кластери з географічною делокалізацією.

Підписані регіональні торговельні угоди (RTA) між країнами як географічно близькими, так і віддаленими одна від іншої за умов наявності в них схожих експортних структур дають можливість досягти експортного зчеплення і отримати таким локалізованим або делокалізованим регіональним утворенням вищого

ступеню функціональності та ефекту виробничо-експортної синергії.

Говорячи про європейську економічну інтеграцію, то долучення нових країн до спільного ринку ЄС призводить в довгостроковому періоді до формування в них схожих виробничо-торговельних систем з системами розвинутих економік даного інтеграційного утворення. Як наслідок, це дає перспективу посилення ефекту експортного зчеплення національних економік в рамках зростаючого географічно-функціонального спільного ринку ЄС і зміцнення конкурентоздатності як всередині внутрішнього ринку ЄС, так і в глобальному вимірі.

Провівши кластерний аналіз для 80 країн світу за 41 кластерними експортними потоками, ми побачили, що глобальна експортна структура сьогодні чітко розділена на 6 кластерних експортних груп країн зі своїми конкурентними перевагами у виробництві та міжнародній торгівлі (див. рис. 1).

До першої кластерної експортної групи належать США, Німеччина, Франція та Китай. Окремо в цій групі виявляють свою підгрупу Японія та Південна Корея. Високий ступінь функціонального зчеплення та географічно локалізовано-функціонального зчеплення (для Франції та Німеччини, а також для Японії та Південної Кореї окремо) у межах цієї кластерної експортної групи визначає розвиток глобального експорту переважно диференційованих промислових товарів та послуг. Цей глобальний експортний кластер є дійсно функціонуючим, оскільки зв'язує нерозривно виробничо-експортні структури вказаних національних економік.

Друга кластерна експортна група представлена країнами-експортерами енергетичних ресурсів та продуктів їхньої переробки. До даної групи входять Алжир, Венесуела, Ірак, Лівія, Казахстан, Нігерія, Норвегія та Саудівська Аравія. Ці країни характеризуються повною ресурсною спеціалізацією з акцентом на енергоносії. Статистичний факторний аналіз для усієї вибірки глобального експорту дає можливість простежити, що саме енергоресурси завдяки цій групі країн є тим єдиним фактором, який впливає на сутність і розвиток сучасного глобального виробничо-торговельного проекту у світовій економіці. Функціональна фрагментована у географічному просторі кластерна взаємодія деяких з цих країн відбувається на глобальному рівні у рамках ОПЕС в процесі олігопольних зговорів енергетичних компаній при видобутку і пропозиції ресурсів на ринку. Водночас має місце тісне глобальне функціональне зчеплення даної кластерної експортної групи з кластерними експортними групами 1 та 3, оскільки від взаємодії енергетичних транснаціональних корпорацій залежать безпосередньо взаємопов'язані транснаціональні схеми багатьох секторів виробництва промислової диференційованої продукції країн-домінантів та їхніх сателітів. Не дивлячись на це, дані країни характе-

² Porter, Michael E. International Cluster Competitiveness Project, Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard Business School; Richard Bryden, Project Director.- 2012.

ризуються найнижчим ступенем міжнародної спеціалізації та диверсифікованості виробничо-торговельних структур і їхній добробут та розвиток залежить виключно від сировинної економіки.

Третя кластерна експортна група об'єднує країни за такими характеристиками:

- Виробничо-експортні структури цих країн наближені структурно до вищеописаної першої кластерної групи національних економік, але при цьому виявляють свої слабкі чи сильні специфічні характеристики. Ці характеристики є вагомими, що відносить дані країни до іншого кластерного виробничо-експортного типу. При цьому слід говорити про умовні підгрупи: підгрупа вищого рівня – Великобританія, Італія, Нідерланди, Канада, Швейцарія, Фінляндія, Швеція, Малайзія, Тайвань, Сінгапур, Австрія, Чехія та підгрупа нижчого рівня – Мексика, Бразилія, Індія, Польща, Туреччина.

Водночас деякі країни цієї кластерної експортної групи функціонально досить схожі між собою і здатні по мірі поглиблення між собою виробничо-торговельної інтеграції формувати реальні експортні кластери та підкластери (наприклад, Ірландія та Індія знаходяться в одному загальному експортному кластері з огляду на міжнародну спеціалізацію в інформаційних та комунікаційних технологіях та є прямими конкурентами. Водночас завдяки ірландським інвестиціям в індійський сектор інформаційних технологій обидві національні економіки починають взаємодоповнювати одна одну і формувати делокалізований функціональний глобальний підкластер). Географічно локалізовано-функціональні зв'язки в даній групі виявляють такі підгрупи країн, як Тайвань і Сінгапур та окремо Фінляндія і Швеція;

- певні країни є великими за демографічним розміром (Індія, Бразилія, Мексика, Туреччина, Іспанія, Великобританія, Польща, Малайзія), які в міру свого прогресуючого економічного розвитку згідно з моделлю П. Кругмана вбачаються цікавими агломераційними центрами (виробничими площадками та споживчими ринками), від яких залежить сьогодні і залежатиме в майбутньому глобальне економічне зростання. Україна за умов поглиблення лібералізації своєї економічної системи з більш розвинутими країнами здатна змінювати свою експортну структуру і має усі потенційні можливості приєднатись до третього кластеру.

Четверта група глобального експорту є найменшою, яку представляють Росія, Індонезія та Австралія. Не дивлячись на провідну роль Росії у поставках газу на європейському континенті, а також беручи до уваги її світовий експорт нафти та нафтопродуктів, вона не входить у другу експортну кластерну групу країн. Те ж саме стосується й Індонезії – одного з членів ОПЕС до 2008 р. Російська експортна структура дуже схожа

з австралійською та індонезійською з огляду на видобування та експорт великих обсягів вугілля і жодного функціонального кластерного зчеплення цієї економіки не проявляють. Через свою ресурсну економіку Росія знаходиться поза експортними кластерними групами 1 та 3, де перебувають партнери по БРІК. Водночас, Росія не тяжіє до експортної схожості з жодною з країн СНД, не дивлячись навіть на таку ресурсноорієнтовану країну, як Казахстан. Отже, з точки зору потенціалу для кластерного виробничого зчеплення в глобальному просторі російська економіка має слабкі географічні та функціональні позиції у секторах готової продукції. Створення газового ОПЕС дає перспективу переформатувати існуючі експортні кластерні зв'язки у глобальному просторі на користь Росії. Росія може потрапити у 2 кластерну експортну групу ресурсних країн, або альтернативно за рахунок технологічної та структурної перебудови вийти на вищий рівень – у 3 кластерну експортну групу і зайняти міцні позиції у групі G-20.

П'яту кластерну експортну групу формують працевістки економіки з елементами експорту ресурсної або капіталомісткої продукції. До цього кластеру належить більшість країн світу різних географічних регіонів – країни СНД, Азії, Африки, Латинської Америки. Цей кластер характеризується найвищим ступенем гомогенності експортних структур. Функціонально ці країни є сателітами своїх країн-домінантів з першої та третьої кластерних груп або альтернативно дотримуються практики девелопментаризму в намаганні створити свої власні напівзамкнуті у глобальному просторі виробничо-торговельні системи вищого рівня.

Шоста кластерна експортна група представлена різними за специфікою міжнародної присутності країнами зі своїми унікальними експортними структурами, що значно віддалені від 1 та 3 кластерних груп. (див. рис. 1). Кластерне експортне зчеплення в цій групі до певної міри проявляється лише у Словаччині та Угорщині і окремо у Португалії та Румунії завдяки промислової та регіональної політики ЄС. Всі інші країни включені в дану експортну кластерну групу умовно, тобто виявляють лише схожість експортних структур за тими чи іншими ознаками без існування тісних локалізовано-функціональних зв'язків. Наприклад, Єгипет та Греція виявляють умовну схожість своїх загальних експортних структур за експортом туристичних послуг, експортом аграрних товарів та нафтопродуктів. Україна наближена до Греції за рівнем експортної частки в структурі її економіки в світовому експорті у сільському господарстві та металургії. Це зумовлює загальну високу виробничо-торговельну структурну схожість двох країн. Загалом країни шостої кластерної експортної групи виглядають найслабшими серед усіх країн світу за глобальною конкурентоздатністю своїх національних економік. Для деяких країн цієї групи вже проявляються та швидше за все будуть попереду мати місце економічні кризові про-

цеси, передусім, через слабкість їхніх виробничих структур та відсутність імпульсів до структурних зрушень і неінтегрованість у глобальні (міжнародні регіональні) виробничо-торговельні мережі.

УДК 681.3:330.3:340

БОНДАР О.С., к.е.н,
Щериця С.І.
м. Біла Церква

МОДЕЛЮВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В даний час інвестиційна діяльність у багатьох регіонах України носить характер випадкового процесу, що обумовлено нерегулярним надходженням коштів. Розподіл інвестицій часто не піддається плануванню і відбору за пріоритетності галузей. Стихийне інвестування, не враховує мультиплікативні ефекти, призводить до диспропорційності у структурі регіональної економіки. Вплив кон'юнктурних чинників викликає динамічний розвиток сфери торгівлі, а також сировинних галузей. При цьому більшість регіонів, володіючи необхідними трудовими та земельними ресурсами, розвинутою інфраструктурою, мають сприятливий потенціал для реалізації реконструктивної стратегії та оздоровлення інвестиційного клімату.

Для розгляду регіонального аспекту ефектів мультиплікації необхідно визначити політико-економічну сутність регіону України.

Поняття "регіон" визначається Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 р., відповідно до якого "регіон" – це територія АРК, області, міст Києва та Севастополя

У даному дослідженні регіональний аспект мультиплікативних ефектів розглядається стосовно до регіонів України. Вибір цього типу районування продиктований тією обставиною, що лише регіони, що формуються на базі адміністративно-територіального поділу, мають організаційно завершену систему законодавчих і виконавчих органів влади і управління.

Кожен регіон України має свою специфіку природних ресурсів, особливості їх розміщення, своєрідність кліматичних і екологічних умов, унікальні національні та історичні риси, сформовану структуру господарства. Перераховані обставини впливають на рівень економічного розвитку та спеціалізацію регіону.

Для виникнення мультиплікативних ефектів у регіональній економіці необхідна наявність первинних імпульсів, в числі яких слід виділити приватні інвестиції та державні витрати, причому джерела виникнення мультиплікативних ефектів повинні знаходитися усередині регіону.

З викладеного випливає, що існує об'єктивна необхідність теоретичного обґрунтування і розробки економіко-математичної моделі оптимізації галузевої

За умов поглиблення євроінтеграційних процесів Україна має шанс поступово перейти у 3 кластерну групу на її великий демографічний розмір та близькість до технологічних ресурсів спільного ринку ЄС.

структури регіональної економіки, що дозволить виробити управлінські рішення для здійснення інвестицій.

Галузевий принцип класифікації пов'язані з істотними відмінностями між різними видами виробництва товарів і послуг. Галузі відрізняються один від одного структурою валового випуску: для частини з них характерна висока частка доданої вартості, у той час як у валовій продукції інших галузей переважають поточні матеріальні витрати. Значні відмінності між галузями існують також в динаміці і темпах розвитку, питомій вазі використаної імпортової продукції, питомій вазі податків у валовому випуску і т.д.

Внаслідок зазначених об'єктивних відмінностей між галузями можна припустити, що однакові зміни складових попиту викличуть неоднакові зміни національного доходу. Отже, за інших рівних умов мультиплікативні ефекти, що виникають у галузях економіки, істотно різняться.

При розробці оптимізаційної моделі структури регіональної економіки використовується галузевий принцип класифікації. З точки зору розподілу інвестиційних ресурсів між галузями необхідно враховувати мультиплікативні ефекти. Тому аналітично взаємозв'язок може бути виражена у вигляді відносин типу "витрати-випуск". Слід зазначити, що однією з особливостей регіональної статистики, на відміну від національної, є відсутність обліку "експортно-імпортних" операцій (тобто вивезених або ввезених в регіон товарів і послуг). Тому у регіональній моделі міжгалузевого балансу відсутній чистий експорт:

$$Z + G + I = Y = C + S + T - TR. \quad (1)$$

У лівій частині тотожності (1) показані компоненти попиту: C – споживання, G – державні витрати, I – інвестиції, а в правій – напрями використання доходу Y : C – споживання, S – заощадження, T – податки, TR – обсяг трансферів.

Постановка завдання визначає відповідний клас оптимізаційних економіко-математичних моделей.

Нехай дано N галузей економіки; i – індекс галузі – виробника продукції, $i = 1, \dots, N$; j – індекс галузі – споживача продукції, $j = 1, \dots, N$;

X_i – валова продукція i -ї галузі;

$X = (X_i)$ – вектор валової продукції;

X_j – валові витрати j -ї галузі;
 Y_i – обсяг кінцевої продукції i -ї галузі;
 X_{ij} – витрати продукції i -ї галузі для виробництва продукції j -ї галузі;

R_j – валова додана вартість, створена в j -ї галузі.

Тоді: $A = (A_{ij})$ – матриця коефіцієнтів прямих матеріальних витрат (технологічна матриця) – квадратна матриця порядку N , де

$$A_{ij} = X_{ij} / X_j \quad (2)$$

коефіцієнт прямих матеріальних витрат продукції i -ї галузі на виробництво одиниці продукції j -ї галузі. Тому

$$\sum_j X_{ij} + Y_i = X_i; \quad (3)$$

$$\sum_i X_{ij} + R_j = X_j; \quad (4)$$

У формалізованому вигляді постановка задачі має вигляд:

Знайти такі значення $X_i \geq 0$, щоб

$$|\sum \omega_i X_i| \rightarrow \max \quad (5)$$

За умови

$$\sum_{i=1}^n \lambda_i X_i \leq S, \quad (6)$$

$$\sum_{i=1}^n A_i X_j + Y_j \leq X_j, i, j = 1, \dots, N \quad (7)$$

де змінні і коефіцієнти невід’ємні,

ω_i – пріоритет i -ї галузі;

S – загальна кількість наявних ресурсів;

S_i – кількість ресурсів, які необхідні для i -ї галузі;

λ_i – кількість ресурсів, що необхідна для одиниці i -ї галузі.

Умова (5) висловлює максимізацію цільової функції.

Обмеження (6) пов’язане з розподілом ресурсів.

Обмеження (7) відображає розподіл валової продукції галузі.

У рамках оптимізаційної моделі визначається цільова функція, коефіцієнтами якої є пріоритети галузей, а змінні – обсяги ресурсів (наприклад, фінансових), які необхідно розподілити між галузями. Потім максимізувати цю цільову функцію при обмеженнях типу “витрати-випуск”, які враховують мультиплікативні ефекти в економіці.

Цікаво відзначити, що двоїста задача включає мінімізацію цільової функції, коефіцієнтами якої є Y_i (обсяги кінцевої продукції галузей). Отже, зміни в пріоритетах галузей і дозволяють досліджувати вплив на продукцію Y_i .

Для вирішення поставленого завдання застосовується розроблений Т. Сааті метод аналізу ієрархій (МАІ) у модифікованому вигляді.

Для визначення структури досліджуваного об’єкта заповнюється матриця парних порівнянь:

Отримання оцінок коефіцієнтів матриці прямих витрат з використанням методу аналізу ієрархій складається з трьох етапів.

Етап 1 – потрібно оцінити:

а) – частку проміжної продукції i -ї галузі, розподіляється в j -ї галузі;

б) – частку проміжної продукції i -ї галузі, що розподіляється для власного споживання.

Загальна проміжна продукція оцінюється для N галузей за допомогою МАІ після відповіді на таке запитання: наскільки одна галузь важливіше інший при розподілі валової продукції на власні потреби?

Внутрішні потреби галузей ієрархічно поділяються на виробничі, фінансові та трудові ресурси. Кожна галузь отримує пріоритет щодо кожного критерію. Потім використовується композиція для отримання загальної міри “важливості” для галузей. Отримані оцінки позначимо за R_i , які утворюють вектор-стовпець $R = (R_i) (11) i = 1, \dots, N$.

Етап 2 – побудова матриці парних порівнянь між галузями по відношенню до i -ї галузі. Необхідно відповісти на таке запитання: наскільки сильна залежність однієї галузі в порівнянні з іншою для отримання валової продукції i -ї галузі. У результаті отримаємо матрицю парних порівнянь, з якої може бути отриманий власний вектор – стовпець ваг. Коли дана процедура проведена для кожної галузі, отримуємо матрицю W , стовпцями якої будуть власні вектори.

Етап 3 – отримання оцінок коефіцієнтів прямих витрат. Для цього кожен стовпець матриці W поелементно множиться на вектор-стовпець R .

Галузь з високим пріоритетом може залежати від випуску продукції галузі з низьким пріоритетом.

Вивчення пріоритетів необхідно для того, щоб особі, що приймає рішення, визначити, які види діяльності є першочерговими.

Облік мультиплікативних ефектів у даній моделі необхідний для забезпечення галузей з високим пріоритетом достатньою кількістю продукції, виробленої галузями з низьким пріоритетом, оскільки якщо останні не справлять необхідну кількість продукції, то це може негативно позначитися на галузях з високим пріоритетом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузнцова Н.Г., Тяглова С.Г. Регіональна економіка. Ростов-на-Дону: Фенікс, 2001.
2. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. Петрозаводськ, 1993.
3. Леонтьев В. Міжгалузева економіка / Пер. с. англ. М.: Економіка, 1997.
4. Методологічні положення зі статистики. Вип. 1. Держкомстат Росії. М., 1996.
5. Сааті Т. Прийняття рішень: Метод аналізу ієрархій. М.: Радіо і зв’язок, 1993.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА ТА ТУРИЗМУ

УДК 005.95:331.101

АБРАМОВА М.

Наук. керівник – АКЧУРІНА Ю.М., к.е.н.

м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Управління підприємством в умовах виходу з кризи формує особливі вимоги до системи підбору й організації праці персоналу. Вдосконалення цієї системи відбувається за допомогою заходів підтримки персоналу, шляхом ефективної організації взаємодії керівників, спеціалістів, службовців, формування антикризових проектів, впровадження мотиваційного інструментарію з урахуванням особливостей менталітету персоналу, заходів з удосконалення компетенцій фахівців, роботи над формуванням мобільності персоналу підприємства.

Масове безробіття провокує погашення природних прагнень людини до реалізації особистого притаманного їй таланту і набутої професійної орієнтації та породжують низьку сприйнятливості персоналу до взаємодії, до активного прояву індивідуальних здібностей, до особового розвитку людини за її істотною здатністю. Не маючи особистого вибору місця праці, вона віддає перевагу показнику оплати праці і при тому часто губить свої можливості отримання сатисфакції від самореалізації, а також втрачає відвагу відстоювати права стосовно власного покликання, що призводить як до індивідуального, так і загального зубожіння трудових кадрів.

Натомість роботодавець, вирішуючи питання кредитування підприємницької діяльності, пошуку власної ніші для її розвитку та можливостей власної платоспроможності, постійно підвищує вимоги стосовно підбору персоналу до формування команди професійних робочих груп.

Організація праці в сфері малого бізнесу свідчить, що управління персоналом не може ґрунтуватися на застарілих традиціях індивідуалістичної чи колективної концепції менеджменту, із яких перший веде до можливих проявів агресивності, а другий – до тоталітаризму. На протиположності індивідуалістичній та тоталітарній концепціям управління персоналом, які поз-

бавляють людину права на участь у підприємницькій діяльності, пропонується впровадження засад персоналізму.

Специфікою дослідження впровадження засад персоналізму є врахування особливостей мотиваційного механізму для персоналу вітчизняного менталітету.

Історично склалося, що мотивацією до діяльності працівника в переважній більшості випадків виступає матеріальний фактор. З огляду на це необхідно запроваджувати засади персоналізму, вимірюючи індивідуальний внесок персоналу в загальний результат підприємства. Але даний підхід має як переваги, так і недоліки. Роботодавець має зважити усі ризики та переваги та обрати концепцію мотивації та стимулювання персоналу.

Стабілізації на ринку робочої сили сприятиме наступне: розвиток промисловості України, зміна структури зайнятості, деталізація трудової міграції, участь населення у підготовці та проведенні в Україні Євро-2012, а також посилення відповідальності органів виконавчої влади й соціальних партнерів за реалізацію державної політики зайнятості.

Для визначення напрямів формування ефективного соціально-економічного механізму мотивації персоналу щодо створення активної проектною команди необхідним є дослідження сучасного стану мотивації персоналу. Таку оцінку можна здійснити використовуючи дані, отримані шляхом проведення соціологічних опитувань.

Таким чином, вважаємо, що пріоритети мотивації періодично змінюють один одного. Тому необхідним є визначення більш повного складу потреб працівників. Сила мотивації сьогодні залежить від оцінки людиною співвідношення результатів праці і витрачених зусиль, а також рівня задоволеності від роботи тому головним є оцінка результатів діяльності робітника і правильне співвідношення моральних і матеріальних стимулів.

УДК005:334.7

ВАСИЛЬЧЕНКО Д.С.

Наук. керівник – АКЧУРИНА Ю.М. к.е.н.

м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У розвитку сучасної економіки України велику роль відіграють підприємства малого бізнесу. В свою чергу, значний вплив на роботу малих приватних підприємств, мають зовнішні та внутрішні фактори середовища. Адже підприємництво має чітко орієнтуватися у ринкових відносинах, правильно оцінювати виробничий, науково-технічний, економічний потенціал, ресурсний потенціал для побудови стратегії подальшого розвитку та подолання наслідків фінансової кризи.

Завжди існує небезпека кризи, чи банкрутства малого приватного підприємства, навіть тоді, коли криза не спостерігається, коли її фактично немає. Це обумовлено тим, що в управлінні існують критерії ризику, керовані і некеровані процеси, змінюються циклічний розвиток соціально-економічної системи та співвідношення потреб й інтересів людей.

Різні технологічні способи і варіанти використання ресурсів вимагають неоднакових витрат і, звичайно ж, приносять неоднаковий економічний ефект. Якщо витрати і результати виробництва за всіма варіантами можуть бути підраховані й зіставлені, виникає необхідність відібрати з них найефективніші. На заключному етапі це завдання звужується до виявлення єдиного варіанту – оптимального плану, який за даних умов є найефективнішим у порівнянні з іншими.

Підприємці реалізують такі етапи управління: бенчмаркінг зовнішній та внутрішній, збалансована система показників, аудит бізнес-процесів, моніторинг, безперервне сканування параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища малого підприємства з метою відстежування слабких сигналів про можливі загрози.

Економічна ситуація України змушує використовувати в управлінні підприємствами малого бізнесу нові методи планування та аналізу, які поєднують в собі тактичне та оперативне управління, а також но-

вий елемент – стратегічне управління, що вже реалізуються на підприємствах малого бізнесу.

Приватні підприємства швидко пристосовуються до вимог ринку. Вони є тим плідним ґрунтом, на якому зростає середній і великий бізнес. Тому в багатьох країнах, у тому числі і в Україні, розвиток приватного бізнесу регулюється законодавчими актами. Водночас розроблено державну програму підтримки приватного бізнесу.

Підприємство є складною соціально-економічною системою, в якій взаємодія людей в трудових та управлінських процесах здійснюється не тільки фізично, але і духовно, емоційно. Для цього необхідна максимальна узгодженість дій всіх співробітників організації, що забезпечується, у тому числі, прийнятою системою цінностей організаційної культури. Всі розуміють, що для того, щоб розвиватися, одержувати прибуток і зберегти конкурентоспроможність підприємства, керівництво повинно оптимізувати віддачу від вкладень будь-яких ресурсів: матеріальних, фінансових, інформаційних, технологічних і головне – людських. Коли підприємство дійсно турбується про людей, його загальна філософія, клімат і настрої обов'язково позитивно відбивається на результатах.

В усіх сферах людської діяльності має бути висока фінансова та матеріальна зацікавленість, трудовий ентузіазм, чітка система програмування, планування й управління. Можна зробити висновок, що наближення до банкрутства або кризисне становище на підприємстві у 80% випадків спричиняється помилками вищого управлінського персоналу.

Таким чином, для забезпечення більш ефективної діяльності приватних підприємств малого бізнесу існує подальша необхідність розробки і впровадження системи прогнозування основних фінансово-економічних і виробничих показників підприємницької діяльності.

УДК 001.8:640.8

ВЕРБАХІВСЬКА І.В.

Наук. керівник – Т. М. ЧЕРНИШОВА, к.б.н.

м. Житомир

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА У ФОРМУВАННІ ПРОВІДНОГО ФАХІВЦЯ З МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Науково-дослідницька діяльність студентів є одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки і виховання спеціалістів з вищою освітою, здатних

творчо застосовувати в практичній діяльності найновіші досягнення науково-технічного прогресу. Як відомо, економічні і соціальні реформи, які здійсню-

ються в Україні, значною мірою змінюють характер праці спеціалістів у сфері обслуговування [1, 2]. Згідно з цим змінюються відповідно і вимоги до підготовки кадрів. Серед найголовніших – вимоги розвитку спеціаліста творчого, ініціативного, який має організаторські навички і вміння спрямовувати діяльність свого підрозділу на вдосконалення технологічного процесу шляхом запровадження у практику нових досягнень наукової і технічної думки [3, 4].

Отже, неодмінною умовою виконання цієї вимоги є широке залучення студентів вищих навчальних закладів до науково-дослідної роботи, безпосереднє включення їх до сфери наукового життя.

На сьогодні у інституті склалася система науково-дослідницької роботи студентів як складової професійної підготовки, яка спрямована на формування і реалізацію творчих здібностей майбутніх фахівців з менеджменту. Науково-дослідницька робота студентів в інституті здійснюється за трьома основними напрямками: науково-дослідницька робота у навчальному процесі; науково-дослідницька робота студентів у позанавчальний час; науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, олімпіади тощо.

Навчання менеджменту туристичної індустрії нерозривно пов'язане з науковим пізнанням, елементарним експериментальним вивченням, залученням студентів до дослідницької роботи. Як правило, ці завдання реалізуються в спеціальних курсах, спецсеминарах (практикумах) і на лабораторних заняттях. Майбутній менеджер повинен уміти спостерігати, експериментувати, порівнювати, аналізувати економічні явища, знаходити оптимальні умови й адекватні шляхи розв'язання управлінських завдань. Тому різні форми науково-дослідної роботи студентів повинні обов'язково бути присутніми у різних дисципліни для підготовки провідних фахівців – це підготовка і захист рефератів, курсових та дипломних робіт, наукових доповідей, вільна дискусія й обговорення результатів проведених досліджень, опрацювання програм і методик експериментальної роботи, апробація їх в організаціях.

Крім того, в навчальному процесі можна й використовувати й інші форми занять. Так, для підвищення рівня підготовки та розкриття індивідуальних управлінських здібностей можна запроваджувати індивідуальні навчальні заняття. Вони передбачають виконання індивідуальних завдань і проводяться викладачами з окремими студентами, які на практичних заняттях проявляють найбільші здібності. Індивідуальні завдання з окремих дисциплін менеджменту організації (реферати, курсові і дипломні роботи тощо) видаються студентам у терміни, передбачені відповідними кафедрами чи документами вищого навчального закладу [2, 4].

Курсові роботи виконуються з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, набутих студентами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Дипломні роботи виконуються на завершальному етапі навчання студентів в інституті і передбачають систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування їх у вирішенні конкретних наукових, методичних, економічних, виробничих та інших завдань, розвиток навичок самостійної роботи та опанування методики дослідження й експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Тематика дипломних та курсових робіт має бути тісно пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри, з інтересами установи, на базі якої студент виконує дипломну роботу, бути частиною науково-дослідної тематики кафедри, факультету вищого навчального закладу.

У вищих навчальних закладах все частіше отримують розвиток наукові дослідження на стику наук (наприклад, економіки і менеджменту, бухгалтерського обліку та економіки, маркетингу і менеджменту, туризму і готельного господарства). Це дає певну перевагу науковим дослідженням, оскільки при всій складності і різноманітності сучасного світу багатоплановість і комплексність відіграють все вагомішу роль.

Висновки. Отже, розвиток науки у вищому навчальному закладі не лише змінює зміст і значення навчальних дисциплін, зокрема з менеджменту, а й підказує нові форми та методи проведення навчального процесу. Результати науково-дослідної роботи відбиваються в нових курсах, лекціях і практичних (семинарських) заняттях. Як свідчить практика, залучення до наукової роботи робить для студентів дисципліни, які вивчаються, предметними, стимулюючи їх засвоєння. Причому науково-дослідна діяльність є органічною частиною і обов'язковою умовою успішної роботи вищих навчальних закладів. Студенти не лише отримують найновішу наукову практичну інформацію від викладачів на лекційних і семінарських заняттях, лабораторних роботах і виробничих практиках (особливо старшокурсники), а й беруть участь у наукових дослідженнях. Отже, підвищення ефективності вузівських науково-дослідних робіт, залучення до їх виконання студентів підвищують і якість підготовки спеціалістів вищої кваліфікації. За рахунок цього вузівська наука має можливість омолоджувати наукові кадри, оскільки приплив молодих учених здійснюється постійно. Ця особливість дає великі переваги вищій школі як з точки зору розвитку самих досліджень, так і з точки зору підготовки наукових кадрів. Тому специфіка роботи вищих навчальних закладів потребує не простого, а органічного поєднання навчально-виховної і науково-дослідної роботи викладачів, аспірантів і студентів. Типовими у цій галузі є інтеграція і подальша спеціалізація наукової діяльності та прискорення темпів її розвитку. При цьому наявність кафедр і спеціальностей різних профілів і напрямів створює можливість проведення комплексних досліджень.

Отже, розвиток наукових досліджень, зокрема з провідних дисциплін, безпосередньо впливає на якість

навчального процесу і на формування провідного фахівця з менеджменту організації, оскільки вони змінюють не лише вимоги до рівня знань студентів, а й сам процес навчання і його структуру у вищій школі, підвищуючи ступінь підготовленості майбутніх спеціалістів, їхній творчий практичний кругозір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Микитюк О. М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах освіти України

в XIX ст.: Автореф. дис. доктора пед. наук / Інститут педагогіки АПН України, К., 2004.-42с.

2. Пузирьова Н. В. Теорія і практика науково-дослідної роботи студентів (на матеріалі університетів України XIXст.): Автореф. Дис. Канд. пед. наук: / Харк. Нац. ун-т ім. В. Каразіна.- Х., 2002.-19с.

3. Шейко В. М. Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003. – 295 с.

4. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. – К. Слово, 2004. – 240 с.

УДК 338.48

ГАНЖА І.

Наук. керівник – *НОВІКОВА Н.О. к.п.н.*

ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ В СТРУКТУРІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ

Туристична політика України спрямована на зайняття активної позиції на світовому туристичному ринку та визначення стратегії розвитку туризму. Метою цієї стратегії повинно стати формування конкурентоспроможного асортименту туристичної пропозиції на основі таких її характеристик як якісна організація екскурсійного обслуговування туристів, ефективне розміщення санаторно-курортного комплексу, високе сервісне обслуговування, якісний рівень комунікацій зв'язку, економічна ефективність готельно-ресторанного, транспортного господарства. Зберегти конкурентоспроможність навіть при низькому рівні обслуговування та відносно високих цінах дозволяють туристичні ресурси, бо саме вони є свого роду "туристською маркою" України, що забезпечує мотивацію туристичних потоків. Україна займає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес у вітчизняних та іноземних подорожуючих. З іншого боку, туристичні потоки, як в'їзний так і внутрішній, виступають чинниками розвитку туристичних ресурсів, забезпечуючи репрезентацію культурної та історичної спадщини, зміцнення рекреаційно-туристичного потенціалу регіонів.

Туристичні ресурси – це сукупність природних та штучно створених людьми об'єктів, які мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту.

Туристичні ресурси забезпечують формування туристичного бізнесу. Саме вони визначають спрямованість туристичних потоків та створення інфраструктури, зумовлюють види туризму, ціни на туристичні продукти та економічні показники туристичної діяльності.

Цілком очевидно, що рівень розвитку туристичної галузі залежить від попиту на внутрішні туристичні ресурси. А обсяг міжнародних обмінів буде більшим між тими країнами, які мають високий рівень внутрішнього туризму. На світовому туристичному ринку

внутрішній туризм складає більше 80% усіх туристичних потоків(8). Згідно законодавству України туристична галузь спрямовується на активізацію в'їзного активного молодіжного, сільського, зеленого та дитячого туризму(1-3; 6-7). Тобто, пріоритетним для України напрямом стає внутрішній туризм. За даними Департаменту державного туризму і курортів його обсяги помірно збільшуються.

Національний туристичний ресурсний комплекс України сформований в контексті макрорегіональних особливостей регіонів, які впливають на розвиток туризму.

Серед актуальних програм розвитку туристичних ресурсів в Україні особливо важливим є соціально-економічне регулювання процесів їх формування та збереження. Збереження туристичних ресурсів – проблема в туризмі, що обумовлюється рядом причин. З одного боку, туризм виступає споживачем природно-рекреаційних благ, з іншого – розширення та інтенсифікація туристичної діяльності призводить до збільшення антропогенного тиску на територіальні рекреаційні системи та, відповідно, зношення цих систем. Розумною альтернативою цьому є реорганізація, реставрація та формування нових туристичних об'єктів, зміцнення рекреаційно-туристичного потенціалу українських регіонів. Україна в цьому напрямі вже робить перші кроки. Так, прийняті закони "Про сільський та сільський зелений туризм", "Про землі оздоровчого і рекреаційного призначення", "Про прибережну смугу морів"(11) визначають не тільки умови туристичної діяльності суб'єктів, а й встановлюють засади збереження і раціонального використання природних територій як курортних зон державного значення, в тому числі туристичних ресурсів сільських територій.

В Україні найбільш розвиненими туристсько-рекреаційними центрами є Чорноморське узбережжя, Карпати, Азовське узбережжя з унікальними містами, які поєднують прикмети старовини і сучасності. За загальними показниками туристичної галузі їх доля

у загальному обсязі туристичної діяльності досить висока – до 67%(11). Саме регіональні туристичні ресурси сприяють створенню туристичного бізнесу, активізують багато галузей народного господарства: будівництво, торгівлю, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, транспорт і зв'язок, що відповідно формує сучасну кадрову політику в регіоні, а збільшення туристичних потоків забезпечує приток іноземної валюти до регіональної економіки. За даними прикордонних служб, у туристсько-рекреаційні регіони України щорічно приїздять до 8 млн. туристів, загальний обсяг надходження валюти складає 791 млн. доларів США. Відповідно до прогнозів Державної служби туризму і курортів України, цілком реальним може стати прибуток від цієї галузі рівний 1,6 млрд. доларів США(11).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України “Про туризм” від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР.
2. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про туризм” від 18.11.2003 р. № 1282-ІУ.
3. Закон України “Про курорти” від 5.10.2000 р. № 2026-ІІІ.
4. Закон України “Загальнодержавна програма збереження та використання об’єктів культурної спадщини на 2004-2010 роки” від 20.04.2004 р. № 1692-ІУ.
5. Закон України “Про охорону культурної спадщини” від 16.12.2004 р. №2245-ІУ
6. Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні” від 21.02.2007 р. № 136/2007.
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження державної програми розвитку туризму на 2002 – 2010 роки” від 29.04.2002 р. № 583.
8. Проект Постанови Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011-2015 роки”
9. Данильчук В.Ф. Світовий ринок послуг тур бізнесу. – Донецьк: ДІТБ, 2000. – 146 с.
10. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: Зб.норм.-правових актів. – К: Юрінком Інтер, 2006.)
11. www.tourism.gov.ua – офіційний сайт держ. служби туризму і курортів

УДК 658. 1 (075)

В.К. ЗАГАРІЙ, к.е.н.
м.Умань

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНИХ ЗМІН

Економіка України переживає об’єктивно необхідний переломний етап, оскільки закінчується великий період, що сформував свої економічні та соціальні структури, відносини та мислення. Протягом останніх років підприємства переходять до нового механізму функціонування. Відбувається процес зламу старих структур і методів господарювання, які перешкоджають руху вперед, за необхідністю одночасного збереження тих надбань, що підтримують особливість та неповторність будь-якого підприємства/

Ринкова економіка формує нові вимоги до підприємства, що обумовлюється не тільки наявністю конкуренції та високими вимогами до якості товарів, але й необхідністю гнучко реагувати на зміни ринкової ситуації, яка не завжди сприяє процвітанню підприємства. Успіх підприємства залежить від здатності передбачати та змінювати структуру виробництва і управління, розробляти та впроваджувати у виробництво нові види продукції, правильно планувати обсяги виробництва різних товарів, інвестиції та прибутки, щоб досягти найбільшого ефекту і забезпечити існування підприємства в довгостроковій перспективі. Стабільний довготривалий розвиток підприємства можливий лише за умови визначення чітких довгострокових цілей і розробки конкретних шляхів їх досягнення. Однієї і тієї ж цілі можна досягнути різними методами та засобами. У зв'язку з цим виникає пи-

тання: як намічена ціль може бути практично реалізована, та в який спосіб? Намагаючись надати відповідь на ці питання, кожне підприємство повинно розробляти різні різновиди стратегій. Стратегія – це визначення напрямку та масштабів діяльності організації в довгостроковій перспективі. Вона ідеально визначає ресурси, які відповідають умовам середовища, що змінюється, особливо, ринкові, клієнтам, споживачам з метою задоволення очікувань власників підприємства [6].

Розробка стратегії є першочерговим завданням менеджера або підприємця. Етапами цього процесу є формування стратегічного бачення і місії діяльності, визначення стратегічних цілей, розроблення довгострокового перспективного плану, бізнес – плану. Діяльність підприємства завжди повинна бути спрямованою на його розвиток. Процес розробки стратегії становить собою стратегічне планування, в якому виявляються головні цілі та задачі, їх ресурсне та фінансове забезпечення, шляхи й методи досягнення цілей та розв'язання виникаючих проблем. *Розробка стратегії відбувається по трьом основним сферам діяльності підприємства – маркетинговій, фінансовій та організаційно-технічній. Дані області відображають основні складові діяльності в стратегічній сфері: маркетингова стратегія направлена на створення умов функціонування підприємства*

на ринку та ефективної політики ведення конкурентної боротьби; фінансова стратегія відповідає за регулювання внутрішнього становища фірми, її прибутків і витрат, а також співставлення вимог підприємства з його реальними можливостями; організаційно-технічна стратегія відповідає за стан технічного і ресурсного забезпечення на підприємстві, а також за створення збалансованої організаційної структури [4].

Насамперед, стратегія розвитку будь-якого підприємства визначається генеральною метою, тобто, місією. Крім того, на стратегію впливають конкурентні переваги, організаційні фактори, ресурси, потенціал розвитку організації та ступінь ризикованості.

Відправною точкою будь-якої стратегії розвитку підприємства є місія. Саме вона деталізує статус підприємства і забезпечує напрям та орієнтири для визначення цілей та стратегій на різних організаційних рівнях.

Стратегія розвитку підприємства включає в себе стратегії різного типу, що їх розробляє підприємство на певний період часу, що відбивають специфіку функціонування та розвитку підприємства, а також рівень його претендування на місце й роль у зовнішньому середовищі.

Під час розробки будь-якої стратегії розвитку підприємства необхідно проводити аналіз середовища, в якому працює підприємство. Для цього використовують SWOT-аналіз – це аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища організації. Аналізу підлягають сильні сторони (strength), слабкі сторони (weakness) внутрішнього середовища, а також можливості (opportunities) і загрози (threats) зовнішнього середовища організації. Методологія SWOT-аналізу передбачає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, після цього встановлення зв'язків між ними, які в подальшому можуть бути використані для формулювання стратегії організації.

При проведенні SWOT-аналізу необхідно визначити не тільки можливості та загрози зовнішнього середовища організації, але й виявити ймовірність використання та вплив обраних можливостей та загроз на результати діяльності організації.

Крім того здійснюється аналіз загроз та будується матриця загроз. Наслідки, до яких може призвести реалізація загроз, можуть проявитися через руйнування організації, приведення організації до критичного стану, важкого стану або легких пошкоджень. Виявлення в процесі аналізу факторів, які класифікуються як загрози зовнішнього середовища, записують на полях матриці.

Наступним етапом SWOT-аналізу є оцінка факторів внутрішнього середовища організації. Для цього використовують метод визначення профілю внутрішнього середовища. Для кожного фактора приводиться експертна оцінка його вагомості. Вважається за доцільне при сильному впливі на організа-

цію такому фактору надавати значення “3”, при помірному – “2”, слабкому – “1”, відсутність впливу – “0”. Якщо вплив фактора позитивний, то записується “+1”, негативний – “-1”. Добуток трьох експертних оцінок дозволяє визначити рівень важливості фактора для організації. За названим рівнем вибираються найважливіші фактори для подальшої їх оцінки при розробці стратегії.

Проведений аналіз факторів внутрішнього й зовнішнього середовища та ранжування їх по рівню впливу на діяльність організації дозволяє сформувати конкретний перелік слабких і сильних сторін організації, а також загроз і можливостей Встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами організації, загрозами і можливостями зовнішнього середовища – заключний етап процесу SWOT-аналізу. Для встановлення взаємозв'язків будується матриця SWOT-аналізу.

Здійснюючи аналіз середовища організації, слід мати на увазі, що можливості й загрози можуть переходити в свою протилежність: нереалізована можливість може стати загрозою, якщо її використає конкурент, або, навпаки, заздалегідь помічена загроза може створити для організації додаткову перевагу тоді, коли конкуренти її не усунули.

Слід відзначити, що при проведенні SWOT-аналізу в більшості випадків застосовується інформація, отримана методом експертних оцінок. Застосування цього методу може дати великі похибки, величина яких залежить від складу експертів та методу обробки результатів. Економіко-математичні методи досить обмежено використовуються в практиці SWOT-аналізу через брак достовірної статистичної та іншої інформації (умови господарювання, значний вплив тіньової економіки).

Також використовують STEP-аналіз, який дозволяє охарактеризувати зовнішню економічну ситуацію комплексно, оцінюючи вплив чинників: суспільних, технологічних, економічних, політичних, правових. Аналіз здійснюється за схемою “чинник – підприємство”. До інших методик аналізу мікро- та макросередовищ використовують SPACE-аналіз, GAP-аналіз.

Метод SPASE – аналізу є похідним від SWOT-аналізу та застосовується для оцінки сильних та слабких сторін діяльності невеликих підприємств за такими групами критеріїв:

- фінансова сила підприємства;
- конкурентоспроможність підприємства;
- привабливість галузі;
- стабільність галузі.

На основі вивчення ключових критеріїв у складі кожної групи складається матриця спрямованої стратегії в системі координат SPACE та будується вектор позиції підприємства, що оцінюється. Положення вектора визначає тип рекомендованої стратегії (консервативна, захисна, конкурентна, агресивна) для зміцнення конкурентних позицій.

Метод аналізу GAP розроблено в Стенфордському дослідницькому інституті в Каліфорнії. Він становить спробу знайти методи розробки стратегії та методи управління, які дозволяють привести справи у відповідність із найбільш високим рівнем вимог.

Використання методу передбачає виконання послідовності таких дій:

- попереднє формулювання цілей діяльності на 1 рік, 3 роки, 5 років;
- прогноз динаміки норми прибутку в ув'язуванні встановленими цілями бізнес-одиниці.

У стратегічному управлінні найбільшого поширення набули розробки сценаріїв розвитку подій. Вони займають проміжне положення між експертними методами та методами моделювання.

Метод побудови сценарію – один із методів прогнозування, що ґрунтується на встановленні послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни фону, на якому перебуває об'єкт.

Як показує світовий досвід, більшість інформації для прийняття стратегічних рішень керівники різних організацій отримують із сценаріїв, що розробляються як окремими фахівцями, так і консалтинговими та аналітичними фірмами.

Стратегічний аналіз та прогнозування розвитку підприємства сприяє зменшенню невизначеності середовища, дозволяє зорієнтуватися в оточенні і перейти до вибору варіантів дій у певній стратегічній перспективі.

В умовах динамічно розвиваючої економіки, все більшого значення набувають інформаційні технології та інтелектуальний капітал. З кожним днем стає важче досягати конкурентної переваги за рахунок ефективного фінансового менеджменту та інвестицій у активи. Ті чинники, які надавали перевагу в конкурентній боротьбі більшості компаній 10 років тому, сьогодні не можуть розглядатися як ключові каталізатори майбутнього успіху.

У процесі прийняття рішень керівники й власники підприємств потребують більше інформації не фінансового характеру. В умовах швидко розвиваючих ринків, і високої конкуренції не фінансова інформація, що базується на оцінці нематеріальних активів підприємства, набуває все більшого значення. Поряд з одержанням прибутку й підвищенням капіталізації сьогодні стратегічною цілю стає завоювання ринку та придбання конкурентних переваг. Лояльність клієнтів, здатність підприємства задовольнити їх потреби, прогресивність технологій і налагодженість бізнес-процесів, кваліфікований персонал – це чинники, які мають величезне значення й впливають на вартість компанії в майбутньому. "Система збалансованих показників" дає можливість оцінити ці фактори й відкриває нові можливості управління корпоративною стратегією.

Аналіз "портфеля" підприємства є одним із найважливіших інструментів стратегічного управління розвит-

ком підприємства. Він розкриває взаємозалежність окремих напрямків діяльності підприємства і дає уявлення про те, що "портфель", як ціле, істотно відрізняється від простої суми його частин і набагато важливіший для підприємства, ніж стан її окремих частин.

"Портфельний" аналіз із самого початку розвитку використовували матричні моделі. Найпопулярнішими інструментами порівняння, аналізу та оцінки різних бізнес-направків у діяльності підприємства є ростодольова матриця Бостонської консалтингової групи (Boston Consulting Group – матриця BCG), "Скандстрат", "аналіз прихильності" (розробка консалтингової фірми BZB).

Сформована стратегічна орієнтація має втілитись у конкретну програму дій, яка уточнює стратегічні цілі й визначає засоби, що забезпечують реалізацію обраної стратегії розвитку. Основне призначення стратегічного плану – чітко та системно описати сформовану стратегію, зорієнтовану на досягнення мети.

Систему планових документів, у яких зафіксовані прийняті стратегічні рішення та напрями розподілу ресурсів, часто розглядають як результат планування стратегії. Однак у цьому випадку йдеться тільки про форму матеріалізації планової діяльності. Справжнім результатом розроблення стратегії є визначення загальних напрямів розвитку, які повинні сприяти досягненню цілей організації.

Реалізація обраної стратегії пов'язана зі здійсненням в організації стратегічних змін. Практика проведення таких змін показує, що найбільші труднощі виникають при проведенні змін в організаційній структурі і культурі організації. Поведінка менеджерів, відповідальних за реалізацію стратегії, і реакція співробітників на зміни можуть сильно відрізнятись. Роль менеджера полягає у проведенні необхідних організаційних змін, спрямованих на адаптацію фірми до зовнішнього середовища. При цьому він зобов'язаний, з одного боку, передбачати події, ініціювати зміни, допомагати підлеглим усвідомити свої вигоди в результаті змін, а з іншого боку – менеджер несе відповідальність за групову рівновагу в організації. Реакції співробітників на зміни мають складний характер. Насамперед зміни впливають на установки кожного працівника і викликають певні реакції, що залежать від ставлення до змін. Реакції людей на зміни можуть варіюватися в широких межах. Одні співробітники відслідковують тільки меркантильні інтереси, інші максимум часу приділяють витратам, треті вітають зміни, а деякі можуть побоюватися навіть позитивних наслідків змін. Таким чином, організаційні зміни не завжди однаково прийнятні і вигідні і менеджерам, і працівникам. Тому зміни дуже часто зустрічають опір, носіями якого можуть бути як керівники різних рівнів, так і рядові співробітники, якщо передбачувані чи вже проведені зміни стосуються їхніх інтересів.

Дослідження свідчать, що готовність людей до змін не є безмежною, але вона містить певні можливості.

Для цього обов'язково потрібно брати до уваги психологічний чинник. Керівництво організації, проводячи зміни, має продемонструвати впевненість у правильності вибору і необхідності його реалізації, намагатися послідовно втілювати плани в життя, без зайвої поспішності. Хоча практично нереально досягти повного схвалення змін, особливо на початку їх втілення. Слід спокійно сприймати невеликий опір і терпляче ставитися до працівників, які спочатку опиралися, а потім змінили свою позицію.

Значну роль відіграє стиль проведення змін і усунення конфліктів. Розрізняють такі види стилів: конкурентний стиль -керівник зорієнтований на силу, наполягає на утвердженні своїх прав, передбачає наявність переможця та переможеного; стиль самоусунення, при якому керівник виявляє низьку настирливість у реалізації змін, прагне знайти порозуміння з противниками; стиль компромісу передбачає наполягання керівництва на проведенні деяких змін і прагнення керівництва порозумітися з тими, хто чинить опір; стиль пристосування виражається в бажанні керівництва налагодити співпрацю, уникнути конфлікту при незначному наполяганні на прийнятті сформованих завдань; стиль співпраці характеризується тим, що керівництво прагне реалізувати свої підходи й порозумітися з опонентами змін. Слід також враховувати характер можливого конфлікту. Вважають, що конфлікт не завжди має негативний, руйнівний заряд. Він може також сприяти виведенню працівників зі стану застою, створенню нових комунікаційних каналів.

Стверджувати, що якийсь стиль найкращий некоректно, тому що його вибір обумовлюється умовами, в яких проводять зміни; завданнями, які вирішуються; і силами, які чинять опір. Часто проблема полягає не в тому, що існує низький рівень готовності людей до змін, а в тому, що спостерігається неспроможність керівництва мобілізувати цю готовність. Якщо менеджер працює злагоджено з іншими виконавцями, перебуває з ними в постійному контакті, прагне зберегти колектив, то зміни відбуваються менш болісно.

Завершується проведення змін формуванням нового положення організації. Якщо дії з проведення змін не сприяли виникненню нового стійкого стану, то це є свідченням того, що процес незавершений і слід продовжувати роботу доти, поки зміни в організації стануть незворотними.

Вибір стратегії та проведення необхідних змін для її реалізації вимагає великих витрат різних ресурсів. Обґрунтування та реалізація стратегічних рішень передбачає наявність відповідної інформації, а інфор-

маційні ресурси організації тісно пов'язані з інтелектуальними. Організація повинна мати кадри, які в змозі не тільки розробити черговий бізнес-план, але й визначити тенденції та перспективи того чи іншого бізнесу, сформувавши напрями розвитку організації, довести необхідність концентрації ресурсів для досягнення стратегічних цілей.

Висновки. Розробка економічних стратегій розвитку підприємств стає усе більше актуальним для українських підприємств, які поставлені в умови твердої конкуренції як між собою, так і з іноземними корпораціями. Хоча стратегічне планування саме по собі не забезпечує успіху, проте воно створює умови для виникнення ряду важливих і часто істотних сприятливих факторів для організації.

Для трансформації організації під час реалізації розробленої стратегії потрібно здійснити, на нашу думку, такі заходи: створити відчуття необхідності змін, визнання та обговорення причин існуючого стану; сформувати могутню коаліцію, яка б володіла здатністю управляти змінами, та мотивувати її; пропагувати перспективи організації, використовуючи всі можливі засоби для пояснення місії та стратегій, навчати працівників новому стилю роботи на прикладі сформованої коаліції; впроваджувати необхідні зміни, позбуватися перешкод до них, за необхідності змінювати організаційну структуру та культуру організації; планувати та втілювати короткострокові перемоги, виявляти та заохочувати працівників, які досягли певних результатів у роботі; планувати досягнення ще вагоміших результатів, залучати нові проекти, технології, фахівців; утверджувати нові підходи, відстежувати все найкраще, що з'являється в конкурентів, лідирувати на ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер. с англ. – М.: Экономика, 1989.
2. Дойль П. Менеджмент: стратегия и практика. – СПб.: Питер, 1999.
3. Минцберг Г., Куинн Дж. Б., Голаш. Стратегический процесс: концепции, проблемы, решения. – СПб.: Питер, 2001. – 684 с.
4. Попова Н.В., Белевцова Н.М. Розробка стратегії розвитку підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2010. – №2.-С. 359-363
5. Томпсон-мл А. А., Стрикленд А. Дж. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа. 12-е издание: Пер. с англ. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2002. – 982 с.
6. Хрущ Н.А. Стратегії компанії: механізм формування й адаптації в сучасному інвестиційному середовищі // Фінанси України. – 2008. – №8. – С. 45-48

УДК 338

ЗБІКОВСЬКА О.

Наук. керівник: ШИМАНСЬКА В.В.

м. Житомир

**ВИСТАВКОВО-ЯРМАРКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЯК ІНТЕГРОВАНА КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ**

Враховуючи невід'ємність виставкової діяльності від розвитку ринкових процесів, закріплення позитивних структурних змін у економіці, науково-технічному та технологічному оновленні вітчизняного виробництва, одним з пріоритетних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування та виконавчої влади є створення умов для розвитку виставково-ярмаркової діяльності та подальше її вдосконалення.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку, в умовах прискорення в Україні процесів інтеграції у світовий економічний простір, виставково-ярмаркова діяльність набуває все більш актуального значення, оскільки вона дозволяє комплексно вирішувати такі завдання:

- розширення міжнародних та міжрегіональних зв'язків, у першу чергу економічних та інвестиційних, поглиблення виробничої кооперації;
- поширення новітніх технологій, розширення використання інноваційних методів виробництва, сприяння технічній та технологічній модернізації підприємств;
- залучення додаткових інвестиційних коштів як внутрішніх, так і іноземних інвесторів;
- закріплення позицій підприємств на стратегічно важливих ринках збуту товарної продукції та послуг, освоєння нових перспективних ринків відповідно до основних напрямів зовнішньоекономічної політики держави;
- стимулювання впровадження систем якості на підприємствах, активізація процесів стандартизації та отримання сертифікатів на відповідність міжнародним вимогам, підвищення конкурентоспроможності продукції;
- визначення попиту на стратегічно важливих та перспективних ринках збуту в країнах та регіонах світу, формування відповідної виробничої політики підприємств.

На сучасному етапі розвитку, враховуючи посилення процесів інтеграції в світовому економічному просторі, виставково-ярмаркова діяльність є однією з найдинамічніших сфер розвитку світової економіки, оскільки вона відіграє важливу роль у зміцненні міжнародних зв'язків, внутрішньої і зовнішньої торгівлі, пропаганді передових технологій та нових видів продукції.

При цьому розвиток виставково-ярмаркової діяльності відповідно до основних напрямів її державної політики не може бути забезпечений виключно територіальними органами влади. Для створення найбільш

сприятливих умов для ефективного розвитку виставкової діяльності необхідне запровадження єдиної державної політики у сфері виставкової діяльності й чітка координація дій державних органів та органів місцевого самоврядування в цій сфері.

Таким чином, ефективність та результативність заходів щодо координації виставково-ярмаркової діяльності визначається рівнем централізації діяльності в цій сфері. Упродовж останніх 10 років Україна активно бере участь у даному виді діяльності. 24 жовтня 2009 р. делегація України за запрошенням мерії м. Познань (Польща) взяла участь у 20-й Міжнародній туристичній виставці "Тур Салон 2009". Україна вже втретє була представлена на цьому заході, що проходить в рамках щорічного Міжнародного Познанського ярмарку. Стенд України викликав великий інтерес як з боку відвідувачів, так і з боку інших учасників виставки.

В процесі роботи на виставці була започаткована низка контактів з туристичними агенціями, компаніями та іншими представниками туристичної сфери, які проявили велику зацікавленість у співпраці з Україною в галузі розвитку туризму та готельного господарства.

28-30 вересня 2009 року в Російському домі відбулася III Міжнародна туристична виставка "RUSSIAN TRAVEL FORUM 2009 ОСЕНЬ". TRAVEL FORUM – це виключно професійний виставковий форум, який поєднує в собі виставку з насиченою діловою програмою, яка організована на майданчиках та в численних конференц-залах Російського дому. Участь у заходах брали представники туристичної індустрії України.

Як зазначають постійні учасники та гості форуму, RTF – ефективний інструмент послідовного впровадження прогресивних ідей та розробок на ринку туристичних послуг. За розмаїттям програм позиціонування та форматів спілкування RTF не має собі рівних. Справжня цінність профільної виставки-форуму – її професійна цільова аудиторія, яка грамотно мотивована та зосереджена на якісній підготовці до туристичних сезонів. Так для 6000 відвідувачів весняного форуму участь у більш ніж 400 семінарах, презентаціях, конференціях та тренінгах від провідних українських та зарубіжних учасників стала надійною платформою для підвищення рівня кваліфікації і покращення якості послуг. Експоненти і відвідувачі "RTF 2009: ОСЕНЬ" отримали можливість мобілізувати та оптимізувати людські і фінансові ресурси, комплексно оцінили ри-

нок туристичних послуг та швидко знайшли нових партнерів для ефективної реалізації програми власного розвитку.

З 12 по 15 лютого в Мілані, Італія, відбулася ювілейна 25-та міжнародна туристична виставка ВІТ 2009, одна з найбільших туристичних виставок в Європі.

Цього року площа експозиції була значно розширена у порівнянні з попередніми роками. У виставці на площі 56 000 м² розмістилося понад 5000 експонентів, серед яких 1600 іноземних компаній та організацій із 120 країн світу.

Територія виставки ВІТ була розділена на окремі цільові сегменти: зелений туризм, робота та освіта в туризмі, бізнес-туризм, спа, гольф, активний туризм, технологічні інновації, а також кулінарний та винний туризм. Окремі павільйони були присвячені регіонам та туристичним компаніям Італії і представництвам інших країн.

Україна на ВІТ 2009 була представлена національним об'єднаним стендом, консолідатором якого виступила Національна Туристична Організація. Нашу країну представляли такі туроператори як “Гамалія”, “Міст-тур”, “Нью-Лоджік”, “Олімп-Тревел”, компанія “Міжнародні Авіалінії України” та гірськолижний курорт Буковель. Цікавинкою стенду став дитячий танцювальний колектив “Полуничка”, виступи якого привертали увагу відвідувачів та учасників виставки.

З 23 по 25 березня 2011 року в Міжнародному виставковому центрі (Україна, Київ, Броварський пр-т, 15) відбулася XVII міжнародна виставка “UIPT 2011: Україна – подорожі та туризм”. Організатори виставки – компанії “Прем’єр Експо” (Україна) та ITE Group Plc. (Великобританія).

Міжнародна виставка “UIPT 2011: Україна – подорожі та туризм” проводиться в Україні з 1994 року два рази на рік – у березні та жовтні (перед початком літнього та зимового сезонів відповідно). За час свого існування експозиція виставки розширилася в кілька разів, і сьогодні проект по праву вважається провідною професійною туристичною виставкою міжнародного масштабу.

Виставка “UIPT” – це традиційне щорічне місце зустрічі туристичних операторів, авіакомпаній, турагентств, національних і регіональних туристичних комітетів, страхових компаній, готельних і курортних комплексів. Виставка розкриває весь спектр туристичних послуг, починаючи з організації туристичних поїздок у різні кінці світу, і закінчуючи послугами авіапереvezень, продажем залізничних квитків, розміщенням та бронюванням готелів, організацією конференцій, семінарів та ділових зустрічей.

Виставка “UIPT 2011: Україна – подорожі та туризм”, площа експозиції якої 12 500 м², окрім традиційних напрямків (Західна й Східна Європа, Азія, Північна й Південна Америка) презентувала національні стенди екзотичних країн – Бразилію, Ліван, Марокко та Еквадор.

У виставці брали участь 550 компаній з 49 країн світу, включаючи національні стенди Австрії, Болгарії, Греції, Грузії, Домініканської Республіки, Єгипту, Ізраїлю, Індонезії, Йорданії, Іспанії, Італії, Кіпру, Кореї, Куби, Лівану, Малайзії, Словаччини, Словенії, Таїланду, Тунісу, Туреччини, Франції, Хорватії, Чеської Республіки. Вдвічі збільшили площу своїх експозицій стенди Болгарії та Італії.

В рамках виставки пройшли різноманітні відкриті семінари найбільших туроператорів. Напрямоком-партнером виставки 2011 року виступало місто Дубай (ОАЕ).

У рамках виставки “UIPT 2011: Україна – подорожі та туризм” широка ділова програма. 24 березня пройшла V Міжнародна конференція MICE Ukraine 2011: “Діловий туризм – Україна”. Конференція надала можливість проаналізувати накопичений досвід у сфері організації ділових заходів, зрозуміти специфіку індустрії, ознайомитися з сучасними тенденціями й перспективами розвитку галузі, а також знайти свою цільову аудиторію, познайомитися з важливими професійними організаторами ділових зустрічей, конференцій і семінарів, налагодити важливі взаємовигідні партнерські відносини.

Український туристичний ринок займає друге місце з привабливості у Східній Європі. Щорічно понад 17 мільйонів українських туристів подорожують за кордоном. Українські туристи, які вже бачили принади сусідніх країн, незважаючи на світову економічну кризу, прагнуть подорожувати далі й відкривати для себе світ. Оператори туристичного ринку України сьогодні готові працювати в нових умовах – про це переконливо свідчить і кількість експонентів “UIPT 2011”. Головне завдання турагентств на найближчі кілька років – навчитися пропонувати своїм споживачам туристичний продукт, у якому вартість буде відповідати якості послуг. Тому експоненти “UIPT 2011” керувалися принципом – запропонувати туристові те, що йому необхідно.

Крім дорогих турів в екзотичні країни учасники виставки “UIPT 2011: Україна – подорожі та туризм” презентували відвідувачам не менш цікаві туристичні маршрути рідною Україною, тим самим нарощуючи популярність внутрішнього туризму. Так, у виставці 2011 року брали участь понад 100 вітчизняних туристичних операторів, портфолію яких включає короткі й тривалі подорожі до Карпат, Криму, відпочинок на узбережжі озер та рік, відвідування відомих історичних та культурних пам’яток.

Участь у туристичних виставках є досить специфічною стороною туристичного бізнесу й одним з важливих засобів просування на ринок турпродукту. У міжнародному туристичному бізнесі за міжнародними виставками закріпилася назва Trade Shows – професійні огляди. Виставка дає можливість привернути увагу професіоналів і споживачів як до національного туристського продукту в цілому, так і до окремої

туристичної фірми з її комерційними пропозиціями. Серед міжнародних туристичних виставок найбільшою популярністю користуються WTM у Лондоні, ITB у Берліні та FITUR у Мадриді. За останні роки набула популярності і МІТТ (Міжнародна виставка по туризму й подорожам) у Москві.

Участь у туристичних виставках, як правило, переслідує дві мети: 1) розширити ділові партнерські зв'язки й агентську мережу; 2) залучити до своєї продукції якомога більше кінцевих споживачів. У зв'язку з цим вибудовуються дві стратегічні лінії – одна націлена на підштовхування потенційних агентів до співробітництва ("push"), інша – на споживачів ("pull"). Для професійних відвідувачів і фахівців передбачається, як правило, перший день роботи виставки. Під час роботи виставки великі турфірми влаштовують для своїх агентів ознайомлювальні семінари, представляють свій продукт на майбутній сезон, розповідають про нововведення, знайомлять зі своїми постачальниками. На семінарах висвітлюються повні пакети туристських програм туроператора, також часто влаштовуються лотереї, нагороджуються кращі агентства й проводяться інші ознайомлювальні й стимулюючі акції: фуршети, прийоми, демонстрації, нагородження переможців за результатами роботи в минулий туристський сезон.

Якщо турфірма вирішила приймати участь у виставці й оформити свій стенд, то їй необхідно заповнити бланк заявки учасника й направити його організаторові виставки. Склад учасників визначається, як правило, за півроку до початку; всім учасникам рекомендується заявити про площу стенда й необхідне устаткування, а також оплатити свою участь за 3-4 місяця до початку роботи на виставці. [3; 54]

Український турбізнес уже нагромадив певний досвід щодо цього, і українські стенди присутні на найбільших туристських виставках у Мадриді, Берліні, Дубаях, Лондоні, Йоганнесбурзі, Орландо й Парижі.

У процесі підготовки до участі у виставці всім заявникам розсилаються каталоги учасників. Це дає можливість ознайомитися зі списком і залучити до себе зацікавлених осіб, розіславши заздалегідь запрошення відвідати свій стенд і, можливо, сповістивши гостей про дату й час проведення прес-конференції, виступу або презентації. До виставки готується рекламний матеріал, що демонструє продукцію турфірми. Необхідно також подбати про достатню кількість візитних карток іноземною мовою.

Для роботи на стенді туристична фірма відбирає своїх найбільш привабливих і комунікабельних співробітників, що добре знають продукт фірми, володіють іноземною мовою й навичками спілкування з відвідувачами. Стенд фірми на виставці – це вітрина, по якій судять про роботу фірми і її конкурентоспроможність.

Сучасні виставки та ярмарки – це середовище для обміну інформацією (сфера комунікації) і укладання торгових угод (сфера ринку). Виставковий туризм на сьогоднішній день має великі перспективи розвитку не лише всередині країни, але і за її межами. Практичне значення виставкової діяльності полягає в тому, що багато туристичних фірм виставляють свою продукцію і послуги туристичного ринку, для розвитку всіх напрямків і видів туризму і залучення закордонних ділових партнерів, а також пропанди ділового туризму як стабільного, високоприбуткового і високопрофесійного бізнесу. Особисті контакти між представниками компанії і потенційними покупцями дозволяють сформулювати майбутні ділові відносини. Вміла виставкова діяльність відіграє не меншу, а іноді і вагомішу роль, ніж публікація реклами в пресі та на телебаченні. Робота виставки буде ефективною лише в тому випадку, коли вона ведеться строго за планом та цілеспрямовано.

Висновки. Отже, туристична діяльність – діяльність з надання різноманітних туристичних послуг відповідно до вимог Закону "Про туризм" та інших актів законодавства України. Важливу роль у збутовій політиці туристичних фірм грає участь у спеціалізованих виставках і ярмарках. Світовий досвід свідчить: виставки – один з найважливіших секторів економіки, потужний інструмент промислової політики, ключовий засіб маркетингу й просування продукції на ринок і вплив на споживачів, забезпечують формування іміджу компанії. Виставки посідають друге місце по значимості серед інструментів маркетингу. Виставкова галузь в сфері туризму України динамічно розвивається і знаходиться у сфері особливої уваги. Створення нових виставкових центрів, міжнародне визнання провідних українських туристичних компаній, з одного боку, відкривають нові обрії розвитку, з іншого боку – вимагають належного кадрового забезпечення цієї галузі. Великі туроператори і турфірми України повинні постійно приймати участь у регіональних, національних та міжнародних туристичних виставках та салонах. Це дає можливість не тільки розповсюдити потенційним клієнтам рекламні матеріали, але і заключити договори із туристичними операторами та агентами, що є досить корисним для туристичного підприємства і, згодом, для економіки країни цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів (за формою № 1-ТУР) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=1471>.
2. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 N 324/95-ВР із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2008, N 13, ст. 180.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 312 с.

УДК 331.5.

ІГНАТОВ Л.М. к.е.н.

м.Вінниця

ЗАКОН ПРІОРИТЕТІВ: СУТНІСТЬ, ДІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ

Проблема пріоритетності в теорії та практиці управління являється однією з найменш досліджених. Одночасно вона представляє значну актуальність, так як менеджмент губить багато часу, зусиль, ресурсів на вирішення другорядних, а не головних справ. Як показує аналіз діяльності менеджерів, що більшість з них не застосовують достатньо відомі в теорії принципи визначення пріоритетності справ, щодо першочергового виконання (Паретто, Ейзенхауера, АБВ-аналіз).

Подальші спостереження приводять до висновку, що фундаментальні дослідження пріоритетності як категорії, принципу та методу управління практично відсутні. В окремих джерелах прослідковуються лише фрагменти, даної проблеми. Можна виділити американського вченого Сааті Т., який в роботі, присвяченій одному з важливих питань сучасного системного аналізу – прийняттю рішень в умовах багатокритеріальності, приділяє увагу пріоритетності [1].

В основі категорії “пріоритетність” лежить відомий термін “пріоритет”, що походить від латинського “prior” і означає – перший. Спочатку це поняття визначало першість у відкриттях, винаходах і т.п. З часом воно стало застосовуватись в більшому колі значень головне, значуще, першочергове, домінуюче, те що має переваги, над іншими подібними об’єктами в політиці, економіці, владі, бізнесі, конкуренції, спорті. Найбільш рельєфно пріоритетність проявляється в рейтингах, де ті чи інші суб’єкти (підприємства, регіони, галузі, спортсмени і т.п. розташовані в певному порядку один за іншим по певним признакам та результатам). Таким чином, пріоритетність (в широкому розумінні можна оприділити, як відношення між об’єктами певної сукупності (системи) по поводу першості домінування (переваги) одного порівняння з іншими. Тобто, кожний з об’єктів даної сукупності може бути пріоритетом по відношенню до іншого об’єкта який стоїть в рейтингу після нього, а також може мати пріоритет вище над собою в цьому ж рейтингу. Велике значення має міра (розмір) пріоритетності одного об’єкта порівняно з іншими. Така міра повинна задовольняти критерію пропорційності для кожного конкретного випадку.

З точки зору розповсюдження та структури ми виділяємо наступні групи (класи) пріоритетів:

А) Пов’язані з неживою природою.

Б) Пов’язані з живою природою, людиною та її діяльністю. У цій групі можна назвати наступні підгрупи: соціальні, політичні, економічні, ідеологічні, національні, регіональні, місцеві, професійні, наукові, вікові, статеві, сімейні, побутові, індивідуальні.

Управління, як особливий вид людської діяльності відноситься до всіх перерахованих групи “Б”. В рамках даних тез мова йде про теорію, практику управління та, конкретно процес прийняття рішень.

Перераховані положення дають підставу рахувати, що “пріоритетність” являється не тільки категорією, яка торкається багатьох наук та сфер людської діяльності, в тому числі управління але й законом. Тобто не залежно ні від чієї волі, об’єктивною заданістю, яка склалась в процесі існування даного явища, його зв’язків та відношень з навколишнім світом. Іншими словами нам необхідно встановити внутрішній суттєвий та стійкий зв’язок явищ, який обумовлює їх упорядковані зміни. Не гріх згадати І.Леніна: “Закон є відображення суттєвого в русі універсума”. (2, с.137)

На наш погляд, пріоритетність відповідає названим критеріям щодо закону. Вона безперечно являється універсальною категорією та проявляється через наступні форми: ринок, розподіл праці, монополізм, концентрація виробництва, накопичення капіталу, конкуренція, влада, ієрархія та інші.

До факторів (причин), які призводять в дію механізм закону пріоритетності в управлінні, з нашої точки зору, відносяться: мета (ціль) прийняття рішень; система цінностей, на яких базується культура організації чи менеджера, умови в яких здійснюється вибір, кількість та якість інформації.

Критеріями керованої пріоритетності являються:

- Оптимальність;
- Ефективність;
- Справедливість;
- Баланс особистих, колективних, суспільних інтересів.

Механізм використання закону пріоритетності включає наступні складові:

А. Формування стратегічної політики державних пріоритетів;

Б. Економічно-математичне моделювання оптимальності, ефективності та справедливості пріоритетів на всіх рівнях управління.

В. Особлива увага повинна приділятися фінансовому, інвестиційному обґрунтуванню виявлених пріоритетів соціально-економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сааті Т., “Принятие решений. Метод анализа иерархий. Пер. с англ.- М. Радио и связь”, 1993.-320с.
2. Ленін В. І. Повне зібрання творів. т.29.

УДК 331.108:338.48

ІСАЄВА К., ІВАНЮК Н.

Наук. керівник ШИМАНСЬКА В.В.

м. Житомир

ПРОБЛЕМА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Існує безліч підходів до підбору і оцінки персоналу. Немає "хороших" і "поганих" кандидатів, є ті, хто підходить для цієї організації і цієї роботи, і ті, хто не підходить.

В результаті прогнозу попиту і пропозиції на трудові ресурси будь-яка організація може з'ясувати число людей, яких вона потребує, рівень їх кваліфікації і розставляння кадрів.

Правильна постановка завдання при пошуку персоналу є чинником, що зумовлює підбір методів оцінки. Ефективний відбір розпочинається з точної характеристики і мети роботи, її ролі в організації. Необхідно розробити погоджену кадрову політику, що включає систему набору, підготовку, вдосконалення і оплату кадрів, а також політику стосунків між адміністрацією і працівниками.

Кваліфікаційні вимоги до персоналу мають бути конкретними, щоб сформулювати чітке уявлення про людину.

Сьогодні в деяких організаціях одним з найважливіших принципів роботи з кадрами є вимога об'єктивно оцінювати працівника за діловими і особовими якостями. Як показують дослідження, регулярна і систематична оцінка персоналу позитивно позначається на мотивації співробітників, їх професійному розвитку і зростанні. Одночасно, результати оцінки є важливим елементом управління людськими ресурсами, оскільки надають можливість приймати обґрунтовані рішення відносно винагороди, просування, звільнення співробітників, їх навчання і розвитку. Показник прибутку дозволяє оцінити ефективність роботи організації в цілому, що складається з ефективності використання усіх організаційних ресурсів, у тому числі кожного співробітника.

На будь-якому підприємстві сфери обслуговування виникають питання про необхідність і визначення чисельності персоналу, про ефективну систему підбору, найму і розставляння кадрів, забезпеченні їх зайнятості з урахуванням інтересів фірми і самого працівника, а також винагороди за працю. Підбір персоналу – найбільш відповідальний етап в управлінні персоналом, оскільки помилка обходиться занадто дорого.

Готельний бізнес – це одна з вагомих галузей у національній економіці, яка щорічно поставляє товари і послуги, працевлаштовує велику кількість людей. Ми можемо використати багатий позитивний досвід інших країн, щоб готельний і туристичний бізнес в Україні став успішним і досяг високого рівня [1].

Призначення туристичної індустрії полягає в тому, щоб обслуговувати певні потреби суспільства і одночасно приносити дохід. Робота в готелях вимагає сумлінності, щирості, гостинності.

Підприємства готельного бізнесу пропонують однотипні послуги, але у кожного підприємства свій мікроклімат, створений спільними зусиллями усіх членів робочого колективу. Тому в одному готелі може бути завжди багато гостей, а в іншому, – за таких же умов, – гість – рідкісний птах. Візитною карткою будь-якого підприємства сфери обслуговування повинна стати атмосфера тепла і привітності. Необхідно, щоб матеріальне стимулювання поєднувалося з щирим інтересом до справи. Адже підприємства сфери послуг працюють цілу добу і без вихідних, і в цій роботі задіяна безліч міжособових чинників; так або інакше, але виникає безліч ускладнень, які необхідно вчасно помітити і грамотно їх вирішити. Тому, підбір кадрів в готельному бізнесі займає головне місце після будівельних рішень і оснащення приміщень. Управляти готелями неодмінно повинні грамотні фахівці, а не випадкові люди.

Особлива увага в готельній індустрії повинна відводитися підбору керівника. Оскільки саме керівник поєднувати в собі талант, працьовитість та освіченість.

Керівник має бути не просто грамотною і різнобічною людиною, але терпимим і відповідальним, господарським і рішучим, послідовним в діях і вчинках. Керівник несе повну відповідальність за роботу підприємства в цілому і кожного зі своїх підлеглих. Керівник просто зобов'язаний бути лідером колективу, повинен відчувати кожну конкретну ситуацію. Керівник повинен оточити себе хорошими фахівцями, на судження яких можна покластися. Найголовніше завдання керівника – це вміння створити команду з кращих фахівців своєї справи. Уміння поставити перед колективом загальне завдання і намітити цілі, щоб це завдання здійснити. Люди повинні відчувати свою причетність до загальної справи. Кожен співробітник має бути необхідним і значимим. Ключ до стабільності робочого колективу – в почутті взаємоповаги між усіма його рівнями [2].

Усі ці завдання непомітні для оточення, але добре знайомі службовцям готельного бізнесу. Погані фахівці не в змозі навіть перерахувати все те, що повинен робити хороший готель, щоб обслужити гостя. А на серйозному підприємстві, кожен службовець не лише виконує роботу свого підрозділу, але і прагне брати участь в життєдіяльності усього підприємства.

Етика і мораль повинні стати невід’ємним елементом готельного бізнесу. Тут потрібні класичні стандарти чесності, законності, справедливості і свідомості. І тоді поведінка співробітників сприятиме підняттю престижу усієї індустрії гостинності.

При корпоративній філософії кожен співробітник чітко знає цілі і відповідальність підприємства: покращувати і доводити до досконалості індустрію гостинності в процесі експлуатації.

В індустрії гостинності у світовій практиці особливу увагу приділяють не лише підбору кадрів, але і їх утриманню. Експерти підраховали, що заміна працівників обходиться фірмі в чималу суму.

За статистикою в успішно працюючих підприємств до 80% доходу поступає від постійних клієнтів (таких, як правило, 20-25%), а постійні клієнти можливі лише при гідному сервісі і відповідних професійних кадрах.

Професіоналізм приємний в усіх сферах діяльності людини, але і це тяжка праця. При рівних можливостях

одні студенти стають кваліфікованими фахівцями, а інші назавжди йдуть з готельного бізнесу.

Підбір кадрів є комплексом заходів, що складаються з науково-методичних аспектів, організаційних, кадрових, матеріально-технічних і програмних.

Висновок. Таким чином, кадрова політика в умовах ринку відводить людській особистості, її здібностям, індивідуальній неповторності і професійній майстерності головне місце. Тільки системний, науково-методично розроблений підхід, дозволяє швидко і якісно вирішувати проблему підбору персоналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуляев В.Г. Организация туристской деятельности. – М. – 2001.
2. Как сделать туризм в России доходным? // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 1998. – №3
3. www.prohotel.ru

УДК 338.24+330.839

КОРОСТЕЛЕВ В.А. к.э.н.

г. Киев

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ПОСТРОЕНИЯ НООМЕНЕДЖМЕНТА

Нооменеджмент вырастает из менеджмента, наследуя его основные функции, принципы, цели и средства. Нооменеджмент – это тот же менеджмент, но на более высокой стадии своего развития. Вместе с тем, следует отметить, что по многим параметрам нооменеджмент принципиально отличается от менеджмента. К числу наиболее существенных признаков нооменеджмента необходимо отнести следующие черты:

- нооменеджмент – это системный менеджмент;
- он имеет иную базу целеполагания;
- его осуществляют системно мыслящие менеджеры;
- нооменеджмент выступает как синтез (обобщение) результатов анализа;
- проводится четкое различие между целями и средствами их достижения;
- новое отношение к людям;
- новое отношение к технике и инновациям;
- новое отношение к знаниям;
- нооменеджмент создает возможность дизайна будущего состояния социальных систем и организаций
- нооменеджмент обеспечивает мониторинг целостности системы управления
- имеет место усиление внимания к организационной деятельности.

Из всего многообразия средств построения нооменеджмента на первое место необходимо поставит следующие четыре стратегических средства.

Средство 1. *Отыскать и поддержать людей, которые обладают талантом абстрактного мышления*, то есть умением не только анализировать, но и синтезировать, а также *умением видеть порядок там, где другие видят лишь хаос*. “Сегодня главная задача – поиск людей, способных мыслить стратегически – Веками, Континентами, Цивилизациями... Честные и нечестные люди одинаково быстро запустят разрушительные процессы, если масштаб их мысли мал. Самое печально, что они этого даже не поймут” [1, 163].

Средство 2. *Собрать воедино интеллектуальный капитал*, разбросанный ныне “по городам и весям” и постепенно растворяющийся в тени всякого рода академий, а также под жестким прессингом носителей научных регалий. “Сейчас нужен режим “мозгового штурма”, чтобы накопить критическую массу проектов, идей, творцов, мечтателей. Будущее начинается с мечты и начинается сегодня. Время критики придет позже”. [1, 164].

Средство 3. *Внедрить в социально-экономическую практику матрицу стратегических функций нооменеджмента*, на основе которой можно выстраивать системную пирамиду его задач (см. рис. 1) [2, 48].

Средство 4. *Начать перестройку системы управления на основе общей модели нооменеджмента*, которая может быть использована как “рабочий стол” (*desk top*) для последующего развертывания многоплановой и многоуровневой пирамиды нооменеджмента (см. рис.2) [2, 49].

Три аспекта нооменеджмента	Три уровня нооменеджмента		
	Макроуровень	Микроуровень	Личностный уровень
Нооменеджмент как наука	Обобщение и пропаганда опыта лучших компаний	Адаптация мирового опыта к условиям конкретной компании	Овладение мировым опытом
Нооменеджмент как система	Разработка социальных стандартов	Разработка корпоративных стандартов	Разработка персональных стандартов
Нооменеджмент как процесс	Ноосферная политика	Корпоративная политика	Самоменеджмент

Рис. 1. Матрица стратегических функций нооменеджмента

Общая модель нооменеджмента обладает следующими основными преимуществами:

- эта модель дает *общую картину нооменеджмента*, а также показывает его самую *общую структуру*. Используя метод восхождения от абстрактного (общего) к конкретному (частному), мы можем последовательно идти по уровням познания, постепенно приближаясь к реальной практике управления. При этом наше знание будет сформировано на системной основе, что и будет залогом успешного развития;
- общая модель нооменеджмента представляет фактически *генетические элементы* менеджмента, из которых развивается сложнейшая система управления. И эта идея может помочь найти “нить Ариадны”, благодаря которой мы сможем найти выход из запутанных лабиринтов менеджмента. Или, по Конфуцию, нам надо ухватить “одну нить, которая связывает все остальное” [3, 25].
- общая модель нооменеджмента *проста для понимания и использования*. Хотя по мнению С. Крейнера: “Неизбежно модель, которая упрощает что-то сложное, ... открыта для злоупотреблений, неправильного толкования и критики” [4, 143].

Необходимо признать, что в данный момент ни общество, ни бизнес, ни государство еще не готовы к новому образу жизни, новой системе управления. Требуется огромная подготовительная работа, масштабы которой могут быть сравнимы лишь с утверждением христианства и других мировых религий. Понадобятся тысячи подвижников и миссионеров для того, чтобы донести смысл и необходимость нооменеджмента.

И все же: *у нооменеджмента нет альтернативы*. И самым сильным аргументом в его пользу является тот факт, что **нооменеджмент позволяет конструировать будущее**. Представляя лучший мировой опыт управления, нооменеджмент показывает не только направления модернизации системы управления, но и демонстрирует эффективные средства ее совершенствования.

И в этом своем качестве нооменеджмент выступает в роли **“кубика Рубика”**, позволяя формировать различные комбинации средств и методов, которые могут вывести и конкретные компании, и целые страны на путь в будущее.

“Мир сделать идеальным невозможно, но делать надо”! [5, 9]. Опираясь на эту гениальную фразу польского экономиста Г. Колодко, можно сформулировать императив нооменеджмента: **“Сделать управ-**

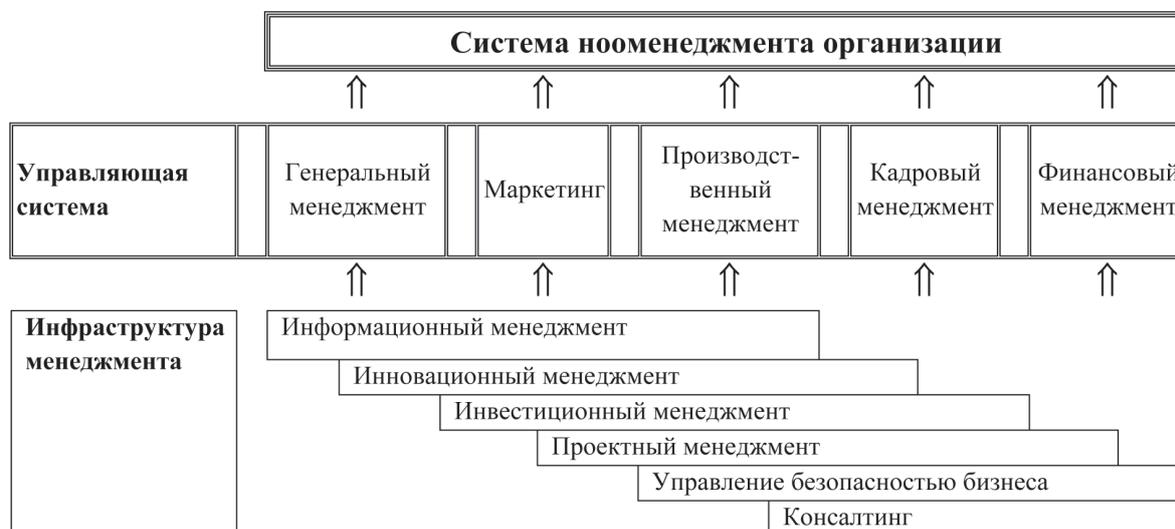

Рис. 2. Структура системы нооменеджмента

ление идеальным невозможно, но делать надо. И путь этот: от нооменеджмента – к нооэкономике, и далее – к ноосфере”!

ЛИТЕРАТУРА

1. “Синергетика: Будущее мира и России / Под. ред. Г.Г. Малинецкого. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 384 с.

2. Коростелев В.А. “Нооменеджмент”. – К.: Издательская компания “Воля”, 2007. – 464 с.

3. Кассирер Эрнст. Избранное: Индивид и космос. М.; Спб.: Университетская книга, 2000, 654 с.

4. Крейнер Стюарт. Ключевые идеи менеджмента: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2002, 369 с.

5. Гец В. и Гриценко А. Навигатор в блуждающем мире / Экономика України, 9, 2009, с 9.

УДК 379.85:659.127:70.33

КРАВЧУК А., ГОЛІМБІЄВСЬКА Д., САВЧУК Г.

Наук. керівник САУХ І.В.

м. Житомир

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТУРИСТСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ В ПРЕС-РЕКЛАМІ

На сучасному етапі розвитку індустрії туризму в Україні перед регіонами стоїть важливе завдання – формування привабливого туристського іміджу. Базисним елементом іміджу регіону виступає образ території, який різними способами формується у свідомості споживачів.

Імідж туристської території має принципове значення для споживачів регіонального туристського продукту, а реклама є найбільш ефективним засобом формування, підтримки і просування бажаного позитивного образу території.

Імідж туристської території – це символічний образ, цілісне сприйняття (розуміння і оцінка) території різними групами туристів, що формується на основі емоційних і раціональних представлень, асоціацій, зіставлення ознак, власного досвіду, переваг і думок людей. При формуванні іміджу використовують стійкі символи території – образи природи, історичні пам’ятки, місцевий фольклор, традиції, стереотипи, що сформувалися.

Цілеспрямоване формування правильного іміджу – повільний процес, а його результат проявляється тільки тоді, коли імідж устоїться у свідомості цільової аудиторії.

Образ території може визначатися як привабливий, позитивний, слабо виражений, змішаний, суперечливий або негативний. Буває, що образ території досить швидко міняється в негативну сторону під впливом політичних і економічних чинників і у такому вигляді закріплюється у свідомості споживачів. Надалі на його корекцію вимагається значно більше часу, зусиль і фінансових вкладень, чим на створення нового іміджу іншої території.

Якщо розглядати імідж території як комплекс взаємозв’язаних, невід’ємних один від одного асоціативних представлень, то в ньому можна виділити географічну,

етнічну, історичну і культурну складові, які здатні притягнути увагу цільової аудиторії, якщо втілити їх в яскравих і емоційно насичених візуальних образах.

Тому фотографія, будучи основним виразним засобом в прес-рекламі іміджу туристських територій, виконує як ілюстраційну та інформаційну функції, так і функцію естетичної і психологічної дії, забезпечуючи глибоку емоційну включеність реципієнта в рекламований об’єкт. Адже відомо, що продається не стільки товар, скільки пов’язані з ним емоції і інші психологічні цінності [1].

Імідж туристської території, як правило, створюється візуальними засобами, тоді як вербальний компонент складається з короткого слогану, який виконує функцію підпису під знімком, роблячи матеріал однозначним по сенсу і підказуючи, як саме його слід інтерпретувати. Це той окремий випадок, коли рекламна фотографія в друкованих ЗМІ практично повністю самодостатня, вона “говорить” з реципієнтом сама і потребує мінімальної додаткової текстовки [2].

Особливість фотозображення в рекламі іміджу туристської території полягає в тому, що при видаленні фотографії текст рекламного повідомлення не здатний автономно транслювати увесь набір потрібних відомостей і викликати емоції потенційного покупця.

Висновок. Отже, формування привабливого туристського іміджу є складною та трудомісткою роботою, яка включає в себе цілий ряд завдань для того, щоб створити зримий імідж території, спираючись на її безпосереднє візуальне представлення.

ЛИТЕРАТУРА

1. Корнилова Е.Е., Гордеев Ю.А. Слово и изображение в рекламе. – Воронеж, 2001.

Лебедев-Любимов А.Н. Психология рекламы. – СПб., 2007.

УДК 331.108.2

МАКАРЕНКО М., БЕЗЛЮДНИЙ С., БОНДАР О.

Наук. керівник – КОРОСТЕЛЬОВ В.А., к.е.н.

м. Київ

РОЗВИТОК РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

На даний момент вітчизняні ресторани торгують не лише їжею. Вони торгують послугами, зручностями, доброзичливою атмосферою, відпочинком, пригодами, збудженням, мріями, адреналіном. Сьогодні ресторанный бізнес активно розвивається в Україні. Хоча досі явно відчувається брак кадрів, причому саме менеджерів середньої ланки. Значно кращі справи у філій закордонних ресторанів. Ресторанный бізнес дуже перспективний, оскільки цей ринок ще перебуває в стадії становлення.

Сучасні ресторани готові запропонувати своїм клієнтам професійну організацію усіх можливих форм заходів: фуршет, банкет, coffee-break, презентація, дипломатичний прийом, барбекю. Здійснюється одночасне обслуговування від 10 до 2000 осіб. Технічні можливості сучасних ресторанів дозволяють максимально відповідати побажанням клієнтів. Як правило пропонуються приміщення для проведення заходу, декорації та квіти, кілька варіантів конфігурації та кольорового оформлення столів, крім того, адміністрація готова організувати експрес-прийом менш ніж за 24 години. Персонал ресторану працює з кожним клієнтом індивідуально, враховуючи усі побажання та вимоги. Різноманітне меню, яке включає в себе страви європейської, східної, азіатської кухні, зможе зацікавити кожного.

За даними РІА "Ресторанный гід" групи національних кухонь розподілилися у такий спосіб (див. рис.).

Перші постачальники офісних обідів з'явилися в Україні в середині 1990-х. Ідея ошасливити "голодні" фірми прийшла до нас, швидше за все, не з Заходу (як більшість нових видів бізнесу), а зародилася в широ-

ких верствах населення як відповідь на вимогу часу. Тисячі людей, потрапивши до коловороту ринкових відносин, намагалися перебудуватися й вижити за допомогою "саморобного" бізнесу, на щастя, великого стартового капіталу ця діяльність не потребувала.

Паралельно зі стихійно виниклим "нецивілізованим" ринком кейтеринг-послуг з'явилися й перші великі спеціалізовані фірми. У 1996 році на арену вийшла вітчизняна компанія "Тетьман-Фуршет", ставши на якийсь час монополістом у цій сфері.

Після 2000 року на українському ринку з'явилися компанії Royal Catering, "Бізнес-Кейтеринг", представник міжнародної компанії "Дусман-Україна", "Два Гуся", "Український Смак", "Бон Апетит" тощо [5].

Українські споживачі готові залишати в закладах громадського харчування мінімум 4,5 млрд. дол. в рік. Але вітчизняний бізнес чомусь не помічає цієї цифри – за підрахунками рестораторів, ринок громадського харчування насичений не більше ніж на 50%.

Кажучи про рівень насиченості ринку, перш за все, оперують таким показником, як кількість місць на споживача послуг закладів громадського харчування. Так, в середньому по Європі одне місце в ресторані (кафе, барі, фаст-фуд і т.п.) доводиться на 8 жителів, в Києві – на 35 жителів, в Дніпропетровську – на 40, в Донецьку – на 35, в Львові – на 25 жителів. Виходячи з цих даних, можна зробити висновок, що перспективи ресторанного ринку в Україні просто величезні, особливо якщо приймати до уваги той факт, що середньоевропейський рівень забезпеченості ресторанами порівнюється з рівнем найбільших міст України, що мають до того ж певні ресторанный традиції.

Рис. Структура національних кухонь ресторанного господарства України

У великих містах України підйом переживають заклади середнього цінового сегменту (середній чек 150–170 грн. на людину), тоді як відкриття нових елітних закладів значно зменшилось. Позначився вплив макроекономічних чинників – крупний бізнес з мільйонними доходами не росте так активно, як дрібний і середній, а значить, не розширюється елітна аудиторія. У зв’язку з чим, круг клієнтів, який може дозволити собі відвідувати елітні заклади, вже склався, він практично не розширюється. Заклади елітного сектора можуть тільки ділити одну і ту ж клієнтур, “переманювати” її один у одного, але не формують нову. А тому, ризик створення закладу з середнім чеком 550–750 грн. набагато вище, ніж середньо цінового, особливо враховуючи значні фінансові вкладення (від 1 млн. дол. і вище) в елітний сектор.

Нижній ціновий сегмент в ресторанному бізнесі поступається по темпах розвитку середньому. Тому є декілька причин: заклад з невисоким середнім чеком виграє за рахунок обороту (коефіцієнт оборотності одного місця повинен бути не менше 1,2. У дешеві заклади, як правило, не приїжджають спеціально, спонтанність прийняття рішення про їх відвідини складає більше 70%. Тому актуальні на даний момент формати дешевих закладів (фаст-фуду, кафе, бари) можуть бути успішними тільки в тому випадку, якщо правильно підібрано приміщення, і орендна ставка дозволяє одержувати прибуток. У зв’язку з цим надзвичайно затребуваний нині формат Quick&Casual розвинений тільки на 20–25 % від можливого, оскільки дуже важко сьогодні знайти приміщення, що відповідає всім вимогам, розраховане на велику кількість місць.

Що ж до ринку фаст-фудов і кафе в нижньому ціновому сегменті, то за останній рік з’явилося дуже багато піцерій (більше, ніж за останні 3 роки разом узяті).

Ринок ресторанів швидкого обслуговування далекий від насичення. Практично відсутні заклади рибного фаст-фуда, курячого фаст-фуда. Слабо поширені снєк-бари, гриль-бари і китайські ресторани. За наслідками опиту, для 66% клієнтів фаст-фудов головне – щоб було смачно, для 30% важливе місце і для 4% – популярність закладу.

Вільними нішами є наприклад, спеціалізовані дитячі кафе – дитяча тема присутня в багатьох закладах, але окремої уваги вона практично не удостоюється. Перспективні напрями “руху” – локальні заклади, які обслуговували б спальні і околицьні райони (піцерії, кафе), так звані “ресторани однієї вулиці”. Недостатньо представлені підприємства, орієнтовані на переваги певного продукту. Неймовірний простір для розвитку має кейтерінг і доставка блюд додому або в офіс. Хочеться відзначити і перспективу закладів музичної спрямованості (не нічних клубів, а скоріше арт-ресторанів і арт-кафе). Дуже вдалим з погляду бізнесу є заклади, створені по вже наявному зразку, на цьому принципі базується ідея франчайзингу. В цьому випадку мінімізується ризик невдачі концепції. По цьому шляху йде “Козирна Карта”, більшість фаст-фудов. Будь-яке успішне підприємство ресторанного господарства – насправді вдала технологія, і, як будь-яка технологія, вона може бути відтворена в будь-якому місті миру. Тому у перспективі також очікується активний мережевий розвиток відомих ресторанних брендів.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.kiev catering.com/>
2. <http://www.m-catering.com.ua/>
3. <http://besteventscatering.com.ua/>
4. <http://fclub.com.ua/furshet/>
5. <http://www.operacia.com.ua/ua/catering/>
6. <http://www.premier-palace.com/ua/meetings-and-events/catering/>

УДК 371.382:371.134:379.85

МАРТИНОВА Н.С.

ст. викладач

м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ В КІБІТ

Одним з найперспективніших шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, на думку більшості вчених-педагогів, є використання в навчальному процесі інноваційних технологій навчання, зокрема, активних форм і методів. Серед чисельних достоїнств цих педагогічних технологій найчастіше відзначається вимушена активізація мислення студентів. Так, відомий російський дослідник теорії проблемного та розвиваючого навчання М.М. Скаткін вважав, що: “Знання, добытые собственными усили-

ями мысли, сознательнее усваиваются и прочнее запечатлеваются в памяти” [2, с.55].

Вважаємо за необхідне використання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму широкого кола педагогічних технологій, заснованих на активізації та інтенсифікації діяльності студентів. Особливий інтерес викликають імітаційні ігрові методи навчання, наприклад, організаційно-діяльнісні ігри (ОДІ). Питання розробки, впровадження і використання ігор у професійній підготовці висвітлені в

працях А.О.Вербицького, О.С. Дубинчук, В.Г. Коваленко, М.Б. Мироносецького, І.М. Носаченко, В.І. Рибальського, І.М. Сирожина, О.В. Торічного, Л.В. Якубовської та ін. На їхню думку, використання ігрових технологій суттєво активізує засвоєння майбутніми фахівцями професійних знань, умінь і навичок.

Характер туристичної послуги мінливий, її неможливо продемонструвати клієнтові або зберегти з метою подальшого продажу. Крім того, процес надання послуги нерозривно пов'язаний з її творцями – працівниками туристичних підприємств [1, с.88]. Тому процес обслуговування в туристичній сфері вимагає досконалого розуміння майбутніми фахівцями типових і нетипових виробничих ситуацій. Таку можливість дає організація і проведення організаційно-діяльнісних ігор, які імітують реальну виробничу діяльність зі створення та функціонування нового туристичного підприємства.

Нами розроблено та впроваджено комплексну міжпредметну організаційно-діялісна гру, яку проведено в рамках дисципліни "Економіка туристичної індустрії" для студентів спеціальності "Менеджмент організацій і адміністрування", виду діяльності "Менеджмент туристичної індустрії" Київського інституту бізнесу та технологій.

Тематика лекцій теоретичного блоку дисципліни будується на вивченні та аналізі фактичного матеріалу за принципом "з перших рук", який стосується сучасного положення та перспектив розвитку туризму на ринку послуг України, а також організаційно-економічного аспекту функціонування та розвитку суб'єктів туристичної діяльності. Особистий досвід роботи в туристичному і готельному бізнесі, залучення до дискусії широкого кола представників туристичної індустрії, проведення майстер-класів, а також поєднання традиційних занять з позааурочними формами вивчення дисципліни (робота на спеціалізованих виставках, форумах тощо), сприятиме максимальному "зануренню" студентів в проблематику галузі, підготовці їх до вирішення навчально-виробничих завдань, які визначені в практичному блоці дисциплін.

Навчальна діяльність на практичних та семінарських заняттях з дисципліни "Економіка туристичної індустрії" побудована на основі проектування виробничої діяльності моделі туристичної фірми у напрямку її створення, а також розробки і просування студентського авторського туристичного продукту на замовлення групи студентів з Польщі, які кожний рік відвідують Україну в рамках програми обміну. Такий підхід планується реалізувати шляхом використання організаційно-діялісної гри "Створення власної справи в сфері туризму", етапи проведення якої охоплюють тематику всього курсу.

Кожний студент групи був наділений повноваженнями щодо виконання обов'язків у відповідності з типовими посадами в туристичній фірмі (фахівці з менеджменту та маркетингу в залежності від

професійних інтересів студентів). Студенти діяли у наступних основних функціональних напрямках: загальне керівництво підприємством; визначення місії, цілей та завдань; вибір організаційно-правової форми турфірми; організація роботи офісу та набір персоналу; визначення основних та додаткових напрямів діяльності підприємства; договірна робота та оформлення документації тощо. Окремо працювала група студентів над створенням основної продуктової програми турфірми, оцінювала її якість та конкурентноздатність, обчислювала витрати на її виробництво.

Наприкінці гри групою студентів-менеджерів віртуального підприємства зроблено висновок-прогноз про положення турфірми та рівень продажу на туристичному ринку.

Треба зазначити, що гра "Створення власної справи в сфері туризму" відповідає принципам сучасної модульної технології навчання. Так, максимальний її результат складає 40 балів за системою оцінки ECTS. Нами визначено такі критерії оцінки як:

- знання та використання теорії при виконанні завдання (до 5 балів);
- практичне вирішення питання, з урахуванням проявлених організаторських та комунікативних якостей (до 5 балів);
- багатоваріантність у вирішенні завдання (до 5 балів);
- ступінь самостійності у вирішенні завдання (до 5 балів);
- участь у командній роботі та ступінь взаємодії в колективі (до 5 балів);
- рівень презентації завдання (до 5 балів);
- самооцінка завдання (до 5 балів);
- експертна оцінка завдання (до 5 балів).

Виконання завдань, поставлених перед учасниками гри, проходитиме як на семінарських та практичних заняттях, так і в процесі самостійної підготовки студентів до занять. Робота повинна здійснюватися індивідуально і/або в групах, самостійно і/або в процесі дискусії з викладачем-керівником гри.

При виборі варіантів маршрутів студентам рекомендується зупинятися на оригінальних, креативних, але не абсурдних ідеях; у ході гри заохочуються творчість, нестандартні рішення виробничих ситуацій.

Результати індивідуальної та спільної діяльності учасників гри можна оформити у вигляді підсумкових творчих робіт.

Студентами-учасниками обрано ідею створення сучасного туристичного підприємства ТОВ "ТУРефект", навчально-виробничої туристичної фірми, орієнтованої на студентську молодь м. Києва та столичного регіону. Ми вважаємо, що участь студентів у розвитку власного ВНЗ, залучення їх до реальної діяльності в період навчання, яка сприяє підвищенню авторитету ВНЗ, несе в собі не тільки навчальну, але й виховну функцію, виступає як сильний мотиваційний фактор у прагненні засвоїти навчальний матеріал.

Звертаємо увагу на комплексний, міжпредметний характер гри (зв'язок з дисциплінами “Технологія туристичної діяльності”, “Ціноутворення в туризмі” та ін.), що сприяє формуванню цілісних, систематизованих знань про майбутню професійну діяльність, формує готовність студента до виконання професійних обов'язків на всьому протязі навчального процесу.

Отже, перевага застосування такого методу активного навчання майбутніх фахівців сфери туризму, як організаційно-діяльнісна гра, очевидна. Серед достоїнств цього методу відзначимо глибоке занурення

студентів у майбутню професійну сферу, виховання почуття причетності до виробничого процесу, формування навичок самореалізації у підприємницькому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Книги – XXI, 2003. – 300 с.

2. Скаткин М.Н. Активная познавательная деятельность учащихся / Михаил Николаевич Скаткин. – М.: Народное образование, 1996. – 276 с.

УДК 339.138:379.85

НАЦЕВИЧ І., ОЛІЙНИК Я.

Наук. керівник: ДМИТРУК О.В. к.е.н.

м. Житомир

МАРКЕТОЛОГ – СТРАТЕГІЧНА ПОСТАТЬ В СУЧАСНІЙ ТУРИСТИЧНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

Із усіх представлених сьогодні на вітчизняному ринку туристичних підприємств лише 30% виробляють власний турпродукт, найбільші 2% пропонують 70,6% всіх турпослуг і дають 97,5% всіх платежів [2]. Основними причинами такої ситуації є: складні умови господарювання в середовищі, що постійно змінюється, зростаюча конкуренція та вимогливість споживачів. Центральною проблемою є відсутність достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів, які б забезпечували безперервну оцінку ринкового середовища як з точки зору виявлення і задоволення потреб туристів, так і з точки зору оцінки конкурентної позиції туристичного підприємства, передбачали зміни і прогнозували діяльність, тобто – маркетологів.

Вказані проблеми стали предметом дослідження численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів, в тому числі Мальської П.М., Школи І.М., Константинової К.В., але ще не досягли свого завершення в практичній діяльності туристичних організацій.

Мета дослідження – обґрунтування необхідності використання маркетингу в туризмі як основної концепції господарювання, філософії туристичного бізнесу та представлення маркетолога в якості стратегічної постаті в сучасній туристичній організації.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є те, що основою функціонування туристичного ринку, засобом задоволення потреб населення в туризмі є обмін в товарно-грошовій та інформаційній формі. Тоді робота з туристичним ринком для здійснення таких обмінів, з метою задоволення потреб і запитів туристів – маркетинг в туризмі, який супроводжує всі етапи діяльності суб'єктів туристичного ринку. Маркетинг координує і процес розробки, і виробництва, і реалізації турпродукту завдяки маркетинговим дослідженням, які визначають і вирішують усі маркетингові проблеми.

Зокрема, маркетингові дослідження дозволяють вивчати характеристики туристичного ринку та діяльність конкурентів; оцінювати ринковий потенціал турфірми; віднаходити потенційних споживачів; оцінювати їх потреби, характер попиту; здійснювати аналіз продаж та ступеня задоволеності споживачів спожитими турпродуктами; прогнозувати тенденції подальшого розвитку, контролювати діяльність тощо. Головне, щоб їх здійснювали кваліфіковані фахівці – маркетологи, оскільки, від вміння збирати, накопичувати, користуватися, аналізувати, співставляти, структурувати маркетингову інформацію – це 90% успіху маркетингового дослідження, як наслідок, маркетингової діяльності турфірми в цілому.

Зважаючи на вище сказане, саме маркетологи мають приймати управлінські маркетингові рішення, розробляти маркетингову політику, стратегію та тактику дій туристичної організації з урахуванням вимог туристичного ринку. Іншими словами, він має використати маркетинг в якості стратегічного інструменту розробки та реалізації програми довгострокового росту туристичної організації [5]. Проте, реалії практики свідчать, що більш-менш якісний рівень маркетингу, утримання в штаті фахівця з маркетингу можуть дозволити собі лише середні та великі туристичні організації, в малих організаціях функції покладаються на менеджера туризму, що призводить до його перевантаження, зниження якості досліджень. Так замикається коло центральної маркетингової проблеми, яка гальмує вирішення ряд інших. Ускладнює її вирішення і той факт, що в державному класифікаторі виділено лише професію “Менеджер туризму” [3].

Вважаємо необхідним запропонувати туристичним підприємствам все-таки наймати маркетологів з чітким розмежуванням функцій, які мають відповідну спеціалізацію за напрямом навчання в ВНЗ (рис. 1).

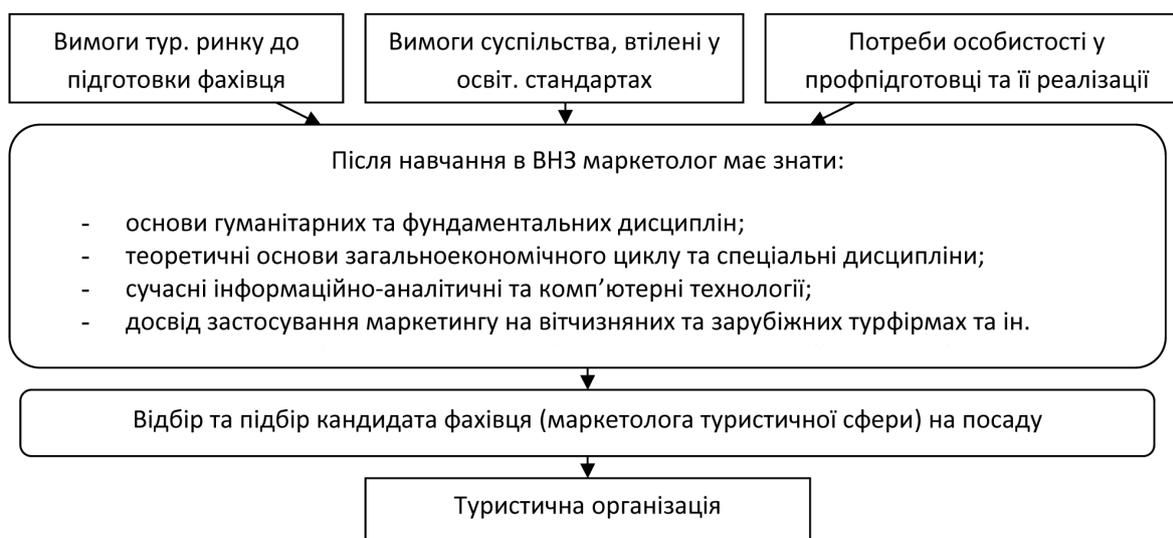

Рис. 1. Етапний шлях маркетолога до практичної діяльності в турорганізації

Отже, маркетолог – стратегічна постать туристичної організації, яка володіє широким світоглядом, високим інтелектуальним потенціалом та рівнем культури, здатна знаходити нові шляхи вирішення проблем та приймати ефективні рішення в умовах високої мінливості ринкового середовища [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба України по туризму і курортах. Статистика / Аналітична довідка про роботу тур операторів та турагентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

2. Константинова К.В. Маркетингові засади розвитку індустрії міжнародного туризму в Україні / К.В. Константинова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/3648/1/379-386_КОНСТАНТИНОВА_К.В.pdf

3. Класифікатор професій ДК 003:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dk003.com/>

4. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 272 с.

5. Портрет спеціаліста: маркетолог [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vmurol.com.ua/upload/Dostyp%20po%20osviti/Vibir/Portret%20marketologa.pdf>

6. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії. – Чернівці: Вид-во ЧТЕІ КНЕУ, 2003. – 662.

УДК 338.48.340

НОВІКОВА Н.О. к. пед. н.

М. Київ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Завдання, що стоять перед українським туризмом, потребують стратегічного планування його розвитку на основі комплексного підходу до їх вирішення та головне – розробки дієвих механізмів, які дозволять зробити туризм високорентабельною галуззю. На сучасному етапі найефективнішим механізмом забезпечення перспективного розвитку туризму є його правове регулювання, що вбирає в себе засади державної туристичної політики, розробку якісної нормативно-правової бази як програми удосконалення туризму.

Аналіз наукової літератури дає змогу визначити, що механізм правового регулювання в туризмі являє собою систему нормативно-правових актів, для якої характерна досить різноманітна класифікація джерел законодавства про туризм. За юридичною силою нор-

мативно-правових актів законодавство, що регулює туризм, є вертикальною ієрархічною системою, структура якої зумовлена структурою органів державної влади. Залежно від цього, наукою виділяються три рівні правового регулювання туризму: конституційний, законодавчий та підзаконний. За формою, змістом та функціональним призначенням нормативно-правові акти з питань туризму можна поділити на чотири групи: конституційні та законодавчі документи (Конституція України, загальні та спеціальні закони, Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України); відомчі акти державних компетентних органів з питань туризму; державні та галузеві стандарти; міжнародно-правові акти в сфері туризму (двосторонні міжнародні договори України, міжнародні конвенції, що регламентують порядок надання туристич-

тичних послуг, здійснення туристичних формальностей, рішення недержавних міжнародних організацій).

Документальний масив джерел системи законодавства України про туризм може розглядатися як сукупність документів, між якими відбувається взаємодія, задіяних у процесах правового регулювання. Ці документи можна об'єднати у такі групи:

1. За предметом регулювання нормативно-правові акти України у сфері туризму поділяються на загальні й спеціальні: загальні характеризуються тим, що предмет їх регулювання досить широкий та охоплює як туристичні, так і інші суспільні відносини; спеціальні – акти, які цілком присвячені питанням туризму.

2. За характером правового регулювання – на матеріальні та процесуальні. Нормативно-правові акти матеріального характеру – це акти, що містять матеріальні норми права: встановлюють права й обов'язки, а також відповідальність учасників відповідних відносин у сфері туризму. Нормативно-правові акти процесуального характеру регулюють процесуальні відносини у сфері туризму: надання дозволу на право здійснення туристичного супроводу; ліцензування діяльності у сфері туризму; сертифікацію послуг, порядок в'їзду та виїзду громадян України, іноземних громадян з метою туризму, захист прав і свобод людини та громадянина в сфері туризму тощо.

Розглядаючи нормативно-правові акти як основу державної політики в галузі туризму, слід відзначити, що туризм, як соціокомунікативний чинник, є однією з небагатьох галузей суспільної діяльності, яка функціонує не тільки на підставі своїх галузевих нормативно-правових актів, але й актів інших галузей суспільної діяльності. За даними ВТО (Всесвітньої туристичної організації) туристична діяльність впливає на діяльність більш ніж 40 галузей господарського комплексу будь-якої держави. Крім того, туризм має свої власні, специфічні ознаки, передбачаючи постійне функціонування умовно трьох учасників: туристів – споживачів туристичних послуг; суб'єктів туристичної діяльності – виробників та реалізаторів туристичних послуг; держави – в особі державних органів, які виконують регуляторні функції. Відповідно, це вимагає узгодженості між величезним масивом нормативно-правових актів з різних сфер суспільного життя.

На сьогодні в Україні фактично створена документальна база, яка передбачає впорядкування функціонування такого багатогранного й складного явища "туризм". Найвищу юридичну силу в законодавстві про туризм мають норми Конституції України, а закони та інші нормативно-правові акти повинні відповідати їй. Наступними за юридичною силою є закони, серед яких базовим для туризму є Закон України "Про туризм". Саме він є визначальним у врегулюванні відносин, що виникають під час організації та здійснен-

ня туристичної діяльності на території України. Серед інших законів, що регулюють та регламентують окремі аспекти туристичної діяльності – Закони України "Про курорти", "Про концесії", "Про охорону культурної спадщини", "Про охорону навколишнього середовища", "Про ліцензування певних видів господарської діяльності", "Про державний кордон України", "Про порядок виїзду з України та в'їзду в Україну громадян України", закони в галузі оподаткування та інші, що безпосередньо впливають на здійснення туристичної діяльності. Не менш важливими є підзаконні акти, що видаються на виконання відповідних законів центральними та регіональними органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, що є обов'язковими для виконання на відповідній території.

Для України, яка стоїть на шляху формування демократичного суспільства та ринкової економіки, законодавство про туризм сьогодні є важливим чинником соціально-економічного розвитку як усередині держави, так і в зовнішньоекономічній діяльності.

Серед багатьох напрямів правового регулювання туристичної галузі в Україні слід виділити такі, що є найбільш актуальними. По-перше, це соціально-економічне регулювання процесів формування та збереження туристичних ресурсів, бо саме вони є свого роду "туристською маркою" України, що забезпечує мотивацію туристичних потоків.

По-друге, регулювання процесів розвитку регіонального туризму. Саме регіональний туристичний бізнес сприяє створенню спеціальних малих і середніх підприємств, активізує багато галузей народного господарства: будівництво, торгівлю, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, транспорт і зв'язок, а також формує сучасну кадрову політику в регіоні.

Для економіки України актуалізується значення міжнародного туризму, яке полягає в тому, що це: сфера швидкого обігу капіталу при відносно невеликих капіталовкладеннях; ефективний засіб модернізації інфраструктури і можливість створення нових робочих місць як у державній, так і в регіональній економіці. Розвиток міжнародного туризму в рекреаційно-туристичному комплексі кожного регіону спрямовує туристичну політику України на формування вільних економічних зон туристсько-рекреаційного підприємництва, де можуть бути встановлені особливі економіко-правові, фінансові й митні умови, що дасть імпульс розвитку соціальної туристичної інфраструктури і забезпечить приток іноземної валюти до регіональної економіки, а також на можливість створення регіональних туристичних корпорацій і спільних підприємств за участю іноземного капіталу, що буде сприяти процесу інтеграції регіону у загальнонаціональну та світову систему туристичних послуг.

УДК 65.014:338.439.66

ОСЕТРОВА О.П. ст. виклад.

м. Вінниця

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ МЕХАНІЗМУ АУТСОРСИНГА

Поступове зміцнення ринкової економіки в Україні, розширення участі в міжнародному бізнесі підвищують вимоги до рівня управління вітчизняними підприємствами. В умовах жорсткої конкурентної боротьби на національних і міжнародних ринках, модифікація, а у ряді випадків і корінна зміна менеджменту багатьох українських підприємств є вирішальним фактором в розвитку українського бізнесу.

Процеси, що відбуваються в світовій і національній економіці, підкреслюють актуальність вивчення нових напрямів підвищення конкурентоспроможності і стійкості розвитку компаній. Розробка, аналіз і застосування нових, ефективних методів управління грає вирішальну роль в долі підприємницької діяльності компаній.

Управління компанією – один з найбільш відповідальних і складних напрямів сучасного бізнесу. Менеджери компанії повинні використовувати знання, накопичені сучасною наукою, для забезпечення успіху в конкурентній боротьбі. Перед сучасною наукою управління підприємством постає складна мета – перетворити мистецтво управління компанією на процес підготовки до конкурентної боротьби на ринку і реалізації задуманих стратегій і рішень на практиці. Для цього необхідно розробити прості і зрозумілі методи управління компанією. До цих методів відноситься теорія і практика аутсорсинга і делегування повноважень.

Прагнення успішно вести підприємницьку діяльність і підвищувати рівень конкурентоспроможності примушує керівництво компаній шукати і застосовувати нові форми управління бізнесом. Однією з таких форм став аутсорсинг, економічною суттю якого є система відносин, що виникає при передачі компанією-замовником деяких видів своєї діяльності спеціалізованим фірмам на основі довгострокових договорів [1].

Практичне застосування аутсорсинга припускає наявність компанії, яка передає (делегує) певні бізнес-процеси в управління, і компанії-партнера (аутсорсера), яка бере на себе функції по управлінню цими процесами. Таким чином, аутсорсингові відносини мають двох агентів – замовника і виконавця.

Аутсорсинг припускає передачу виконавцеві не тільки повноважень, але і відповідальності за виробництво певних товарів і надання деяких видів послуг компаніям – партнерам по бізнесу. Аутсорсинг – це відмова від власного бізнес-процесу протягом визначеного в договорі терміну (наприклад, обслуговування допоміжного виробництва або складання і підтримка веб-сайту компанії) і придбання послуг з реалізації цього бізнес-процесу у іншій компанії. В окремих ви-

падках компанія-замовник передає власні матеріальні і людські ресурси виключно на термін дії договору. Аутсорсер відповідає за контроль якості, терміни постачання товарів і надання послуг.

Основна відмінність аутсорсинга від, скажімо, субпідряду полягає в тому, що він є стратегією управління компанією, а не просто видом партнерської взаємодії і припускає певну реструктуризацію внутрішньокорпоративних процесів і зовнішніх відносин компанії.

До ресурсного аутсорсингу можна віднести ведення бізнесу в основному на залучених фінансових коштах, а також використання кадрових ресурсів і устаткування, митного аутсорсинга. Останній вид аутсорсинга припускає комплексний підхід, що включає постановку документообігу підприємства від моменту укладення зовнішньоторговельного контракту і до надходження товару на склад, формалізує процедури взаємодії між імпортером і аутсорсером, забезпечує максимальну законність митних схем.

Аутсорсинг спільного підприємства має на увазі створення нової компанії для використання майбутніх ділових можливостей. Персонал і активи клієнта будуть, потім передані цьому спільному підприємству, а не постачальникові послуг. Метою буде не тільки підвищення якості роботи переведеного підрозділу, але, що ще важливіше, розробка товарів і послуг, які можуть бути продані третій стороні. Потім замовник і постачальник послуг розділять прибуток, зароблений новою компанією. Таким чином, і постачальник послуги, і клієнт зможе повністю використовувати свої можливості. Спільне підприємство отримує переваги, користуючись спеціалізованими знаннями клієнта про свій ринок. Деякі товари і послуги спільного підприємства будуть розроблені з використанням можливостей, що виникли завдяки укладанню угод по повному аутсорсингу.

Під географічним (офшорним) аутсорсингом найчастіше слід розуміти перенесення виробництва в найбільш вигідний для компанії регіон світу. Це пов'язано з різними чинниками виробництва, але найчастіше з вартістю робочої сили. Найбільші корпорації миру (Nike, Sony та ін.) переносять виробництва в регіони Південно-східної Азії з їх дешевою робочою силою та пільговим оподаткуванням. Останнім часом розвиток отримав такий вид аутсорсинга як "офшорна розробка програмного забезпечення", наприклад, передача контрактів на розробку програмного забезпечення із США до Індії [2,3].

При способі ведення бізнесу з максимальним застосуванням аутсорсинга, у компанії можуть залишитися тільки нематеріальні активи, такі, як: ім'я (імідж), тор-

гові марки (бренди), клієнтська база, корпоративна культура, інтелектуальний капітал. Великою складністю в зв'язку з цим є визначення капіталізації компанії, яка є природним результатом фінансово-господарської діяльності. Вона є економічно об'єктивною і ініціюється з боку джерел фінансування. Реальна капіталізація веде до зміцнення фінансової стійкості компанії, підвищення її кредитного рейтингу, зростання маркетингової привабливості і збільшення її ринкової вартості.

УДК 379.85-057.68

ОСТАПЕНКО М.

Наук. керівник САУХ І.В.

м. Житомир

ТУРИЗМ “ТРЕТЬОГО ВІКУ”

В теорії і практиці світового туризму завжди існувало поняття “третього віку” – стосовно туристів старшого покоління, і спеціальні тури для мандрівників старше 55 років зовсім не новинка. Особливості подібних подорожей полягають в тому, що літнім туристам необхідний не тільки комфорт, але і підвищена увага з боку обслуговуючого персоналу, а також можливість отримання кваліфікованої медичної допомоги, не кажучи вже про такі “дрібниці”, як розміщення в тихих, спокійних готелях та наявність дієтичного харчування. Крім того, вважається, що в “пенсійному” туризмі відсутня яскраво виражена сезонність, хоча найчастіше тури організуються в низький сезон, коли не спекотна погода найкраще підходить для екскурсій і прогулянок по вулицях курортних міст. Так, лютий на Бермудах вважається місяцем літніх людей, і ті, кому за п'ятдесят, можуть сміливо бронювати готелі зі знижками. У Швейцарії сезон для пенсіонерів – період з жовтня по березень: у цей час 450 готелів пропонують низькі тарифи для жінок старше 62 і чоловіків старше 65 років. Цікавий приклад не стільки “соціальної” цінової політики, скільки творчого підходу до організації пенсійних турів – круїзи Merry Widows Dance Tours (“Танцювальні тури веселих видів”) по Південно-Східній Азії або Карибському морю, розроблені для одиноких жінок від 55 до 90 років, які мріють потанцювати, але які не мають партнера: на лайнері кожній гості “надається” професійний танцюрист.

Туризм “третього віку” – розповсюджена в зарубіжній практиці модель соціального туризму людей, що досягли пенсійного віку. Здійснюється на кошти пенсійного фонду, спеціальних державних, медичних і благодійних фондів, куди робітники та службовці можуть вносити свої особисті заощадження (іноді в обов'язковому порядку). Ці кошти не оподатковуються, але їх власник не може ними розпорядитися до досягнення пенсійного віку. Як показує досвід, значна частка відкладених у такий спосіб коштів іде на задоволення потреб людей похилого віку, тим більше, що

ЛІТЕРАТУРА:

1. Календжян С. О. Аутсорсинг: делегирование управления в стратегии развития компании/Календжян С. О. – М.: Каталог, 2001. – 260 с.
2. Хейвуд Дж. Б. Аутсорсинг: В поисках конкурентных преимуществ/Хейвуд Дж. Б. – М.: Вильямс, 2002. – 240 с.
3. Бравар Жан-Луи, Морган Ро Эффективный аутсорсинг. Понимание, планирование и использование успешных аутсорсинговых отношений/Бравар Жан-Луи, Морган Ро – Д.: Балланс Бизнес Букс, 2007 г.– 251 с.

туроператори за допомогою системи заохочувальних заходів (значні знижки, пільги, подарунки тощо) стимулюють розвиток цього виду туризму.

Багато туроператорів стали включати в список своїх послуг тури для пенсіонерів. Це взаємовигідно: туроператорам такі тури дозволяють триматися на плаву в період зниження купівельного попиту, а пенсіонерам – отримати відносно недорогий і організований, з урахуванням вікових і фізичних можливостей, відпочинок. Але це не вирішує проблеми повністю, тому що тури для пенсіонерів не досить поширені і доступні.

Всі нюанси турів для відпочиваючих “третього віку” – від медичних до розважальних – давно і добре знайомі менеджерам турагентств по всьому світу, і організувати такий відпочинок не складає особливих труднощів. Не дивно, що за кордоном пенсіонери – найактивніша категорія відпочиваючих, серед яких зустрічаються любителі активного проведення часу, пляжного відпочинку або екскурсій. Такому стану справ сприяє і той факт, що в Європі фонди соціальної підтримки приділяють велику увагу організації подорожей для своїх підопічних: наприклад, в Італії або Норвегії соціальні тури для пенсіонерів – не благодійність окремих ентузіастів, а норма державної системи соціального захисту. На жаль, українські компанії поки не можуть запропонувати нашим туристам “третього віку” ні спеціальні програми, ні пільгові ціни. По-перше, немає помітного попиту: з українських пенсіонерів тільки одиниці можуть дозволити собі подорожі, найчастіше путівки їм купують онуки і діти. Свого часу у “Natalie Tours” була навіть програма під назвою “Зробіть подарунок батькам”. Особливу увагу пенсіонери приділяють автобусним турам, де за тиждень за прийнятні гроші можна побачити відразу декілька міст або навіть кілька країн. “В екскурсійні тури відправляються переважно пенсіонери. – Пояснює заступник генерального директора “Natalie Tours” Тетяна Чувілкіна. – Деякі знаходять у подорожах друзів, а потім приходять за новими турами вже компаніями”.

По-друге, для туристичних компаній пенсіонери залишаються невідомою і складною категорією туристів. Адже головна складність роботи з людьми похилого віку чисто психологічна – як правило, такі клієнти вимагають значно більше часу на розмови, ніж молоді. З іншого боку, пенсіонери – сама підготовлена категорія туристів, адже у них є маса вільного часу, щоб досконально вивчити усі пропозиції всіх турфірм, дізнатися докладнішу інформацію про країну, запитати довідниками, путівниками і розмовниками. Ось тільки кількість таких клієнтів у вітчизняних фірмах зовсім незначна.

Так, тури для пенсіонерів – дуже поширене явище за кордоном. Бабусі й дідусі з Європи, йдучи на заслужений відпочинок, нерідко присвячують весь вільний час тому, щоб побачити далекі країни і міста, а також повноцінно відпочити й отримати заряд бадьорості і позитивних емоцій. Українські ж пенсіонери мають дещо інший соціальний статус. Простіше кажучи, в основному їм не до подорожей. Але зарубіжний туризм і українські пенсіонери – все ж поняття сумісні, хоча такі види, як соціальні тури, лікувально-оздоровчі та спеціальні тури для пенсіонерів, у нас поки що мало поширені. Популярними є автобусні тури по містах Європи, вони дуже пізнавальні, а головне, матеріально доступні для українських пенсіонерів.

На розвиток туристичного ринку людей похилого віку сприятливо впливають такі фактори:

- наявність практично необмеженої кількості вільного часу;
- активна частка жінок літнього віку в поїздках (варто помітити, що збільшення частки подорожуючих жінок має глобальний характер);
- знижки, надані в несезонний період;
- особи третього віку подорожують у складі груп.

Також потрібно пам'ятати, що пенсіонери, хоча і мають у своєму розпорядженні велику кількість вільного часу, який вони могли б витратити на подорожі, проте вони обмежені в коштах. Власне, деякі пенсіонери

продовжують працювати і витратити кошти на подорожі. Для цього сегменту туристського ринку необхідна спеціальна маркетингова програма. Ці вікові групи людей можуть стати споживачами недорогих товарів і послуг, тому доцільно пропонувати їм спеціальні вікові пільги, знижки на розміщення та харчування, пільгові тарифи на транспорт. Таким людям по кишені подорожі усередині країни з метою відвідання родичів або з метою відпочинку і лікування в санаторіях та будинках відпочинку. При виборі засобів транспорту потрібно робити акцент на більш доступні і недорогі засоби пересування. Літні люди не люблять, коли їм нагадують про їх вік. Отже, повинен бути добре продуманий зв'язок, необхідно ретельно обирати і складати тексти рекламних звернень, що, з одного боку, ускладнює роботу турагентів. З іншого боку, їх спосіб життя дозволяє подорожувати в будь-який час року і на більш тривалий період часу, на відміну від молодших за віком груп населення. Таким чином, повинні бути організовані посилені рекламні кампанії для стимулювання попиту цієї групи населення, особливо в період недозавантаження туристських підприємств і в міжсезоння.

Висновок. Отже, варто звернути увагу на те, що недорогі курортні путівки (типу "все включено") дуже демократичні за цінами, але передбачають доставку до місця відпочинку на літаку, що не всім підходить. Також, на відміну від молоді, яка любить позасмагати на піщаному березі моря, туристи третього віку не дуже шанують спеку, але намагаються включити в програму свого відпочинку якомога більше екскурсій – прогулянки старовинними європейськими вуличками, музеї, замки. Популярні екскурсійні тури (частіше автобусні) – недорогий і добре освоєний вид вітчизняного туристичного бізнесу. Це цілком доступно і прийнятно для пенсіонерів та людей з середнім рівнем достатку, тому необхідно поширювати дані подорожі для "туристів третього віку". Адже пенсіонери, які можуть дозволити собі подорожувати по всьому світу, – кращий показник благополуччя нації.

УДК 338.48

ПАРАСІЧ В.

Наук. керівник КУРАЧИЦЬКА О.О., викладач

м. Житомир

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ СТІЙКОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У сучасній світовій економіці безперечно значну роль відіграє така її галузь, як туризм. Він є сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення національного та місцевих бюджетів, виконуючи при цьому економічну, соціально-культурну, політичну, рекреаційну, виховну та екологічну функції.

Туристичний бізнес в цілому світі – один з найперспективніших напрямків підприємництва. З початку

60-х років туризм розвивається дуже динамічно. Прибутки від нього становлять десятки мільярдів доларів США. Україна також має значні рекреаційні ресурси (природні, культурні, соціальні та ін.), які можуть виконати функцію двигуна ринкової економіки.

З 1997р. Україна є членом Всесвітньої туристської організації (ВТО). Але за даними цієї організації за обсягом надходжень від туристичної діяльності Україна не є лідером.

На сайті Всесвітнього економічного форуму опублікований рейтинг конкурентоспроможності сектора туризму і подорожей (Travel & Tourism Competitiveness Index, TTCI). Рейтинг туристичної привабливості різних країн проводиться Всесвітнім економічним форумом спільно з Міжнародною асоціацією повітряного транспорту (IATA), Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO) і Всесвітніми радами з туризму (WTTC).

Згідно з рейтингом, найбільш сприятливу середовище для розвитку туризму мають Швейцарія, Австрія, Німеччина, Франція, Україна ж посідає 77-е місце цього рейтингу.

Як підкреслюється в повідомленні система оцінки враховує всю сукупність індексів за такими показниками, як рівень розвитку транспортної, готельної інфраструктури, безпеки, правового забезпечення, політичної стабільності, комфортності ведення бізнесу, участі держави в розвитку галузі, туристичної привабливості, безпеці в країні в цілому і, нарешті, природного і людського потенціалу країни.

Специфіка туристичної діяльності з економічного боку характеризується такими особливостями:

1) для споживання туристичного продукту в пакеті туристичних продуктів та послуг або окремих послуг турист повинен прибути в місце їхнього надання;

2) ринкове середовище туристичного бізнесу має особливий, часто культово-інтелектуальний характер;

3) надання туристичних послуг обумовлене договором купівлі-продажу туру;

4) споживання турпродукту пов'язано з зовнішніми ефектами для ринку як позитивного (доходи не туристичних суб'єктів підприємництва, розвиток інфраструктури території та ін.), так і негативного характеру (забруднення навколишнього середовища, нанесення збитків екосистемі та ін.);

5) туристичний продукт не може накопичуватися та зберігатися для подальшого споживання

Якщо зробити стислий огляд розвитку туризму як галузі світового господарства за останні 10 років, то основні висновки будуть такими: спостерігається постійне збільшення доходів від туризму, стрімке зростання кількості туристів, зростання значущості туристичної галузі у світовій торгівлі, подальший розвиток туристської інфраструктури та створення нових робочих місць. Але цей огляд має дещо споживчий характер, тому що розвиток цієї діяльності має значний негативний вплив, який можна згрупувати за трьома ознаками:

- 1) на природне середовище;
- 2) на соціально-культурне середовище;
- 3) на економічне середовище.

З огляду на першу ознаку можна виділити декілька напрямків впливу:

- екосистема (розбудова туристичної інфраструктури має безпосередній вплив на екосистему);
- ґрунт (змив та ерозія ґрунтів внаслідок будівництва готелів та місць відпочинку);

- рослинність (засмічення територій та втрата їх естетичної цінності, скорочення біорізноманіття);
- вода (забруднення стічними водами);
- повітря (використання значної кількості транспортних засобів);
- дикі тварини (створення фактору занепокоєння).

Вплив на соціально-культурне середовище характеризується погіршенням стану культурно-історичних пам'яток, об'єктів та територій у зв'язку з інтенсивним їх використанням в туристичних цілях, негативний вплив на місцевих жителів, їх традиції та звички.

З економічної точки зору велике значення має сезонний характер функціонування транспортної галузі, підприємств харчування, сезонна зайнятість робітників, необхідність у великій кількості низько кваліфікованих робітників (покоївок, офіціантів та ін.), вилучення з господарського використання значних територій.

Виходячи з вищезазначених проблем, існує лише один засіб вирішення їх – це розвиток туристичної галузі на засадах стійкого розвитку.

Розглянемо декілька пріоритетних державних програм з розвитку туристичної галузі.

Уряд затвердив Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті Мініфраструктури за програмою “Фінансова підтримка розвитку туризму, створення умов безпеки туристів, розбудови туристичної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів та магістралей в Україні”. Відповідну постанову Кабінет міністрів схвалив 7 березня 2012 р., визнавши низку попередньо схвалених документів, які регламентували цю сферу, що втратили силу.

Бюджетні кошти спрямовуються на підвищення рівня безпеки у туристичній галузі, її інформаційну підтримку за кордоном і всередині держави, моніторинг туристичної інфраструктури. Крім того, вони призначені для проведення різних професійних заходів, а також для засідання міжвідомчих та міжнародних груп з туризму.

Важливим напрямком розвитку туризму є розвиток Автономній республіки Крим.

Проект буде впроваджуватися консорціумом міжнародних консалтингових компаній GDSI LTD з Ірландії, Італії та Нідерландів, який виграв тендер. Спільно з Представництвом Євросоюзу та Міністерством курортів і туризму GDSI LTD буде реалізовувати програму “Спільна ініціатива щодо співпраці в Криму”.

Технічне завдання включає в себе три основних компоненти:

- інституційний розвиток – сприяння реформуванню нормативно-правової бази, зміцнення взаємозв'язків інституційних структур рекреаційного комплексу, поліпшення взаємодії між бізнесом і владою в питаннях туризму;
- поліпшення якості сервісу і управління туристичними об'єктами – розробка і впровадження стандартів;

- заходи з диверсифікації туризму – підтримка розвитку історичного, природного, пізнавального та інших видів туризму.

Обсяги фінансування, надані Європейським Союзом у рамках реалізації проекту складає 5 млн. євро. Проект буде реалізовуватися протягом трьох років з 2012 по 2014 рік.

Євросоюз зацікавлений у розвитку Криму, поліпшення стандартів життя кримчан. Там, де стандарти життя вище жителі отримують можливість розвиватися. Тому Європейський Союз зацікавлений не тільки в тому, щоб в регіоні була стабільність, а й у тому, щоб Крим став ще більш привабливим регіоном з точки зору розвитку туризму.

Щодо розвитку туризму в Києві: Стратегія розвитку Києва ставить **завдання потроїти кількість туристів у місті** до 2025 року, але цього вдасться досягти раніше. Каталізатором стане Євро-2012, який працює на розвиток інфраструктури. На основі Стратегії вже розроблена програма розвитку туризму в Києві – там є 86 конкретних заходів із конкретними термінами і виконавцями. Наприклад:

- повністю оновити портал Києва в Інтернеті, зробити його інтерактивним, щоб через нього людина могла замовити квитки, оселитися в готелі, отримати всю інформацію про пам'ятки тощо;
- цього року вже з'явиться понад 20 туристичних інформаційних центрів, тому що сьогодні туристові у Києві ніде отримати інформацію;
- буде зроблено понад 150 інформаційних стендів, 140 автоматів, якими будуть користуватися туристи;
- програма популяризації Києва за кордоном, насамперед через туристичні виставки;
- розробка туристичних маршрутів і оновлення їх, робота над реконструкцією та оновленням пам'яток культури і т.д.

Згідно з основним напрямками програми підтримки стійкого розвитку Центральної та Східної Європи ЮНВТО запропонувала деякі моменти, які необхідно виконати:

- зниження сезонності попиту на туристичні послуги: таким чином, асортимент туристичних послуг повинен задовольняти потреби туристів постійно, знижуючи сезонність даної послуги;
- підтримка та покращання благополуччя населення дестинації в умовах змінності ринку: передбачає, що з розвитком туристичного напрямку господарства економіка регіону не повинна повністю зосереджуватись на цьому виді діяльності, тобто бути у змозі диверсифікувати свою діяльність;
- мінімізація використання природних ресурсів та виробництва відходів: це є необхідною умовою для підтримки балансу між навколишнім середовищем та діяльністю людини, тобто необхідно запроваджувати системи ефективного

та економного використання ресурсів різного характеру;

- збереження та надання цінності культурній та природній спадщині: цей напрямок є найбільш необхідною умовою, виходячи з особливості туристичної діяльності, оскільки сама ця спадщина є продуктом, який визначає конкурентоспроможність дестинації.

Тобто неконтрольоване використання природної та культурної спадщини може призвести до занепаду території, непридатності її як елемента туристичної інфраструктури. Лише раціональне навантаження на ці багатства, якими володіє майже кожен регіон, може привести до отримання комерційних винагород та можливостей примноження наявної спадщини ресурсів.

У цілому проект стійкого розвитку туризму повинен задовольняти три принципові моменти: екологічну стійкість, соціокультурну стійкість та економічну стійкість.

Сутність принципу соціокультурної стійкості включає в себе охорону культури (охорону традицій та устоїв, зростання міжкультурного взаємопорозуміння) та соціальний розвиток (психічна та фізична рекреація, передача та обмін інформацією, зростання освітнього рівня, створення соціальних структур та інститутів, створення робочих місць).

Під економічною стійкістю розуміємо економічний розвиток (розвиток інфраструктури, розвиток сполучених галузей, зростання благополуччя місцевих общин, надходження до бюджету, економічна інтеграція світового господарства).

Взагалі забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку полягає в управлінні станом трьох систем: біологічної природи людини, біосфери та соціально-економічної системи.

Підтримка першої складової означає вирішення двох груп завдань: підтримка фізичного стану людини на достатньому рівні та розвиток в ній соціальної складової. Якщо розглянути цей аспект стосовно туристичної галузі економіки, то самою ціллю туризму є покращання фізичного стану людини шляхом оздоровлення. Але розвиток туризму не повинен шкодити людському суспільству в тих місцях, де організовується туризм.

Підтримка біосфери підпорядковується двом завданням: збереження життєво важливих ланок та механізмів функціонування біосфери та наявність екологічних меж впливу на екосистему. Таким чином, туристична діяльність повинна задовольняти ці два завдання.

Третя система, яка характеризує рівень життя та існування людини, є соціально-економічна система. Розвиток саме цієї системи стимулює та спрямовує зусилля людини на досягнення певних результатів в безпосередньому взаємозв'язку з навколишнім середовищем. Навіть якщо перші дві системи задовольняють вимоги стійкого розвитку, неможливо ідентифікувати

цей розвиток як стійкий без достатньо розвинутого соціально-економічного середовища.

Таким чином, розвиток туристичної діяльності, виходячи з наявного ринкового середовища, рівня економічного та соціального розвитку суспільства, повинен відбуватися за засадах стійкого розвитку. При цьому стійкий туризм повинен задовольняти ефективне поєднання трьох складових буття: економічної, екологічної та соціокультурної. Виходячи з нерозривного взаємозв'язку біосфери, людини та соціально-економічного розвитку, принципи туристичної діяльності,

що своєю сутністю охоплюють раціональне поєднання потреб кожного з цих елементів, приведуть до стійкого її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.unwto.org> – сайт UNWTO
2. <http://news.finance.ua> – домашні фінанси
3. <http://vikna.stb.ua/ua/news/> - вікна новини
4. <http://www.rbc.ua> – РБК Україна
5. <http://www.zagran.kiev.ua> – “Заграница” газета об еміграції, учебе, работе, отдыхе за рубежом.
6. <http://eveningkiev.com> – Вечірній Київ

УДК 379.831

ПЕТЮХ В.

Научн. руководитель – *НОВИКОВА Н.А., к.п.н.*

г. Киев

СПЕЦИФИКА И ОСОБЕННОСТИ ЯЛТЫ КАК КУРОРТНОЙ СТОЛИЦЫ КРЫМА

Курорт как специфический культурный феномен возник сравнительно недавно. Европейское общество на переломе XIX века вдруг почувствовало, что одержимо недугами, коренящимися в самом способе его существования, порождёнными теснотой больших городов, вредными выбросами фабричной промышленности. Именно тогда возникла необходимость отправиться “назад к природе”, к райским уголкам с чистым воздухом, лесом, горами и морем. Именно тогда и родился “курорт”, от немецкого – лечебная местность, не просто “другой мир”, но мир, приносящий исцеление. [10, с. 130-138]

Ялта – признанная столица курортов Крыма, самый популярный морской курорт Украины, известен во всем мире. Ее миссия-обеспечение конкурентоспособности туристических услуг, их разнообразия и востребованности для населения страны и иностранных туристов. Этот центр курортной зоны, протянувшейся вдоль моря более чем на 70 км, от Гурзуфа до Фороса, ежегодно принимает около 1 млн. туристов. Ялта покоряет практически с первого взгляда. Она встречает великолепными парками, светлыми, нарядными красками, ярким солнцем и ласковым морем, пушечным грохотом волн, разбивающихся о набережную, узкими улочками на окраинах и изысканностью архитектуры старинных построек. Устраивая отдых на территории Ялты, многие туристы желают подлечиться благодаря богатству её рекреационно-туристических ресурсов. В Ялте большой ассортимент туристического предложения. И спортивный отдых, огромные возможности для любителей отдыха ночью, морские развлечения и экскурсии по уникальным зонам, пережившим драматическую историю и сохранившим ее навсегда. Слава Ялты как курорта, где, благодаря теплу и целебному воздуху сезон отдыха и туризма не прекращается круглый год, извесны далеко за преде-

лами Украины. Пять городов разных стран являются её побратимами: Маргейт(Великобритания), Ницца(Франция), Санта-Барбара(США), Риека(Югославия) и Поццуоли(Италия).

Город Ялта расположен на южном берегу Крымского полуострова, окружен со всех сторон главной грядой крымских гор и открытым Черным морем. Город Ялта – это морские врата Южного берега Крыма и международный порт Украины. Сам по себе это небольшой город с населением около 80 тыс. человек. Занимает около 15 кв. км. Город является административным центром курортного региона – Большой Ялты (от Гурзуфа до Фороса). Со стороны моря нетрудно определить, что Ялта расположена на трех холмах. С правой стороны – Поликуровский холм, с левой – Чайная горка, в центре города находится холм Дарсан (144 м). Горы гигантским амфитеатром окружают Ялту: с востока – отрог Никитской яйлы-вершина Авинда(1474 м) с оконечностью_мысом Никитским; с севера-часть Ай-Петринской яйлы Главной гряды Крымских гор; с запада – конусовидная гора Могаби (804 м) с оконечностью-мысом Ай-Тодор. Главными рекреационными ресурсами Ялты являются: климат, пляжи, источники минеральных вод, а также Крымский рельеф. Горы и море оказывают существенное влияние на климат Ялты. Горы защищают ее от холодных воздушных потоков с севера, северо-востока и северо-запада. Море, являясь мощным регулятором тепла в зимнее время, согревает ее теплым дыханием, а в жаркие летние дни умирает тягостный зной. В теплое время года днем ветры (бризы) дуют с моря, к вечеру- с гор в сторону моря. Теплый береговой бриз доносит с гор чуть уловимый запах хвои. Благодаря этому воздух в каменной чаше, где расположена Ялта, всегда чист, насыщен морскими солями и лесным ароматом. Море, нагретое за лето, долгое

время сохраняет довольно высокую температуру воды и “утепляет” воздух на побережье.

Лето начинается в мае и длится до сентября. Самая лучшая погода обычно в сентябре и начале октября и это время называется бархатным сезоном. Ялта находится примерно на одной географической широте с итальянскими городами Генуей и Равенной, и это само по себе отчасти говорит о ее природных условиях.

Купальный сезон в Ялте длится с конца мая по октябрь и в среднем 149 дней в году. Важными лечебно-климатическими факторами Ялты являются заповедники: Ялтинский горно-лесной (пл. 14,5 тыс. га), мыс Мартыян (пл. 240 га), Крымский биосферный; памятники садово-паркового искусства государственного и местного значения (415 га), местные парки и скверы (1472 га). Наибольшими парками Ялты являются-Массандровский, Ливадийский, Мисхорский, Алупский. Протяженность пляжей Большой Ялты – 59 км, их площадь – 600 тыс. кв. м. Центральный городской пляж – самый популярный пляж Ялты. Он находится возле гостиницы “Ореанда”. Это многолюдный пляж, но зато нескучный – огромный выбор развлечений: много кафе, баров, прокат водных мотоциклов и дельтапланов. Массандровский пляж, расположенный в самом центре Ялты, представляет собой идеальное место для отдыха, в котором в самом концентрированном виде представлены все прелести уникальной ялтинской природы: теплое ласковое море, горячие южное солнце, полный набор благ цивилизации на любой вкус. Пляж “Дельфин” – средне галечный пляж, примыкающий к Ливадии. Это удаленный пляж Ялты, который находится рядом с Ливадийским пляжем. Ливадийский пляж считается одним из лучших в Ялте. Вход на пляж по тропе Ливадийского парка на лифте из санатория “Ливадия”. Вход в море – пологий, на пляже мелкие камушки и галька. Недалеко от Ялты находится живописный поселок Никита. Он прославился благодаря Ботаническому саду. Рядом с садом у скал мыса Мартыян расположился красивый и тихий пляж – Никитский. Он расположен ниже Ботанического сада, добраться туда можно спустившись по извилистым дорожкам парка. Чистая вода и не многолюдность – неоспоримые преимущества места. Пляж подходит тем, кто любит спокойный отдых, а также семьям с детьми. В конце пляжной зоны есть дикий пляж с красивыми видами у мыса Мартыян.

Ялта – международная здравница. “Ялтинская минеральная” вода, вскрытая при проходе Ялтинского гидротоннеля, применяется для лечения заболеваний желудочно-кишечного тракта, желчных путей, печени, хронических гастритов. Минеральная вода широко известна за пределами Большой Ялты благодаря своим лечебным свойствам. Источник минеральной воды “Меласс”, расположенный в 40 км к западу от Ялты на территории одноименного санатория общетерапевтического профиля. Источник самоизливается на поверхность из толщи Таврических глинистых

сланцев. Одним из наиболее известных минеральных источников Крыма является “Аджи-Су”, именуемый также источником Черные воды. Находится он в верховьях реки Бельбек, в Коккозской долине. Породы, из которых он вытекает, называются Таврическими сланцами. Источник Аджи-Су имеет три выхода воды, расположенные достаточно близко друг от друга. Один из этих источников (верхний) дает чистую пресную воду и является “фальшивым”, а вода двух других, находящихся на 18 и 45 метров ниже первого, не только горько-соленая на вкус, но и содержит значительное количество газа. Вода сравнима с широко известными Ахенскими минеральными источниками и с Александр-Ермолаевским источником в Пятигорске. На базе источника Аджи-Су в настоящее время работает специализированная больница “Черные воды”. Вода источника Аджи-Су используется для лечения ревматизма, ишиаса, радикулита, болезней суставов и связок, тромбозов, кожных заболеваний и т.д.

Одним из важнейших факторов туристического потенциала Ялты является гостиничная инфраструктура. В Большой Ялте сосредоточено около 170 санаторно – курортных и лечебно – оздоровительных учреждений. В городе имеется множество гостиниц, среди которых выделяются четырехзвездочные отели “Ореанда” и “Ялта-Интурист”, санаториев, пансионатов, турбаз и домов отдыха. Практически всегда, даже в самые загруженные летние месяцы, можно снять комнату или квартиру в частном секторе. Всего в Ялте расположено 63 отеля, из них 4 – четырехзвездочных. Крупнейший курортный и культурный центр Крыма гостиница “Ялта – Интурист”. Располагаясь в живописном Массандровском парке, на берегу Чёрного моря, гостиница “Ялта – Интурист” является идеальным местом для отдыха и бизнеса. Номерной фонд гостиницы составляет 1140 номеров различных категорий. С балкона любого номера открывается превосходная панорама на море, горы и Ялту. К услугам туристов номера, рестораны, конференц – залы и комнаты переговоров, вмещающие до 2300 чел., бизнес-центр, спортивный центр. Частная гостиница “Русская Ривьера” – это роскошный трёхэтажный особняк старинной лепки, в живописном центре Ялты, у горной реки, берущей свое начало от чистейшего водопада Учан-Су. Тихое место в 10 минутах ходьбы от городских пляжей и Набережной. Зелень, горный воздух, ошеломляющие закаты. И рядом на холме – освященное людьми и временем место: домик великого Чехова. “Русская Ривьера” – это апартаменты для людей с изысканным вкусом. Меблировка, кондиционеры, автономное водоснабжение горячей и холодной водой, спутниковое ТВ. А ещё – гостиницы “Ореанда”, “Бристоль”, “Времена года”, “Массандра”, “Палас”, “Славянский Альянс”, “Авангард”, “Ливадия”.

В Ялте – горные дороги с многочисленными спусками, подъемами и серпантинном. Из-за горной местности в Ялте нет железной дороги и аэропорта, ближайшие находятся в г. Симферополь. Троллейбусы

Ялты – наиболее старый и распространенный вид транспорта. Большинство гостей попадают в Ялту по горной троллейбусной трассе. Дорога очень живописная, и время в пути проходит незаметно – особенно для путешественника, едущего впервые. Ялта связана регулярными рейсами с 4-мя портами Чорного моря. Есть и зарубежные линии. Ежегодно множество иностранных судов под флагами различных государств делают остановки в Ялтинском порту в ходе туристических круизных рейсов.

Ялта, по праву названная столицей Южного берега Крыма, имеет богатые возможности и перспективы. В строительство курортных зон Ялты инвестируется около 300 млн. дол. США, предполагается качественное улучшение состояния существующих рекреационных ресурсов и освоения новых рекреационных территорий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Волкова Т.Н., Гарагуля Г.Н. “Крым. Персональный гид” изд-во “ПолиПресс”, Симферополь, 2003

УДК 331.101.3:36

ПЛАКУША Н.

Наук. керівник – АҚЧУРІНА Ю. М., к.е.н.

м. Запоріжжя

2. “Всё о Крыме с любовью” изд-во “МирИнформации”, Симферополь – Ялта, 2002

3. Гончаров В.Н. “Врата рая – лучезарная Ялта” – лирический путеводитель

4. Каджаметова Т.Н. // Культура народов Причерноморья. – 2005. – N57, Т.2. –С.37-41

5. Карташевская И.Ф. Использование природного потенциала в индустрии туризма // Полуостров природы.-1996.-№ 1.-с. 61-63

6. Костюкевич В.Б. “Тайны винного этикета”, изд-во “ЧерноморПресс”, Симферополь, 2003

7. Мокагонов Ю.Ф. “Я люблю тебя жизнь...”, изд-во “Алуштинская городская типография”, Алушта, 2004

8. Морженков Р., Стефанюк В. “Туристический атлас Крыма”, изд-во “Свет”, Симферополь, 2002

9. Подсолонко Е.А., Е.А. Михайлов //Культура народов Причерноморья.-2001. –N18, т.2. – С.43-45

10. “Прогулка по Крыму” путеводитель, изд-во “Балтия Друк”, Киев, 2003

11. <http://tutitam.com.ua>

12. <http://gidtravel.com/country/ukraine/yalta>

13. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Ялта>

14. http://leto.ukr-biz/net/travel/g_yalta.htm

15. <http://www.crimee.com.ua/yлта.html>

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ

Відомо, що мотивація розглядається як невід’ємна складова будь-якої професійної діяльності. Вона має першорядне значення у формуванні особистості фахівця, ставлення його до праці, колег, способу життя.

Останнім часом розширюється коло професій, які передбачають роботу з людьми, тому вивчення соціономічної професійної діяльності та мотивації до неї є актуальним. Слід зазначити, що мета і завдання соціономічної професійної діяльності пред’являють високі вимоги до розумової діяльності представників цих професій, змістовності й типу спілкування тощо. У зв’язку з цим підвищуються вимоги до професійної і психологічної підготовки та засобів і умов формування мотивації до соціономічної професійної діяльності.

Управління мотивацією працівників на будь-якому підприємстві в сучасних умовах передбачає використання системного підходу, що дозволяє врахувати зміни не тільки у внутрішньому, але й зовнішньому середовищі, які стосуються макроекономічних процесів на ринку праці, діяльності виробників і споживачів продукції, впливу низки інших чинників зовнішнього середовища. З цієї точки зору логічним буде обґрунтування наукової думки про те, що процес управління мотивацією працівників повинен бути адаптованим до логістичного середовища, яке поділяється на зовнішнє (макросередовище) та внутрішнє (мікросередовище), де до першого відносяться політичні,

правові, економічні, техніко-технологічні, соціальні та екологічні чинники, а до другого – такі чинники, як виробництво, маркетинг, фінанси, трудові ресурси та вищий менеджмент.

Розвитку мотивації приділяється особлива увага в управлінській діяльності. Від рівня мотивації співробітника, від його мотиваційних установок залежить як рівень виконання управлінських функцій, так і ефективність діяльності взагалі.

В умовах кризи власники підприємств використали той факт, що працівники згодні на меншу заробітну плату, аби зберегти за собою робоче місце та не залишитися без роботи. У цих умовах заглиблюється розрив між віддачею й отриманням винагороди працівником за його працю, що і приводить до послаблення трудової мотивації. Крім того, урізуються й витрати, що пов’язані з персоналом (витрати на навчання, соціальний захист).

Під час кризи великого значення набуває моральне стимулювання, спектр застосування якого достатньо різноманітний. Усвідомивши свою причетність до роботи всього підприємства, оцінивши власну значущість, такий працівник здатний у багато разів збільшити віддачу своєї праці.

У концепцію необхідно закладати зміни у мотиваційній системі праці управлінського персоналу залежно від кризових ситуацій, беручи до уваги

інфляційні процеси, тобто концепція повинна передбачати декілька сценаріїв мотиваційної політики (песимістичний, оптимістичний, реальний) залежно від сприятливих чи несприятливих обставин.

В Україні сьогодні застосовується лише декілька елементів з різних засобів мотивації. Не дивлячись на радикальність курсу ринкових перетворень в Україні, ігнорування проблеми мотивації праці призвело до тяжких наслідків: загострення економічної кризи, падіння рівня життя, знищення відношення до праці як

до цінності, погіршення якості трудового потенціалу, масової дискваліфікації кадрів і росту напруженості на ринку праці.

Мотиваційна політика вітчизняних підприємств повинна змінюватися відповідно до глобалізаційних процесів, трансформації економіки, поширення культурологічних тенденцій, інтелектуалізації та соціалізації праці. Це об'єктивні процеси сучасності, які визначають ступінь розвитку підприємств, формують нові запити до мотивації персоналу.

УДК 331.108

РУДЕНКО Д.

Наук. керівник – ТЮТЮННИК О.В. к. е. н.

м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЛИННІСТЮ КАДРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Світовий досвід показує, що успіх організації визначається не так професійною компетентністю керівника, як його вмінням спрямовувати колектив на досягнення поставленої мети, спонукати себе та своїх підлеглих на дії, спрямовані на досягнення особистих цілей. Керівник повинен ефективно застосовувати методи як морального, так і матеріального симулювання для зменшення плинності кадрів та забезпечити стабільність персоналу в організації.

Навряд чи хто-небудь стане сперечатися, що плинність кадрів негативно позначається на роботі підприємства, не дає сформуватися колективу, а значить і корпоративного духу, що незмінно тягне за собою зниження виробничих показників і ефективності роботи.

При аналізі плинності кадрів важливо оцінити, які по "якості" співробітники йдуть, а які залишаються в організації, чи збігається тенденція зміни якості персоналу із стратегічними цілями компанії. Це дає зрозуміти – чи є існуючий рівень плинності позитивним чи негативним явищем:

Якщо йдуть саме ті кадри, від яких вже давно треба було позбутися, значить, організація на вірному шляху. Якщо ж вона втрачає кращих співробітників, то питанням плинності необхідно серйозно зайнятися.

Управління плинністю кадру в організації – спрямування на зведення до мінімуму протиріч між потребами та інтересами працівників і конкретними можливостями їх задоволення.

Залежно від характеру причин плинності кадрів розробляють заходи різного спрямування, а саме: техніко-економічні; організаційні; соціально-психологічні – удосконалення стилю і методів управління, взаємовідносин у колективі, системи морального заохочування; культурно-кадрові – покращення побутового обслуговування, харчування, проведення культурно-масової і спортивної роботи і т.д.

Головне для керівника – правильно вміти вибирати людей і створити систему, яка дозволить керувати "плинністю", мінімізувати її.

На основі обґрунтування впливу на мотивування працівників і з урахуванням особливостей сучасного етапу розвитку доцільно запропонувати такі заходи для управління стабільністю персоналу: а) застосування заробітної плати в міру підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності; б) диверсифікація заробітної плати за групами працівників, умовами праці, трудовими і творчими досягненнями; в) забезпечення можливості підвищення заробітної плати; г) матеріальне стягнення згідно із законодавством; д) забезпечення узгоджених темпів зростання продуктивності праці, порівнюючи з темпами підвищення фонду заробітної плати.

З метою удосконалення морального стимулювання ми пропонуємо: а) запровадження сходинок трудової активності; б) впровадження разових похвал, нагород за особливі успіхи; в) облаштування "куточка працівника"; г) застосування усної похвали та підбадьорення на нарадах; д) використання вручення похвальних листів та грамот; е) підвищення мотивації працівника через прагнення зробити його учасником прийняття рішень; є) покращення соціально-психологічного стану керівника.

Таким чином, плинність працівників є складним багатовимірним процесом, який визначається сукупністю факторів, причин та мотивів. Фактори плинності являють собою особливості виробничого середовища як окремої організації, так і суспільства в цілому і визначають мотиви плинності. Мотиви характеризують внутрішні емоції та почуття працівників, які призводять до ухвалення рішення про вивільнення і, в свою чергу, є основою для визначення причин плинності.

УДК 351:379.8.067

РУТКІВСЬКА М.

Наук. керівник ШИМАНСЬКА В.В., викладач

м. Житомир

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Туризм є справжнім феноменом сучасності, який свідчить про розвиток людської цивілізації. Це дивовижне соціально-економічне явище, що поєднує в собі комерційну діяльність, оскільки дозволяє отримувати значні доходи, а також духовність, оскільки показує іншу сторону країни, розкриває її історико-культурну сутність і неповторність.

Необхідність державного управління туристичною галуззю є наслідком наукових обґрунтувань такої необхідності в усіх сферах суспільного життя, а також зумовлена специфікою самої галузі [1, с. 5].

Обґрунтуємо необхідність державного управління як такого. Проблемні аспекти виникають, насамперед, у процесі зіткнення інтересів ринку та його суб'єктів із загальнодержавними інтересами, направленими на суспільний поступ через зростання рівня економічного добробуту населення. Ця проблематика висвітлена у ряді праць вітчизняних учених. Так, за твердженням авторів, необхідність втручання держави в економіку зумовлена створенням умов для ефективного функціонування самого ринкового механізму, усуненням негативних наслідків ринкових процесів, захистом національних інтересів на світовому ринку, вирішенням проблем, які ринковий механізм вирішити не може або вирішує їх погано [3, с. 148].

Необхідність державного управління туристичною галуззю обґрунтована також специфікою самої галузі. Туристична галузь є специфічним об'єктом державного управління, адже, з одного боку, туристичний продукт повинен задовольняти потреби споживача та сприяти формуванню позитивного іміджу країни у світі, проте, з другого боку, управління повинне спрямовуватись на досягнення позитивного соціально-економічного ефекту. На думку В.Герасименка та С.Га-

ласюка, необхідність державної підтримки та регулювання туризму як синтетичної та багатогранної економічної системи з розгалуженою мережею зв'язків є очевидною [2, с. 19].

Загалом з кінця 80-х рр. ХХ ст. до сьогодні центральними виконавчими органами в галузі туризму в Україні були наступні: до 1988 р. – Головне управління Української РСР по іноземному туризму; 1989–1993 рр. – центральна державна структура відсутня; 1993–000 рр. – Державний комітет України з туризму; 2000–001 рр. – Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму; 2001–002 рр. – Державний департамент туризму; 2002–005 рр. – Державна туристична адміністрація.

У 2005 р. Міністерство культури і мистецтв України та Державну туристичну адміністрацію України було реорганізовано, в результаті чого створено Міністерство культури і туризму України. У складі Міністерства культури і туризму створено Державну службу туризму і курортів, що безпосередньо займається питаннями туризму (рис. 1).

2011 році утворилося Міністерство інфраструктури до складу якого увійшло Державне агентство України з туризму та курортів.

Структура Державного агента України з туризму та курортів:

Управління розвитку туризму і курортів:

- Відділ туристичних ресурсів та регіонального розвитку;
- Відділ туристичної інфраструктури;
- Сектор готелів та аналогічних засобів розміщення;
- Відділ регуляторної політики, стандартизації та ліцензування;

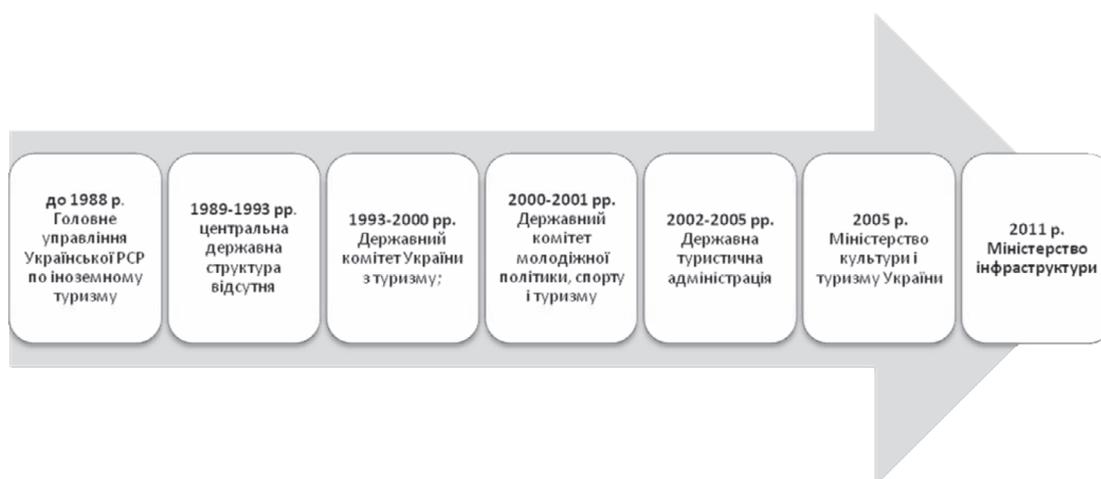

Рис. 1. Еволюція розвитку державного апарату в сфері туризму

- Сектор захисту прав та безпеки туристів;
- Відділ роботи з персоналом та організаційно-аналітичного забезпечення;
- Голови, діловодства та контролю;
- Сектор міжнародних відносин та протоколу;
- Сектор правового забезпечення;
- Відділ економіки, бухгалтерського обліку та звітності;
- Сектор з питань доступу до публічної інформації та звернень громадян.

Висновок. Отже, з підвищенням значення туризму в економіці країни збільшується участь держави в управлінні туристичною галуззю. В Україні туризм визнано однією з ключових галузей національної економіки, що регламентовано у низці нормативно-правових документів. Так, у Законі України "Про туризм" зазначено, що держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки і створює сприятливі умови для тури-

стичної діяльності. Відповідно це вимагає особливих підходів до управління туризмом. Сучасні умови розвитку світової глобалізованої економіки вимагають особливих підходів щодо визначення структури організаційного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект): наук. розробка. – К.: НАДУ, 2009. – 40 с.
2. Герасименко В. Г. Управління національним туризмом у контексті міжнародного досвіду / В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк // Вісн. ДІТБ / голов. ред.: д.е.н., проф., академік АЕН України М. М. Туріянська; Донец. інтурист. бізнесу. – 2008. – № 12. – С. 19-24. – (Серія "Економіка, організація і управління підприємствами" (в туристичній сфері)).
3. Дідівська Л. Державне регулювання економіки. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 148.
4. Кубах А.І., Коляда Т.А., Харитонов О.В. Правове регулювання туристської діяльності. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 282с.

УДК 379.85

САПУН В. С.

м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТУРИЗМУ

Туризм зараз є одним із найдинамічніших секторів як української, так і світової економіки. В радянські часи турбізнес був чітко розділений на сфери: три державні компанії не без догляду КДБ опікували інтуриста, у той час як туристом вітчизняним займалися профспілки. Тепер на внутрішній туризм ніяких ліцензій не потрібно, а щоб одержати ліцензію на міжнародну туристичну діяльність, потрібно орендувати офіс, мати в штаті співробітника з утворенням в області туризму, і заплатити збір. Сьогодні число компаній помітно збільшилося, і тверда конкуренція змушує їх займати свої ніші на ринку. Існують фірми, що займаються окремими напрямками, є фірми, що працюють тільки на прийом туристів. Є такі, що працюють із групами, і ті, що організують поїздки по індивідуальному замовленню. Є туроператори, що цілком організують поїздки і пропонують зі знижкою іншим турфірмам готові маршрути, і є турагенти, що виступають посередниками між туроператором і клієнтом. До турагентів стікається інформація про різні тури, з яких вони підбирають клієнту потрібний і найбільш доступний за ціною.

Можна виділити наступні види туризму. Екскурсійний туризм – подорож у пізнавальних цілях. Це одна з найбільш розповсюджених форм туризму. Рекреаційний туризм – подорож для відпочинку і лікування. Цей вид туризму є дуже розповсюдженим в усьому світі. У деяких країнах він виділяється в самостійну галузь економіки і функціонує паралельно з іншими

видами туризму. Діловий туризм – поїздки, зв'язаний з виконанням професійних обов'язків. У зв'язку з загальною інтеграцією і встановленням ділових контактів діловий туризм щорічно здобуває усе більшого значення. Поїздки відбуваються з метою відвідування об'єктів, що належать фірмі, чи представляють для неї особливий інтерес; для проведення переговорів, для пошуку додаткових каналів чи постачання збуту і т.д. Звертання до туристичних фірм у всіх подібних випадках дозволяє організувати поїздку з найменшими витратами, заощаджуючи час. Етнічний туризм – поїздки для побачення з родичами. Туристські агентства допомагають з оформленням транспортних квитків, закордонних паспортів, віз і т.д. Спортивний туризм – поїздки для участі в спортивних заходах. До послуг туристських фірм звертаються у цьому випадку як керівники спортивних команд, організатори змагань, так і болільники і просто бажаючі бути присутніми на змаганні. Цільовий туризм являє собою поїздки на різні масові заходи. Релігійний туризм – подорож, що має метою виконання яких-небудь релігійних процедур, місій. Караванінг – подорож у невеликих мобільних будиночках на колесах. Пригодницький (екстремальний) туризм – туризм, зв'язаний з фізичними навантаженнями, а іноді з небезпекою для життя. Водяний туризм – поїздки на теплоході, яхті й інших річкових й морських суднах по річках, каналах, озерах, морях.

Туристичний бізнес в Україні зазнає жорсткої конкуренції з боку інших держав, та ми й самі нерідко

віддаємо перевагу закордонним воякам. Останніми роками в Україні прийнято низку державних рішень на зміцнення та розширення законодавчої бази з туризму. Туризм визнано одним з пріоритетних напрямків національної культури й економіки. І це повністю погоджується з світовими тенденціями, які свідчать, що туристична сфера буде індустрією XXI століття. Саме на структури Держкомтуризму України покладено організаторські та координуючі функції з виконання державних рішень. Історично склалося так, що організацією туризму в Україні одночасно займається цілий ряд державних установ. За радянських часів ними були Українська рада професійних союзів, в складі якої діяла Республіканська рада з туризму, пізніше перейменована в Українську республіканську раду з туризму та екскурсій, Державний комітет СРСР з іноземного туризму, Бюро міжнародного молодіжного туризму “Спутник”, міністерство освіти, культури, оборони та ін., що мали підвідомчі туристичні заклади.

Після проголошення незалежності країни подібна структура управління туристичною індустрією в цілому збереглася. Однак все наочнішими ставали її недоліки, пов’язані насамперед з відсутністю системного підходу до здійснення управлінської діяльності. Необхідність створення єдиного державного органу регулювання туристичної галузі підтверджувалася і закордонним досвідом.

УДК 338.48

СЕЛЕЗНЬОВА Р. В., к. т. н.

м. Вінниця

ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ НА ВІННИЧЧИНІ

Сільський зелений туризм – це прекрасна можливість повернутися до природи, до землі, до свого коріння, суті і стати самим собою.

Традиційними районами розвитку сільського зеленого туризму на Вінниччині є Ямпільщина, Барський район, Могилів-Подільський район, Муровано-Кирилловецький район, Жмеринський район, Піщанський район.

Проведемо огляд туристичних ресурсів Вінницького регіону.

Ямпільщина. Край Придністровського Поділля – надзвичайно мальовничі ландшафти Карпатського передгір’я, що називають Подільським Кримом. Ямпіль був єдиним на Поділлі осередком розвитку каменотесних промислів. На даний час на території Ямпільського району знаходяться наступні туристичні об’єкти:

- державний історико-культурний заповідник “Буша”;
- державний географічний заповідник “Гайдамацький Яр”;
- парк скульптури у м. Ямполі;

Недостатня увага приділяється такими факторами підвищення туристичної привабливості держави, як спрощення прикордонних і митних формальностей, паспортно-візового режиму тощо. Разом з тим, на відміну від радянських часів, коли органи центрального управління економікою регулювали міжнародний туристичний обмін та підтримували його необхідний баланс, сьогодні Україна попри економічну кризу все ще залишається “виїзною” країною.

Значення туристичної галузі українського народного господарства постійно зростає. За останні роки підвищився вплив цієї галузі на міжнародні зв’язки та на розвиток окремих регіонів нашої країни. Значна частка валютних надходжень до бюджету країни походить саме з туристичного бізнесу. Надання туристичних послуг є вигідним для держави з точки зору використання ресурсів. Україна має все необхідне для того, щоб стати туристичною державою. Така кількість відпочинкових зон властива далеко не кожній країні. Але цей потенціал використовується все ще не на повну силу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виноградарська А. Розвиток управлінського туристичного бізнесу. // Економіка. Фінанси. Право. – 2000 – вип. 5., с.13-18.
2. Олійник О. Туризм в Україні має перспективи// Урядовий кур’єр. – 1997. – 25 лютого.

- оздоровчий табір “Світанок”;
- племенна конферма у ПОП “Рідний край” с. Тростянець;
- аісторико-релігійознавчі пам’ятки “Хасидські святині” с. Пороги;
- “Оксанівське скельне поселення” 16-17 ст.;
- пам’ятка архітектури Миколаївська церква 1770 р.
- районні образотворчі та краєзнавчі музеї;
- приватний музей, члена спілки художників України, заслуженого майстра народної творчості, лауреата премії ім. Катерини Білокур, Наконечного В.А.

Бар. Колись місто називалося Рів, як наша річка. У 1537 Бона Сфорца, дружина польського короля Сигизмунда Старого, італійка за походженням, викупила місто у подільського воєводи Станіслава Одровонжа. Наказала будувати фортецю на лівому березі річки Рів, якому в 1540 році було надано магдебурзьке право, пільги від повинностей і назву на честь італійського Барі, рідного королеві міста. Серед архітектурних споруд цікавими в Барі є кармелітський монастир (кляштор), руїни фортеці часу Бони. Парафіяльний

костел святої Анни, споруджений (1866-1934). Своєрідним є приміщення школи № 4 (до революції – реальне училище). В с. Киянівка Антоніна Григорівна Король розповість історію цілющої кринички та надзвичайні властивості її джерела, ходіть спробувати живильної води. В с. Митки можна відвідати колишній палац адмірала Чіхачова, прогуляться парком, висадженим адміралом для своєї доньки-красуні Софії. Також можна відвідати залишки колишнього спостережного пункту на садибі господарів Яськових, який був колись збудований для захисту від частих нападів татар на село. В с. Кузинці відвідайте церкву Святого Апостола Іоана Богослова (1898 р.). Pozнайомтеся з колишнім маєтком пана І. Г. Білянкін. В с. Верхівка збереглися палас та парк панів Михальських-Бібікових та цілюще джерело "Бровари".

Могилів-Подільський район. На березі річки Дністер, яка розділяє Україну та Молдову, в глибокій чаші, оточеній високими горами з пишною зеленню, лежить старовинне місто Могилів-Подільський. Якщо глянути на місто з Озаринецької, Шаргородської чи з Бронницької гори, то відкриється широка мальовнича панорама краси витворів природи. На маківці колись була фортеця, досі збереглися рештки мурів, підземні ходи, печери, залишки ДОТів, в одному із них є каземати, електростанція, колодязь. В районі є багато визначних місць та пам'яток архітектури 18 століття. Серед них георгіївська, Миколаївська, Олександрівська діючі церкви. В с. Лядова – Лядівський скельний

монастир є однією з найвизначніших пам'яток старовини на Поділлі. Його печери висічені у вапнякових скелях на високому стрімкому березі Дністра. Звідси відкриваються прекрасні краєвиди. В с. Слобода Яришівська живуть співучі бабці із народного колектива "Горлиця покажуть як колись випікали хліб з піснею, технологію замісу тіста, підготовку печі. В с. Бернашівка діє старовинна дерев'яна церква, а річка Дністер завжди вабить до здорового відпочинку.

Муровано-Кириловецький район. В Мурованих Курилівцях ви можете відвідати садибу Станіслава Комара (19 століття) по вул. Спортивна 6 (сучасна школа-інтернат). Тут можна прогуляться парком, посидіти на кам'яних кріслах і милуватися гарним озером, пройти по старому кам'яному арочному мосту, а потім відвідати картинну галерею Федора Коновалюка по вул. Леніна 78 (будинок культури). В с. Михайлівці відвідайте садибу Олександра Собанського з прилеглим парком (18-19 ст.). Спробуйте обняти 300-літнього дуба. В с. Вищеольчедаїв зберігся особняк та цукровий завод Когана. В с. Лучинець відвідайте римо-католицький храм Святої Трійці (18 ст.). В с. Наддністрянське згахдиться ботанічний заказник та Дністровське водосховище, а в с. Житник в гідрологічному парку знаходиться відоме цілюще джерело "Регіна".

Вінницький регіон називають "Подільською Швейцарією". Туристичні ресурси Вінниччини надзвичайно потужні і саме ця область має величезні перспективи розвитку сільського туризму.

УДК 338.42 (075.8)

СУКАЧ Є.

Наук. керівник – МАРТИНОВА Н.С., ст. викладач
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Сучасна індустрія туризму в Україні – сфера підприємницької діяльності, що динамічно розвивається. Туризм сприяє диверсифікації економіки країни, створенню галузей, які обслуговують сферу туризму.

Основою розвитку туризму в країні є діяльність її суб'єктів, зокрема туристичних фірм. Для формування вітчизняної індустрії туризму необхідно створення туристичних підприємств, які володіють значним фінансовим, технологічним, кадровим потенціалом.

Метою дослідження є вивчення організаційно-економічних засад функціонування туристичної фірми як суб'єкта туристичної діяльності в ринкових умовах. Завдання полягає у визначенні особливостей створення сучасного туристичного підприємства ТОВ "ТУРефект".

Вивченню організаційно-економічних та господарських засад створення та функціонування туристичних підприємств присвячено дослідження таких вчених як: В.Ф. Кифяк, Т.Г. Сокол, Н.В. Чорненька, І.М.

Школа та ін. Питання правових засад діяльності туристичних підприємств в Україні регулюються на законодавчому рівні.

Особливості створення сучасної туристичної фірми розглянуто нами на прикладі віртуального підприємства ТОВ "ТУРефект", що засновано групою студентів КІБІТ.

Процедура створення туристичного підприємства як юридичної особи припускає багато етапів, при цьому необхідно відзначити, що останнім часом створення і реєстрація малих підприємств в Україні має тенденцію до спрощення. В процесі роботи над створенням підприємства нами визначені найважливіші її елементи.

Організаційно-правова форма підприємства, що обрано нами, є товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) – найбільш гнучка форма для малого туристичного бізнесу.

Назва турфірми – “ТУРефект” – є легкою на вимовлення, добре запам’ятовується, що є, на наш погляд, чинником подальшої популярності підприємства. Розроблено яскравий логотип з назвою компанії.

Для функціонування туристичної фірми нами обрано відповідна організаційна форма – туроператор внутрішнього туризму. У відповідності зі ст.17 Закону України “Про туризм” підприємству необхідно отримати ліцензію, виконавши всі необхідні для цього процедури [1, с. 98].

З метою визначення концепції розвитку підприємства ТОВ “ТУРефект” визначимо його місію: надання клієнтам таких туристичних послуг, які б відповідали розумному співвідношенню ціни та якості, а також супроводжувалися індивідуальним підходом до кожного клієнта, професіоналізмом персоналу і захоплюючою атмосферою.

Головна мета для туристичної фірми ТОВ “ТУРефект” – забезпечити позицію лідера на ринку турпослуг для сегменту “студентство та молодь”; ця мета буде досягнута за рахунок таких цілей:

- нарощування конкурентоспроможності фірми, яке відбуватиметься за рахунок розширення асортименту турпослуг в рамках визначеного сегменту;
- підвищення темпів росту за рахунок стимулювання праці персоналу;
- підвищення якості туристичних послуг за рахунок вдосконалення матеріально-технічної бази та впровадження інновацій;
- збільшення обсягів продаж турпослуг за рахунок створення більш доступніших турів.

Основними напрямками діяльності турфірми ТОВ “ТУРефект” визначено:

- прийом та обслуговування туристів в Україні;
- створення молодіжних турів;
- розвиток активного та екстремального туризму;
- надання широкого переліку послуг на вибір клієнта як турагентство.

УДК 331.101.3

ФЕЩЕНКО Д.М.

ВИШНЕВСЬКА Н.М, викладач

м. Житомир

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідною умовою існування й розвитку суспільства є праця, як доцільна діяльність людей, що спрямована на задоволення їх життєвих потреб. Система мотивації характеризує сукупність взаємопов’язаних заходів, які стимулюють окремого працівника або трудовий колектив у цілому щодо досягнення індивідуальних і спільних цілей діяльності підприємства (організації) [2].

“ТУРефект” надаватиме додаткові туристичні послуги, серед яких: оформлення в установленому порядку туристських або проїзних документів; забезпечення клієнтів трансфером; надання можливостей для проведення ділових зустрічей і наукових конференцій тощо.

Одним з найважливіших етапів створення туристичного підприємства є його програма економічної діяльності. Для цього необхідно вивчити ринок туристичних послуг, вибрати свій сегмент туристичного бізнесу та довести конкурентоспроможність власного турпродукту [2, с. 110].

Важливими етапами діяльності туристичного підприємства також є:

- планування виробництва туристичних послуг і контроль за якістю туристичного продукту;
- визначення способу (технології) реалізації туристичного продукту;
- способи стимулювання продажів тощо.

Далі нами було визначено оптимальний штат для невеликої туристичної компанії, який складається з: директора, провідного менеджера, менеджерів з продажу, бухгалтера. На фірмі поза штатом можуть працювати такі фахівці як: гід-перекладачі, юрист, ІТ-консультант.

Таким чином, нами з’ясовано, що створення туристичної фірми в Україні – це складний процес, від результатів якого залежить, наскільки підприємство буде успішним. Фігура керівника підприємства – є ключовою; він вирішує велику кількість питань, як поточного, господарського, так і стратегічного характеру. Отже, саме на керівника туристичної фірми покладається відповідальність за її ефективне функціонування у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко А.Т., Приячук І.В., Лесик М.А., Андрейцев В.В. Науково-практичний коментар до Закону України “Про туризм” // – К.: Науково-дослідний інститут туризму та курортів. – 2006. – 212 с.
2. Чорненко Н. В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.

В процесі мотивації передбачається використання певної послідовності взаємозалежних категорій: потреби людей – інтереси людей – мотиви діяльності – дії людей.

Мотивами можуть виступати причетність до роботи у великій та престижній організації, до вирішення головних проблем діяльності, зацікавленість в цікавих комунікаціях, потреба в формуванні кар’єри тощо.

Можна сказати, що мотиви, спонукаючі людину до активної, продуктивної, творчої роботи, багатогранні, як багатогранна сама людина [1].

Мотивація сприяє досягненню прийнятного і стимульованого рівнів індивідуальної результативності праці, а звідси – і піднесенню професійного рівня працівника. Якщо у працівників в мотиваційній сфері переважають мотиви постійного професійного зростання, то досягти стимульованого рівня результативності праці не є складною проблемою. Важливо тільки організувати такий трудовий процес, який би вимагав не механічного виконання трудових операцій, а відповідальної роботи по виробленню, розширенню й удосконаленню трудових навичок. Поняття мотивації трактується як одна із функцій управління. Під ним розуміється процес свідомого й доцільного впливу на трудову поведінку людей.

Система мотивації управлінського персоналу підприємства відповідає таким принципам:

1) гнучкості, який означає, що система мотивації персоналу повинна мати здатність до оперативного реагування на зміну зовнішніх і внутрішніх умов функціонування, а також на зміну загальних і локальних цілей підприємства;

2) системності, який означає повне відображення індивідуального вкладу людини в досягнення кінцевих результатів підприємства через ланцюги "людина-посада-робота" та "особа-група-колектив";

3) відповідність полягає у встановленні такого рівня мотивації персоналу, який відповідає кількості, якості та вагомості затраченої праці;

4) структурованість характеризує поділ заробітної плати на частини, кожна з яких є відображенням особистого вкладу працівника в досягнення поточних, кінцевих і віддалених результатів діяльності підприємства;

5) відкритість системи мотивації персоналу означає її прозорість та інформаційну доступність для кожного працівника [3].

Найчастіше до елементів мотивації зараховують: зміст та умови праці, відносини між працівниками, засоби адміністративного примусу (заборони, розпорядження), засоби заохочення (матеріальні та нематеріальні стимули), засоби переконання (переговори, консультації).

Теорії мотивації доводять, що реальні причини, що спонукають людину віддавати роботі всі сили, надзвичайно складні і різноманітні. Так на думку одних вчених, діяльність людини визначається її потребами, а інші дотримуються позиції, що поведінка працівника є також функцією його сприйняття та очікувань. Проведемо стислий аналіз основних мотиваційних теорій (табл.1).

Отже, у процесі мотивування слід брати до уваги суб'єктивні і об'єктивні фактори, що впливають на поведінку людей. Численні рекомендації стосовно вдосконалення мотивування й оплати праці часто ста-

новлять загальний характер. Їх розробляють на основі існуючої системи економічних відносин, що склалися у масштабах усієї країни.

Розробивши систему мотивації, спрямовану на задоволення потреб працівників підприємства відповідно до того, що вони вважають важливим, можна створити сприятливі умови для досягнення цілей організації.

Якщо здійснена робота дала результат, необхідний для організації, то індивід має отримати винагороду, яка задовольнить його потреби. На цьому етапі з'ясується, наскільки фактична винагорода відповідає очікуванням людини. Залежно від цього відбувається послаблення, збереження або посилення мотивації. Якщо винагорода буде неадекватна досягнутим результатам, мотивація ослабне. Досягнувши поставленої мети, людина сприйме свої дії як правильні й надалі виконуватиме роботу так само.

Щодо української ментальності, то їй характерно прагнення до колективної праці. Сьогодні, коли через складну економічну ситуацію дуже важко встановити високу заробітну плату, особливу увагу слід надати нематеріальному стимулюванню праці, складаючи гнучку систему пільг для робітників, наприклад:

- визнавати цінність працівника для організації, надавати йому творчу свободу;
- застосовувати програми збагачення праці та ротацию кадрів;
- застосовувати гнучкий графік. Неповний робочий тиждень, можливість працювати як на робочому місці, так і вдома;
- поставити працівникам знижки на продукцію, яку випускає компанія [4].

Однією з систем мотивування працівників на туристичній фірмі для більшої продуктивності працівників, використовується такий метод, як проведення "рекламних турів".

Рекламний тур – тур в якому приймають участь працівники компанії з метою більш детального вивчення туру.

Працівники, які приймають участь у "рекламних турах", мають змогу відвідати країни (переважно ті напрямки, якими він займається) з знижками або зовсім безкоштовно (за рахунок туристичної фірми). Існує велика кількість переваг рекламних турів. Суть головної з них полягає в тому, що менеджер, відвідавши країну, яку він пропонує своїм клієнтам, може детальніше та змістовніше надати про неї інформацію. Таким чином він має більше шансів переконати клієнта придбати саме його тур [6].

Ще один вид мотивування працівників туристичної фірми, полягає у нарахуванні бонусів працівникам. Одним з видів діяльності за які менеджер може отримати бонуси, є кількість проданих турів.

Отже, ефективна мотивація трудової діяльності персоналу підприємства повинна: по-перше, виходити з особливостей зовнішньоекономічних відносин,

Таблиця 1

Аналіз основних мотиваційних теорій

Назва теорії мотивації	Короткий зміст та особливості застосування	Обґрунтування можливості застосування в організації	Елементи системи матеріального стимулювання праці, в яких знаходиться відображення теорії
Теорія ієрархії потреб Абрахама Маслоу	Ґрунтується на тезах: потреби людини мають ієрархічну структуру (пріоритетність) – поведінка людини визначається найсильнішою на даний момент потребою; найсильніша потреба визначає поведінку людини до моменту її задоволення; за одночасного існування кількох сильних потреб домінують потреби нижчого рівня.	Можливість використовувати для створення атмосфери, що поліпшує міжособові контакти працівників організації, з метою підтримки виникнення неформальних груп в організації, делегування підлеглим додаткових прав і повноважень.	Матеріальне стимулювання реалізується насамперед через зміцнення та розвиток особистісних матеріальних стимулів, основною формою яких є оплата праці.
Теорія очікування (сподівання) В.Врума	Наявність активної потреби не є єдиною необхідною умовою мотивації людини для досягнення певного результату. Людина має також сподіватися на те, що обраний нею тип поведінки справді призведе до задоволення потреби або набуття бажаного.	Врахування валентності. Валентність – це передбачений ступінь відносного задоволення або незадоволення, що виникає внаслідок отримання певної винагороди. Оскільки в різних людей потреби та бажання щодо винагород істотно відрізняються, конкретна винагорода, що пропонується у відповідь на досягнуті результати, може і не мати для них істотної цінності.	Система преміювання: 1) витрати праці – результати; 2) результати – винагороди
Теорія набутих потреб Мак-Клелланда	Потреба досягнень проявляється в бажанні людини досягти поставлених цілей. Індивідууми, що мають високу потребу досягнення, готові виконувати роботу, в якій є елементи виклику, що дозволяє їм самостійно ставити цілі. Даний тип людей багато та з задоволенням працюють, але не люблять ділитись роботою з іншими.	Для регулювання рівня цієї потреби необхідно проводити цілеспрямоване навчання і відповідно організувати роботу.	Преміювання за результатом роботи конкретної групи.

погодженості системи стимулювання з економічною стратегією підприємства, яка, власне, формує методологію досягнення цілей, по-друге, має бути направлена на визначення раціонального рівня доходів працівників, що приведе до високих результатів їх праці і підприємства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко Г. Нові інструменти мотивації // Економіка України. – 2008. – № 5.

2. Єськов О. Мотивація і стимулювання праці // Економіка України. – 2010.- № 2.

3. Мальська М.П., Худо В.В., Туристичний бізнес – теорія і практика. Навч.пос. – К.: Центр учбової літератури. 2007. – 424 с.

4. Пивоварник Я. Співпраця як складова системи мотивування на підприємстві // Україна: аспекти праці. – 2002. – № 2.

5. Рябоконт В. П. Адаптація системи мотивації праці до умов ринку // Фінанси України. – 2010.- № 5.

6. Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії. – К.: Атіка. 2006. – 264 с.

УДК 339.9

ЧЕРНЯХОВИЧ І.А., к.е.н.

м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобалізація сьогодні стала модним поняттям у соціальних науках, популярним терміном, який використовують журналісти і політики. Сучасне життя як в економічній, політичній, так і в соціальній сферах визначається глобальними процесами, які розчиняють національні економіки, культури та кордони. У світовій економіці глобалізація стала провідною рисою процесу розвитку, головними дійовими суб'єктами яких є транснаціональні корпорації (далі ТНК). Вони не зберігають відданості жодній державі і функціонують виходячи із існуючих ринкових переваг.

ТНК як міжнародний механізм, який впливає на структуру і розвиток реальної економіки -торгівлю та прямі іноземні інвестиції (ПІІ), заслуговують глибокого вивчення, аналізу та стратегічних висновків. Кількість вчених, які приділяють вказаній проблемі увагу, з кожним роком зростає. Значний внесок в осмислення проблеми єднання людства внесли Платон, Аристотель, Т. Гоббс, Д. Локк, Т. Кампанелла, Ш. Монтеск'є, І. Кант, І. Фіхте, Ж.Ж. Руссо, Г. Гегель, К. Маркс, Ф. Енгельс. Вивченню глобалізації присвячені праці як зарубіжних вчених (Р.Ратті, П.Еберхардт, П.Герст, Г.Томсон, Ю.Тей), так і вітчизняних (О.Амоша, П.Беленький, С.Будкін, М.Долішній та інші).

Термін "транснаціональна корпорація", "багатонаціональна компанія" (multinational corporation – MNC, multinational enterprise), як загальноприйнятий, вживається з 1960 року. За визначенням Комісії з транснаціональних корпорацій ООН, ТНК – це компанія, яка:

- включає одиниці (підрозділи) в двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми і сфери діяльності;
- оперує у рамках системи прийняття рішень, що дає змогу проводити узгоджену політику і загальну стратегію через один або більше керівних центрів;
- у якій окремі одиниці (підрозділи) пов'язані спільною власністю таким чином, що одна (або більше) із них можуть впливати на діяльність інших (зокрема, розподіляти інтелектуальні та інші ресурси, відповідальність за результати функціонування і ін.). Є кілька підходів у питанні приналежності крупних компаній до категорії транснаціональних. За визначенням Гарвардського університету, до транснаціональних належать компанії, що мають понад 6 закордонних дочірніх фірм. За методологією ООН, про міжнародний статус фірми свідчить розмір відсотка її продажу, реалізованого поза межами країни базування материнської компанії, а також структура її активів.

ТНК є головними суб'єктами, що забезпечують ПІІ. Стратегії цих організацій, коли вони визначають роль та поділ ПІІ глибоко досліджуються. Розподіл у світових масштабах є соціально та географічно нерівномірним. Найбільша концентрація ПІІ припадає на розвинені індустріальні держави та невелику кількість країн, що розвиваються. Провівши емпіричні дослідження, можна побачити значущі національні розбіжності у привабливості місць для інвестицій та іншої бізнесової діяльності. Справа не тільки у вартості праці. Компанії також потребують підтримку з боку національної підприємницької політики та нормативно-правової системи захисту інвестицій, а також заходи, що допоможуть їм уникнути цілковитої екстериторіальності. Для ТНК із країн Європейського Союзу та США найбільш привабливими є українська харчова промисловість, підприємства торгівлі, фінансовий сектор, фармацевтика. В самі цих галузях обіг капіталу є швидким, а комерційні ризики – мінімальні. Привабливим для ТНК із промислово розвинутих країн є також інвестування в інфраструктуру бізнес-послуг для обслуговування, в першу чергу, підприємств з іноземними інвестиціями. В економіку України іноземними інвесторами за 9 місяців 2011 р. направлено 4 млрд 742,1 млн. дол. прямих інвестицій. Про це повідомляє Державна служба статистики. Таким чином, іноземні інвестиції в економіку України за 9 місяців 2011 р. збільшилися на 27,8% порівняно з відповідним періодом 2010 р. Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал), внесених в економіку України з початку інвестування, на 1 жовтня 2011 р. склав 48 млрд 466,2 млн дол., що на 8,2% більше обсягів інвестицій на початок 2011 р. З країн ЄС внесено 38 млрд 787,2 млн дол. інвестицій (80,0% загального обсягу інвестицій), з країн СНД – 3 млрд 852,2 млн дол. (8,0%), з інших країн світу – 5 млрд 826,8 млн дол. (12,0%). Інвестиції надійшли з 128 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12 млрд 89,1 млн дол., Німеччина – 7 млрд 287,5 млн дол., Нідерланди – 4 млрд 914,4 млн дол., Австрія – 3 млрд 447,8 млн дол., Російська Федерація – 3 млрд 439,5 млн дол., Великобританія – 2 млрд 504,4 млн дол., Франція – 2 млрд 222 млн дол., Швеція – 1 млрд 755,6 млн дол. і США – 1 млрд 82 млн дол. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій склав 56 млрд 323,7 млн дол. З іншого боку, починають створюватися українські ТНК. Про це можна судити з динаміки українських прямих іноземних інвестицій, загальний обсяг яких склав 7,1 млрд. дол., переважно (95% загального обсягу) в країні ЄС. А структура і динаміка українських потоків прямих закордонних інвестицій (ПЗІ) свідчить про орієнтацію більшості інозем-

них інвесторів на отримання швидкого прибутку і їх схильність до фінансових зловживань і відмивання коштів. Це зокрема підтверджується високою часткою офшорів у відтоку прямих інвестицій з України (17%).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Консультаційна програма Міжнародної Фінансової корпорації з інвестиційного клімату. Інвестиційний клімат в Україні, яким його бачить бізнес. – 2009. – 225 с.

2. Обзор перспектив мировых инвестиций на 2008 – 2010 год: материалы Конференции ЮНКТАД, (Женева, 24 сент. 2008г.)- ЮНКТАД.- 2008.-15 с.

3. Беляев А.Ю. Создание ТНК в Украине, как движущая сила участия страны в международном обмене. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.intkonf.org

4. www.in.gov.ua – Офіційний сайт Державного агентства України з інвестицій та розвитку

5. www.me.gov.ua – Офіційний сайт Міністерства економіки України

УДК 330.131.7:338.15

ШУМАКОВА А.Ю.

Наук. керівник АКЧУРІНА Ю.М., к.е.н.

м. Запоріжжя

РИЗИК–МЕНЕДЖМЕНТ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Важливою задачею менеджменту в сучасних суспільно-економічних умовах господарювання є визначення стратегії та політики організації, що включає сукупність нормативно-правових вимог, які висуваються до працівників підприємства, і способі в виконання цих вимог незалежно від організаційно-правової форми власності.

Дослідження та ідентифікація ризиків, які виникають у процесі ринкової діяльності, дозволяє визначити: який рівень ризиків є прийнятним; які методи є доцільними для запобігання втрат, що виникають в результаті впливу конкретного ризику на конкретне підприємство.

Сукупність цих дій і є системою ризик-менеджменту. Системний підхід до управління ризиком на підприємстві означає: охоплення управлінням ризиком всіх горизонтальних і вертикальних ієрархічних рівнів організації; взаємозв'язок всіх управлінських елементів підприємницького ризику; виділення управління ризиком в окремий вид спеціалізованої діяльності, яка тісно пов'язана з функціями, що виконують інші працівники.

Якщо виходити з принципу системності та комплексності ризик-менеджменту, то недоцільно розділяти його на два види: управління у "звичайних умовах" та управління безпосередньо в умовах кризи.

Але необхідно зазначити, що більш коректно не розділяти два види антикризового управління, а виділити його постійну (превентивну) компоненту, яка повинна бути організована та діяти на підприємстві завжди, незалежно від наявності кризових ситуацій, і змінну, яка повинна проявлятися в кризових ситуаціях.

Необхідність змінної (кризової) компоненти ризик-менеджменту особливо у вітчизняних умовах господарювання зумовлюється можливістю раптових негативних зовнішніх впливів (різка зміна законодавства,

відсутність чіткого формулювання у нормативно-правових актах, зацікавленість певних посадових осіб, рейдерство).

Важливо відмітити, що змінна компонента антикризового управління є своєрідним тестом для постійної компоненти. Адже остання повинна виявити та не допустити розвитку негативних тенденцій до ступеня кризової ситуації в окремому сегменті механізму організаційно-виробничого менеджменту чи кризового циклу. Якщо такі тенденції чи кризові ситуації мають місце, то діюча система ризик-менеджменту та антикризового менеджменту неефективна й повинна бути вдосконалена чи повністю перебудована.

Таким чином, в основу ризик-менеджменту необхідно покласти цілеспрямований пошук і організацію роботи щодо зниження ризику, одержання і збільшення віддачі в з урахуванням вітчизняних умов господарювання. Стратегічна кінцева мета управління ризиком – забезпечення стійкості функціонування організації за вітчизняних умов зовнішнього і внутрішнього середовища, тактична мета полягає в одержанні найбільшого прибутку при оптимальному, допустимому для підприємця співвідношенні прибутку і ризику.

Керуючись світовим досвідом, останнім часом при виборі того або іншого методу управління ризиками топ-менеджери керуються концепцією прийнятого ризику. Відповідно до цієї концепції ризик, неприйнятний для організації, прийнятним стати не може. Однак якщо ризик не катастрофічний, тобто загалом прийнятний, при виборі конкретного методу управління ним підприємство повинно керуватися, враховуючи тільки власні особливості умов господарювання, принципом економічної доцільності – вибір того або іншого методу управління ризиком виправданий лише в тому випадку, якщо витрати по ньому менше, ніж ефект від використання цього методу.

УДК 338.48

ЮСЬКО Ю., МАНДЕБУРА Я.

Наук. керівник – МАРТИНОВА Н.С., ст. викладач

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РОЗРОБКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТУРІВ

Основним ринковим продуктом в туризмі є тури – спеціально розроблені програми, призначені задовольнити мету подорожі. Останнім часом працівники туристичних фірм, намагаючись задовольнити зростаючі потреби туристів, стикаються з завданням розробки, реалізації та організації споживання турів за індивідуальним замовленням туристів та туристичних груп. Ця діяльність викликає труднощі, для вирішення яких необхідні певні знання та навички як теоретичної, так і практичної роботи. Саме цим обумовлено мету дослідження, яка полягає у вивченні основ проектування індивідуальних турів, зокрема організаційно-технологічного аспекту. Завдання дослідження полягає у визначенні організаційно-технологічних особливостей розробки індивідуального комбінованого туру для групи польських студентів.

Діяльність суб'єктів туризму зі створення, просування та реалізації туристичних послуг розглядається в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Зорін І.В., Квартальнов В.О., Кифяк В.Ф., Любіцева О.О., Сокол Т.Г. та ін. Вивчивши літературу з даної проблеми, ми дійшли до висновку, що процес розробки нового туру складається з наступних етапів:

- передпроектний етап;
- проектування туру;
- ринковий етап [1, с. 32].

Мету та завдання дослідження ми реалізували в процесі вивчення дисципліни "Економіка туристичної індустрії". Результати були узагальнені в процесі роботи над створенням індивідуального туру для групи польських студентів, розробленого в процесі діяльності віртуальної туристичної фірми ТОВ "ТУРефект".

На етапі проектування туру ми з'ясували, що головними напрямками роботи є:

- 1) розробка схеми маршруту туру;
- 2) визначення організаційно-технічних заходів;
- 3) визначення економічних параметрів туру.

Зупинимось докладніше на перших двох етапах розробки саме на прикладі індивідуального туру ТОВ "ТУРефект".

Особливістю роботи над створенням індивідуальних турів є те, що вони замовлені самими туристами та містять готові або частково готові пропозиції щодо їх змісту. Це, в першу чергу, впливає на інформаційне забезпечення розробки туру: менеджеру необхідно лише включити ті об'єкти в маршрут туру, які максимально задовольнять вимоги замовника. Так, у відпо-

відності з пропозиціями групи польських студентів, нами було запропоновано три варіанти комбінованих турів:

1. "Знайомство з Поділлям" – (3 дні /2 ночі; за маршрутом Київ – Вінниця – Шаргород – Тульчин – Немирів – Гайсин – Київ).

2. "Відкриваючи таємниці Поділля" – (5 днів/4 ночі; за маршрутом Київ – Вінниця – Немирів – Гайсин – Умань – с. Стрижавка – Хмільник – Шаргород – Тульчин – Київ).

3. "Літній вояж" – (6 днів/5 ночей; за маршрутом Київ – Вінниця – с. Стрижавка – Немирів – Гайсин – Шаргород – Тульчин – Умань – Одеса – Київ).

Стосовно характеристики турів за їх спрямуванням, вони є комбінованими, пізнавальними. Основна мета турів – ознайомити студентів з природою, культурно-історичним та сучасним надбанням Подільського краю. Останній тур передбачає також відпочинок на морі на протязі двох днів.

Вид подорожі – рухомий, що передбачає інтенсивне перебування з максимально можливим охопленням об'єктів показу. Форма подорожі – маршрутно-транспортна, з використанням комфортабельного автобусу.

Розробка турів передбачала виконання нами таких професійних дій: вибір пунктів маршруту, ієрархізація цих пунктів, вибір пунктів початку та закінчення маршруту. Далі нами проводилася розробка схеми маршрутів. Нам необхідно оптимізувати обрані схеми маршрутів; це передбачено на захисті створених турів під час екзамену. Розробка схеми маршруту та його програмне забезпечення є нерозривно пов'язаними паралельними процесами.

Так, в процесі відбору та ієрархізації пунктів маршруту ми виходили з таких головних критеріїв: атрактивність (привабливість) об'єктів показу саме для польської молоді, можливість забезпечити різноманітність програми перебування (навчання, ознайомлення, розваги тощо) в даному пункті, його транспортна доступність. Також особливістю визначення маршруту за всіма варіантами є забезпечення максимально можливої інформативності подорожі, тобто нами охоплено якнайбільше об'єктів показу задля задоволення пізнавальної мети.

Спираючись на власний досвід організації туру ми стверджуємо, що такий організаційно-технологічний захід як вибір партнерів з обслуговування, є особливо складним. Головними критеріями вибору партнерів ми вважаємо: надійність; своєчасна інформованість

про всі зміни; оптимальна ціна та якість; зручність на маршруті.

Обов'язковим та відповідальним етапом також є оформлення поточної документації до туру. Нами були підготовлені та оформлені такі документи: програма турів або програма перебування на маршрутах, програма обслуговування туристів під час маршрутів, схема маршрутів, інформаційний листок до путівки туристичних подорожей. Також нами було зроблено рекламну презентацію турів.

УДК 338.48. 009.12

МАКУШОК О.В., к.е.н.

МАЗУР Ю.П., к.е.н.

м. Умань

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

Туризм на Черкащині поступово стає однією з тих сфер, що найбільш динамічно розвивається і все більше і більше привертає інвесторів. Туристична діяльність створює нові робочі місця, позитивно впливає на інші галузі економіки і дає дохід до місцевого бюджету. При цьому туризм надає можливості для ознайомлення з історією, культурою, звичаями, з духовними та релігійними цінностями.

Сьогодні, згідно статистичних даних, в реєстр туристичних фірм Черкаської області внесено 102 юридичні та фізичні особи, які є туроператорами або турагентами. Крім того, на ринку туристичних послуг регіону функціонують представники інших туристичних агенцій, зареєстрованих в інших містах. Більш як 90 % туристичних фірм області розміщені в м. Черкаси. Основною формою діяльності є забезпечення споживачів путівками для поїздки на відпочинок за кордон (виїзний туризм) [2]. Послуги для в'їзного туризму надають лише деякі підприємства.

Для відродження та розвитку історичних та культурних центрів Черкащини створена обласна комплексна історико-культурологічна програма “Золота підкова Черкащини”. Серед основних завдань програми: збереження культурної спадщини, модернізація культурної інфраструктури, але насамперед передбачається відновлення історичних та культурних об'єктів.

Туристична діяльність підприємствами регіону здійснюється за рахунок:

- власних фінансових ресурсів суб'єктів туристичної діяльності, грошових внесків громадян і юридичних осіб;
- позичкових фінансових коштів (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань підприємств, установ, організацій і громадян;
- позабюджетних фондів;

Таким чином, розробки індивідуальних турів повинні бути варіативними, включати можливості вибору елементів програми, засобів розміщення та транспортування з урахуванням індивідуальних побажань туристів. До того ж такий підхід збільшує конкурентоздатність продукції туристичної фірми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Любичева О. О. Методика розробки турів. – К.: Альтерпрес, 2008. – 300 с.

- коштів фонду розвитку України, що формується за рахунок відрахувань суб'єктів підприємництва незалежно від форм власності;
- іноземних інвестицій;
- надходжень від туристичних лотерей;
- інших джерел, не заборонених законодавством України [4].

З метою визначення рівня конкурентоспроможності туристичних послуг було вибрано два підприємства, які надають послуги по виїзному та в'їзному туризму. Це ДП “Уманське бюро подорожей та екскурсій” та Туристичне агентство “Супутник”. Для цього було проведено безповторне опитування серед клієнтів-споживачів, які користувалися послугами досліджуваних туристичних підприємств. Вибірка склала 50 осіб (табл. 1).

Аналіз даних таблиці 1, показує значні розбіжності в організації туристичної діяльності аналізованих підприємств.

Для характеристик, виражених у текстовій формі, попередньо виконується бальна оцінка, а потім розраховуються відносні показники. При дослідженні було проведено за 2-ох бальною шкалою: 0 – низький рівень; 1 – середній та 2 – високий рівень. Так, за показниками організація діяльності – обидва підприємства отримали по 3 бали.

За маркетинговими показниками (реклама в ЗМІ та формування іміджу підприємства) ДП “Уманське бюро подорожей та екскурсій” отримало 4 бали, найближчий конкурент – 3.

За результатами опитування рівень сервісу, що надає ДП “Уманське бюро подорожей та екскурсій” є вищим на 2 бали. Це підтверджує необхідність довготривалої діяльності на туристичному ринку. Так, незважаючи на реорганізацію та зміну підпорядкування, лідируюче підприємство за рівнем сервісу займає міцні позиції на ринку туристичних послуг завдяки створеному іміджу.

Таблиця 1

Характеристика конкурентоспроможності послуг

№ п/п	Показник	Туристичні фірми	
		ДП "Уманське бюро подорожей та екскурсій"	Туристичне агентство "Супутник"
1.	Система організації діяльності:		
	– в'їзний (місцевий) туризм, %	62 (1)	29 (2)
	– виїзний, %	38 (2)	79 (1)
2.	Маркетингова діяльність:		
	– реклама в ЗМІ	1	0
	– формування іміджу та інші PR заходи	1	1
3.	Сервіс:		
	– зустріч на вокзалах	1	1
	– якість транспортних послуг	2	1
	– якість розміщення (готелі, гуртожитки, мотелі)	2	1
	– рівень забезпечення харчування	2	2
	– кількість туристичних об'єктів	2	2
4.	Ціноутворення:		
	– сезонні знижки, знижки за попередніми замовленнями	2	1
	– ціна, грн /добу	200	250
	– вартість путівки	1	1

З метою визначення конкурентних переваг досліджуваних підприємств на ринку туристичних послуг було проведено оцінку конкурентоспроможності конкуруючих підприємств. Оцінка проводилася окремо за наступними групами: система організації діяльності, маркетинг, сервіс і екологія разом та окремо економічним показником (ціною).

Вагомість організаційних, маркетингових, сервісних показників була визначена шляхом опитування споживачів. Так, інтегральний показник конкурентоспроможності послуг становив для ДП "Уманське бюро подорожей та екскурсій" – 1; для туристичного агентства "Супутник" – 0,889. Отже, розрахунки свідчать, що за комплексом даних показників кращим із двох підприємств із надання послуг є ДП "Уманське бюро подорожей та екскурсій".

Стосовно показників конкурентоспроможності за економічними параметрами, то вони становили для ДП "Уманське бюро подорожей та екскурсій" – 0,667; а для туристичного агентства "Супутник" – 0,566.

За економічними показниками також більш привабливими для споживачів є послуги Уманського бюро подорожей та екскурсій (1,12). Зведений індекс конкурентоспроможності становив – 1,05. Оскільки, даний показник більший 1, то можна зробити висновок, що послуги, які надають Уманське бюро подорожей та екскурсій є більш конкурентоспроможні в порівнянні з послугами туристичного агентства "Супутник", тому

основні зусилля мають бути спрямовані на зміцнення та утримання конкурентних позицій.

Висновок. Для завоювання порівняльних переваг та збереження конкурентоспроможності туристичних послуг підприємствам необхідно сформувати та підтримувати світовий рівень обслуговування. Враховуючи зростаючі потреби урбанізованого населення у відпочинку в природних умовах, розвитку "зеленого туризму", від підприємств, які надають туристичні послуги, споживачі вимагатимуть якісних послуг. Особливо актуально це напередодні Євро – 2012.

Знаючи сильні і слабкі сторони послуг конкурентів, можна оцінити їх потенціал, цілі, теперішню і майбутню стратегії. Це дозволить підприємствам розширювати власні переваги в конкурентній боротьбі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанный бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання /Л.Г.Агафонова, О.Є. Агафонова – К.: Знання України, 2004.–259 с.
2. Аналіз роботи суб'єктів туристичної діяльності України за 2006 –2009 роки : за даними форми № 1–ТУР) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – //http://www.tourism.gov.ua.
3. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу / М.П. Сальська, В.В. Худо, В.І. Цибух. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 22–28.
4. Офіційний сайт Держкомстату України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: – // http://www.ukrstat.gov.ua

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПІЛЬНОТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

УДК159.96421:[316.362-057.87:316.454.52]

БАГНЕТА Н.В.
м. Вінниця

ПОДРУЖНІЙ КОНФЛІКТ У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

У психології під *конфліктом* розуміється зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів. Фахівець у галузі міжособистісних взаємин Москаленко В.В. стверджує, що соціально-психологічний конфлікт – це особливий вид міжособистісної взаємодії, в основі якого лежить об'єктивна суперечність цілей, інтересів і думок учасників. На психологічному рівні ця суперечність виявляється у сильних негативних переживаннях учасників щодо ситуації, опонента, самих себе [4, с. 13].

Як справедливо зазначають дослідники, сутністю *подружнього конфлікту* є зіткнення суперечливих позицій членів сім'ї. Неблагополучні сімейні пари характеризуються тим, що між партнерами існують постійні сфери, де їх інтереси, потреби, наміри стикаються, породжуючи тривалі і сильні негативні емоційні переживання [5, с. 59].

У ході вивчення проблеми подружнього конфлікту у молодій сім'ї привертає увагу підхід Мягера В.К. та Мішиної Т.М., які вважають, що конфлікт у сім'ї виникає у тому випадку, коли обидва учасники прагнуть оволодіти одним і тим самим об'єктом, зайняти одне і те ж місце чи виключне положення, грати несумісні ролі, досягнути різноспрямованих цілей. Беручи шлюб, люди зустрічаються із значною кількістю відмінностей. При цьому деякі із протиріч в інтересах, цінностях, цілях і потребах молодого подружжя можуть приводити до зовнішнього прояву цих протиріч. Крім того, у суспільній свідомості конфлікт, як правило, асоціюється з тим, чого не має бути у сім'ї. Для нас важливими є висновки вчених про те, що конфлікт містить можливість виходу на новий рівень взаємин, знаходження нових можливостей. Успішні сім'ї відрізняються не відсутністю чи низькою частотою конфліктів, а незначною їх глибиною і безболісністю.

Ще одну цікаву точку зору на дану проблему знаходимо у Єлізарова А.Н. Автор вказує на те, що конфлікт виконує дві функції: конструктивну і деструктивну. *Конструктивна функція* конфлікту у сімейних взаєминах полягає у тому, що він може стати по-

тужним джерелом розвитку особистості і групи. У сім'ї завдяки конфлікту можуть з'явитися нові цілі, норми, цінності. Конструктивна функція починає реалізуватися тоді, коли партнери володіють навичками конструктивної поведінки у конфліктній ситуації.

Деструктивна функція конфлікту полягає у тому, що зростання відчуття його невирішваності може призводити до зростаючого відчуття психологічного дискомфорту. Інакше кажучи, відбувається зсув мотиву на ціль: конфліктуючі сторони починають забувати про те, що їх метою є конструктивне вирішення ситуації.

Проблема подружнього конфлікту досліджувалась С.В. Ковальовим. Вчений, спираючись на дані теоретико-експериментальних досліджень, стверджує, що істинні причини конфлікту важко виявити через певні психологічні моменти [3, с. 154].

Ще одну цікаву точку зору на проблему джерел непорозуміння між подружжям висловлює В.А. Сисенко. На думку дослідника, *причини* всіх подружніх конфліктів можна згрупувати у три великі групи:

1. *Конфлікти на основі несправедливого розподілу праці.*
2. *Конфлікти на основі незадоволеності певних потреб.*
3. *Суперечки через недоліки у вихованні.* [5, с. 115].

Особливу увагу дослідники звертають на те, що важливим соціально-психологічним чинником сімейних конфліктів є *характер спілкування*. Дослідження внутрішньосімейних стосунків показують, що можна виділити низку особливостей, які впливають на спілкування подружжя. Сімейні взаємини тим кращі, чим більше саморозкриття подружжя у спілкуванні; наявності великої кількості спільних очікувань і установок; високого рівня невербальної комунікації; постійного підтвердження своєї подібності у сприйнятті подружніх ролей; наявності глибокого взаєморозуміння та ін. Відсутність подібної налагодженої системи міжособистісного спілкування у сім'ї призводить, як правило, до сімейних конфліктів.

З погляду багатьох психологів, різноманітні сімейні труднощі розглядаються як психотравмуючі чинники.

У сім'ях, де непорозуміння між партнерами є частим явищем, створюється негативна психологічна атмосфера, яка підсилює руйнівну силу конфлікту [2, с. 143].

Довірливе спілкування партнерів є запорукою успішних подружніх взаємин. З огляду на це, будь-який конфлікт означає, що партнери просто не можуть нормально домовитися з якогось приводу. Водночас, Альошина Ю.Е. стверджує, що скарги на труднощі спілкування досить рідко звучать у партнерів, які конфліктують. Для них основними проблемами є сварки, відсутність підтримки і допомоги, сексуальні проблеми тощо. Лише в процесі консультування у подружньої пари виникають і формулюються скарги, що безпосередньо пов'язані зі спілкуванням [1, с. 153].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що у психології під конфліктом розуміється зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій,

думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів. Сутністю подружнього конфлікту є зіткнення суперечливих позицій членів сім'ї. Аналіз літератури засвідчує, що існують різні підходи до визначення причин подружніх конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. – М.: Класс, 1999. – 243 с.
2. Ковальова Л. Психологічні аспекти подружніх конфліктів. Матеріали студентської наукової конференції, присвяченої 170-річчю з дня народження Ю. Федьковича (12–13 травня 2004). – Чернівці, 2004. – С. 143–144.
3. Ковалев С.В. Психология современной семьи. М.: Просвещение, 1988. – 185 с.
4. Москаленко В.В. Конфлікт // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №5. – С. 13–16.
5. Сысенко В.А. Супружеские конфликты. – М., 1989. – 132 с.

УДК 159 923

БОЛЬШАКОВ В.

Наук. керівник *МАЗАНЕНКО О.М.*, к. психол. н.

м. Луганськ

ВПЛИВ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОХОДЖЕННЯ СТУДЕНТАМИ РІЗНИХ ВИДІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРАКТИК

За останні роки чисельність освітніх установ на Україні, які здійснюють професійну підготовку психологів, помітно збільшилася. Безперечно, визначальним фактором у професійній підготовці психологів, в першу чергу, залишається їх теоретичне озброєння. Адже без наявності необхідних професійних знань – системи понять, фактів, ідей, законів наукової психології, без володіння способами психологічної діяльності неможливе вирішення ніяких практичних завдань.

Разом з тим, освітня практика вказує на те, що саме сформованість професійно необхідних психологічних якостей детермінує успішність просування в оволодінні психологічною професією та дозволяє розглядати розвиток особистості студента-психолога не тільки як результат, але і як процес самопізнання. В цьому сенсі важливими завданнями підготовки майбутніх психологів стає не тільки віддзеркалення світу та психологічної реальності, але й віддзеркалення себе в цьому світі, свого стану, свого ставлення до світу, своєї актуальної та майбутньої поведінки як професіоналу. Всі ці положення вказують на актуальність проблеми формування професійних психологічних якостей студентів-психологів в умовах навчання у вищих навчальних закладах.

Теоретичний аналіз вітчизняних джерел дозволяє стверджувати про існування певних ознак особистісно-професійного розвитку психолога, які характеризують різні сторони його особистості, а саме: мотиваційно-цільову, ціннісну, операціональну та інтелектуальну [1]. На основі цих ознак можна виокремити низку критеріїв, які можуть виступати в якості еталону для оці-

нювання особистісно-професійного розвитку психолога як професіоналу.

По-перше, це критерій "спрямованість особистості психолога на професійну діяльність", який включає наявність професійно-ціннісних орієнтацій, мотивацію свідомого вибору професії.

По-друге, це критерій "усвідомлення студентами соціальної значущості та гуманістичної сутності професії психолога", складовими якого виступають активна громадська та професійна позиції, розуміння місця і ролі професії психолога у соціальному просторі.

Можна виокремити критерій "усвідомлення самоцінності людського життя", який детермінується відношенням до особистості людини як пріоритету соціального буття, визнанням права людини на вільний розвиток його потенціалу.

Наступним виступає критерій "визнання професії як способу творчої самореалізації особистості" визначається культурою життєвого самовизначення, професійною рефлексією, прагненням до самовдосконалення.

Значущим є також критерій "професійна компетентність", який включає теоретико-практичну та морально-психологічну готовність психолога [4].

Саме ці критерії виступили підґрунтям для оцінювання рівня сформованості професійно-психологічних якостей студентів-психологів та їх впливу на ефективність проходження різних видів практик – психодіагностичної, консультативної, психокорекційної та реабілітаційної [2;3;5].

Під час констатуючого експерименту, в якому брали участь 50 студентів-психологів, що навчаються за напрямком “Практична психологія” та “Психологія” у Луганських вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, була вивчена звітна документація студентів з різних видів практик – психодіагностичної, психоконсультаційної, психокорекційної та реабілітаційної.

Робота зі звітною документацією передбачала вивчення та співставлення самозвітів студентів-психологів, їх рефлексії та оцінки за пройденої практики. Виділені проблеми та складнощі, що виникали у студентів-психологів під час проходження різних видів практик ми детермінували рівнем розвитку тих якостей, які були нами з’ясовані під час теоретичного аналізу наукових джерел з цієї проблематики.

В результаті психодіагностичної процедури нами були отримані такі дані: Ефективність підготовки студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності, залежить від сформованості деяких психологічних якостей, зокрема: організаційних, комунікативних, емпатичних здібностей, психологічного такту, творчих здібностей, саморозуміння, сформованості потреби в пізнанні, ставлення до людей як до унікального створіння, здатності до прогнозування, відповідальності.

Аналіз звітної документації з психологічних практик показує, що у студентів під час практик виникають проблеми, які в основному пов’язані з недостатньо розвиненими комунікаційними, організаційними навичками, труднощами у спілкуванні з учнями, вчителями, батьками. Студенти скаржилися на недостатність теоретичної інформації, а також практичних навичок, труднощі у заповненні документації тощо. З’ясовано,

що ці проблеми виникають саме у тих студентів, які прийшли на навчання без чіткого уявлення про особливості роботи психолога, здебільшого вони прагнули отримати безпосередні готові рекомендації для подолання власних проблем та складнощів. Відсутність націленості на пізнання та засвоєння професії призвела до розчарування та стала причиною низької успішності, незадоволеності власною діяльністю під час проходження різних видів психологічних практик.

Подальша робота, на наш погляд, повинна проходити у два етапи. Перший – проведення профорієнтаційної роботи для випускників шкіл щодо пропаганди професії психолога та створення адекватних уявлень у випускників про дану професію. Другий – розробка та проведення тренінгової програми для розвитку професійно необхідних якостей майбутнього психолога під час навчання у вищому навчальному закладі. Особливої уваги також потребують ті студенти, які прагнуть отримати від психологічної підготовки можливість вирішення власних особистісних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карандашев В.Н. Введение в профессию. М.: Смысл, 2000. – 288 с.
2. Немов Р.С. Психологическое консультирование. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 528 с.
3. Осипова А.А. Общая психокоррекция. – М.: Сфера, 2002. – 510 с.
4. Рабочая книга школьного психолога / Дубровина И., Акимова М., Борисова Е.и др.; Под ред. Дубровиной И. – М.: Просвещение, 1991.– 303с.
5. Шнейдер Л.Б. Пособие по психологическому консультированию. – М.: Ось-89, 2003. – 272 с.

УДК 88.4

БОМБАР Т.

Наук. керівник: ШКРЕБТИЄНКО Л.П., ст. викладач

м. Київ

РОДИНА – ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У сучасному світі виховання дитини є однією з основних завдань що постає перед суспільством. Людину ми створюємо любов’ю – любов’ю батька до матері і матері до батька, любов’ю батька і матері до людей, глибокою вірою гідність і красу людини. Вона криком сповіщає світ про своє народження, поступово відкриває, пізнає його розумом і серцем. Людина піднімається на ноги, бачить квітку і метелика, що пурхає над ним, бачить яскраву іграшку – і мама, і тато радіють всім цим успіхам...

Мета даної статті полягає у розкритті родини, як малої соціальної групи, заснованої на шлюбному союзі і кривному спорідненні, яка є чинником виховання особистості дитини.

Сім’я як стійкий союз між чоловіком і жінкою виник у родовому суспільстві. Урбанізація змінила уклад і ритм життя, що спричинило за собою зміну у сімейних відносинах. Міська родина, не обтяжена ве-

денням великого господарства, орієнтована на самостійність і незалежність, перейшла в наступну фазу свого розвитку. На зміну патріархальній родині прийшла егалітарна. По типу проживання родина підрозділяється на матрилокальну, патрилокальну, неолокальну й унилокальну.

Матрилокальний тип характеризується проживанням родини в будинку дружини, де зятя називали “приймаком”. Тривалий період на Русі був розповсюджений *патрилокальний тип*, при якому дружина після заміжжя оселялася в будинку чоловіка і нарікалася “невісткою”.

Нуклеарний тип шлюбних відносин знаходить висвітлення в прагненні молодят жити самостійно, окремо від батьків та інших родичів. Такий тип родини називають *неолокальним*.

Для сучасної міської родини характерним типом сімейних відносин можна вважати *унилокальний тип*,

при якому молодят проживають там, де є можливість спільного проживання, у тому числі знімаючи житло в наймання [4].

Родина – складна багатфункціональна система, вона виконує ряд взаємозалежних функцій. Необхідно підкреслити, що функція родини – це спосіб прояву активності, життєдіяльності її членів, народження та виховання дітей. До функцій варто віднести: економічну, господарсько-побутову, рекреативну чи психологічну, репродуктивну, виховну. Соціолог А.Г.Харчев вважає репродуктивну функцію родини головною суспільною функцією, в основі якої лежить інстинктивне прагнення людини до продовження свого роду. Але роль родини не зводиться до ролі "біологічної" фабрики. Виконуючи цю функцію, родина є відповідальною за фізичний, психічний і інтелектуальний розвиток дитини, вона виступає своєрідним регулятором народжуваності [5].

У період соціально-економічних перетворень у суспільстві змінюються й функції родини. Провідною в історичному минулому була економічна функція родини, що підкоряє собі всі інші. Глава родини – чоловік, був організатором загальної праці, діти рано включалися в життя дорослих. Економічна функція цілком визначала виховну і репродуктивну функції. В даний час економічна функція родини дещо зазнала змін. Таким чином зміни відбуваються й у відносинах чоловіків і жінок у родині: їхні взаємини, а також відносини різних поколінь, ступенів споріднення, батьків і дітей різної статі і віку. Зараз важко виділити, хто кого "головніше" і в родині. Змінюється сам тип залежності в родині людей один від одного. Соціологи говорять про те, що чоловічі і жіночі ролі зараз тяжіють до симетрії, змінюється уява про те, як повинні поводитися чоловік і дружина. Дослідник В.Голофаст відзначає наступну тенденцію розвитку відносин у родині: від "ієрархічної" логіки розходжень між статями до логіки індивідуальних особливостей і здібностей, до обліку реального співвідношення сімейних і позасімейних ролей жінки, чоловіка і дитини [1].

Слід відмітити, що в інституті родини відмічається такий фактор, як збільшення числа розлучень. У ряді робіт розглядаються негативні наслідки розлучень: погіршення виховання дітей, збільшення випадків їхніх психічних захворювань, алкоголізм батьків, руйнування кровно родинних зв'язків, погіршення матеріального становища, дисгармонія відтворення населення.

Вплив розпаду родини на дітей дошкільного віку відмічала, зокрема, Т.П.Гаврилова. Вона виявила, що при порушенні контактів з батьками у дітей виникають найбільш гострі переживання, оскільки для дитини розпад родини – це ламання стійкої сімейної структури, звичних відносин з батьками, конфлікт між прихильністю до батька і матері. Розлучення ставить перед дитиною непосильні для його віку задачі: орієнтацію в новій рольовій структурі без її колишньої визначеності, прийняття нових відносин з розлученими батьками. Емоційне здоров'я дітей безпосередньо зв'язане з існуванням постійно діючого спілкування дитини з обома батьками. Розлучення породжує в дитини почуття самотності, відчуття власної неповноцінності [3].

Дитина завжди глибоко страждає, якщо валиться сімейне вогнище. Поділ родини чи розлучення, навіть коли усе відбувається найвищою мірою чемно і поштиво, незмінно викликає в дітей психічний надлам і сильні переживання. Дитина відчуває відсутність батька, навіть якщо не виражає відкрито свої почуття. Крім того, вона сприймає відхід батька як відмову від неї. Дитина може зберегти ці почуття багато років.

У гарних батьків виростають гарні діти. Як часто чуємо ми це твердження. Часто важко пояснити, хто є ці гарні батьки. Діти – завжди велика радість, але й велика відповідальність. Та деякі молоді подружжя мають хибне уявлення про місце дитини в їхньому житті. Народження дитини – це надзвичайна радість і безліч позитивних емоцій. Діти завжди будуть щасливі в сім'ї, де батьки перебувають у єдності і кохають одне одного [2].

Батько та мати складають перше суспільне середовище дитини. Особистості батьків відіграють суттєву роль у житті кожної людини. Невипадково, що особливо до матері, ми думкою звертаємося у важку хвилину життя. Перше й основне завдання батьків – є створення в дитини впевненості в тому, що її люблять і про неї піклуються. Ніколи, ні при яких умовах у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові. Природним обов'язком батьків є уважне та чуйне ставлення до дитини в будь-якому віці.

Глибокий постійний психологічний контакт із дитиною – це універсальна вимога до виховання, яка в однаковому ступені може бути рекомендована всім батькам, контакт необхідний у вихованні кожної дитини в будь-якому віці. Саме відчуття і переживання контакту з батьками дають дітям можливість відчутти й усвідомити батьківську любов, прихильність і турботу [2].

Основа для збереження контакту – щира зацікавленість у усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих, нехай самим дріб'язковим і наївним, проблемам, бажання зрозуміти, бажання спостерігати за всіма змінами, що відбуваються в душі та свідомості зростаючої людини. Цілком природно, що конкретні форми і прояви цього контакту широко варіюють, у залежності від віку й індивідуальності дитини. Але корисно замислитись і над загальними закономірностями психологічного контакту між дітьми і батьками в родині.

У деяких сім'ях виховання дитини збуджується так званою мотивацією досягнення. Ціль виховання полягає в тому, щоб домогтися того, що не вдалося батькам з-за відсутності необхідних умов, чи ж тому, що самі вони не були досить здатними і наполегливими. Батько хотів стати лікарем, але йому це не вдалося, нехай же дитина здійснить батьківську мрію. Мати мріяла грати на фортеп'яно, але умов для цього не було, і тепер дитині потрібно інтенсивно вчитися музиці. Мета і мотив виховання дитини – це щасливе, повноцінне, творче, корисне людям життя цієї дитини. На творення такого життя і повинне бути направлене сімейне виховання.

Саме тому майбутнім батькам, що хотіли б виховувати свою дитину не стихійно, а свідомо, необхідно почати аналіз виховання своєї дитини з самих себе, з особливостей власної особистості.

Таким чином, родина є чинником виховання особистості дитини. Вона сприяє позитивному, духовному, гармонійному розвитку. Необхідно пам'ятати мудрість, що не можна дитину "зробити" людиною, але можна цьому сприяти і не заважати. Головні підстави, яких необхідно дотримуватися при вихованні дитини: чистота, послідовність у співвідношенні слова і справи при звертанні з дитиною, відсутність сваволі в діях вихователя, чи обумовленість цих дій і визнання особистості дитини постійним звертанням з ним, як з людиною і повним визнанням за ним права особистої недоторканості. Вся таємниця сімейного виховання полягає в тому, завжди ставитися до дитини, з

перших днів її народження, як до людини, з повним визнанням її особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голофаст В.Б. Люди и вещи // Социологический журнал. 2000. № 1/2. С. 58-65.
2. Гридковець Л.М. Світ подружнього життя. 2004.
3. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). – К.: Освіта. – 1998. – 255с.
4. Монаков Н.І. Вивчення ефективності виховання: Теорія та методика. -М, 1981. – 312с.
5. Харчев А. Г. Социология семьи: проблемы становления науки: Перепеч.с изд. 1979г. / А.Г.Харчев.- М.: ЦСП,2003. – 342с.

УДК 159.942

ВЕЛІЧКО А.

Наук. керівник: КАЗЬМЕРЧУК А.В., викладач
м. Житомир

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Останні декілька років увагу дослідників привертають такі особистісні зміни психіки особистості, які несуть на собі знак традиційних порушень. Серед таких змін особливий інтерес викликає "синдром емоційного вигорання". На сьогодні більшість дослідників даної проблеми прийшли до загальної точки зору щодо сутності емоційного вигорання і його структури.

Згідно з сучасними даними, під емоційним вигоранням розуміється багатовимірний конструкт, набір негативних психічних переживань, стан фізичного, емоційного і розумового виснаження від тривалої дії напруги, пов'язаної з інтенсивними міжособистісними стосунками, які супроводжуються емоційною насиченістю і когнітивною складністю.

Ще у 1970-ті роки ХХ століття було введено поняття "синдром емоційного вигорання". Перш за все, це поняття характерне для представників професій типу "людина – людина", які змушені постійно спілкуватися з іншими людьми.

Термін "синдром згорання (вигорання) особистості" (burnout) ввів у науковий обіг у 1974 році американський психолог Х. Фреденберг. Спочатку його використовували для характеристики психічного стану людей, чия робота пов'язана з інтенсивними, тісними стосунками з клієнтами, емоційним перенапруженням.

Синдром емоційного вигорання – це реакція організму, яка виникає в результаті тривалої дії професійних стресів середньої інтенсивності. Також його характеризують як процес поступової втрати емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичної втоми, особистої відчуженості і зниження задоволення від виконання роботи.

Інколи синдром емоційного вигорання позначається поняттям "професійне вигорання", що дозволяє розглядати це явище в аспекті особистої деформації під впливом професійних стресів.

Професійне вигорання – це синдром, що розвивається на фоні хронічного стресу і веде до виснаження емоційно-енергетичних і особистісних ресурсів працюючої людини. Професійне вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної "розрядки" або "визволення" від них. По суті, професійне вигорання – це дистрес або третя стадія загального адаптаційного синдрому – стадія виснаження (за Г. Сельє) [4, с. 153].

Синдром професійного згорання – досить специфічний процес. Його механізм запуску обумовлений не стільки зовнішніми факторами, скільки внутрішнім світом певної людини. Це первинно виникає в "душі" через нестачу психологічної гнучкості, духовного потенціалу і пов'язано не тільки з соціальними характеристиками (рівнем життя і заробітної плати), графічними характеристиками (щастям в особистому житті, об'єктивним та суб'єктивним сприйняттям труднощів), а також з психологічними характеристиками [5, с. 215]. Помічено, що симптоматика професійного вигорання може бути "інфекційною". Це проявляється в тому, що у переважної більшості співробітників присутній внутрішній, фізичний або емоційний стан з одними і тими ж симптомами та типами поведінки. У таких випадках помітно "стираються" індивідуальні відмінності між працівниками, вони стають неприродно-схожими, однаковими [3, с. 8].

З метою вивчення детермінантів емоційного вигорання особистості ми провели емпіричне дослідження, яке проходило в три етапи. На першому етапі нашого дослідження ми вивчили мікроклімат у колективі за допомогою методики "Аналіз соціально-психологічного клімату в колективі". З метою дослідження потенціалу вигорання, ми застосували методику "Оцінка власного потенціалу вигорання". Третій етап заключається у визначенні рівня вигорання особистості за методикою "Дослідження синдрому вигорання".

Дане дослідження було проведене на базі Житомирської філії Київського інституту бізнесу та технологій. Продіагностовано 15 викладачів ЖФ КІБІТ.

За методикою "Аналіз соціально-психологічного клімату в колективі" ми визначили, що 78% викладачів вважають соціально-психологічний клімат свого колективу сприятливим. Це означає, що дана досліджувана група має високий рівень організованості та згуртованості, характеризується довірою та високою вимогливістю членів групи один до одного. У ній відсутній тиск керівника на підлеглих, які визначають за ним право приймати значимі для колективу рішення.

Оскільки даний колектив зорієнтований як на людей, так і на працю, він намагається показувати високі показники результатів спільної діяльності, вміє контактувати з оточуючими, отримуючи користь зі своїх зв'язків. Люди готові пристосовуватися один до одного, терпимо реагувати на нестандартні способи поведінки з боку інших.

Серед працівників організації 22% досліджуваних, клімат колективу, в якому вони знаходяться, вважають несприятливим. Атмосфера та негативний настрій даної групи може породжувати конфлікти з іншими членами групи, що буде перешкоджати ефективному виконанню спільної діяльності. Атмосфера такого колективу пронизана дипломатичною грою, переговорами, обіцянками і всілякими тимчасовими компромісами. Люди ставляться до інших з недовірою, з думкою про те, що кожен переслідує свої егоїстичні цілі.

На другому етапі ми визначали потенціал вигорання, а саме рівень деперсоналізації, рівень особистої задоволеності та рівень емоційного виснаження особистості. Аналізуючи отримані дані за методикою "Оцінка власного потенціалу вигорання", ми виявили, що 79% досліджуваних нами викладачів мають низький рівень деперсоналізації та 21% респондентів мають середній рівень деперсоналізації. Це означає, що більшість членів колективу мають теплі відносини, близьке емоційне розташування один до одного, зацікавленість в особистому житті колективу, результатом чого є сприятливий емоційний клімат групи.

У майбутньому даний колектив досягатиме значних висот у своїй діяльності, оскільки основою його є гарні взаємовідносини та позитивний емоційний настрій, що супроводжується вдалим розподілом робочого навантаження, прекрасним стимулюванням працівників до робочої діяльності, яка відкриває перед ними нові перспективи.

За результатами проведеного дослідження виявлена незначна частина досліджуваних яким притаманний середній рівень деперсоналізації. Це означає, що дана група має дещо пригнічений емоційний стан, об'єктивно ставиться до інших членів групи, не враховуючи індивідуальні особливості кожного. Дана група при збільшенні рівня деперсоналізації може розвивати у собі негативне та байдуже ставлення до колективу, що в результаті призведе до поділу колективу на окремі мікрогрупи та до виникнення різноманітних конфліктів, які будуть перешкоджати досягненню мети діяльності робочого колективу.

Проаналізувавши показники особистісної задоволеності працею, ми визначили, що 45% досліджуваних мають середній рівень особистісної задоволеності, а 50% – високий. Це свідчить про те, що у половини працівників проявляється недостатня впевненість в правильності вибору своєї діяльності. Вони не завжди відчувають задоволення від своєї праці, іноді бувають розсіяними та невпевненими у власних силах. Але дана група осіб легко знаходить спільну мову з іншими членами колективу, має численні плани на майбутнє та з впевненістю вірить у їх реалізацію.

Як свідчать результати дослідження, більшості працюючим притаманний високий рівень особистісної задоволеності працею, що супроводжується успішним виконанням своєї діяльності. Можна передбачити, що в майбутньому на дану групу осіб очікують великі звершення та високі досягнення у власній діяльності.

Проаналізувавши результати дослідження щодо емоційної виснаженості членів колективу ми визначили, що 34% опитуваних мають середній рівень емоційної виснаженості, 56% – низький та 10% – високий рівень емоційного виснаження. Це свідчить про те, що досліджувані з середнім рівнем досить часто відчувають себе емоційно та фізично виснаженими, що пов'язано з надмірним перенавантаженням членів групи, недостатньо правильним розподілом обов'язків, ненормованим робочим часом та впливом негативних зовнішніх чинників на особистість.

У 56% викладачів виявлено низький рівень емоційного виснаження, що характеризує стійкий стан людини і її задоволеність навколишньою атмосферою в робочому колективі і в самій організації.

За результатами нашого дослідження 10% осіб мають високий рівень емоційного виснаження, що може бути пов'язано з внутрішніми суб'єктивними чинниками. Це ті індивідуальні особливості працівника, які впливають на процес виникнення і розвитку вигорання. До них можна віднести високий рівень нейротизму як показника емоційної нестійкості індивіда, емоційної лабільності, нерівноваженості нервово-психічних процесів, що проявляються у підвищеній збудливості, низькому рівні сформованості індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції емоцій і поведінки.

На третьому етапі дослідження ми вивчали синдром вигорання викладачів інституту за методикою "Дослідження синдрому "вигорання", за якою отримали такі дані: 36% опитуваних мають середній рівень синдрому вигорання, 56% – низький та 11% досліджуваних мають високий рівень синдрому вигорання. Це свідчить про те, що серед викладачів лише незначна кількість осіб відчувають себе виснаженими як емоційно, так і фізично. Даній групі людей потрібно звернути увагу на свій спосіб життя, зменшити навантаження на роботі або, навпаки, не надавати своєму організму монотонного відпочинку, під час якого можуть "приходити" погані думки, відкривати для себе щось нове та цікаве, бачити не тільки негативні сторо-

ни певних ситуацій та дій, але й вірити в те, що за поло- сою негараздів обов’язково приходить світла полоса.

Висновки. Узагальнивши результати проведеного нами дослідження, ми дійшли висновку, що мікроклімат в колективі є сприятливим, оскільки в ньому присутні теплі та довірливі стосунки між членами колективу. В свою чергу деперсоналізація в колективі знаходиться на низькому рівні. Особисте задоволення знаходиться на середньому рівні, оскільки є як позитивні, так і негативні бачення власної діяльності та власних досягнень на певному етапі діяльності та життя. Щодо емоційного виснаження, то досліджувані нами викладачі знаходяться на середньому та низькому рівнях.

Існує незначна кількість респондентів, яким при- таманні емоційне виснаження та емоційне вигоран- ня, що супроводжується негативним, цинічним і зне- особленим ставленням до людей, з якими вони працюють, недооцінкою власних сил і можливостей.

УДК 159.923

ГАЛІМОВА І.

Наук. керівник: КАЗЬМЕРЧУК А.В., викладач

м. Житомир

САМООЦІНКА ОСОБИСТОСТІ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН

Міжособистісні відносини – це взаємозв’язки між людьми, що об’єктивно проявляються в характері і способах взаємних впливів, які здійснюють люди один на одного в процесі сумісної діяльності і спілкування [3]. Проте, для позитивного формування міжособистісних відносин надзвичайно важлива адекватна самооцінка. Адже така особистість адекватно оцінює себе та свої можливості, нормально сприймає невдачі та поразки. А отже, може гармонійно формувати сто- сунки з оточуючими.

Самооцінка – це оцінка особою самої себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Бу- дучи ядром особистості, самооцінка є важливим ре- гулятором поведінки. Від самооцінки залежать взаємо- відносини людини з навколишніми, її критичність, вимогливість до себе, відношення до успіхів і невдач. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяль- ності людини і подальший розвиток її особистості [1].

Розвиток самосвідомості і її найважливішої сторо- ни – самооцінки – це складний і тривалий процес, що супроводжується у студентів цілою гамою специфіч- них переживань, на які звертали увагу психологи, що займалися особливостями цього віку. Вони відзначи- ли властиву студентам невірноваженість, запальність, різкі зміни настрою, іноді пригніченість тощо [2].

Отож, на нашу думку самооцінка юнака залежить від багатьох факторів, але основним фактором – є пси- хічний стан студента, який включає в себе тривожність, фрустрацію, ригідність та агресивність.

Дана проблема потребує розв’язання методами тренінгових вправ, чим ми плануємо займатися в по- дальшому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л.: ЛГУ, 1968. – 286 с.
2. Кожухарь Г.С. Проблема толерантности в межличност- ном общении // Вопросы психологии. – 2006. – №2. – С. 3-12.
3. Рогинская Т.И. Синдром выгорания в социальных про- фессиях // Психол. журнал. – 2002. – № 3. – С. 85-95.
4. Селье Г. Стресс без дистресса. – М.: Прогресс, 1979. – 128 с.
5. Синдром “професійного вигорання” та професійна кар’єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів після- диплом. освіти / За наук. ред. С.Д.Максименка, Л.М.Карамуш- ки, Т.В.Зайчикової – К.: Міленіум, 2004. – 264 с.
6. Толочек В. А. Стили профессиональной деятельности. М.: Смысл, 2000. – 547 с.

Стан фрустрації виникає в ситуації розчарування, не здійснення значущою для особистості мети, потре- би. Схильність індивіда до переживання напруги, що характеризується низьким порогом виникнення ре- акції тривоги, характеризує такий психічний стан, як тривожність. Ригідність проявляється тоді, коли люди- на, яка мало що змінює у своїх звичках, схильна відсто- ювати свою тактику у вирішенні життєвих питань.

З метою дослідження самооцінки особистості, як однієї з детермінант розвитку міжособистісних відносин, ми провели емпіричне дослідження, яке проходило в три етапи. На першому етапі нашого дослідження ми з’ясу- вали стани тривожності, фрустрації, агресивності та ри- гідності, де застосували методику “Самооцінка станів три- вожності, фрустрації, агресивності та ригідності. (адаптований варіант методики Г. Айзенка)”. Другий етап нашого дослідження заключається у вивченні самооці- нки у студентів за допомогою методики “Вивчення особ- ливостей самооцінки особистості”. Третій етап дослід- ження визначався вивченням орієнтаційних стилів спілкування у студентів за методикою “Орієнтаційні стилі професійно-діяльнісного спілкування”.

Дане дослідження проводилося на базі Жито- мирської філії Київського Інституту Бізнесу та Техно- логій. В дослідженні прийняли участь 28 студентів.

За методикою “Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності (адаптований варіант методики Г. Айзенка)”, переважна більшість студентів характеризується середнім рівнем тривож-

ності 61%, середнім рівнем фрустрації 67%, агресії 61% та середнім рівнем ригідності 50%. Це свідчить про те, що у переважній більшості студентів всі психічні стани знаходяться в межах норми.

Проаналізувавши результати дослідження за методикою "Вивчення особливостей самооцінки особистості" ми визначили, що у переважній більшості респондентів (60%) переважає адекватна самооцінка, проте значний відсоток (33,3%) показав завищену самооцінку. Це свідчить про те, що переважна більшість досліджуваних реально оцінює свої здібності та можливості, адекватно ставиться до успіхів та невдач. Вони можуть позитивно впливати на інших, що є важливим для формування міжособистісних відносин. Проте, значна частка досліджуваних з завищеною самооцінкою, не здатна високо оцінити свої якості та рівень міжособистісних відносин, така категорія юнаків не може вміло та чітко сформулювати відносини в групі.

За методикою "Орієнтаційні стилі професійно-діяльничого спілкування" більшість досліджуваних надала перевагу першому та третьому стилю, тобто орієнтація на дію та орієнтація на людей. Що є надзвичайно позитивним для формування міжособистісних відносин.

УДК 159.9.072

ГЕРУС В.В.

Наук. керівник – ПОМИТКІНА Л.В., к.психол.н.

м.Київ

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МЕНЕДЖЕРІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Аналіз теоретичних підходів до проблеми розвитку професійно важливих якостей особистості показав, що такі відомі вчені як Беспалов Б.І., Бодров В.А., Дика Л.Г., Ломов Б.Ф., Паригін Б.Д., Платонов С.Д., Толочек В.А., Шадриков В.Д. та багато ін. розглядали означену проблему з різних сторін. Вчені визначають ПВЯ менеджера як компоненти професійної придатності, тобто такі якості, які необхідні людині для успішного вирішення професійних задач. Вчені вважають, що ПВЯ являють собою інтегральні психофізіологічні і психологічні утворення, які в процесі конкретної професійної діяльності формуються в спеціальні професійні здібності за механізмом функціональних систем.

У науковій літературі професійно важливі якості менеджера розглядаються на трьох рівнях, а саме на рівні завдань діяльності менеджера; на поведінковому рівні; на рівні властивостей особистості. ПВЯ менеджера були визначені нами із професіограми та психограми, зокрема: організаторські якості, аналітичні здібності та мотиваційно-вольові особистісно-психологічні якості.

До професійно важливих якостей менеджера зараховують: організаторські якості, що характеризують-

Підсумовуючи вище отримані результати ми дійшли висновку, що адекватна самооцінка породжує середній рівень психічних станів (тривожність, фрустрацію, агресію, ригідність) та орієнтацію на людей. Всі ці складові позитивно впливають на міжособистісні відносини. Тобто, як випливає з результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження самооцінка має дуже важливий вплив на міжособистісні стосунки. Проте, у групі досліджуваних виділено невелику частину респондентів, які мають завищену самооцінку та орієнтаційним стилем професійно-діяльничого спілкування є орієнтація на себе. До даної категорії досліджуваних необхідно вжити певні психокорекційні засоби, що є перспективною наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко Т.К. Изучение самооценки в учебной деятельности // Сб.: Экспериментальные исследования по проблемам психологии. – МД, 1997. – 47 с.
2. Залученова Е.А. Самооценка в деятельности студентов. – М., 1992. – 52 с.
3. Кондратьев М.Ю. Особенности межличностных отношений в профессионально специализированных интернатах // Вопросы психологии. – 2005. – №6. – С. 33–42.

ся вмінням підбирати, розставляти кадри, планувати роботу, забезпечувати чіткий контроль; основні риси характеру, такі як самостійність і творчий характер мислення, ініціативу, цілеспрямованість; мотиваційно-вольові особистісно-психологічні якості: мотивація до успіху (орієнтація на досягнення, прагнення володіти, рішучість, довіра до себе); сумлінність, уважність, порядність, чесність, пунктуальність; воля, самовизначення, відкритість; компетентність (товариськість, готовність до обговорення, сила переконання, дружнє відношення до організації, впевнена манера тримати себе, вміння приваблювати).

Для дослідження розвитку ПВЯ менеджерів середнього бізнесу нами була розроблена методика проведення експериментального дослідження, яка включала:

- підбір та апробацію психодіагностичного інструментарію,
- проведення емпіричного дослідження за вказаними методиками (методика багатофакторного дослідження особистості Р.Кеттела 16 PF,
- методика діагностики передумов досягнення успіху,
- методика оцінки потреби у досягненнях,

- методика виявлення комунікативних і організа-торських схильностей (КОС-2).

За допомогою означених методик були досліджені основні ПВЯ менеджерів:

1) комунікативність – відкритість особистості для інших, готовність спілкуватися, потреба мати контакти з людьми;

2) організаторські здібності – вміння виділяти і чітко формулювати як перспективні, так і найбільш важливі в кожній конкретній ситуації завдання;

3) інтелектуальний блок: 16 особистісних факторів;

4) передумови можливості досягнення успіху в житті, рівновага між особистим і суспільним життям, між дією і міркуваннями.

Для визначення динаміки розвитку ПВЯ була розроблена програма психологічного тренінгу як засобу розвитку професійно важливих якостей менеджерів середнього бізнесу. Представлена програма містить у собі традиційні процедури тренінгу: метод обміну досвідом, рольові ігри в рамках методу побудови диспозицій, дискусії в рамках методу групової рефлексії, методику “мозкового штурму”, застосовану в рамках методів групового рішення проблем, психогімнастики. У наш час психологічний тренінг як одна з найбільш популярних форм групового впливу приковує до себе підвищену увагу практиків. Психологічний тренінг можна розглядати як особливе культурне знаряддя, що допомагає учасникам опанувати свою поведінку та розвинути якості, необхідні для певної професійної діяльності. Вибираючи психологічний

тренінг як один з ефективних методів розвитку ПВЯ, було звернено увагу на наявність загальних закономірностей виникнення ефекту тренінгу поза залежністю від його теоретичної й методологічної спрямованості. У роботі подані тематичний план та програма тренінгу, в яких детально представлено кожне завдання, вправи, їх мета та спрямованість.

Свідченням динаміки розвитку ПВЯ менеджерів за допомогою застосування психологічного тренінгу, як засобу впливу, виступають отримані показники психодіагностичних методик до та після проведення тренінгу.

Статистичний аналіз показав, що основні показники ПВЯ менеджерів середнього бізнесу покращилися у ході психологічного тренінгу.

Отже, результати проведеного експериментального дослідження, їх аналіз, інтерпретація та порівняння, дали змогу виявити ефективний вплив проведеної тренінгової роботи на динаміку розвитку професійно важливих якостей, які були виділені нами, як основні для діяльності менеджера.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. М.: ПЕР сС, 2001 – 305 с.
2. Помиткіна Л.В. Психодинамічна неконкретність особистості: діагностика, корекція та консультування: Монографія. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2008. – 180 с.
3. Сидоренко Е.В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. – СПб.: Речь, 2002
4. Синявський В.В. Професіограми і професіокarti професій. – Київ-2001. – 136 с.

УДК 159.922.762:616.89

ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., к.психол.н.

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ З АГРЕСИВНИМИ ПРОЯВАМИ

Аналіз науково-теоретичних досліджень проблеми агресивної поведінки особистості, зокрема таких науковців як: М.В. Алфімова, Р.Берона, О.Ю. Дроздова, А.К. Коену, І.Лалаянц, Л.Кондрата, О.Г.Лосієвської, К.Сельчонка, А.А.Реана, Т.Г.Румянцевої, І.А.Фурманова та ін., показав, що у психології під агресією розуміють тенденцію (прагнення), що виявляється в реальній поведінці чи фантазуванні, з метою підкорити собі інших або домінувати над ними. Метою агресії може бути як власне заподіяння страждання (шкоди) жертві (ворожа агресія), так і використання агресії як способу досягнення іншої мети (інструментальна агресія).

Агресія – багаторівневий феномен, складна ієрархічна система, що проявляється через рівневі підсистеми:

- когнітивну – агресивна поведінка, пов’язана з певними процесами опрацювання інформації (ворожі думки, стереотипи, забобони тощо);
- регулятивну – агресивна поведінка може спрямовуватися на досягнення певної мети, регуляцію міжособистісних відносин;

- комунікативну – агресивна поведінка здебільш виникає в ситуаціях міжособистісного спілкування.

При цьому агресивна поведінка за своєю суттю є також багатовимірним психічним явищем.

Існує ціла низка класифікацій агресивної поведінки, що проявляють в дихотоміях: спрямування “зовнішнє-внутрішнє”, “активна-пасивна”, “заподіяння шкоди-дух змагання”. Агресія буває вербальна, невербальна та фізична.

Гіпотези щодо виникнення агресії поділяються на:

- Біологічні: аномалії в статевих хромосомах; гормональна основа, розлад центральної нервової системи; деструкції в симпатичній нервовій системі.
- Екологічні: харчування, екологія середовища, катаклізми.
- Соціально-психологічні: вік, індивідуальні особливості, соціальні умови, психотравми, виховні процеси, соціалізаційні механізми.

Проте на нашу думку при вивченні агресії необхідно враховувати всі зазначені фактори.

Психолого-педагогічний аналіз витоків дитячої агресивності, зокрема при дослідженні робіт таких науковців як: Е.А.Аркін, А.А.Бодалев, К. Бютнер, Л.М.Гридковець, А.В.Запорожець, А.Н.Леонтьев, Н.И.Лисина, В.К.Копирло, О.Романчук Б.Спок, К.Д.Ушинський та ін., показав, що на розвиток агресії у дітей впливає:

- Фізичний та психологічний стан матері під час вагітності.
- Особливості перебігу вікових криз у дитини
- Деформації родинного простору дитини.
- Наявність насильства у відношенні малюка
- Наявність у дитини гіперактивного розладу з дефіцитом уваги.
- Вплив засобів масової інформації та комп’ютерних ігор.

Якщо дитина демонструє агресивні реакції, це ще не значить, що вона робить негативний вчинок. Агресія – це також форма поведінки, яка направлена на самозахист і служить для адаптування до навколишнього середовища, задоволення бажань і досягнення мети. Тобто це те, що властиве нам з народження, і те, що не можна знищити, можна тільки приглушити.

Теоретичне дослідження практичних методик профілактики та корекції дитячої агресивності показало, що базовий наголос в даних програмах робиться на формування психологічного резерву дитини для протидії власним деструктивним проявам.

Відповідно до досліджень таких науковців, як: Р.Баклей, Д.Бідерман, В. Грин, Л. Гридковець, С.Енікопов, І. Ісаєв, О.Козлова, Т. Лодкіна, О.Романчук та ін., методи психологічної допомоги дітям з агресивною поведінкою, в першу чергу, мають бути спрямовані на допомогу у розбудові якнайкращого співіснування з навколишнім світом, підтримку здорової наполегливості, зусиль для досягнення мети.

Переважає більшість методик корекції агресивної поведінки у дітей передбачають:

- Розвиток соціальної та особистісної компетентності дитини.
- Вироблення навичок самозахисту та попередження виникнення проблем.

Вирішення кожного з цих завдань передбачає формування певного соціально-психологічного досвіду: позитивне спілкування, прийняття рішення, вирішення проблем, критичне мислення, міжособистісних контактів, вміння постояти за себе і домовитися з іншими, опір негативним впливам однолітків, управління стресом станом тривоги, соціального пристосування, формування позитивного образу “Я”.

Дослідження показало наявність прямих кореляційних зв’язків між:

- тривожністю у дитини і конфліктністю у сім’ї (0.575207)

- тривожністю і ворожістю в сімейній атмосфері (0.431636)
- почуттям неповноцінності і ворожістю в сімейній атмосфері (0.451345)
- поведінковими проявами агресії і тривожністю у дитини (0.545106)
- поведінковими проявами агресії і конфліктністю в сім’ї (0.585232)
- конфліктністю в сім’ї і агресивними проявами у відношенні до сиблінгів (0.675207) та до однолітків (0.443424).

То ж на основі отриманих даних були виявлені сфери, що потребують психологічної корекції для стабілізації психологічного здоров’я агресивної дитини:

- сімейні стосунки
- образ внутрішнього “табу” на прояв агресії
- переведення агресивних переживань в конструктивне поле “досягнень”.

На основі отриманих даних нами була розроблена програма подолання агресивних проявів у дітей 5-7 років “Сонячний зайчик”. Дана програма складається із трьох базових блоків: робота з батьками (9 годин), робота з дітьми (12 год.) і спільна робота з батьками та дітьми (3 год.).

Перший блок передбачає розгляд наступних тем: психологічний розвиток дитини, п’ять мов любові дитини; як говорити, щоб діти чули та як слухати, щоб діти говорили.

Другий блок передбачає психокорекційну роботу з дітьми засобами казкотерапії, активних та рольових ігор, арттерапії і складається з наступних сегментів: світ сонячного зайчика, тренінг комунікативності для наймолодших, формування навичок розбудови між особових стосунків, здатність вирішувати конфлікти, розвиток соціальних навичок, розвиток емпатію, контроль агресії, протистояння деструктивному тискові, моральний розвиток.

Третій блок спрямований на формування спільного психологічного простору між батьками і дітьми засобами спільної праці та відпочинку.

Загальний час програми складає 24 години. Результати дослідження апробації авторської психокорекційної програми свідчать про її ефективність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крэйхи Б. Социальная психология агрессии/ Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2003. – 336с.
2. Паренс Г. Агрессия наших детей. – М.: Юнити, 1997. – 125 с.
3. Романчук О. Синдром гіперактивності у дітей з дефіцитом уваги. – Л.: Свічадо, 2010. – 342 с.
4. Ткач Р.М. Сказкотерапия детских проблем. – С.-П.: Речь, 2009. – 118 с.

УДК 159.963

ГРИЦИНА Л.В.

м. Умань

СВІТ НЕЙМОВІРНИХ СНОВИДІНЬ

Всі люди сплять, в середньому кожна людина проводить близько третини свого життя увісні. І навіть дивно уявити, що ця чимала частина життя проходить в несвідомості... Кожен ставиться до снів по-різному, але всі погоджуються, що “щось там відбувається”. Само по собі існування будь-яких “світів”, що існують окремо від так званого “реального”, зазвичай ставиться під сумнів. Історія сновидінь йде в тисячоліття, на цьому засновані міфи, казки, забобони, написані тонни книг.

Сновидіння є однією з форм спілкування з підсвідомістю. Існує безліч сонників – тлумачників снів. Очевидно, скільки існує людство, стільки і намагаються люди зрозуміти, що їм сниться. Більш науковий підхід до використання інформації, набутої в стані сну, запропонував Зигмунд Фрейд. Його ідея про сновидіння як реалізацію несвідомого бажання з’явилася 1895 року й зазнала невеличких змін в перебігу розвитку його вчення. Відповідно до його уявлень, сновидіння направляються несвідомими імпульсами, про які людина не хоче зізнаватися у свідомому стані. Під час сну контроль свідомості слабшає й заборонні імпульси виходять назовні. Сильні спонукання можуть порушити сон, тому сновидіння маскує їх, перетворюючи на символи.

Вважається, що сюжети сновидінь в образній, символічній формі відображають основні мотиви й установки людини. Переживання і запам’ятовування сновидінь знаходиться в залежності від особливостей особистості, емоційного і фізичного стану перед сном. Незважаючи на розмаїтість і фантастичність світу сновидінь, цей світ не містить нічого абсолютно нового. Сновидіння бачать по кілька разів за ніч абсолютно всі люди. Ми починаємо постійно бачити сни з 25-тижневого внутрішньоутробного розвитку. Ті, хто вважає, що не бачить снів чи бачить їх дуже рідко, їх просто не пам’ятають. Фізіологічною основою сновидінь можна вважати фазу швидкого сну. Будь-яка людина, розбуджена у цей період, скаже, що бачила сновидіння і може розповісти його зміст. Ступінь емоційного забарвлення сновидінь пов’язаний з частотою серцевих скорочень і дихання, ступенем звуження судин і виразністю електричної активності шкіри в останні хвилини швидкого сну.

Ми нібито контролюємо сни і робимо в них те, що захочемо, але це лише створення другого захисного шару, що оберігає від непотрібного пробудження. Енергія сну дуже чутлива, мозок працює в особливому режимі. Саме тому ми завжди прокидаємося на самому цікавому місці...

Навіть якщо людина увісні (якось його оболонка) кудись і потрапляє, то саме сни і перешкоджають це зрозуміти. Це як з мішком на голові подорожувати по світу. Прокидайся при цьому, не прокидайся, мішок – розум – все одно на голові.

Що ж являють собою сновидіння, на наш погляд? Це підказка нашого несвідомого, як нам слід далі мислити й діяти. Вона ґрунтована не тільки на нашому особистому досвіді, але й на досвіді наших предків. Буває, що мотиви снів повторюються.

Досить часто люди розповідають про сновидіння, в яких повторюється основний мотив. Ми одержуємо підказку з царини несвідомого не тільки у вигляді сновидінь, але й коли не спимо. Іноді можуть спонтанно виникати образи, думки, мелодії, почуття умиротворення. Таким чином, несвідоме попереджає нас про те, що саме дуже важливо усвідомити цієї хвилини для свого внутрішнього й зовнішнього благополуччя. На жаль, нам важко зрозуміти мову, якою з нами спілкується наше вище “Я”, звідси випливає, що ми не змінюємо (дотримуючись внутрішньої підказки) своє мислення на позитивне, інакше кажучи – не прощаємо образи, сердимося, обурюємося тощо. Тому наше несвідоме, не відчувши з боку свідомості прагнення до позитивного мислення, повторно нагадує про важливість своїх указівок.

Найкраще, що людина може дістати від свого вищого “Я”, – це постійне нагадування про великі можливості самовдосконалення, які закладено в генній пам’яті. Вночі наша підсвідомість за допомогою сновидінь підказує нам, як крок за кроком, із задоволенням, найкоротшим шляхом наблизитися до своєї сутності. Кожна підказка стає для більшості з нас або незрозумілою, або такою, що лякає, або не вартою уваги. Здебільшого люди навіть не здогадуються, що в них є можливість жити набагато цікавіше, приємніше, гармонійніше, ніж вони живуть тепер. Творчий потенціал кожної людини – це накопичення його роду. Щоб не тільки користуватися ним, але й збільшувати на благо прийдешніх поколінь, потрібно усвідомити його позитивний вплив на формування зрілого світогляду. Іншими словами, досвід роду постійно нагадує кожному про те, що ним треба користуватися повною мірою.

Раніше вважалося, що людина не може усвідомити себе такою, що бачить сновидіння, і вчиняти у ньому усвідомлені, вольові дії. Але наукові дослідження останніх десятиліть (С. Лабержа, Х. Рейнголда, П. Толі й ін.) показали, що при відповідному тренуванні практично кожний може навчитися входити в усвідомлене сновидіння. Можливо, що в наукових дослідженнях у даному напрямку криється серйозний потенціал подальшого вивчення людини, її творчого і особистісного розвитку.

Але найбільш складна й невідома частина розуму, яка виробляє символи, досі не досліджена. Це може видатися майже неймовірним, адже ми одержуємо сигнали з несвідомого щоночі, але розшифрувати ці послання – надто стомливе заняття майже для всіх, крім

деяких людей, котрих це турбує. Найбільший інструмент людини – її психіка – привертає мало уваги, найчастіше їй просто не довіряють. Зневажливе "Це всього лише психологія" часто означає, власне, ніщо. Звідки прийшли ці забобони? Очевидно, ми настільки переймалися тим, про що думали, що зовсім забули спитати: а що ж наше несвідоме, психічне, думає про нас?

Найбільш доступний, а головне універсальний, спосіб досягнути внутрішнього і зовнішнього благополуччя: не сприймати надто серйозно, трагічно свої

неприємності (адже, як казав цар Соломон: "Усе минає"). Треба по-доброму посміятися над своїми страхами й образами. Слід довіряти резервам своєї психіки і обов'язково отримаєте підказку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Латаш Л. П., Нейрофізіологія сну і сновидінь, в кн.: Клінічна нейрофізіологія, Л., 1972;
2. Woods RL, Greenhouse H. B., The new world of dreams, NY, 1974.
3. Інтернет джерела.

УДК 159.964.22:004

КІЗЮК С.

м.Київ

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-КОНСУЛЬТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Тривалість кризових переживань, можливості конструктивного чи деструктивного виходу з кризи значною мірою визначаються особливостями сприймання особистості, яке залежить від її індивідуальних особливостей, від попереднього досвіду, сприйняття буденних неприємностей, стресів, конфліктів чи драматичних подій, що змінюють напрямок життєвого шляху. Одна людина завжди ніби готова до іспитів, що їх готує життя, інша кожного разу сприймає неприємності як божу кару, покійно, без будь-яких спроб щось змінити. Є і такі, хто починає скаржитися, страждати, привертати до себе увагу тоді, коли ще майже нічого не трапилось чи усе вже позаду. Недарма у народі говорять, що пізнати людину можна лише у біді.

В час всебічної комп'ютеризації суспільства Інтернет стає одним із базових джерел отримання та обміну інформації. Людина може не відриваючись від повсякденних справ і обов'язків майже миттєво отримати необхідну довідку або певні знання, віднайти знайомих по всьому світу або відвідати віртуальний музей чи магазин, достатньо лише увійти у Всесвітню Інтернет-павутину. Інтернет стає місцем проведення дозвілля, роботи та хобі. І якщо 15 років тому в нашій країні Інтернет, як і мобільний телефон, відеокамера чи фотоапарат, розглядався як щось необов'язкове, то на теперішній час ці ознаки прогресу так глибоко увійшли у наше життя, що багато людей не уявляє без них життя.

Завдяки розповсюдженості Інтернет дозволив психологу бути доступним для консультації та допомоги у кожному домі, кожній квартирі, на робочому місті і в місці відпочинку. Дистанційна психологічна допомога – у наш час набуває все більшої популярності. Поле Дистанційного спілкування поєднує непоєднуване й дає нам нові можливості для "зустрічей" і спілкування у безпечному форматі як з тими, хто зовсім поруч, так і з тими, хто дуже далеко.

Проте інтернет несе і свої психологічні небезпеки. То ж психолог, що працює в системі інтернет-консуль-

тування повинен в першу чергу навчити своїх клієнтів конструктивній та безпечній комунікативній взаємодії в Інтернет-просторі.

Розпочате нами дослідження об'єктом визначає процес комунікативної взаємодії в Інтернет-просторі, а предметом – детермінації психологічної компетентності особистості-користувача Інтернет-простору.

В даному дослідженні ми прагнемо не тільки обґрунтувати принципи побудови конструктивної консультативної взаємодії в системі консультант-клієнт Інтернет-простору, але створити теоретичну модель розбудови комунікативного простору засобами соціальних мереж; розробити засоби психологічної убезпеченості клієнта від психологічних взаємодій в інтернет-просторі.

До завдань нашого дослідження належать: провести науково-теоретичний аналіз проблеми консультативної допомоги засобами інтернет-простору; дослідити конструктивні та деструктивні комунікативні взаємодії в сучасному інтернет-просторі; емпірично дослідити детермінанти психологічної компетентності особистості-користувача інтернету; розробити теоретико-практичну модель розвитку психологічної компетентності особистості засобами інтернет-консультування; провести дослідження ефективності впровадження теоретико-практичної моделі в систему "консультант-клієнт" в межах інтернет-простору.

Ми вважаємо, що: інтернет-консультування є однією з перспективних складників психологічної допомоги особистості, а його засобами можливо досягти розвитку психологічної компетентності особистості.

Під психологічною компетентністю особистості розуміємо такий рівень складників її психологічного розвитку, що забезпечують їй адекватну, конструктивну взаємодію з іншими особистостями і групами не тільки в межах когнітивно-інформативної сфери, але й потребово-мотиваційної, емоційно-почуттєвої, регулятивно-вольової.

УДК 195.922.762:616.89

КОЛЯДА Г.

м.Київ

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХІЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З РОЗЛАДАМИ ЗІ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Домінантний розвиток соціальної компетентності особистості відбувається протягом її дошкільного дитинства. Перші сім років життя – сенситивний період, вирішальний для соціалізації особистості. Важливим надбанням малюка є прихильність до людей, уміння їм співпереживати. Соціальна та емоційна активність допомагає реалізувати потребу особистості бути суб’єктом освоєння світу, культури, людей, самого себе.

Перебування дитини в оточенні людей сприяє становленню її соціальної компетентності, обізнаності, формується соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням дорослих, мотивів поведінки та діяльності.

Інтонація, жести, міміка, положення тіла передають іншій людині 80% інформації. Маленька дитина розвиваючись здатна оволодіти цією інформацією. Але не діти з розладами зі спектру аутизму. Вони не здатні розуміти невербальну мову, їм важко зрозуміти іншу людину, враховувати її наміри та почуття, їм важко вступати у взаємодію.

Збільшення кількості дітей, що страждають на аутизм впродовж останніх років набуває масштабного характеру, а питання їхнього адекватного супроводу досі не розв’язані, попри те, що вже існує достатньо ефективний досвід з адаптації таких дітей у наших зарубіжних колег.

У більшості країн психокорекційна робота має комплексний характер і охоплює медикаментозну, психологічну та педагогічну корекцію.

На поточний момент в Україні з’являються відповідні документи, що регулюють впровадження методик у роботі з дітьми зі спектру аутизму.

Міністерство охорони здоров’я України у документі “Програмно-цільового обслуговування дітей з розладами зі спектру аутизму” пропонує такі програми медико-соціальної реабілітації, рекомендовані до застосування у дітей з РЗР: сенсорна інтеграція і стимуляція (СІС); поведінкова терапія за програмою АВА; поведінкова терапія за програмою ТЕАССН; метод спрощеної чи альтернативної комунікації; тренінг емоційної когніції і соціальної перцепції; тренінг адекватних соціальних комунікацій. Медико-соціальна реабілітація повинна проводитися в установах, підпорядкованих Міністерству охорони здоров’я.

Авторами програми є група наукових співробітників під керівництвом головного дитячого психіатра МОЗ України І.А.Марценковського – В.С.Підкоритов; С.С.Казакова; Я.Б.Бікшаєва; В.Ю.Мартинюк.

Серед них прикладний аналіз поведінки дозволяє ефективно формувати та узагальнювати необхідні на-

вички, у тому числі соціальні, побутові, академічні, мовні. За умови формування базових навичок (наслідування, уваги, вміння користися інструкторові, чітко виконувати інструкції) втручання АВА-терапії має свої переваги.

Психолог, що працює з дітьми з проблемами зі спектру аутизму має вміти використовувати прикладний аналіз поведінки у процесі спостереження за дітьми, щоб вірно інтерпретувати особливості поведінки та будувати програму корекції. Вміння спостерігати за дитиною, за його стереотипією, руйнівними діями, розуміти його афективні переживання – визначальний чинник успішності психологічної корекції.

Досвід використання прикладного аналізу поведінки (АВА) у країнах, що мають сертифікованих спеціалістів показує на можливість соціалізації пацієнтів та зниження проявів аутичної поведінки.

Сенсорна інтеграція займається проблемами, що пов’язані з інтерпретацією мозком сигналів від всієї нервової системи. Сенсорна стимуляція та інтеграція забезпечуються на основі проведення стимульних секвенцій – комплексних вправ, призначення яких – подолання порушень сенсорного сприйняття та зменшення стимуляції. Встановлено, що метою терапії дітей аутичного спектру є покращення обробки сенсорної інформації і формуванні простих адаптивних відповідей як засобу організувати поведінку. Дитина має отримати таку кількість відповідних сенсорних, вестибулярних, проприоцептивних та тактильних стимулів, щоб були створені умови для нормальної роботи центральної нервової системи.

Центральною ідеєю метода терапії, що базується на сенсорній інтеграції є стимуляція сенсорних систем і контроль над сенсорними каналами (особливо це стосується рухової, вестибулярної системи, м’язів, суглобів і шкіри), спрямована на те, щоб дитина спонтанно формувала адаптивні відповіді, що інтегрують різні види відчуттів. Метод пропонує ті види фізичної активності, які породжують відчуття. Мозок інтегрує відчуття, вони викликають адаптивні відповіді.

При аутизмі метою терапії, що базується на методі сенсорної інтеграції є покращення обробки сенсорної інформації заради більш ефективної реєстрації і модуляції відчуттів, а також допомога у формуванні простих адаптивних відповідей, як засобу організувати поведінку. Ефективна терапія значно покращить життя дитини.

Не всі з перерахованих терапій застосовуються так широко як, скажімо, поведінкова терапія. Види терапії, що дозволяють використовувати інтереси дитини (му-

зика, мистецтво, тварини, сенсорні відчуття) часом дуже цікаві для дитини, але далеко не завжди вони ефективно зменшують симптоми аутизму.

У країнах Європи та Америки створено цілий ряд закладів, де можуть перебувати діти з аутизмом: дошкільні денні центри по догляду за дітьми, спеціальні дошкільні заклади, психіатричні денні стаціонари. Вибір дошкільного закладу залежить від інтелектуального рівня розвитку дитини, від особливостей її поведінки та від можливостей закладу конкретного району забезпечити їй необхідне утримання і допомогу.

"Сучасний етап допомоги дітям з аутизмом характеризується відсутністю в Україні спеціальних закладів..." пише – Д.Шульженко у книзі "Аутизм – не вирок". Для ефективного корегування розвитку дітей з аутизмом потрібні нестандартні установи, у яких можна поєднувати лікувальну, педагогічну, терапевтичну та корекційну допомогу.

У нашій країні поки не існує сертифікованої системи підготовки АВА-терапевтів та спеціалістів з сенсорної інтеграції та стимуляції. Натепер ані система освіти, ані система охорони здоров'я чи соціального захисту не має таких спеціалістів у державних установах. Досі відсутня єдина система підготовки спеціалістів у даній сфері діяльності, не визначений їхній професійний статус у закладах різного підпорядкування.

Правильно дібрані методи психологічної допомоги з врахуванням індивідуальних психологічних особ-

ливостей дітей з раннім дитячим аутизмом справляють позитивний вплив на динаміку їхнього розумового та особистісного розвитку.

В результаті своєчасно розпочатої наполегливої корекційної роботи можливе подолання аутистичних тенденцій і поступове входження дитини у соціум.

Дуже важливо навчити дитину необхідних навичок, і за допомогою корекції поведінки і навчання, якомога раніше зменшити прогалини у розвитку і надати більше можливостей для інтеграції у суспільство.

При ранньому втручанні і застосуванні валідних методик цього втручання, значно покращується загальний стан, і, що особливо важливо, прогноз щодо фізичного і психологічного розвитку дітей зі спектру аутизму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Айрес Э.Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития./ (пер. с англ. Ю.Даре.) М.: Теревинф, 2010. – 272 с.
2. Марценковський І.А., Бікіасва Я.Б., Ткачова О.В. Вимоги до програмно-цільового обслуговування дітей з розладами зі спектра аутизму // Методичні рекомендації, 2009. – 46 с.
3. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутистичный ребенок: Пути помощи. – Москва, 2010.-288 с.
4. Романчук О. Розлади спектру аутизму. – Львів, "Колесо", 2009.
5. zakon.rada.gov.ua/go/2694-12
6. <http://autism-aba.blogspot.com>

УДК 159.922.761:616

КУПРІЯНОВА О.

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М. к.психол.н.

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ

У ході дослідження нами було виявлено, що основними характеристиками емоційної сфери дітей з церебральними паралічами є: наявність низької психологічної активності, схильність до зниженого фону настрою, легка виснаженість, дратівливість, збільшення рівня агресивності з ворожістю, спрямованої проти будь-кого, високий рівень тривожності, відчуття постійної напруги, вразливість щодо фрустраційних впливів, вираженість страхів та їх неадекватний характер, залежність і пасивність щодо актуальних проблем.

У сучасній загальній психології психологічна реабілітація розглядається як складний багатоаспектний комплекс психологічно процедур. В даний час відсутня єдина психологічна система психологічної реабілітації дітей з особливими потребами.

Проведене дослідження показує, що дитячий церебральний параліч, викликає грубий дефіцит рухової сфери у дитини вже з самого її народження, призводить до формування ряду відхилень розвитку особистості.

У результаті рухових обмежень, накладених хворобою, дитина живе і розвивається в просторово вельми обмеженому світі, в ситуації, де реалізація навіть відносно нескладних видів діяльності, що вимагають збереження рухової сфери, пов'язані з постійним подоланням перешкод.

Експериментальне дослідження показало, що, з одного боку, емоційний стан дітей з ДЦП характеризується низькою психологічною активністю, схильністю до зниженого фону настрою, а з іншого – високим рівнем тривожності, що виявляється в підвищеній схильності відчувати занепокоєння і постійній напрузі в різних ситуаціях. Також у даній категорії дітей знижена толерантність до фрустраційних впливів. Аналіз типу та спрямованості реакцій у дітей з ДЦП виявив, що провідним типом реагування на ситуацію фрустрації є екстрапунітивний тип, тобто переважання в емоційному реагуванні негативних емоційних проявів спрямованих зовні, що в реальній діяльності проявляється в надмірній вимогливості до оточуючих при

слабкій критичності до самих себе. За спрямованістю реакцій найбільший відсоток дітей цієї групи виявляє емоційні реакції з фіксацією на самозахисті, тоді як здорові діти найбільш часто демонструють реакції, спрямовані на вирішення ситуації. Крім цього, виявилося цікавим наявність у дітей з ДЦП значного відсотка реакцій з фіксацією на перешкоді. Тобто діти з ДЦП спочатку відмовляються шукати вихід із ситуації фрустрації, а констатують лише наявність проблеми, прирікаючи себе на бездіяльність, не витрачаючи ніяких зусиль на вирішення конфлікту.

Дослідження показало, що у багатьох обстежених хворих дітей мало місце усвідомлення і переживання свого дефекту. Отримані експериментальні матеріали виявляють достовірну кореляцію між наявністю переживання дефекту і ступенем його виразності, тобто з тяжкістю рухової неспроможності. Проте одночасно з цим діти з глибоким переживанням дефекту виявилися і найбільш уразливими в плані емоційної адаптації. Саме ці діти демонстрували найменші можливості довільної регуляції емоцій. Можна припустити, що незважаючи на відносну збереження інтелекту, що дозволяє оцінити свій хворобливий стан, у дітей молодшого шкільного віку можливості регулювання свого емоційного ставлення до дефекту ще недостатньо сформовані.

УДК 159.922.7.

ЛОЙКО Л.С., ШЕПІЦИНА О.В., ШУЛЬГА Г.Б.
м. Вінниця

ВПЛИВ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ НА РОЗВИТОК АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Оскільки стратегія профілактики і корекції агресивної поведінки суттєво залежить від того, що розуміється під терміном “агресія”, необхідно з’ясувати трактування понять “агресія”, “ворожість” та “агресивність”.

Проблема агресивності людини у вітчизняній психологічній літературі представлена нечисленними і досить суперечливими за змістом і висновками публікаціями. Тим часом за кордоном інтерес до неї дуже великий і не слабшає до теперішнього часу. Різними дослідниками запропонована безліч визначень і класифікацій агресії. Прослідкуємо найбільш характерні тенденції в цьому аспекті. А.Басс визначає агресію як реакцію, у результаті якої інший організм одержує болючі стимули. Ним запропоноване наступне, досить широке, визначення: агресія – це будь-яка поведінка, що містить погрозу або наносить збиток іншим [1]. На думку З.Фройда агресивна енергія викидається у індивіда безперервно і з часом шукає вихід, якщо з моменту останнього відкритого прояву агресії пройшло багато часу, подразника взагалі не вимагається, вибух агресії відбувається спонтанно [2, с.65].

Отже, незважаючи на відмінності у визначенні поняття агресія у різних авторів, ідея спричинення збитку (шкоди) іншому суб’єктові присутня практично завжди.

Таким чином, наявність переживання дитиною своєї рухової недостатності несе в собі подвійне навантаження: реакція на дефект є і фактором, що визначає особливості емоцій дітей, і емоційним комплексом, який, у свою чергу виникає під впливом інших чинників (вага дефекту, наявність операцій, і т. д.).

Проведене дослідження не претендує на повне і всебічне розкриття проблеми емоційного розвитку дітей з дитячим церебральним паралічем, зважаючи на її складності та багатогранності на сучасному етапі її вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акош К. Помощь детям с церебральным параличом – кондуктивная педагогика. – М., 1994. – 215 с.
2. Вернер Д. Что такое детский церебральный паралич. – М., 2003. – 341 с.
3. Мастюкова Е.М., Ипполитова М.В. Нарушения речи у детей с церебральным параличом. – М., 1995. – 246 с.
4. Финни Н. Ребенок с церебральным параличом. – М., 2001. – 264 с.
5. Чавес С. Социально-психологические особенности семейного воспитания детей с церебральным параличом: Автореф. дис... канд. наук. – СПб., 1992. – 258 с.
6. Шипицына Л.М., Мамайчук И.И. Детский церебральный паралич. – СПб., 2001. – 257 с.

Слідом за О.Реаном під агресією ми будемо розуміти будь-які навмисні дії, які спрямовані на спричинення збитку іншій людині, групі людей або тварині [3, с.29].

Враховуючи тісний зв’язок між категорією “психічний стан” та “психічна властивість”, варто розмежувати поняття агресії та агресивності. Поняття агресія й агресивність не синонімічні. Під агресивністю ми розумітимемо властивість особистості, що виражає готовність до агресії. Таким чином агресія – це певні дії, що заподіюють збиток іншому об’єкту, а агресивність – це особистісна властивість, що виражається в готовності до агресивних дій відносно іншого або особистісну схильність до руйнівної поведінки. Н.Д.Левитов описав стан агресивності як стеничне переживання гніву з втратою самоконтролю [4, с.18]. Стан агресії є одним із найбільш афективних станів, що призводить до порушення самоконтролю, до дезадаптаційних та дезінтеграційних психічних проявів, порушень критичності мислення, появи ірраціональної поведінки з деструктивною спрямованістю і навіть до повної втрати самоконтролю та самовладання [5, с.42].

Розрізнення понять “агресія” та “агресивність” веде до важливих наслідків. З одного боку, не за всякими агресивними діями суб’єкта дійсно стоїть агресивність

особистості. З іншого боку, агресивність людини не завжди проявляється в агресивних діях. Прояв або не прояв агресивності як особистісної властивості в певних актах поведінки як агресивних дій завжди є результатом складної взаємодії ситуаційних факторів.

Більшість теорій агресії не суперечить ідеї про взаємозв'язок агресії з певними характерологічними типами. О.Реан був виявлений взаємозв'язок рівня агресії з певними характерологічними особливостями підлітків 14-17 років. На думку вченого агресія і агресивність є складним особовим і поведінковим феноменом, каузальну природу якого навряд чи можна описати якоюсь єдиною, одновимірною моделлю.

Характер агресивної поведінки багато в чому визначається віковими особливостями. Кожен віковий етап має специфічну ситуацію і висуває визначені вимоги до особистості. Кризові, перехідні періоди пов'язані з незадоволеністю своїм становищем, примхливістю, неврівноваженістю. Вікові кризи, що супроводжуються природним ростом агресивності, пов'язані з появою нових потреб, що не задовольняються існуючими відносинами й уміннями.

Зупинимось на мотивації агресивності. Нині не існує загальноприйнятої теорії агресії і мотивації агресивної поведінки. З. Фрейд, К. Лоренц пов'язують агресію з інстинктивними потягами, Дж.Доллард, Л.Берковітц трактують агресивну поведінку як безпосередню реакцію на фрустрацію, А. Бандура розглядає агресію як результат соціального наочіння, Д.Зільман – перенесення збудження, Л. Берковітц – когнітивну модель агресивної поведінки. Усе це говорить про багатоаспектність і багатоплановість феномену агресії, про поліфакторну обумовленість агресії як поведінкового акту і агресивності як властивості особистості. Експериментально найбільш підтверджені фрустраційна теорія агресії і теорія соціального наочіння.

Згідно з фрустраційною теорією, агресія викликається фрустрацією. А в теорії соціального наочіння А.Бандури агресія розглядається як деяка специфічна соціальна поведінка, що засвоюється і підтримується в основному так само, як і багато інших форм соціальної поведінки, тобто наслідування поведінкових реакцій батьків, оточуючих, референтних осіб. Соціальні заохочення і схвалення також сприяють агресивній поведінці. Хуліган-підліток у будь-якій країні, в результаті успішних нападів на інших, має престиж.

Найбільш високі показники агресії мають 12-13 річні підлітки. Агресивне і нетерпиме суспільство заражає цим же нове покоління. Агресивні діти зазвичай виростають у сім'ях, де мало цікавляться розвитком дитини і надають перевагу покаранню, а не турботі і терплячому поясненню. Л.М.Малюгіна [5, с. 7] виявила, що жорстокі покарання корелюють з високим рівнем агресивності у дітей, а недостатній догляд за дітьми, всюдозволеність пов'язана з асоціальною спрямованістю. Згідно досліджень Р.Сірс, Е.Макові, Х.Левіна в соціалізації агресії головними моментами

виступають: поблажливість батьків (ступінь готовності пробачати асоціальні вчинки дитини); суворість покарання батьками агресивної поведінки дитини. У дослідженні О.Дроздова були виділені "невірні" типи виховання, які здійснюють негативний вплив на дітей і як наслідок сприяють формуванню агресивної поведінки: гіпопротекція (безнаглядність дітей); потуральна гіперпротекція (підліток стає "кумиром сім'ї"); емоційне відторгнення (дитина відчуває себе зайвою в родині); суперечливість виховання (дотримання батьками різних виховних стилів) [6, с.51].

Слід звернути увагу на особистісні особливості, які відіграють провідну роль у розвитку агресивності, і це підтверджується на практиці численними дослідженнями. Риси характеру та душевні якості особистості ми часто визначаємо під терміном індивідуальні детермінанти агресії, які визначають передумови для виникнення і розвитку агресії, зосереджені в основному на стійких рисах характеру і схильностях потенційних агресорів, а також мають більш постійний характер. До індивідуальних детермінантів агресії належать особистісні риси, що зумовлюють агресію та гендерні відмінності. Отже, зупинимось на детальній характеристиці агресії сучасних підлітків з характерологічними акцентуаціями.

Розглянемо більш детально деякі основні характеристики підліткового віку для того, щоб зрозуміти причини і механізми виникнення агресії у цьому періоді.

Підлітковий вік зазвичай характеризують як переломний, перехідний, критичний, але найчастіше як вік статевого дозрівання. У всіх напрямках відбувається становлення якісних новоутворень внаслідок перебудови організму, трансформації взаємин з дорослими та однолітками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, змісту морально-етичних норм, розвитку самосвідомості, інтересі, пізнавальної та учбової діяльності [7, с.192].

У процесі соціалізації агресивна поведінка має ряд важливих функцій. У нормі вона звільняє від страху, допомагає відстоювати свої інтереси, захищає від зовнішньої погрози, сприяє адаптації. Слід відзначити прагнення до фізичної активності, яке зумовлене віком, і яке може проявлятися в забіякуватості, псуванні майна та інших формах агресивної поведінки. Відбувається перебудова відносин з батьками, перехід від дитячої залежності до відносин, які ґрунтуються на взаємоповазі та рівності. У підлітків посилюється негативізм щодо будь-яких вимог дорослих, намагання демонструвати свою незалежність. Визначальним станом психіки стає рефлексуюче мислення. Воно і створює основне ведуче протиріччя в житті підлітків.

Майже всі західні дослідники, розглядаючи специфіку молодіжних організацій, в її структурі відмічали певну схильність до девіантної поведінки. У даному віці бути агресивним часто означає "здаватися або бути сильним". Агресія як спроба самоствердитися проявляється у пошуках свого місця в групі та у спілкуванні з дорослими.

Становлення агресивної поведінки у підлітків – складний процес в якому приймають участь велика кількість факторів.

Психологами давно встановлена тенденція, відповідно до якої велика частка агресивних дій здійснюється саме особами підліткового та юнацького віку. Виділяють кілька причин цього:

- біологічні (гормональна перебудова організму і як наслідок неврівноваженість процесів збудження та гальмування);
- внаслідок слабого розвитку життєвого досвіду, сильної потреби у самоствердженні, реакції емансипації та угруповання, молоді люди легко наслідують агресивну поведінку;
- соціально-культурні: на певні відхилення молодих людей від соціальних норм суспільство часом дивиться поблажливо [8, с.90].

Причину агресивних дій вбачають і у рівні тривожності, і у властивостях центральної нервової системи (рівень збудження, врівноваженість, емоційна чутливість), і вживанням людиною психостимуляторів, і вплив засобів масової інформації тощо.

Зупинимось детальніше на зв'язку агресивності підлітків з різними типами характерологічної акцентуації. Саме в підлітковому віці можна спостерігати так звані акцентуації характеру, при яких загострюються негативні властивості, підвищується ступінь ризику психічної патології і ненормальної поведінки. Типи акцентуацій характеру дуже схожі і часто співпадають з типами психопатії. Ще на зорі вчення про психопатію виникла проблема відмежування їх від крайніх варіантів норми. Найбільш відомий є термін К.Леонгарда – "акцентуована особистість". Однак О.Лічко вважає, що потрібно говорити про "акцентуації характеру", тому що особистість це поняття більш складне, ніж характер. Особливості характеру при акцентуаціях можуть проявлятися не постійно, а лише в деяких випадках, в певних обставинах та майже зовсім не виявлятися в звичних умовах. Під час акцентуації в індивіда проявляється підвищена вразливість до певних стресових чинників за відносної стійкості щодо інших. К.Леонгард виділяє 10 типів акцентуацій характеру: гіпертимний, застрягаючий, емотивний, педантичний, тривожний, демонстративний, циклотимний, збудливий, дистимічний, екзальтований. О.Лічко виділяє 11 типів акцентуацій характеру: гіпертимний тип, циклоїдний тип, лабільний тип, астено-невротичний тип, сензитивний тип, психастенічний тип, шизоїдний тип, епілептоїдний тип, істероїдний тип, нестійкий тип, конформний тип. Класифікація типів акцентуацій характеру є досить складною і не збігається за номенклатурою у різних авторів. Проте опис акцентуованих рис значною мірою виявляється ідентичним. У залежності від вираженості виділяють два види акцентуацій характеру: явну та приховану [9, с.742]. Явна акцентуація відноситься до крайніх варіантів норми і в цьому випадку простежуються риси певного типу характеру. Прихована акцентуація відноситься до звичайних варі-

антів норми і у звичайних умовах не проявляються зовсім. Перехід явної акцентуації в приховану полягає в тому, що при дорослішанні під впливом накопиченого життєвого досвіду вираженість акцентуованих рис характеру пом'якшується або компенсується. Без знань особливостей підліткового віку та без спеціального патохарактерологічного обстеження в таких випадках стає важко скласти чітке уявлення про тип акцентуації.

У несприятливих випадках неусвідомлені акцентуації підсилюються настільки, що підліток може потребувати втручання спеціаліста, щоб не допустити розвитку патологічного психопатичного характеру.

Констатація логічності взаємозв'язку агресії з визначеними характерологічними типами не є ще рішенням проблеми. Значний інтерес представляє виявлення конкретного типу зв'язку між агресією і визначеними (конкретними) характерологічними особливостями. О.Реан досліджував взаємозв'язок агресії з характерологічними особливостями підлітків 14-17 років. Було виявлено зв'язок між збудливою характерологією і різними проявами агресії. "Демонстративність" позитивно корелює з вербальною агресією, дратівливістю, спонтанною та непрямую агресією. Отриманні дані розширюють традиційні уявлення про демонстративну особистість.

У межах підліткового віку як у хлопчиків, так і в дівчаток існують вікові періоди з більш високим і більш низьким рівнем прояву агресивної поведінки. Це зумовлено як віковими, так і статевими особливостями. Динаміка зростання фізичної і вербальної агресії в міру дорослішання неоднакова: прояви фізичної агресії хоча і збільшуються, але не значно. А ось прояви вербальної агресії ростуть істотно швидшими темпами. Незалежно від віку, у хлопчиків усі форми агресивної поведінки виражені більше, ніж у дівчаток.

У психодіагностичному дослідженні взяли участь 68 учнів 7-9 класів, з них 30 хлопчиків, 38 дівчаток, віком від 12 до 15 років (25 учнів молодшого підліткового віку та 43 – старшого підліткового віку). Вікові рамки відрізняються, але це дає можливість побачити й порівняти, які форми агресії та акцентуованих рис характеру домінують в учнів молодшого та старшого шкільного віку. Крім того, у дослідженні були задіяні вчителі даних класів і вони виступали в якості експертів. Завдання даного дослідження – дослідити чи існує кореляційна залежність різних форм агресивності від типології характерологічної акцентуації і провести порівняльний аналіз рівня агресивності у молодших та старших підлітків з характерологічною акцентуацією.

Для вивчення особливостей розвитку агресивності у підлітків з характерологічною акцентуацією нами було використано ряд методик, які лягли в основу дослідження. Прояви агресивних реакцій підлітків ми досліджували за допомогою опитувальника А. Басса-Дарки, особистісну агресивність і конфліктність за методикою Є.П. Ільїна та П.А. Ковальова, акцентуації особистості виділяли за допомогою опитувальника М. Шмішека.

У результаті проведення дослідження всі показники були зведені в таблиці. Наступний крок, який ми зробили, це побудували таблиці, які порівнюють показники рівнів та форм агресії в молодших і старших підлітків по відповідним параметрам (низький 1-3; середній 4-7; високий 8-10). Все це зроблено для того щоб нам було легше аналізувати результати дослідження. Порівняльний аналіз показників і форм агресії за методикою А. Басса та А. Дарки у дівчаток і хлопчиків молодшого і старшого підліткового віку показав наступні результати: в учнів молодшого підліткового віку на високому рівні проявляються такі форми агресії, як роздратованість, негативізм, підозрливість, вербальна агресія, образа.

Розглядаючи відмінності між хлопчиками та дівчатками у вираженні агресії ми виявили, що дівчатка-підлітки схильні до прояву фізичної агресії (середній рівень), тобто вдаються до використання фізичної сили проти іншого, коли вже всі засоби використані. Також у дівчаток спостерігаються прояви почуття провини.

Хлопчики молодшого шкільного віку надають перевагу непрямій агресії, тобто щоб не застосовувати фізичну силу до людини, вони переносять свою агресію на оточуючі предмети.

Розглядаючи прояви агресії в учнів старшого підліткового віку ми виявили, що загалом у досліджуваних проявляються наступні форми прояву агресивності: вербальна агресія, фізична агресія, непряма агресія.

Порівняльний аналіз показників особистісної агресивності та конфліктності за методикою Є.П. Ільїна і П.А. Ковальова у дівчаток і хлопчиків показав наступні результати: для молодшого підліткового віку характерний середній рівень прояву усіх форм агресивної поведінки. Якщо враховувати гендерні відмінності, то можна сказати, що в основному для дівчаток молодшого підліткового віку характерні вищі ніж для хлопчиків показники майже по всіх формах прояву агресії, особливо високі по образливості та запальності, а також вони більш схильні до компромісу.

Для хлопчиків молодшого підліткового віку характерні більш високі показники лише по двох формах агресивної поведінки: непоступливості та наступальності.

Порівнявши результати дослідження для учнів старшого підліткового віку, ми зробили висновок, що характерними є також середній рівень прояву різних форм агресивної поведінки. Проте порівняльний аналіз хлопчиків та дівчаток цього віку показав, що для хлопчиків характерні вищі показники ніж для дівчаток по таких формах прояву агресивності: наступальність, непоступливість, компроміс.

Для визначення джерел агресивності ми додатково оцінили характерологічні особливості підлітків для цього ми використали опитувальник М. Шмішека. Результати дослідження підлітків за методикою М. Шмішека наступні: в учнів як і молодшого так і старшого підліткового віку акцентуйовані риси дуже подібні, але ми помітили деякі незначні відмінності між хлопчиками і дівчатками.

Для дівчаток характерні такі акцентуйовані риси як: гіпертимний, збудливий, емотивний, циклотимний екзальтований типи. А для хлопчиків характерні наступні акцентуйовані риси: гіпертимний, циклотимний, екзальтований, емотивний типи. В учнів молодшого і старшого підліткового віку акцентуації суттєво не відрізняються.

Для кращої оцінки впливу акцентуацій на агресивність, ми зробили кореляційний аналіз за допомогою комп'ютера, між рисами із опитувальника М.Шмішека та показниками агресивності за методикою А. Басса-Дарки.

Прямі значимі зв'язки в кореляційні матриці ми спостерігаємо між: педантичним типом та вербальною агресією (0,24); педантичним типом та роздратованістю (0,25); циклотимним типом та підозрливістю (0,24); циклотимним типом та образою (0,26). А також виявлено 2 сильні зворотніх зв'язки ($p =$ або $> 0,01$) між: тривожним типом та фізичною агресією (-0,3); тривожним типом та опосередкованою агресією (-0,33).

За абсолютними значеннями коефіцієнтів кореляції не завжди можна зробити однозначні висновки проте, чи являються вони значимими, тобто чи достовірно свідчать про існування залежності між змінними, що порівнюються. Багато, що у вирішенні цього питання залежить від того, скільки показників було в корелюємих один з одним рядах ознак: чим більше таких показників, тим меншим по величині може бути статистично достовірний коефіцієнт кореляції.

Прямий значимий зв'язок між педантичністю та роздратованістю, а також між педантичністю та вербальною агресією можна пояснити тим, що педантична людина, яка схильна до деталізації готова бути дратівливою при порушенні будь-яких значимих для неї стереотипів діяльності. Коли щось підліткові не подобається, свою агресію він проявляє вербально (у формі крику), так і через зміст словесних відповідей (погрози, прокляття).

Циклотимність пов'язана із підозрливістю та образливістю, що можна пояснити непослідовністю поведінки циклотимних осіб, які часто самі не розуміють чого вони хочуть та ображаються на оточуючих безпідставних на то причин.

Виявлено сильний зв'язок між екзальтованістю та почуттям провини, який проявляється, на нашу думку, по причині схильності екзальтованих осіб до крайнощів, нестриманості в бажаннях та емоціях, що мимовільно може призвести до певних негативних впливів на інших людей і як післядія у них виникає почуття провини.

Виявлено сильні зворотні зв'язки між тривожністю і фізичною агресією, а також між тривожністю і опосередкованою агресією. Це можна пояснити, пониженою здатністю тривожних осіб до активних агресивних дій спрямованих, як на безпосередньо об'єкт агресії, так і не здатність проявити агресію опосередковано в якихось інших формах.

Кореляційний аналіз між показниками агресивності та конфліктності Є.П. Ільїна і П.А. Ковальова із

акцентуєваними рисами характеру показав наступні результати: прямий значимий зв'язок спостерігається між педантичністю та підозріливістю, між демонстративністю та наступальністю.

Виявлено зв'язок між збудливістю та образливістю, а також між емотивністю та запальністю. Виявлено сильний зв'язок між емотивністю та образливістю, а також збудливістю та запальністю.

Ми провели порівняльний аналіз за допомогою t-критерія Стьюдента для того, щоб виявити чи є істотні відмінності між проявами агресивності у акцентуєваних та неакцентуєваних підлітків. Результати аналізу показали, що є суттєві відмінності:

- між акцентуєваними підлітками по гіпертичному типу та неакцентуєваними підлітками ($t = 19$) у проявах таких форм агресивності як фізична агресія ($t = 2,7$ при $p = 0,01$), вербальна агресія ($t = 2,3$ при $p = 0,05$) та роздратованість ($t = 2$ при $p = 0,05$);
- між акцентуєваними та неакцентуєваними учнями по такому типу як тривожно-боязкий ($t = 24$) у проявах опосередкованої агресії ($t = 2,8$ при $p = 0,01$) та підозріливості ($t = 2$ при $p = 0,05$);
- між акцентуєваними та неакцентуєваними підлітками по педантичному типі та неакцентуєваними підлітками ($t = 19,4$) у проявах таких форм агресії як: вербальна ($t = 3,5$ при $p = 0,01$), опосередкована ($t = 6,5$ при $p = 0,001$), негативізм ($t = 7,5$ при $p = 0,001$), підозріливість ($t = 4,5$ при $p = 0,001$), образа ($t = 4$ при $p = 0,001$) та почуття провини ($t = 9$ при $p = 0,001$);
- збудливі підлітки відрізняються від неакцентуєваних ($t = 3,3$) у відношенні почуття провини ($t = 2,3$ при $p = 0,05$);
- між акцентуєваними та неакцентуєваними учнями по демонстративному типі ($t = 11,5$) по таких формах агресії як фізична ($t = 5,2$ при $p = 0,001$), опосередкована ($t = 6,1$ при $p = 0,001$) та негативізм ($t = 2,4$ при $p = 0,05$). Також слід відмітити, що ми не виявили суттєвих відмінностей у проявах форм агресивності між акцентуєваними підлітками по емотивному ($t = 14$), циклотимному ($t = 12,5$), екзальтованому ($t = 34$) типу та неакцентуєваними.

Загалом же можна сказати, що для підлітків з характерологічною акцентуацією властивий більш ви-

сокий рівень прояву усіх форм агресивності, ніж для підлітків, які не є акцентуєваними.

Висновки. Результати дослідження показали, що більшість учнів як молодшого так і старшого підліткового віку мають акцентуєвані риси характеру, і в молодших, і в старших підлітків між різними типами акцентуєваних рис характеру є пряма кореляційна залежність. Оскільки ці результати є значимими на 5% рівні, то не можна стверджувати про певні закономірності. Це лише є свідченням того, що у старшому і молодшому підлітковому віці спостерігаються такі тенденції. Але ми отримали зв'язки значимі на 1% рівні, які дозволяють говорити про закономірність певних проявів. Перспектива подальшого

Проведення дослідження вияву агресії в підлітковому віці переконали нас в актуальності розробки рекомендацій з метою попередження та подолання агресивних проявів поведінки в підлітків з характерологічними акцентуаціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ениколопов С.Н. Опросник Басса-Дарки // Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. / С.Н.Ениколопов. – М., 1990. – С.6.
2. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. / З.Фрейд. – М.: Наука, 1991. – 445с.
3. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение / А.А.Реан. – М.: АСТ; СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 407 с.
4. Левитов Н.Д. Психологическое состояние агрессии / Н.Д.Левитов // Вопросы психологии. – 1967. – № 6. – С.18-21.
5. Малюгіна Л.М., Малявіна С.В. Виховання і навчання підлітків з девіантною поведінкою: причини, наслідки, профілактика. /Л.М.Малюгіна, С.В.Малявіна. – Вінниця, 2007. – 48 с.
6. Дроздов О.Ю. Фактори виникнення та розвитку агресивної поведінки / О.Ю.Дроздов // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №2. – С.58-71.
7. Настольная книга практического психолога /Е.И.Рогов. – М.: "Владос-Пресс", 2002. – кн.1 – 384 с.
8. Ениколопов С. Н. Агрессивность как специфическая форма активности и возможности ее исследования на контингенте преступников / Психологическое изучение личности преступника. / С.Н.Ениколопов – М., 1976. – С.83-114.
9. Генетика, поведение, ответственность: О природе антиобщественных поступков и путях их предупреждения / Под ред. Н. П. Дубинина, И. И. Карпец, В. Н. Кудрявцева. – М., 1989. – С.219-231.

УДК 378.147:3

МЕДВЕЦЬКА К.

Наук. керівник: МИЦЕНКО Д.В., к.пед.н.

м. Житомир

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Мотиви пізнавальної діяльності є дуже різноманітними, оскільки відображають все розмаїття ситуацій та умов, в яких вона здійснюється. У дослідженнях проблеми [1; 2; 3] виділяють дві основні групи мотивів

пізнавальної діяльності. Мотиви першої групи – зовнішні або мотиви досягнення, є зовнішніми до безпосередньої мети учіння. В цьому випадку пізнавальна діяльність є лише засобом досягнення цілей, що

змістовно з нею не пов'язані, але є важливими та значущими для особистості.

До зовнішніх мотивів належать: почуття обов'язку, мотив розуміння важливості учіння для подальшого життя, прагнення стати висококваліфікованим фахівцем, процес учіння як можливість спілкування, бажання самоствердитись в очах товаришів, зайняти певне місце в колективі, бажання уникнути можливих неприємностей і негативних оцінок та прагнення отримувати високі тощо. Залежно від їх емоційної модальності зовнішні мотиви поділяють на позитивні та негативні. Позитивні пов'язані з досягненням особисто важливих та бажаних цілей, негативні – з уникненням за допомогою учіння певних неприємностей та покарань. Стосовно практики ВНЗ негативна мотивація має місце у випадку застосування незадовільних оцінок та інших негативних стимулів. Такі дії, природно, виховують інтелектуальну пасивність студента та не сприяють становленню творчих можливостей особистості.

До внутрішніх мотивів учіння належать такі, що безпосередньо пов'язані з його процесом та результатами: бажання довідатись про нові факти, захопленість процесом учіння, прагнення до самовдосконалення. Таким чином, внутрішні мотиви закладені в самому процесі навчальної діяльності та, на відміну від внутрішніх, не існують поза нею. Формування внутрішніх мотивів виникає, якщо навчальна діяльність викликає у студента позитивні емоційні переживання, надає задоволення. В свою чергу, внутрішні мотиви поділяються на процесуальні та результативні.

Розглянуті групи мотивів ніколи не існують ізольовано. Мотивація учіння є ієрархічною структурою, що поєднує в собі мотиви різних типів та має складний, комплексний характер. На нашу думку, абсолютизація певних мотивів, яку демонструють деякі дослідники, та нівелювання значущості інших є не зовсім виправданою. Поряд з цим слід відзначити, що загальний характер мотивації учіння певної особистості визначається домінуванням певної групи мотивів.

Як свідчать результати дослідження В.Л. Клачка [1], оптимальною є констеляція мотивів, у якій внутрішні мотиви учіння органічно доповнюються позитивними зовнішніми. У такому разі, вміння педагога сполучати мотивацію досягнень та внутрішню (пізнавальну) мотивацію стає джерелом цілеспрямованої діяльності того, хто навчається.

Тому сучасна педагогічна думка рекомендує збагачувати традиційні методи навчання методами активізації навчально-пізнавальної діяльності. Основними факторами, які сприяють такому ставленню учнів до дидактичного процесу і його результатів, є на (думку В.В. Ягупова): професійний інтерес; творчий характер навчально-пізнавальної діяльності; змагальність; ігровий характер занять; емоційність; проблемність [4].

Розглянемо їх з точки зору студентів, які навчаються суспільно-гуманітарним дисциплінам. На нашу думку,

професійний інтерес має бути збудником мотивації навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння. Проте, він активізується лише завдяки застосуванню педагогами вірного матеріалу. Адже матеріал має бути таким, щоб залишалось достатньо місця і для творчості студента.

Творчий характер будь-якої діяльності, у тому числі й навчально-пізнавальної, спонукає до активного самостійного пошуку нових знань. Цьому сприяє проблемний характер навчального заняття, який передбачає дослідження під час заняття певної навчальної проблеми.

Хід такого пошуку захоплює та залучає і, водночас, вимагає проникнення у глиб проблем, які вивчаються, і спрямовує до самостійного відкриття нових знань.

Змагальність у будь-якій діяльності є міцним стимулом досягнення значних успіхів. Так і у навчальній діяльності педагог мусить активізувати у суб'єкта навчання ті властивості особистості які призведуть до здорової конкуренції у групі.

Ігровий характер навчально-пізнавальної діяльності водночас включає в себе як фактор професійного інтересу, так і фактор змагальності. Однак поряд з цим фактором він сам є ефективним мотиваційним механізмом розумової активності учнів.

Професійні ігри сприяють розвитку творчого мислення, формування практичних навичок та вмінь, опрацюванню індивідуального стилю спілкування під час колективного розв'язування завдань шляхом репетиції елементів професійної діяльності фахівця відповідного профілю. Вони можуть здійснюватися у формі імітаційних та операційних ігор, виконання ролей тощо.

Емоційний вплив на учнів спричиняють усі викладені вище фактори у сукупності, які іноді викликають азарт учасників цих занять. У більшості випадків емоційний азарт справляє безпосередньо позитивний вплив на хід і результати навчально-пізнавальної діяльності. Емоційно насичене заняття створює позитивний фон згуртування його учасників у творчий колектив і сприяє формуванню навичок й умінь спільного вирішення навчальних завдань.

Проблемний виклад дає змогу не лише передавати навчальний матеріал, а й демонструвати ймовірний спосіб пізнання, перебігу розумового процесу у вирішенні проблеми.

Цілеспрямоване формування мотивації учіння є дієвим засобом підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проте мета навчання у будь-якому ВНЗ полягає не в тому, щоб оволодіти навчально-пізнавальною діяльністю, а в тому, щоб засобами цієї діяльності опанувати діяльність професійну. Кожна з цих діяльностей характеризується низкою притаманних лише їй особливостей. Форми організації навчальної діяльності не є адекватними формам діяльності професійної. Це призводить до виникнення ряду протиріч між тим, що і як студент у

стінах вишу, та тим, що йому доведеться робити після його закінчення.

Дієвим засобом вирішення означених проблем може й повинен бути контекстний (контекстно-знаковий, суб'єктно-діяльнісний) підхід. За визначенням А.О. Вербицького, контекстним є: "навчання, в якому за допомогою всієї системи дидактичних форм, методів та засобів моделюється предметний та соціальний зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, а засвоєння ним абстрактних знань як знакових систем накладено на канву цієї діяльності..." [5, с. 32].

Досвід застосування контекстного підходу свідчить, що за допомогою його форм та методів можливе достатньо ефективне вирішення завдань, яких в умовах традиційного навчання важко досягнути. Так, контекстне навчання сприяє формуванню не лише пізнавальних, але й професійних мотивів; вихованню системного мислення фахівця, створенню цілісного уявлення про професійну діяльність, формуванню навичок соціальної взаємодії.

Висновок. Основними шляхами формування пізнавальної мотивації студентів слід вважати: допов-

нення традиційних методів навчання активними; проблемний характер навчального матеріалу; застосування ігрових форм занять, створення умов для прояву студентами власного самостійного мислення та творчого потенціалу; формування здорової конкуренції між тими хто навчається; відображення в навчальному процесі соціального і предметного контексту майбутньої професійної діяльності фахівця; створення емоційного фону заняття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Клачко В.М. Формування мотивації учбової діяльності у курсантів вищих військових навчальних закладів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 20.02.02 / Нац. акад. прикордон. військ України ім. Богдана Хмельницького – Хмельницький, 1999. – 192 с.
2. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
3. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 303 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
5. Вербицкий А.А. Активное обучение в ВШ: контекстный подход: Метод. пособие. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.

УДК 173:159.922.1

МІШИНА Д.

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., к.психол.н.

м. Київ

ПІДГОТОВКА ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ ДО ШЛЮБУ

Науково-теоретичний аналіз досліджуваності проблеми підготовки жінок репродуктивного віку до шлюбу дає підстави стверджувати, що особливо гострими в даному питанні є сукупність протиріч між: зростанням ролі сім'ї як основи сучасного суспільства та неготовністю жінок до створення сім'ї; визнанням зростаючої ролі жінки у суспільстві та небажанням чоловіка прийняти це у власній сім'ї; декларованою рівністю жінок та чоловіків у сім'ї й існуючою реальною тенденцією невиконання чоловіками повною мірою соціальних ролей чоловіка та батька; розумінням сімейних цінностей і стандартів статево-рольової поведінки та нестабільністю сучасних подружніх стосунків, зростанням кількості розлучень; статевим та соціально-психологічним дозріванням молодих дівчат; гармонізацією сексуально-емоційних відносин у сім'ї та пропагандою ранніх статево-рольових відносин, а від цього, небажана вагітність у ранньому віці, невпорядкованість сексуального життя; необхідністю підвищення науково-методичного рівня системи підготовки жінок до сімейного життя і рівнем розвитку теорії та методики підготовки жінок до виконання соціальних ролей дружини та матері; новими вимогами, обумовленими особливостями функціонування сучасної сім'ї та змістом підготовки дівчат до виконання соціальних ролей дружини та матері.

Представники психології статі, серед яких: С.Ю. Барсукова, Т. В. Бендас, Ш. Берн, О. А. Вороніна, Л. М. Гридковець, Е. П. Лільн, І. С. Клецина, Т. А. Кліменкова, А.А. Немцов, В. В. Радаєв розглядали тенденції розвитку стереотипного мислення у суспільстві щодо соціальних ролей жінки та чоловіка, міфи про "гендерну рівність" тощо.

Проблемами становлення та розвитку сім'ї, статевої відмінності, виховання особистості сім'янина, підготовки молоді до шлюбу займалися такі зарубіжні та українські вчені як: Е. Васильєва, М. Верб, С. Голод, Л. М. Гридковець, Т. Дейнега, В. Н. Дружиніна, Ф. Енгельс, С. Закопайло, В. Зацепін, А. Капська, І. Кон, С. В. Ковальов, І. Мезеря, Р. Овчарова, І. Трухін, З. Фрейд, А. Г. Харчева, З. Янкова, К. Г. Юнг тощо.

Жити одному – це історично новий феномен. Та, на сьогоднішній день все більше жінок у "придатному для шлюбу" віці зважуються жити самотньо. Самотні жінки приймають рішення жити в моноваріанті з різних причин, серед яких виділяють:

- 1) ріст освіти серед жінок;
 - 2) висока смертність серед чоловіків репродуктивного віку (аварії, вбивства, тощо);
 - 3) високий рівень алкоголізму та злочинності тощо.
- Критерії сформованості готовності жінок репродуктивного віку до одруження визначаються:
- 1) знаннями про сім'ю;

- 2) емоційно-позитивним ставленням до сім'ї;
- 3) мотивація на створення сім'ї;
- 4) умінням застосовувати на практиці свої знання (взаємоповага, взаєморозуміння, взаємопідтримка).

Дослідження показало, що родина, сім'я і шлюб є невід'ємною частиною життя кожної жінки в незалежності від віку та особливостей виховання, в незалежності від сім'ї в якій виросла жінка, які люди оточували її формувалася думка про ці поняття. В незалежності від того яку форму відносин вибирає жінка, кожна прагне до щасливого, здорового майбутнього.

Для подолання проблем соціально-психологічної готовності жінок до одруження, яка пов'язана із руйнуванням сімейних цінностей, деформацією та психологічним викривленням необхідно досягти реконструкції соціальних відносин, оптимізації подружніх і сімейних відносин, гармонізації міжособистісних відносин, корекції у виконанні жінками соціальних ролей дружини і матері та емоційної нестабільності у стінах сім'ї, підвищення рівня самосвідомості, підвищення рівня самооцінки та впевненості у собі.

В результаті дослідження проблеми впливу віку жінки на її соціально-психологічну готовність до одруження було виявлено зв'язок між сімейними цінностями, в яких виховувалася жінка, соціальним оточенням і тим які соціальні цінності вона перенесе у своє власне сімейне життя. Нами були розроблені та запропоновані для використання на практиці психологічні методики, які б допомогли жінкам репродуктивного віку правильно сформувати сімейні цінності і розставити пріоритети при розподілі соціальних ролей та сімейних ролей дружини і матері. Завдяки з'ясуванню рівня соціально-психологічної готовності жінок до одруження, суб'єктивного рівня почуття самотності, рівня самооцінки, з'ясування темпераменту жінок репродуктивного віку, з'ясуванню ціннісних орієнтацій, емпатійних здібностей, можемо зробити висновок щодо необхідності проведення психокорекційної роботи з підвищення рівня самооцінки та впевненості у собі сучасної жінки.

УДК 159.922:371.78

НЕСТЕРЕНКО М.В. – ст. викладач
м. Київ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Сучасне суспільство висуває перед системою фахової освіти актуальні запити – навчально-виховний процес має бути спрямований на формування особистості професіонала, розвиток професійно-важливих знань, умінь та навичок. Головний запит який стоїть перед фахівцями в галузі вищої освіти – це здійснення якісної підготовки студентів, які були б конкурентоспроможні на ринку праці, які здатні виконувати на високому рівні власні професійні обов'язки.

Зараз все більш гостро постає питання про необхідність збільшення кількості Клубів знайомств та шлюбних агенцій, Центрів психологічної допомоги жінкам та сім'ям, клубів обміну досвідом серед молодих дівчат та жінок "Бальзаківського віку" в сімейних відносинах та центрів реабілітації неблагополучних сімей.

На сьогоднішній день в Україні працюють організації, які займаються допомогою жінкам репродуктивного віку у питаннях підготовки та створення сім'ї такі, як шлюбні агенції, клуби знайомств. Основним завданням таких організації має бути створення повноцінної сім'ї. Завдяки збільшенню кількості повноцінних сімей в Україні, зростає і добробут країни. Отже, клуби знайомств і шлюбні агенції несуть на собі велику відповідальність перед державою. Але постає проблема з боку держави, яка полягає у відсутності допомоги організації таких служб, відсутності контролю безпеки клієнтів даних служб, відсутності законодавчої нормативної правової бази. Також слід відмітити, що для ефективності роботи клубів знайомств та шлюбних агенцій необхідно, щоб у них працювали кваліфіковані психологи, які зможуть виявити індивідуальні особливості кожного клієнта та рівень підготовленості до шлюбу, запропонувати проходження тренінгів та, у разі необхідності, надати своєчасну психологічну допомогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гридковець Л. М. Формування психосексуальної культури студентської молоді 17 – 19 років – 19.00.07. – педагогічна та вікова психологія. – Автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. псих. Наук. – Київ, 2004.
2. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.
3. Клецина И. С. Самореализация личности и гендерные стереотипы// Психологические проблемы самореализации личности/ Под ред. А. А. Реана, Л. А. Коростылевой. Вып. 2 – СПб.: 1998.
4. Хеллингер Б. Порядки любви: Разрешение системно – семейных конфликтов и противоречий. М.: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2001. – 400 с.

проте важливість формування навичок практичної психодіагностичної роботи майбутніх фахівців зазвичай залишається поза увагою.

Загалом формування психодіагностичної компетенції є необхідною умовою формування особистості професіонала-психолога.

Поняття компетенція (від лат. відповідаю, підходжу) тлумачиться як коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід.

Психодіагностичну роботу необхідно розглядати як одну з ключових компетенцій фахівця в галузі психології. Психодіагностика може виступати як самостійний і провідний вид практичної діяльності, зокрема, це пов'язане із вирішенням широкого спектру питань, що пов'язані із професійним добром, професійною орієнтацією, ротацією та розстановкою персоналу. Також психодіагностика може виступати як складова процесу психологічного консультування, психотерапевтичної роботи, виконуючи функції окреслення проблематики клієнта, а також моніторингу самого процесу надання психологічної допомоги.

Ключовими складовими психодіагностичної компетенції є:

- усвідомлені знання про:
 - сутність методів, принципів, підходів та технік психодіагностики;
 - особливості добору психодіагностичного інструментарію;
 - ґрунтовні положення проведення психодіагностичного обстеження;
 - основні позиції побудови інтерпретації діагностичних результатів;
- сформовані вміння:
 - використовувати психодіагностичний інструментарій;
 - аналізувати та інтерпретувати дані обстеження;
 - опрацьовувати дані на рівні статистичного аналізу;
 - писати кваліфіковані психологічні висновки.

Для майбутніх фахівців у галузі практичної психології є важливим формування саме практичних знань та умінь, а не накопичення суми розрізаних і часто суперечливих теоретичних позицій, що не мають прикладного застосування. Треба зауважити те, що в сучасній освіті є значний дисбаланс між високими вимогами щодо накопичення знань та зниженою увагою до формування і розвитку навичок і практичних умінь майбутніх фахівців. Це має прояв у переважаючому обсязі годин, що відводяться на опанування теоретичною складовою фаху, і достатньо незначним обсягом годин, що є відведені для практики. До того ж відповідно до вимог ліцензування викладати фахові дисципліни зазвичай мають спеціалісти, що мають науковий

ступінь, проте вимоги щодо їх практичного досвіду роботи за фахом – відсутні.

На противагу цьому для формування особистості професіонала суттєве значення має практичний досвід, використання фахових знань, вирішення конкретних професійних завдань та проблем.

Відповідь на те яким чином можна вирішити дану проблему була віднайдена ще з моменту, що зумовив виокремлення психології в самостійну науку. Таким моментом є створення експериментальних психологічних лабораторій. В яких групами дослідників було проведено низку експериментальних досліджень, що заклали підвалини розуміння сутності психіки, її функцій, структури та особливостей.

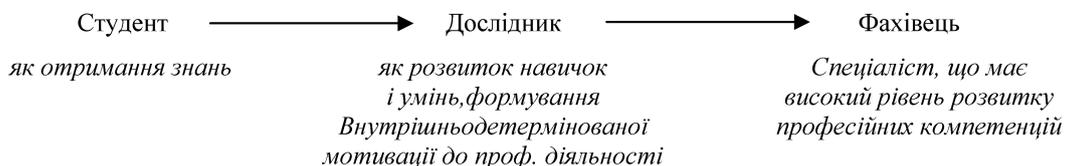
Фактично запозичуючи ідею створення і роботи психологічних лабораторій у ВНЗі можливо розв'язати питання про формування професійних навичок.

Функціонування психологічних лабораторій психодіагностичного профілю дозволяє підвищити потенціал навчально-виховного процесу в якості позитивного впливу на розвиток особистості майбутнього професіонала.

Робота лабораторії психодіагностичного профілю може відбуватися за різними напрямками, зокрема:

- створення постійно-діючих груп, з числа студентів, якими курують кваліфіковані фахівці, для роботи з діагностичним інструментарієм, розвитку навичок проведення психодіагностичного обстеження, напрацювання умінь писати психологічні висновки і т.ін.;
- організація та проведення науково-практичних семінарів, круглих столів, супервізійних зустрічей, що присвячені роботі із певним діагностичним інструментарієм;
- формування банку психодіагностичних матеріалів – методичні посібники по роботі з методиками, довідкова література, бланки, ключі обробки результатів тощо;
- накопичення матеріалів первинної психологічної діагностики, що дозволяє студентам опрацьовуючи їх отримувати практичні навички, зберігаючи безумовно конфіденційність респондента;
- надання можливості у більш досвідчених спеціалістів отримати консультацію з питань, що стосуються психологічної діагностики.

Таким чином, створюючи лабораторію психологічної діагностики можна розширити потенціал якості освіти, створити умови для реалізації актуальних потреб студентів, забезпечити можливість для реалізації активності, творчого потенціалу і ентузіазму. Загалом, це створює умови для стимулювання в студентів-психологів прагнення до самоосвіти, самодетермінації навчання:

УДК 159.922.2.316:6

НОВІКОВА А.

м. Київ

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОГО БЕЗРОБІТНОГО

У сучасних умовах людині доводиться стикатися з великим числом складних ситуацій, подолання яких впливає на подальшу життєдіяльність. Однією з таких важких життєвих ситуацій є втрата роботи. В останні роки проблема безробіття в нашій країні набуває все більшої значущості. Світова фінансова криза, наслідки якої проявляються в українській економіці, створила передумови для істотного зниження рівня трудової зайнятості населення.

Безробіття негативно впливає на фізичне і психічне здоров'я особистості, міжособистісні та сімейні відносини, має негативні наслідки у вигляді деструктивних форм поведінки, а також погіршення матеріального, соціального і професійного статусу особистості. У зв'язку з цим існує гостра необхідність в розробці програм корекції, навчання, консультування, надання психологічної допомоги безробітним з метою оптимізації подолання ними даної кризи з найменшими втратами, збереження психічного здоров'я і стабілізації особистісного соціального простору.

В зарубіжній психології проблема безробіття успішно досліджується з початку ХХ століття. Крім того, у вивченні проблеми безробіття в зарубіжній психологічній науці виділено декілька наукових спрямувань: інституційний (М. Яхода, П. Уорр, Д. Фрайер), когнітивно-мотиваційний (Н. Фізер, Б. Вайнер, У. Дейрїті, А. Годцсміт, А. Кініки, Дж. Летек, Г. Прассіа) і біографічний (Д. Сьюпер, Дж. Дозье, С. Осіпоу, Г. Еддер, А. Каспі).

Для вітчизняної психології безробіття є відносно новим об'єктом дослідження. У сучасному вигляді безробіття в нас виникло лише в 90-х роках минулого століття у зв'язку зі зміною соціально-економічної моделі розвитку країни і переходом до ліберальної ринкової економіки. Вченими простору СНД досліджуються соціальні (Е. С. Балабанова, З. Т. Голенкова, Є. Д. Ігітханян, М. В. Удальцова, Н. М. Воловський, Л.К. Плюсініна тощо) і соціально-психологічні (А.А. Власова, І. І. Задорожна, І. В. Кучеренко, Ю. А. Нехаєва, Н. В. Тамарская) чинники перебування особистості у статусі безробітного, а також прояв загальних психологічних феноменів у ситуації втрати роботи та безробіття. У ряді досліджень показано, що безробіття негативно впливає на емоційний стан (М. А. Бендюк, Н. Б. Михайлова, І. Л. Соломія), викликає ряд особистісних змін (І. А. Волошина, Н. С. Глуханюк, А. Н. Колобкова, А. А. Печеркіна), зміни в системі відносин і мотиваційних структурах (М. А. Бендюк, І. Л. Соломія), в системі ціннісно-смыслових орієнтацій особистості (І. М, Городецька, Н. А. Журавльова), а також

обумовлює вимушену деформацію стилю життя (А. К. Осницький, Т. С. Чуйкова).

У психології праці безробіття розглядається як феномен трудового життя і кризовий етап професійного шляху суб'єкта праці. До числа узагальнюючих досліджень у цій галузі можна зарахувати роботи М.А. Бендюкова, який розробив концепцію і стадіальну модель професійної кризи у безробітних, а також дослідження А. Н. Дьоміна, який розглядає безробіття як індивідуальну кризу зайнятості. Теоретична і практична значимість досліджень професійної кризи у безробітних пов'язана, в тому числі, і з рішенням широкого кола питань, що стосуються стратегій, що забезпечують ефективне подолання кризової ситуації безробіття, про заходи своєчасної допомоги та психологічної підтримки відновлення трудової зайнятості.

Зростання уваги вчених до проблеми подолання криз пов'язана зі збільшенням кількості важких життєвих ситуацій у всіх сферах людського життя. При цьому активізація особистості у подоланні цих криз проявляється на різних рівнях психічної організації: емоційному, когнітивному, поведінковому (В. А. Абабков, Л. І. Анциферова, В. А. Бодров, Є. Ю. Коржова, А. Б. Леонова, С. К. Нартова-Бочавер, М. Перре, Н.В. Водоп'янова, Є. С. Старченкове, Н. Хаан, С. Хобфолл, Р. Лазарус). Безробіття належить до кризових станів особистості. Однак, проблема детермінації поведінки безробітного не розкрита ще повною мірою. І саме від ціннісно-смыслові орієнтації особистості залежить її психологічний резерв щодо подолання кризових станів.

У роботах зарубіжних і вітчизняних психологів досліджені негативні наслідки безробіття (М. Аргайл, Клеа, Д. Фельдман, Н. Б. Михайлова, А.А. Осіпова тощо), емоційні стани особистості при втраті роботи (Н. Б. Михайлова, Л. Пельцман, А.А. Осіпова), когнітивні оцінки ситуації безробіття (И.Б. Михайлова, А.А. Осіпова, А. І. Приходько, Н. Фізер, Б. Вайнер, У. Дейрїті, А. Годцсміт, А. Кініки, Дж. Летек, Г. Прассіа), роль роботи в життєдіяльності людини (М. Яхода, П. Уорр, Н. Фізер та інші), а також вплив втрати роботи на побудову кар'єри (Д. Сьюпер, С. Осіпоу, Г. Еддер, А. Каспі).

Дослідження подолання сучасної ситуації безробіття у науці на просторі СНД центруються, здебільшого, навколо виявлення форм поведінкової активності безробітних, а методично засновані або на соціологічних опитуваннях (А. А. Гордієнко, Г. С. Пошевнев, Ю. М. Плюсінін), або на самозвітах безробітних (А.К. Осницький і Т. С. Чуйкова) і думці фахівців служби зайнятості (А. В. Панченко), або на аналізі

нарративних інтерв'ю (А. Н. Дьомін). Дані дослідження виявляють спектр можливих поведінкових форм безробітного, але не дозволяють відповісти на питання про те, які узагальнені способи і механізми, що забезпечують подолання кризової ситуації безробіття та відновлення трудової зайнятості. Тобто дослідження в переважній більшості зосереджені навколо поведінкової складової особистості без втру-

чання у її ціннісно-смыслову сферу. У зв'язку з цим, актуальною є задача дослідження ціннісно-смыслових детермінацій у безробітного, що дозволяє актуалізувати стратегічний простір активізації даної особистості і сприяє розробці конгруентних корекційних, консультативних, навчальних програм, надання психологічної допомоги безробітним і тим, хто з ними працює.

УДК 159.964.21

ОВЕРЧЕНКО А.П.

Наук. керівник: ДОМОРОСЛИЙ В.І., к.і.н.

м.Умань

ДО ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ КОНФЛІКТІВ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Галузь психології, яка вивчає конфлікти і методи їх вирішення називається конфліктологією. Конфлікти є багатоманітними, вони можуть виникати і проявлятися економічній, соціальній, політичній, духовних сферах суспільного життя. Розрізняють міжособистісні і внутрішньо особистісні конфлікти, а також конфлікти в малих групах (колективах). На їх виникнення впливають суспільні настрої, класові і групові інтереси, ілюзії і хибні погляди різних соціальних груп, традиції і звичаї та інші психологічні фактори суспільного розвитку.

Нинішня ситуація, що складається в нашому українському пост-тоталітарному суспільстві як національному утворенню, засвідчує і його неоднорідність. Воно розшароване в соціальному, і в національному, і в конфесійному аспектах. Викристалізуються нові соціально-класові групи і не лише нова буржуазія, а й так звані середні прошарки – самостійні виробники, торговці, фермери, орендарі представники вільних професій. Є, безумовно, спільні для всіх громадян загальнодержавні, національні інтереси. Але існують і специфічні інтереси окремих груп, які часом не зберігаються, а то й породжують суспільні суперечності і конфлікти. Головне, щоб вони не провокували гострого протистояння. Як свідчить досвід багатьох країн, соціально-класова взаємодія може бути конструктивною, оскільки викликається вона потребами високорозвинутого виробництва високотехнологічної, інформаційної економіки. Вона потребує розквітавання творчої особистості працівника, його зацікавленості в управлінні виробництвом. Якщо перехід від аграрної до індустріальної економіки міг бути здійсненим примусовим, насильницьким шляхом і часто призводить до тоталітаризму, то сьогоднішня технологічна революція потребує демократії на виробництві і в суспільстві, соціального партнерства злагоди.

Чим пояснити, наприклад, конфліктні ситуації в соціально-економічній сфері нинішнього українського суспільства? В першу чергу суперечностями між потребою докорінного реформування країни і нездатністю наявних владних механізмів забезпечити проведення структурних реформ. Нерозумінням як з боку страйкуючих шахтарів, так і надзвичайно ослаблених державних структур заснованої на принципах свободи соціальної політики, яка вимагає, по-перше, розуміння того, що необхідно, можливо і здійснено, по-друге, здатності і готовності визначити і зробити практично орієнтиром вірне поєднання бажаного і можливого, і по-третє, мужності, щоб сказати те, що потрібно, навіть тоді, коли бажане і можливе не співпадають.

Справді, Україна, зробивши крок від імперії і тоталітарної системи, ніби зупинилася на роздоріжжі. Донині не розв'язане жодне стратегічне питання. Відсутні закони про політичну систему і державний устрій, про вибори до місцевих Рад, вибори до Верховної Ради, немає законодавчої основи для ефективної приватизації й земельної реформи, для боротьби з корупцією, організованою злочинністю, країна практично живе у правовому вакуумі, без конституції.

Слід сказати, що конфліктні ситуації мають місце не тільки у соціально-економічній сфері суспільного життя. Подолання особистісних і суспільних конфліктів багато в чому залежить від мистецтва активізації у населення потреби у поведінці вільної від насильства. У вирішенні того чи іншого конфлікту на рівні людської особистості важливу роль відіграють уміння вислухати іншого, розуміння цінностей, самосвідомість і здатність до співчуття. В умовах конфліктної ситуації чітко проглядаються людська ненависть, стремління будь-якою ціною захистити свої інтереси і просто людська жадоба, відсутність моралі і закону, помножені на силу сучасної зброї. Тут зразу видно, що цей шлях веде до повного знищення всіх цінностей. А го-

ловною цінністю є людина, то варто її вбивати заради досягнення своїх цілей. Чи виправдовує ціль жадоби?

Коли ми говоримо про роль самосвідомості у вирішенні конфліктної ситуації, то маємо на увазі необхідність активізувати рефлексію. Коли людина зрозуміла себе вона повинна зрозуміти, що таке людське суспільство і не судити інших, а виробляти здатність співчувати іншим.

УДК 159.923.3

ПАНФІЛОВ Д.

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М. к.психол.н.

м.Київ

РОЗВИТОК ЕМПАТІЙНИХ ЯКОСТЕЙ У ПСИХОЛОГІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Науково-теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми розвитку емпатійних детермінацій, таких авторів як: К. Роджерс, К. Хорні, А. Меграбян, Ф. Олпорт, К.Г. Юнг, Г.М. Андрієва та ін. дозволив виявити наступні види емпатії:

- Емоційна емпатія – заснована на механізмах проекції і наслідування моторних та афективних реакцій іншого.
- Когнітивна емпатія – базується на інтелектуальних процесах – порівнянні, аналогії та ін.
- Предикативна емпатія – проявляється, як здатність передбачати афективні реакції іншого в конкретних ситуаціях.

Як особливі форми емпатії ми виділили:

- Співпереживання – переживання тих же емоційних станів, які відчуває інший, через отождення з ним.
- Співчуття – переживання власних емоційних станів у зв'язку з почуттями іншого.

Найбільш ефективними парадигмами з точки зору розвитку емпатійних детермінацій є насамперед: гештальт-терапія, когнітивно-біхевіоральна, транзакційний аналіз, клієнт-центрована та арт-терапія.

Ключовими складовими ефективною емпатії: розуміння власних емоцій, самомотивація, управління своїми емоціями, контроль експресії, емоційних інтелект, ідентифікація, спрямованість на людину, розуміння емоцій інших, управління емоціями інших та розуміння емоцій інших.

Емпіричне дослідження показало, що молоді психологи не мають необхідного для успішної професійної діяльності рівня розвитку емпатійних якостей.

Було встановлено, що емпатія в 33,3 % випадків спрямована не на потенційних клієнтів, а на людей похилого віку, дітей та домашніх тварин, що за нашими припущеннями викликано культурними чинниками, характерними для переважної більшості українців, при цьому низький процент (8,3) направленості емпатії на соціальне оточення.

Нами була розроблена програма розвитку емпатійних якостей у психологів-початківців. Програма розрахована на 26 годин і складається з п'яти блоків:

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грушевський Михайло. На порозі нової України: статті і джерельні матеріали.-Нью-Йорк,1992.-С.39-56.
2. Кармазіна М.С. Ідея державності в українській політичній думці (кінець XIX -початок XX століття).-К,1998.
3. Салтовський О.І.Концепції української держави в державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя).-К.: Вид. ПАРАПАН,2002.-396 с.

- Блок №1. "Правильна мета": визначення сфери потреб і формування адекватної цілі розвитку емпатії.
- Блок №2. "Види емпатії та шляхи їх розвитку": надання інформації про методи розвитку емпатії та формування емпатійних навиків за допомогою наведених методів.
- Блок №3. "Застосування блоків, як засіб екологічного використання емпатії": розвиток свідомого використання психологічних "блоків" для контролю спонтанної та небажаної емпатії.
- Блок №4. "Сензитивність та емпатія": розвиток сенсорної, емоційної сенситивності та інтуїції, як складових частин емпатії у психологів-початківців.
- Блок №5. Контрольна зустріч – підведення підсумків, зворотній зв'язок, обмін досвідом, закріплення адаптивних моделей та навиків.

Аналіз результатів дослідження показав, що всі діагностовані молоді психологи під дією програми збільшили рівень розвитку емпатійних якостей, зокрема за ключовими показниками: проникаюча здатність, ідентифікація, розуміння емоцій інших людей, управління емоціями, емоційних інтелект.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Василюшина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування: дис.канд. психол. наук: 19.00.07 / Т. В. Василюшина; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2000. – 20 с.
2. Василькова А.П. Эмпатия как один из специфических критериев профессиональной пригодности будущих специалистов-медиков: Дис. канд.психол. наук: 19.00.03 / А.П. Василькова. – СПб.,1998. – 166 с.
3. Кайріс О. Д. Развитие эмпатии у профессиональному становленні студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. / О. Д. Кайріс; Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 19 с.
4. Роджерс К. Эмпатия // Психология мотивации и эмоций / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. – М.: ЧеРо, 2002. – 752 с.
5. Смит А. Теория нравственных чувств / А. Смит. – М.: Республика, 1997. – (Серия: Библиотека этической мысли). – 352 с.

УДК 159.923.4

РЕВЕНКО Т.,

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., к.психол.н.

м.Київ

ТИПИ ХАРАКТЕРУ ОСОБИСТОСТІ

На основі низки наукових джерел нами була розроблена таблиця короткого опису типів характеру особистості.

Типи характеру	
1.Шизоїдний	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) втеча в себе (часто підвищена інтраверсивність) з глибокою нездатністю до установаження значимих емоційних міжособистісних відносин. 2) замкненість та холодність до людей і прив'язаність до тварин. 3) захоплення не гуманітарними науками. 4) у висловах можуть звучати несподівано теплі слова до незнайомих людей, їм властива свого роду зачарованість неживими об'єктами та фізичними конструкціями. 5) великий ризик, в них є залежність від наркотиків та алкоголю.
2.Нарцистичний	<p>– перебільшення означуваної реальності, бажання слав, багатства, надмірно ставляться до потреб ін., завжди перевага у своєму, а не ін. людей, заздрість.</p> <p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) фіксація на фантазіях про безмежний успіх, владу, розум, красу чи ідеальну любов; 2) переконаність в своїй неповторності, унікальності, можливість бути зрозумілими та прийнятими особливими впливовими людьми або структурами; 3) переоцінка власної значимості, таланті; 4) визнання своєї зверхності без необхідних для цього якостей; 5) потреба в надмірному поклонінні перед собою, безпідставне уявлення про своє право на привілеї, автоматично задоволення бажань; 6) схильність використовувати ін. для досягнення власних цілей, не достаток емпатійності, не вважає рахуватися з ін. людьми; 7) переконання в тому, що ін. заздрять йому. 8) високомірна поведінка установки.
3.Пара-нойдальний	<p>– недовіра до людей в цілому, перекладає відповідальність на ін., почувається використаним, зрадженим,.</p> <p>– мають купу різних забобонів і часто приписують ін. ті свої думки і потяги, які відмовляються визнати в собі.</p> <p>– високо цінують прояви сили та влади, все що на їх думку є слабким викликає презирство.</p> <p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) надмірна чуттєвість до негараздів та відмов; 2) постійне незадоволення ін. людей, зневажливе ставлення до них, схильність не прощати образи та шкоду; 3) підозрілість та стійка тенденція до викривання пережитого, коли нейтральне ставлення ін. витлумачується як вороже і зверхне; 4) сварливість, невживчивість, стійка неадекватність ситуацій, відстоювання власних прав; 5) часті необгрунтовані думки про заговори, постійне трактування всіх подій починаючи від малих до широких соціальних;
4.Обсесивно-компульсивний	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) постійні сумніви та надмірна обережність; 2) постійне зосередження на деталях, правилах порядку, організаціях та планах; 3) перфекцізм (прагнення до вдосконалення), пов'язані з цим перевірки, що заважають закінчити справу; 4) надмірна добросовісність, скорпульозність; 5) неадекватна стурбованість, продуктивність в ущерб отримання задоволення та між особових стосунків; 6) ригідність та впертість, надмірна педантичність та наслідування соціальних властивостей; 7) необгрунтована умова підпорядкування ін. своїм звичкам, вимогам, не дозволяє ін. робити щось правильне.
5.Психопатичний (анти-соціальний)	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) байдужість до почуттів ін., нездатність до емпатії; 2) чітка безвідповідальність, зневага до соціальних норм, правил та обов'язків; 3) нездатність до підтримки стійких відносин при відсутності труднощів в їх установах; 4) вкрай низька фрустраційна толерантність і низький поріг появи агресивної поведінки; 5) відсутність усвідомлення своєї провини і нездатність брати уроки із негативного життєвого досвіду (особливо покарання); 6) виражена схильність звинувачувати оточуючих або пропонувати благовидні пояснення поведінки, що приводить до конфлікту з суспільством, постійна роздратованість

Типи характеру	
6.Історичний	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) показний характер, театральність поведінки і перебільшення вираження почуттів; 2) внушаємість, легке потрапляння під вплив ін. або ситуативних впливів; 3) поверхневий мобільний процес; 4) постійний пошук збуджуваних переживань діяльності в яких суб'єкт знаходиться в центрі уваги; 5) неадекватне підкреслення своєї сексуальності у зовнішності та поведінці; 6) 6) надмірна стурбованість своєю зовнішньою привабливістю.
7.Депресивно-маніакальний	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) нездатність приймати рішення без великої кількості порад або підтримки з боку ін. людей; 2) дозволяє замість себе приймати важливі рішення із-за страху бути відкинутим, завжди погоджується з ін. навіть тоді, коли впевнений в їхній неправоті; 3) важко проявляти ініціативу або щось робити самому; 4) погоджується на шкідливу або принизливу роботу аби визнати прийняття у ін.; 5) відчуває та уникає самотності, дискомфорту; 6) відчуває себе безпорадним, спустошеним, якщо стосунки з близькими припиняються; 7) часто відчуває страх бути усіма покинутим.
8.Мазохістичний	<p>Діагностика:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) стійке глобальне відчуття напруги і стурбованості переконання в своїй соціальній несправності, не симпатичності в порівнянні з ін.; 2) підвищена стурбованість критики; 3) небажання вступати в контакт без гарантії сподобатися; 4) обмеженість стилю життя в потребі фізичної безпеки; 5) ухилення від професійної діяльності, пов'язано з інтенсивними контактами.

Виявлені нами в ході теоретичного дослідження описові характеристики типів характерів особистості можуть бути використанні викладачами та студентами в навчальній та викладацькій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Личко А. Е. Типы конституциональных психопатий и акцентуации характера в подростковом возрасте // Психология индивидуальных различий / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. М.: Че-Ро, 2000.
2. Попов Ю. В., Вид В. Д. Современная клиническая психиатрия. СПб.: Речь, 2000.
- 3.Таланов В.Л., Малкина-Пых И.Г. Справочник практического психолога. – СПб.: Сова, М.: ЭКСМО, 2005. – 928 с.

УДК 159.923.2

РУБАНЧУК О.,

Наук. керівник – ДУБРАВСЬКА Н.М., к. психол. н.

м. Житомир

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПСИХОЛОГА

Ефективність професійної мовленнєвої діяльності психолога визначається мовленнєвою компетентністю. Розвиток мовленнєвої компетентності психолога тісно пов'язаний із формуванням його професійної компетентності та комунікативної культури. Методологічною основою дослідження у цьому контексті є онтогенез комунікативно-мовленнєвого розвитку індивіда, який докладно вивчений у наукових працях Т.О.Піроженко.

Традиційно у психологічній літературі компетентність визначається як знання та досвід у тій чи іншій галузі. Компетентність має декілька аспектів, що відбито у семантичному походженні цього поняття: компетентність – якість компетентного, здібність; компетентний (про людей) – володіє здібністю, силою, вмінням, знанням (щоб зробити те, що треба); компетентний (про якості) – достатній, адекватний [2]. Компетентність передбачає наявність внутрішньої мотивації якісного

здійснення власної професійної діяльності, присутність професійних цінностей та ставлення до професії як до цінності. Компетентний фахівець здатний виходити за межі предмету своєї професії, він володіє певним творчим потенціалом саморозвитку. Виникнення розбіжностей у різноманітних визначеннях компетентності, відсутність сталого розуміння поняття є підґрунтям складності самого явища.

Компетентність як психологічна ознака професіоналізму подається у наукових розробках Н.І.Пов'якель. У наукових дослідженнях С.Д.Максименка, Л.В.Долинської, компетентність виступає адекватною орієнтацією людини в собі й психологічному потенціалі з метою реального і ефективного використання отриманих знань для вирішення проблем.

Компетентність у багатьох наукових працях представлена як сукупність трьох аспектів: смислового, який містить адекватність осмислення ситуації; проблемно-

практичного, що забезпечує адекватність розпізнавання ситуації, адекватну постановку й ефективне виконання цілей, завдань; комунікативного, який фокусує увагу на адекватному мовленні у ситуаціях певного контексту та з приводу цих ситуацій із врахуванням відповідних культурних зразків мовленнєвої взаємодії [6]. Визначення компетентності як особливого типу організації предметно-специфічних знань, який дозволяє приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності дотримується М.О. Холодна.

Аналіз сучасної психологічної літератури дає підстави виділити наступні підходи щодо визначення поняття компетентності: соціально-психологічний підхід (Ю.М.Ємельянов, Ю.М.Жуков, Л.О.Петровська, П.В.Растянніков), який розглядає поняття компетентності у контексті соціальної взаємодії, визначає комунікативну складову терміну; психолінгвістичний підхід (О.О.Леонт'єв) визначає компетентність через уміння, що дають змогу швидко й правильно орієнтуватися в умовах мовленнєвого спілкування, правильно будувати своє мовлення, обирати зміст акту спілкування й адекватні засоби його передачі та забезпечення зворотного зв'язку; акмеологічний підхід (К.О.Абульханова-Славська, О.О.Бодальов) розглядає компетентність у контексті професійного самовдосконалення як інтегративний результат акмеологічної культури фахівця і визначає у складі поняття такий показник як акмеологічні інваріанти, що обумовлюють потребу до активного саморозвитку особистості; суб'єктивний підхід (Е.І.Огар'єва) наголошує, що сутність компетентності відображає функціональний аспект професійної діяльності, ступінь взаємозв'язку об'єктивної професійної діяльності й суб'єктивних можливостей особистості, які дають змогу ефективно виконувати діяльність.

Спроба розкриття сутності компетентності у різних аспектах привела до виникнення цілої низки її різновидів: професійна компетентність, комунікативна компетентність, діалогічна компетентність, мовна та мовленнєва компетентність. При цьому, щоб мати змогу вирішувати проблеми, що виникають, професійно, для психологів необхідним є оволодіння усіма видами компетентності, своєрідний сплав яких й визначає їх як професіоналів. У той же час, враховуючи фахову приналежність, мовленнєва компетентність як складне утворення, потребує конкретизації й уточнення. З метою визначення її специфіки звернемося до характеристики інших видів компетентності.

Певна річ, що формування висококваліфікованого фахівця-психолога протягом навчання у вищому навчальному закладі, його професійний розвиток у процесі реальної професійної діяльності передбачає постійне підвищення рівня професійної компетентності. Крім цього, одним з найважливіших завдань підготовки практичного психолога в системі вищої освіти, вважають Н.І. Пов'якель, Н.В. Чепелева, є формування професійної компетентності як провідної

якості особистості фахівця, яка визначає його психологічну готовність до майбутньої практичної діяльності. Тому, вважаємо, за необхідне з'ясувати змістовний аспект професійної компетентності психолога.

Ми поділяємо думку відомого науковця Н.В.Чепелевої [7], яка вважає, що професійна компетентність психолога обумовлює специфічне поєднання теоретичних і практичних знань, котрі необхідні для успішного вирішення професійно-психологічних завдань, а також сформованість метакогнітивного досвіду особистості, що дозволяє фахівцю ефективно й творчо застосовувати різноманітні техніки і технології, аналізувати і використовувати у практичній роботі особистісний досвід життєвих переживань та їх пізнання. Більше того, професійна компетентність психологів втілюється у творчому характері їх діяльності, у творчому пошуку новаторських підходів та інноваційних технологій, у особистій ініціативі та професійній комунікабельності.

Істотним вважає Н.В.Чепелева і те, що можливості становлення професійної компетентності, насамперед, розвиток основних її складових, реалізуються на різних етапах підготовки студентів-психологів в освітньому процесі. Разом із тим, автор наголошує, що у процесі становлення професійної компетентності студентів-психологів виникають труднощі, тобто внутрішні конфлікти, але їх наявність, є невід'ємною частиною професійного становлення фахівця.

На першому етапі становлення професійної компетентності, вказує Н.В.Чепелева, виникає конфлікт неузгодженості, суть якого полягає у зіткненні теоретико-наукового знання та буденного психологічного знання; на другому етапі виникає найбільш гострий конфлікт десемантизації; на третьому етапі спостерігається смисловий конфлікт, який характеризується зіткненням сформованих смислів під час навчання та смислів, що містять реальні практичні ситуації. До того ж, як наголошує науковець, успішність психотерапевтичного процесу можлива за умови зіткнення або взаємодії особистісного смислу клієнта та професійного смислу психолога, що забезпечує вихід останнього у рефлексивну позицію, а отже, й дійсне глибоке розуміння проблем клієнта. Автор зазначає, що успішне розв'язання смислового конфлікту можливо за умови формування у студентів найвищого рівня професійної компетентності – комунікативної. Основний механізм, який забезпечує її становлення, є діалог. Більше того, в результаті розвитку комунікативної компетентності починає розвиватися професійно значуща якість психолога – діалогізм. Тому, формування комунікативної компетентності майбутніх психологів, слідом за Н.В.Чепелевою, нам вважається найважливішим.

Характеризуючи зміст професійної компетентності практичних психологів, Н.І.Пов'якель [5] визначає її як інтегральну характеристику професіоналізму, яка дозволяє визначити рівень підготовленості та здатності особистості успішно вирішувати професійні

завдання і виконувати професійні обов'язки. Професійна компетентність, наголошує автор, виступає мірилом професіоналізму й визначальний чинник, від якого залежить успішність реалізації як соціальних, так і суто життєдіяльнісних функцій фахівця. Високий же рівень професійної компетентності, як вказує Н.І.Пов'якель, характеризується готовністю та умінням психолога застосовувати теоретичні знання для вирішення суто практичних завдань, конкретизувати й "опрацювати" зміст власне психологічної підготовки, перетворюючи теоретичні знання в прикладні.

Серед психологічних досліджень, які орієнтовані на етап навчання у вищій школі, певною мірою співзвучними із проблематикою даного дипломного дослідження є дослідження В.А.Семиченко, присвячені формуванню психологічної компетентності особистості в процесі вивчення курсу психології та виявленню шляхів покращення його вивчення. Автор встановила, що процес формування психологічної компетентності включає декілька етапів взаємодії людини з психологічною інформацією.

Питання комунікативної компетентності є предметом багатьох наукових досліджень. Комунікативну компетентність П.П.Горностай вбачає в якості основної вимоги до особистості психолога. Цієї ж точки зору дотримується багато зарубіжних фахівців.

Необхідність розвитку комунікативної компетентності підкреслено й у роботах С.С.Макаренко. Проте, не можна цілком погодитися з точкою зору автора, що комунікативна компетентність виступає важливим чинником формування емоційної стабільності. Адже, комунікативна компетентність є комплексним поняттям й виступає сумарним показником професійної сутності особистості та її професійної діяльності. Комунікативна компетентність виступає показником особистісного зростання індивіда і водночас впливає на розвиток його особистісних якостей. Саме в цьому аспекті досліджує В.Л.Злівков цей феномен.

Як зазначає Н.В.Чепелева, комунікативна компетентність містить соціальні, когнітивні та комунікативні уміння (слухати іншого, розмовляти та умовляти, встановлювати соціальний контакт, переконувати іншого, навіювати тощо), які дозволяють створювати відповідний рапорт й контакт з клієнтом на засадах діалогізму і прийняття професійної ролі.

Комунікативна компетентність визначається як ситуативна адаптованість та вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки. Як ступень володіння певними нормами мовлення, поведінки, як результат навчання, як засвоєння етно- та соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, ступень володіння "технікою мовлення", комунікативна компетентність розглядається у дослідженнях Е.В.Арцишевської, Д.Е.Девідсона, М.К.Кабардова.

Мовленнєва компетентність практичного психолога має свої складові, які ми будемо розуміти як інте-

гральні характеристики. Кожна інтегральна характеристика представляє собою певне сполучення чи комбінацію якостей, які є суттєвими для успішного формування мовленнєвої компетентності майбутнього психолога.

У зв'язку із зазначеним виникає необхідність аналізу співвідношення компетентності та здібності. Компетентність виступає як характеристика поведінки, домінуюча форма активності особистості, сформованість відповідних навичок та вмінь, ступінь опанування певної діяльності. Здібності ж визначаються як потенційні можливості та задатки, від яких залежить швидкість, якість і рівень сформованості відповідної компетентності. У контексті здатності суб'єкта до навчання компетентність виступає результатом навчання, а здібності є передумовою, здатністю до успішного навчання.

Відповідно мовленнєва здібність трактується і як природна обдарованість людини у спілкуванні, і як мовленнєве відтворення. К.К.Платонов визначає мовленнєві здібності як такі, що забезпечують ефективність мовленнєвої діяльності особистості і психологічну сумісність у цій діяльності. Сучасна людина достатньо обдарована, щоб розвинути високий рівень мовленнєвого продукування, навіть якщо вона не є вродженим "генієм спілкування". До переліку мовленнєвих здібностей відносять мимовільну експресивність або так звану здібність спонтанного кодування.

У цьому контексті, варто наголосити, що, як і будь-яка людина, практичний психолог, має загальнокультурну компетентність, тобто компетентність у ситуаціях, яка виходить за межі професійної галузі. Особливу значимість загальнокультурна компетентність набуває у професійній підготовці психологів. Звідси випливає, що однією з вагомих передумов успішності вирішення психологами широкого кола професійних завдань у фаховій діяльності є саме загальнокультурна компетентність, на розвиток якої має бути спрямована базова гуманітарна освіта. Тим самим, у цілеспрямованому формуванні мовленнєвої компетентності майбутніх психологів ми будемо спиратися на наявний рівень загальнокультурної компетентності. До речі, мовленнєва компетентність визначається нами у зв'язку з тим, що саме через рівень її сформованості стає можливим дослідити ефективність навчання у вищому навчальному закладі. Таким чином, мовленнєву компетентність, відповідно, ми будемо визначати як результат навчання, досягнення, природно, розуміючи, що при однаковому рівні досягнень можуть бути задіяні різні комплекси здібностей, окрім того, високу продуктивність у мовленнєвій діяльності можуть демонструвати люди з різним типом здібностей.

Разом із тим, рівень професійної компетентності фахівця у професійній діяльності у великій мірі визначається його здатністю розвивати творчий потенціал та продуктивно займатися самовдосконаленням, насамперед, удосконаленням мовленнєвої компетент-

ності як складової професійної компетентності. Це дозволяє розглядати самовдосконалення у якості важливого напрямку підготовки та перепідготовки фахівців, ефективного чиннику набуття професійного статусу, обов'язкового елементу професійної діяльності. Однак, самовдосконалення пов'язане із базовим формуванням мовленнєвої компетентності психолога під час навчання у вищому закладі. Таке формування передбачає інтеріоризацію зовнішніх потреб професійної діяльності, свідомий розвиток та удосконалення на цій основі професійно-важливих мовленнєвих якостей, вмій, знань, психологічних особливостей мовленнєвої діяльності.

Висновки. Системність розгляду мовленнєвої компетентності психолога міститься в комплексному розгляді цього феномену та тих складових, що сприяють її розвитку. Мовленнєва компетентність як професійно значима властивість фахівця характеризується комплексом лінгвістичних, комунікативних та мовленнєвих знань, вмій і навичок, що забезпечують можливість сприймати, розуміти й створювати мовленнєві тексти, які містять виражену мовними засобами інформацію про суб'єкта мовленнєвої взаємодії та об'єкт психологічного впливу. В той же час, мовленнєва компетентність практичного психолога не є простою

сумою елементів, а є складно-структурованим цілим, яке втілює в собі інтегральні показники та синтезує в собі загальну культуру мовлення та її специфічні прояви у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога. – Луцьк: РВВ Вежа Волин. держ.ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 320 с.
2. Дзюба Л.А. Психологічні чинники впровадження сучасних освітніх технологій у вищому навчальному закладі. – К., 2003. – 20 с.
3. Тепляков М.М. Психосемантичний аналіз ефективності засобів комунікативного впливу. – К., 2002. – 237 с.
4. Терлецька Л.Г. Рольова гра як засіб формування професійно значущих якостей майбутнього психолога. – К., 1997. – 15 с.
5. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога: Монографія. – К., НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2003. – 295 с.
6. Потапова В.Д. Особистісно-професійні властивості психолога // Теоретичні і прикладні проблеми психології і педагогіки: Зб. наук. пр. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2002. – №4. – С. 154-158.
7. Чепелева Н.В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика // Актуальні проблеми психології: Наук. записки Інституту психології ім. Г.С.Костюка. – К., 2008. – Вип.19. – С. 271-278.

УДК 159.922.27:301.15

СЕНЧУК О.

м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ У КОНСТРУЮВАННІ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Життя людини значною мірою залежить від стосунків з іншими людьми у процесі соціальної взаємодії. Культура таких стосунків ґрунтуються на відповідальному ставленні до людини як до безумовної цінності. Міжособистісні стосунки як соціальний феномен є різновидом поведінки та спілкування, які у соціальній площині завдяки загальнолюдським принципам гідності, поваги, тактовності, шляхетності, відповідальності будують людські відносини, впливають на життя особистості, її розвиток, роль і місце у суспільному житті. Значний вплив на міжособистісні стосунки має рівень життєстійкості людини, який визначає стиль поведінки у складних життєвих ситуаціях. Наші дослідження вказують на важливість врахування прагнень особистості та особистісних характеристик для конструювання міжособистісних стосунків.

Життєстійкість розглядається як фундаментальна особистісна характеристика, що лежить в основі: здатності долати несприятливі обставини життя (С. Мадді); ідеї екзистенційної мужності (П. Тілліх); екстремальності особистості (Т.М. Краснянська, П. Лагадек, С. Ліхтенштейн, В.А. Пономаренко); здатності опанувати екстремальність (Т.М. Титаренко); адаптаційного

потенціалу (Д.О. Леонтєв), шляху ефективного життєвого балансування (Т.О. Ларіна).

В контексті вивчення соціальних проблем, які виникають в процесі життя і діяльності людини з її оточенням, окрім констатації факту наявності проблеми, шукаємо можливості її вирішення в ситуації, коли реальність конструюється самим суспільством (П. Бергер і Т. Лукман). Завдання соціальних наук не стільки в описі реального світу, скільки в конструюванні нових форм відносин та поведінки (К. Дж. Герген). Отже, сучасні дослідження все частіше зосереджують увагу не на вивченні сутності соціально-психологічних феноменів та явищ, а на способах конструювання та структурування соціальних відносин в просторі й часі (К. Дж. Герген, Е. Гіденс, А. Тешфел, П. Вацлавик).

Людина протягом життя формує свої життєві основи, які є наслідком пережитого досвіду, що впливає на взаємозв'язок з іншими людьми. С. Мадді визначає особистість як конкретну сукупність характеристик і прагнень, що обумовлюють ті загальні та індивідуальні особливості поведінкових проявів (думок, почуттів і дій), які володіють стійкістю в часі й можуть або ж не можуть бути пояснені тільки через аналіз

соціальних і біологічних факторів, що впливають на актуальну ситуацію функціонування людини. [3]

Інтерпретація дійсності метафоризується (переноситься) особистістю через призму свого життєвого досвіду і створює її життєвий світ, обумовлює поведінку в різних життєвих ситуаціях, конструює шаблони захисту та відповіді на певні життєві виклики. За словами Л.С. Виготського свідомість відображає себе в слові як сонце в малій краплині. Слово належить свідомості, як малий світ до великого, як жива клітина до організму, як атом до космосу. Воно і є малий світ свідомості. Осмислене слово є мікрокосмос людської свідомості [2, 336].

Життєвий світ кожної людини індивідуальний і незбагнений. Розкрити якісь засадничі детермінанти можна в поясненні й узагальненні своїх ціннісних орієнтирів, застережень, прагнень. З позиції екзистенціальної феноменології суб'єктивний досвід трактується, як різні способи буття у світі, які можна описати в метафоричних термінах. "Метафороподібні структури" як частина особистості деякою мірою подібні до архетипів, адже вони також неусвідомлювані й забезпечують стійку форму змісту свідомості, однак на відміну від архетипів вони все ж не колективні, а індивідуальні, формуються в ході індивідуального розвитку та піддаються спрямованим змінам" [8, с. 21].

Взаємодію людей вважають конструктивною тоді, коли вона базується на прийнятних для обох сторін способах задоволення потреб, коли така взаємодія є не тільки взаємовигідною, а ще й взаєморозвивальною. Самоствердження особистості в соціальному просторі відповідно до мотиваційно-динамічного підходу, має етичний характер, але лише за умов, коли воно здійснюється за рахунок власного психоенергетичного потенціалу людини. Натомість залучення чужих потенціалів як ресурсів самоствердження без усвідомленої згоди їхніх власників слід визнати неетичним. Звідси випливає, що етика людської взаємодії має чітку мотиваційно-динамічну основу. [3, 19].

Аналіз різних рівнів інтерпретації повсякденного життя (К.О.Черемних) показує, що конструювання життєвих подій і ситуацій у вигляді елементарних лексичних одиниць (понять) та відношень (виразів) є виявом розгортання більш загальних принципів структурування – "верхніх поверхів" особистісного світосприймання і світопояснення. Так звані макро-

структурні або світоструктурні компоненти текстуальної організації життя розгортаються у процесі концептуалізації людиною власного досвіду і мають характер сценаріїв, задають стереотипні моделі розвитку ситуацій, визначають контексти. [4, 133]

На нашу думку розуміння феномену власної життєстійкості, її слабких і сильних аспектів, а також врахування таких особливостей іншої людини сприятиме міжособистісній взаємодії та вирішенню щоденних життєвих завдань. Готовність до постійного процесу самопізнання та особистісного зростання, свідоме конструювання міжособистісних стосунків на основі потреби якнайкраще пізнати ціннісні прагнення іншої особи та переосмислити свої власні чи донести їх до розуміння того з ким відбувається взаємодія, бажання побудувати якнайкращу модель співпраці сприяє продуктивності соціальної взаємодії, особистісному розвитку та задоволенню особистісних та суспільних потреб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмолов А. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа / Александр Асмолов – М.: Смысл, 2001. 416 с. –
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Л.С.Выготский. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
3. Ліщинська О. А. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі: методичні рекомендації / О. А. Ліщинська; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – К.: Міленіум, 2010. – 68 с.
4. Мадди С. Теория личности: сравнительный анализ [Электронный ресурс] / Сальваторе Мадди. – Режим доступа: <http://parate.narod.ru/index.htm>
5. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій: навч. посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т.М. Титаренко. – К.: Міленіум, 2011. – 272 с.
6. Психология личности. Хрестоматия: в 2 т. / [ред. Райгородский Д.Я]. – Самара: Издательский дом БАХРАХ, 2004. – 512, [1] с.
7. Психология личности: словарь-довідник / за ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. – К. Рута, 2001. – 320 с.
8. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності / Т.М.Титаренко. –К.: Либідь, 2003. – 376 с.
9. Рубин Д. Социальный конфликт: эскалация, тупик, разрешение /Джеффри Рубин, Дин Пруйт, Сунг Хе Ким. – СПб, 2002. – 352 с.

УДК 159.922.73

СНІЦАР-ТИТАРЕНКО К.

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М. к.психол.н.

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Творче самовираження – це здатність дитини будувати образ світу (у слові, русі, музиці тощо) та

саму себе у цьому житті. Що стосується дошкільнят, творчість – це вміння дитини передавати свої

власні думки, почуття, стан, настрої, фантазії через художнє слово, музичну виразність, виразні рухи, мімічні та пантомімічні етюди, ігри-драматизації тощо. Дитина дістає задоволення не тільки від результату творення, а й від самого процесу, вміє застосовувати набутий досвід в іграх, святах, повсякденному житті, виявляє ініціативу, естетичне ставлення, власну пошукову зацікавленість під час образотворення, прагне привернути увагу до результатів своєї власної творчості.

Провідною діяльністю в дошкільному віці є ігрова діяльність, вона має стати для психологів та батьків найбільш дієвим засобом формування особистісних якостей, творчих здібностей дошкільників. Тому на сьогодні перед дошкільними спеціалістами стоїть завдання подальшого вивчення гри як форми організації життя й діяльності дітей, дослідження ігрової діяльності як засобу сприйняття світу.

Соціальна природа гри знаходить своє відображення у конкретно-історичному характері творчих ігор. Численні дослідження даної проблеми свідчать про те, що головний зміст творчих ігор дітей полягає у відтворенні суспільних людських стосунків. В іграх виявляються конкретні приклади часу, способу і явищ життя дорослих людей, які спостерігають діти.

Звертаючись до гри як засобу психологічного впливу, важливо зберегти притаманну їй самостійність, невимушеність, творчий характер.

До творчих ігор належать сюжетно-рольові, режисерські, будівельно-конструктивні та театралізовані ігри.

Театралізовані ігри є різновидністю творчих ігор і мають багато спільного зі сюжетно-рольовими іграми: будову й ознаки (зміст, творчий задум, роль, сюжет, правила, рольові та організаційні дії, взаємини). Джерелом змістовності цих компонентів є навколишній світ. Враження від навколишньої дійсності – опора для творчості психолога і дітей. Кожна форма, зміст можуть бути розіграні в кількох варіантах. Істотна відмінність театралізованих ігор – заздалегідь відомий сценарій в основі якого лежить зміст казки, вірша, оповідання тощо.

Театралізована гра – шлях до пізнання дитиною самої себе, власних можливостей, вмінь та обмежень, гра допомагає психологам та батькам краще пізнати світ дитини.

Усі види театралізованих ігор розвивають мислення (діти поступово засвоюють послідовність епізодів казки, назви персонажів, основні звуконаслідування), увагу, пам'ять (діти засвоюють і запам'ятовують певні прийоми водіння ляльок).

Слід звернути особливу увагу на те, що театралізовані ігри навчають дітей мистецтву: літературному, драматичному, театральному.

Із різноманітних засобів виразності програма дитячого садка для дошкільнят рекомендує вдосконалювати художньо-образні виконавські вміння, розвивати

творчу самостійність при передачі образу, використанні виразних мовленнєвих і пантомімічних дій.

Для розвитку творчих здібностей, виховання любові до театрального мистецтва рекомендується планувати проведення театралізованих ігор впродовж року, враховуючи при цьому принципи індивідуалізації і диференціації. Таким чином будуть комплексно вирішені всі завдання щодо розвитку творчих вмінь та пізнавальних психічних процесів.

Показниками наявності інтересу до театралізованих ігор у дітей є: зацікавленість грою, розвитком сюжету, виконанням ролей упродовж довгого часу; проявлення бажання вибрати будь-яку роль; можливість назвати свою улюблену роль; відсутність бажання закінчувати гру; прагнення поділитися з однокласниками та дорослими своїми враженнями після закінчення гри.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури нами виділено основні принципи застосування пальчикового театру у формуванні творчих здібностей дошкільнят, які полягають у:

- формуванні в дошкільників умінь "входити в образ" та "утримувати" його впродовж усієї театралізованої діяльності;
- усвідомленні мовленнєвих та виконавських дій;
- передаванні характерних особливостей різних художніх образів;
- перенесенні здобутих уявлень в самостійну ігрову діяльність;
- прищепленні дітям інтересу до театру як до виду мистецтва.

У ході проведення експериментальної частини дослідження було виявлено рівень творчих здібностей дітей дошкільного віку. Вони визначалися за 3 рівнями розвитку театралізованих умінь: достатньо виразні, недостатньо виразні, невиразні. У експериментальній групі високий рівень розвитку мали 36 % дошкільнят, середній – 33 %, низький – 31 %. У контрольній групі високий рівень розвитку мали 44 % дошкільнят, середній – 39%, низький – 17 %. Розподіл за рівнями у групах приблизно однаковий.

Нами була розроблена авторська програма розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами пальчикового театру, яка складається з серії наступних базових блоків: "Пофантазуємо?", "Думай, Вчися, Розвивайся", "Твори, вигадуй, пробуй!", "Хто швидше? Хто цікавіше?", Конструювання паперових пальчикових ляльок, "Казкарік", "Пальчиковий театр".

Результати експериментально випробуваної системи роботи з формування театралізованих умінь засобами гри у дошкільнят показали, що успішний розвиток творчих здібностей за допомогою театралізованих ігор можливий за створення певних умов: самостійного вирішення дитиною творчих завдань, що потребують максимальної зосередженості; надання дитині свободи вибору діяльності; розумної,

доброчинної допомоги, а не підказки дорослих; комфортної психологічної атмосфери; заохочення дорослими прагнення дитини до творчості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добріна Л. Вектори творчості // Дошкільне виховання. – К., 2005. – №2.

2. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. – К., 2003.

3. Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні: наук.- метод. посіб. // Наук. ред. О.Л. Кононко // Дошкільне виховання. – К., 2003.

4. Тельчарова О.П. Вплив режисерських ігор на розвиток активності дошкільника // Збірник наукових праць. Педагогічні науки.- Бердянський державний педагогічний університет., 2005.

УДК316.4:17

СТРЕЛЬНИКОВА Н.М.

м. Ніжин

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Професійна діяльність у сучасному суспільстві вимагає постійного напруження всіх духовних і фізичних сил, великої наполегливості, стійкості, терпіння і самовідданості.

Вчені-філософи спілкування розглядають як спосіб реалізації суспільних відносин, як особливий вид діяльності, в якому зафіксовані суб'єкт-суб'єктні відносини /Л.П.Буєва, М.С.Каган/; як процес формування особистості /В.М.Соковкін/. Так, В.М.Соковкін процес спілкування розглядає як комунікацію, як діяльність, як відношення, як взаєморозуміння і взаємовплив.

Більшість вчених-психологів також дотримуються погляду щодо розуміння спілкування, як одного з видів діяльності /Б.Г.Ананьєв, О.О.Бодальов, О.М.Леонт'єв, Є.Мелібруда/. Зокрема Б.Г.Ананьєв вважає спілкування одним із важливих видів діяльності, поряд з працею і пізнанням. А О.М.Леонт'єв спілкування і працю визначає як два основних види діяльності. При цьому спілкування ними розглядається як соціальний процес, який виникає в силу суспільних потреб, суспільної необхідності.

Польський психолог Є.Мелібруда спілкування з іншими людьми пояснює також через діяльність, яка складається із ланцюжка неперервних "дій", таких як говоріння, слухання, сприймання, участь в розмові, роздуми тощо.

В середині 70-х років О.О.Леонт'єв висловив думку про те, що "психологи єдині в розумінні спілкування як одного з видів діяльності", хоч це й не означає, що спілкування виступає "як самостійна діяльність".

Л.М.Архангельський пояснює сутність процесу спілкування як "обмін думками, почуттями, емоціями, переживаннями в процесі, або поза діяльністю". В процесі спілкування люди не лише обмінюються думками, почуттями, але і планують певну діяльність. Тобто спілкування постає як взаємодія, що передбачає взаєморозуміння і можливість взаємовпливу людей один на одного. Таких висновків дійшли в дослідженні сутності спілкування Г.М.Андреєва і М.І.Лісіна.

На думку психолога Б.Ф.Ломова, структура і динаміка спілкування, як специфічна і багатофункціо-

нальна система міжособистісних стосунків не може бути зрозумілою лише в термінах діяльності. Його позиція полягає в тому, що спілкування реалізується у процесі відносин "суб'єкт-суб'єкт(и)". Таким чином спілкування і діяльність людей взаємопов'язані.

Як процес взаємодії конкретних осіб, що певним чином відображають один одного і взаємодіють один з одним розглядає спілкування В.М.Мясищев.

Серед вчених є такі, що характеризують спілкування як складне явище, тобто як складний і багатограний процес, який може виступати одночасно і як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як відношення людей один до одного, і як процес їх співпереживання, і взаєморозуміння /Є.М.Данілін, Б.Д.Паригін/. Вони прийшли до висновку, що спілкуючись, люди обмінюються знаннями і тим самим збагачують свій загальнокультурний рівень. В процесі спілкування важливі як самі знання, що передаються і особливо те позитивне ставлення до них, яке в цей час формується. В силу своєї соціальної природи, люди під час спілкування здатні співпереживати, емоційно взаємовпливати. Емоції одного послаблюються або підсилюються під впливом думок і переживань іншого. В результаті емоційного впливу і створюється певний настрій спілкуючих – оптимізму, ентузіазму, невпевненості, страху, тощо. На наше переконання спілкування є неодмінною умовою інтелектуальної і соціальної діяльності людини її всебічного духовного і фізичного розвитку, найважливішим джерелом пізнання світу, збагачення знань, думок, почуттів, духовності людини та її особистісного самовираження.

Вчені-дослідники Г.М.Андреєва, Б.Д.Паригін виділяють кілька функцій процесу спілкування: інформаційну, інтерактивну, перцептивну. Цю класифікацію В.М.Панф'єров доповнює креативною функцією, яка проявляється в творенні змінної поведінки в процесі спілкування. Інформаційна функція спілкування обумовлюється тим, що сам процес спілкування можливий і доцільний при необхідності передачі чи отримання інформації. В процесі спілкування люди пізнають один одного, самих себе, вони порівнюють,

роблять вибір, формують власні погляди на ту чи іншу проблему, роблять висновки. В цьому проявляється перцептивна функція спілкування.

Функцію спілкування В.Л.Леві визначає в назві своєї книги “Искусство быть другим”, тобто розуміти іншого таким, який він є, уміти поставити себе на місце іншого. Особливо підкреслюється єдність переживання і розуміння інших, що реалізується при перевтіленні в стан партнерів у спілкуванні. “Щоб зрозуміти іншого, слід проникнутись його цінностями, його значимістю, тобто вжитись в його світ”. А для цього необхідно подолати свій “аутизм”, тобто “вижитись” із свого світобачення.

О.В.Киричук крім цих функцій, виділяє і мотиваційну. Прояв цієї функції він пояснює тим, що людина як соціальна істота живе серед собі подібних, пов’язана з ними багатьма відносинами, завдяки чому відбувається взаємовплив установок, мотивів поведінки. Люди орієнтуються в своїх діях, створюються певні традиції, норми спілкування, закони і принципи – в цьому проявляє себе регулятивна функція.

Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури, показує що в трактуванні поняття “спілкування” існує деяка розбіжність думок, але всі дослідники вважають, що спілкування є основною умовою існування й розвитку людини.

Це особливий вид діяльності людей, в центрі якого є особистість у всій різноманітності, унікальності й неповторності. Таким чином в основі спілкування покладені функції:

- комунікативна – встановлення контакту між людьми;
- інформаційна – передача і засвоєння певної інформації;
- перцептивна – люди пізнають один одного, порівнюють, роблять відповідні висновки;
- інтерактивна – організація взаємозв’язку, налагодження зворотнього зв’язку в спілкуванні;
- креативна – творення змінної поведінки в процесі спілкування;
- мотиваційна – в процесі спілкування відбувається взаємовплив, формуються певні установки, мотиви діяльності;
- регулятивна – орієнтація у власних діях, вироблення певних законів, принципів, норм поведінки;
- сугестивна – емоційно-вольовий вплив на присутніх.

У діяльності менеджера спілкування постає як категорія функціональна і професійно значима. Сучасна наука переконливо доводить, що спілкування як суттєвий вид життєдіяльності кожної людини є свого

роду мистецтвом, де існують свої правила, свої секрети, які потрібно знати кожній людині для досягнення поставленої мети.

У праці, присвяченій проблемі спілкування, О.О.Леонт’єв виділяє такі вміння, необхідні для забезпечення його ефективності:

- уміння управляти своєю поведінкою;
- уміння “читати за виразом обличчя”;
- уміння розуміти співбесідників;
- уміння “подавати себе”;
- уміння оптимально будувати своє мовлення;
- уміння пізнавати інших і себе в процесі спілкування, аналізувати власну поведінку, бачити, розуміти, усвідомлювати, систематизувати.

Вченими виділяється кілька рівнів процесу спілкування:

- функціонально-діловий – адміністративний. Він поширений, як правило, на початку спілкування, коли кожна сторона (менеджер – підлеглий) змушені зображати відведену їй соціальну роль та виконувати відповідні обов’язки;
- впливовий рівень – пряме продовження першого, за якого встановлюються стосунки більш високого порядку. Менеджер “завойовує” відповідне ставлення підлеглих до себе;
- емоційний рівень – коли менеджер у спілкуванні використовує не лише інтелектуальні, а й емоційні засоби впливу на співрозмовників. Безумовно всі ці засоби мусять сприяти встановленню позитивної психологічної атмосфери в аудиторії слухачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 338 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение – М.: Педагогика, 1983. – 271 с.
3. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение – М., 1978. – 216 с.
4. Грехнев В.С. Культура педагогического общения – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.
5. Дейл Карнеги. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично. Как перестать беспокоиться и начать жить – Алма-Ата: “Ана тілі”, 1991. – 493 с.
6. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. – М.: Просвещение, 1987. – 206 с.
7. Ильева И.А. Культура общения – Воронеж, 1989. – 146 с.
8. Каган М.С. Мир общения: Проблемы межсубъектных отношений – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
9. Леонт’єв А.А. Психология общения. – Тарту: ТГУ, 1974. – 218 с.
10. Мелибруда Е. Я – ты – мы: Психологические возможности улучшения общения. – М.: Прогресс, 1986. – 256 с.

УДК 159.942.31:37

СТУКАЛОВ В.Є.

Наук. керівник – ГРИДКОВЕЦЬ Л.М. к.психол.н.

м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність вивчення синдрому емоційного вигорання у вітчизняній психології зумовлюється підвищеною стресогенністю соціально-економічних умов життєдіяльності, у яких знаходяться працівники соціальної сфери. Даною проблемою займалися такі вчені як Л.М.Карамушка, Н.О.Левицька, Г.В.Ложкін, Г.І.Каплан, Г.Е.Робертс, М.П.Лейтер, С.Д.Максименко, Л.Малець, Е.Махер, В.Є.Орел, М.Л.Смольсон, Х.Дж.Фрейденбергер, В.В.Бойко, С.Джексон, К.Маслач, Т.І.Ронгинська та інші.

Результати досліджень показують, що професія педагога пов'язана з великими витратами емоційної, фізичної, інтелектуальної і психічної енергії, і оволодіння способами саморегуляції необхідно йому для керування своїми станами, вирішення проблемних і конфліктних ситуацій, знаходження нових смислів у період емоційного вигорання.

Встановлено, що синдром "професійного вигорання" має місце у більшості вчителів вітчизняних закладів середньої освіти, а також має свою специфіку вияву в цій професійній діяльності. Констатовано, що розвиток "професійного вигорання" у вчителів відбувається через другий компонент синдрому – "резистенцію" тобто, найбільш поширеними симптомами прояву синдрому у вчителів є: неадекватне вибіркове емоційне реагування, редукція професійних обов'язків, розширення сфери економії емоцій тощо.

Виділяють три ключових ознаки синдрому емоційного вигорання:

- граничне виснаження,
- відгороженість від учнів і від роботи,
- відчуття неефективності й недостатності своїх досягнень.

Розвитку синдрому емоційного вигорання передує період підвищеної активності, коли людина повністю поглинена роботою, відмовляється від потреб, з нею не пов'язаних, забуває про власні потреби, а потім настає перша ознака – виснаження. Воно визначається як почуття перенапруги й вичерпання емоційних і фізичних ресурсів, почуття втоми, що не проходить після нічного сну. Після відпочинку ці явища зменшуються, однак відновлюються після повернення в робочу ситуацію.

Втрачається інтерес до роботи і навчання дітей, які сприймаються на рівні неживого предмета, сама присутність яких часом неприємна. Відчувається падіння самооцінки в рамках вигорання. Вчитель не бачить

перспектив у своїй професійній діяльності, знижується задоволення роботою, втрачається віра у свої професійні можливості.

Емоційне вигорання – це професійна деформація особистості, що виникає під впливом ряду чинників – зовнішніх і внутрішніх.

На підставі проведеного нами дослідження можна стверджувати, що сучасним вчителям необхідно опанувати способи особистісної саморегуляції у стресових педагогічних ситуаціях.

За результатами нашого дослідження, у педагогів загалом не виявлено статистично значущої різниці між статтю та компонентами синдрому "професійного вигорання".

Водночас дослідження дало змогу виявити деякі тенденції у розвитку синдрому у жінок та чоловіків. Так, у жінок перший компонент – "напруження" – сягає високого рівня у 2,4% опитаних, у чоловіків – у 17,5% опитаних. Аналіз показників другого компонента – "резистенції" – свідчить, що його розвиток властивий 38,2% жінок та 33,3% чоловіків. Третій компонент – "виснаження" – у жінок сформований у 12,4%, у чоловіків – у 7,0% опитаних.

Отже, можна зробити висновок, що при розвитку "професійного вигорання" чоловіки більш схильні реагувати через компонент синдрому – "напруження", в той час як жінки більш схильні реагувати через компонент синдрому – "резистенцію", а також через "виснаження".

Поглиблений аналіз особливостей прояву симптомів кожного із компонентів дає можливість детальніше розкрити взаємозв'язок синдрому "професійного вигорання" та статі.

Було виявлено статистично значущі відмінності між статтю та трьома симптомами "професійного вигорання": "загнаність у кут", "емоційне відчуження", "психосоматичні та психовегетативні порушення".

Аналізуючи отримані дані, ми можемо стверджувати, що **чоловіки** у стресовій ситуації більш схильні відчувати себе "загнаними у кут" (чоловіки – 12,3%, жінки – 9,1%), а також більше, ніж жінки, схильні до емоційного відчуження (чоловіки – 17,5%, жінки – 9,7%). Водночас **жінки** більше, ніж чоловіки, схильні до психосоматичних та психовегетативних порушень (жінки – 32,1%, чоловіки – 5,3%).

Отримані нами дані узгоджуються з висновками вітчизняних і зарубіжних досліджень. Так, зазначається

ся, що взаємозв'язок між статтю та синдромом "професійного вигорання" не є однозначним.

В результаті дослідження ми виявили перелік симптомів, які вказують на емоційне вигорання вчителів, до них належать:

1. *Фізичні*: втома (часто одна із перших ознак), головний біль, безсоння, біль у м'язах, серцебиття, біль у грудях, червні судоми, нудота, тремтіння, холодні долоні, спітніння, відчуття холоду, ворожого ставлення до роботи, загального невизначеного почуття занепокоєння, зниження успішності результатів роботи.);

2. *Поведінкові*: збільшений апетит, паління, спрага, підвищений голос, безпідставні обвинувачення, кидання предметів, суєта, комунікабельна й емоційна людина перетворюється на мовчазну та відчужену.

Вчитель, який вигорає, може намагатися впоратися із ситуацією, уникаючи учнів і колег, фізично і думкою дистанціюючись від них. Уникнення і дистанціювання можуть виявлятися багатьма способами. Наприклад, вчитель може бути часто відсутнім на роботі.

3. *Мисленнєві*: ригідність мислення, нерішучість, безпорадність, – зменшення концентрації уваги, погіршення пам'яті, втрата почуття гумору, у такий спосіб вчитель "закривається" від змін, оскільки

останні вимагають енергії і ризику, будучи істотною загрозою для виснаженої особистості.

4. *Емоційні*: занепокоєння, нервозність, депресія, гнів, хвилювання, радість, дратівливість, нетерпіння, збудженість.

Результати емпіричного дослідження підтвердили, що існує індивідуальна специфіка переживання емоційного вигорання, яка детермінована якісно-кількісним поєднанням його компонентів.

Щоб уникнути синдрому емоційного вигорання, нами були розроблені практичні рекомендації для вчителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Водопьянова Н.Е. Синдром психического выгорания в коммуникативных профессиях Под ред. Г. С. Никифорова. – СПб.: Издательство СПб ГУ, 2000. – с. 443–463.
2. Грицук О.В. Проблема емоційного вигорання у вчителів // Вісник ХНПУ ім. Г.С.Сковороди. Психологія – Харків ХНПУ. 2004 – Вип. 13. Частина 1 – 151 с.
3. Карамушка Л.М. Психотехнологія попередження та подолання синдрому "професійного вигорання" в освітніх організаціях // Актуальні проблеми психології. Том 1.: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К.: Міле-ніум, 2003. – Вип.. 11. – 172 с.

УДК 658.3: 331.108.52

СУРЖАНСЬКА К.

Наук. керівник – АКИМОВА О.І., д. ф.

м. Луганськ

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО ІМІДЖУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Щоб знайти істину,
кожен повинен хоч раз у житті
звільнитися від засвоєння ним уявлень
і цілком по-новому
побудувати систему своїх поглядів.*

Декарт

Зовнішнє імідж є першою сходинкою до харизми. По одягу зустрічають – це реальність. Як би багато не було оговорено про перевагу внутрішнього над зовнішнім, але внести зміни у звичку людей все ж складно.

Люди, за переважною більшістю, складають враження при першому знайомстві, аналізуючи зовнішній вигляд. І, якщо це враження було несприятливим, то змінити його на краще коштує величезних зусиль.

Коли ми говоримо, що треба працювати над своєю зовнішністю, це не означає, що треба гнатися за модою. Якщо звернути увагу на людей, яких супроводжує в житті успіх, в першу чергу слід відмітити їх привабливість та харизматичність. Далеко не завжди їх одяг збігається з моделями, які можна бачити на сторінках свіжих журналів і, якщо запитати їх, чим вони керуються при виборі одягу, у відповідь швидше за все

пролунає – інтуїцією. І це переконливо, через те, що при формуванні власної зовнішності потрібно йти тільки від власної уяви.

Люди, так чи інакше, поділяються на соціальні групи і підгрупи і в кожній з цих груп існують свої іміджеві шаблони. Дійсно, одяг є важливим і цінним не сам по собі, а лише в контексті ситуації, зокрема, в сенсі тієї функції, яку вона виконує.

Наступним аспектом, здатним характеризувати харизматичну особистість є здібність до володіння навичками невербального спілкування. До цих засобів традиційно зараховують: жести, міміку, візуальний контакт, а також засоби, які можна об'єднати поняттям паралінгвістика (інтонація, виразність мовлення, мовленнєві вклучення, сміх, плач тощо).

Так звана конгруентність нашої свідомості і наших відчуттів призводить до граціозності та привабливості

в очах оточуючих. Але ніхто не намагає схему рухів, бо у тіла кожної людини є свої особливості.

І все ж є один момент, який необхідний для будь-кого, хто працює над своїм тілом. Мова йде про природність рухів та стан розслабленості організму. У науковій літературі зазначаються випадки, коли затискачі на підсвідомому рівні посилюють навколишні сигнали про невпевненість, втому або нездатність впоратися з будь-якими негараздами.

Очевидна користь від користування жестикуляцією. Жести несуть на собі не просто додаткове до слів смислове навантаження, але і складають самостійну, паралельну нитку спілкування.

Інформаційний обмін відбувається крім мови і свідомості людини винятково на рівні "око-око". Очі віддзеркалюють характер, цілеспрямованість, любов, властивості і настрої, які характеризують особистість у житті. Найменші зміни нашого настрою, м'язового тону або комфорту відображаються через очі у підсвідомості інших співрозмовників.

Обличчя є центром людської привабливості. Підконтрольна і спрямована зміна мимічних виразів служить запорукою впливу на співрозмовника. Володіння мимікою – це ще один важливий навик для харизматичної людини, яка є невід'ємною частиною нашого цілісного образу.

Не менш важливим аспектом, впливовим на привабливість, є голос і інтонація. Харизматичний лідер повинен вміло користуватися різними голосовими режимами. На думку вчених, дуже важливо навчитися користуватися багатством голосових можливостей,

які дарує людині природа, бо голос є органічною частиною образу та бере участь в його створенні не з меншою значимістю, ніж одяг або зачіска.

Висновок і перспективи подальших розробок по даному напрямі. Таким чином, нами було вжито спробу здійснити аналіз структурних компонентів іміджу особистості в умовах сучасності. Такими компонентами, на наш погляд, є зовнішній вигляд, вміння користуватися різноманітними вербальними та невербальними засобами спілкування, візуальний контакт, а також стиль поведінки, стиль власної презентації, поведінкові орієнтири. Саме взаємодія зазначених нами важливих компонентів впливатиме на формування власного іміджу, який є запорукою харизматичності особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апель К.О. Ситуація людини як етична проблема//Єрмоленко А.М. Комунікативна, практична філософія. К., 1999. с 231-254.
2. Апель К.О. Трансформації філософії.-М.: Наука, 2001.-346 с.
3. Браун Л.Имидж – путь к успеху. СП б,2001.
4. Пашко Л. Організаційна культура як передумова ефективності управління людськими ресурсами// Вісник НАДУ.-2003.-№3. –С. 165-170.
5. Почепцов Г.Г. Профессия имиджмейкер /2-е издание, исправленное и дополненное.-Киев: Алетейя,2001.
6. Саймон Г.А. Административна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції: – К: АртЕк, 2001.-392с.
7. Шеламова Г.М. Деловая культура и психология общения: /Учебное пособие для среднего профессионального образования. 3-е издание

УДК 159.922.8

ШЕЛЕСТОВА О.

м.Київ

ДЕПРИВАЦІЙНА ТРАВМА І РОЗЛАДИ АДАПТАЦІЇ У ПРИЗОВНИКІВ

Розглядаючи питання про внутрішні і зовнішні умови виникнення дезадаптації у військовослужбовців-призовників необхідно розглянути основні наукові підходи до проблеми дезадаптації, серед яких виділяють: тимчасову дезадаптацію та стійку дезадаптованість. Тимчасова ситуативна дезадаптованість усувається за допомогою адекватних захисних і незахисних процесів особистості. Стійка ситуативна дезадаптованість вибірково виникає як стан особистості на особливості її поведінки в певних соціальних групах і ситуаціях, при відсутності природного потенціалу щодо її подолання.

Загальна адаптованість ніколи не буває повною. Вона може швидше розглядатися як потенційна здатність адаптуватися в широкому спектрі типових соціальних ситуацій, які частіше за все виникають у даному суспільному середовищі в даний історичний час.

Можна виділити наступні *рівні адаптації*:

- психічна переорієнтація
- на рівні цілеспрямованого конформізму;
- етап взаємної терпимості;
- акомодация: індивід визнає основні цінності нового соціального середовища, а середовище, в свою чергу, визнає деякі з цінностей нового члена;
- повна пристосованість (асиміляція) – індивід повністю відмовляється від колишніх цінностей і приймає систему нового середовища.

Парадоксально, але чим вище рівень адаптованості особистості до даного соціального середовища, тим вищий рівень його автономності щодо цього середовища. У випадку з військовослужбовцями-призовниками не можна взагалі говорити про автономність від військового колективу, тому що саме військова діяльність передбачає виконання бойового

завдання разом з іншими військовослужбовцями, згуртованість в цілому залежить від розуміння військовослужбовцями один одного, де успішне виконання бойового завдання залежить від високого морально-психологічного клімату в колективі.

Вивчення патогенних ситуаційних чинників і преморбідних особливостей особистості, що сприяють порушенням адаптації, показало, що безпосередніми причинами адаптивних розладів у призовників є, в основному, не надзвичайні дистресові обставини, а повсякденні труднощі звичайної військової служби. У кожного хто звернувся зазначалося ціле “сузір’я” причинних факторів, їх “констеляція” (Авербух Є.С., 1962). При цьому за суб’єктивною оцінкою самих призовників етіологія їх розладів має певну ієрархію особистісно значущих переживань.

На 1-му місці, за частотою, стоїть переживання розлуки з рідними і близькими, відриву від рідного дому та в поєднанні з тугою, спогадами і образою на “долю”.

На 2-му місці серед причинних факторів розладів адаптації у призовників, за їх власною оцінкою, були звичайні труднощі військової служби.

3-є місце в етіологічній структурі займали переживання з приводу зміни почуття власного статусу.

Що стосується четвертого фактора – так званих нестатутних відносин (з психологічним пригніченням, вимогами виконувати за когось якусь роботу і т.п.), – то дана причина є однією з найбільш значущих. Отже, етіологічна структура досліджених нами ситуаційних патогенних обставин була вельми складною і поліморфною, а ведучими в ній були психотравмуючі переживання розлуки особистості з рідним домом і непереносимість звичайних труднощів військової служби.

Психо-біографічний аналіз формування та розвитку особистості призовників, які звернулись по допомогу, виявив загальну для них особливість, а саме: підвищену особистісну вразливість, низьку стресостійкість, низький бар’єр переносимості труднощів, які чітко виявлялися задовго до призову в армію.

У сукупності дані індивідуально-особистісні особливості являють свого роду усереднений *психологічний портрет призовника*, що має підвищену готовність до деприваційної травми у період перших

місяців служби в армії. Основні властивості і риси такого портрета – це:

- Недоотримання батьківської любові і турботи, дружби і підтримки від батьків, а нерідко – сором за їх поведінку і спосіб життя;
- Наявність психологічного комплексу неповноцінності, ущербності, неуспішності – нерідко зі задрісто до стверджених і ефективно функціонуючих однолітків, негативізмом до них і деякою боязню їх;
- Знижена толерантність до фрустрації, тобто надмірно глибокі переживання при незадоволенні своїх інтересів і потреб, незагартованого у відношеннях життєвих труднощів, нервозність і пригніченість при невдачах, складнощі, проблеми;
- Сором’язливість, боязкість і нерішучість у нових ситуаціях і з незнайомими людьми;
- Почуття несамодостатності і невпевненості в собі;
- Недостатньо розвинена здатність до психологічної мобілізації, до вольових і фізичних зусиль, тривалого трудового навантаження;
- Підвищена потреба в захисті, підтримці і заступництві з боку “сильних і успішних”, пасивна їм підпорядкованість аж до повної залежності від них.

Виявлено, що прояву клінічних форм деприваційної травми передують ініціальний період поступового наростання психічних порушень, в якому наявні чіткі ознаки (сигнали) які розвиваються у *5 сферах*: емоційній, когнітивній, особистісній, соматичній, поведінковій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Расстройства приспособительных реакций у военнослужащих срочной службы, причинные зависимости, клинические проявления, психологические механизмы, профилактика. [Методические рекомендации / Егоров Р.С., Рычков В.В., Лубяный В.А.]. – Оренбург, 2007. – 17 с.
2. Соматоформные проявления в расстройствах адаптации у военнослужащих срочной службы: сб. трудов Межрегиональн. научно-практич. конф. “Психосоматические и соматоформные расстройства в современной клинической практике” / Егоров Р.С., Дереча В.А. – Иркутск 2005. – С. 41
3. Озерський І. В. Оптимізація психологічної адаптації прокурорських працівників-початківців до професійної діяльності / І. В. Озерський // Право і суспільство: наук. журнал. – 2010. – № 3. – С. 105–110.

УДК: 373.2.035.6

ШКРЕБТІЄНКО Л.П., ст. викладач
м. Київ

РОЛЬ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ВИХОВАНІЙ ПРОЦЕСІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У контексті особистісно-орієнтованої моделі сучасної освіти концептуально важливим є положення про здійснення психолого-педагогічного впливу через внутрішній світ дитини. Першими сходами до її внутрішнього світу є позитивні емоційні пережи-

вання, які за умови цілеспрямованого виховного процесу, перетворюються у почуття, вищий продукт культурно емоційного розвитку особистості. Почуття є стійким емоційним ставленням до певних явищ дійсності.

Роль і значення емоцій у дитячій психіці відмічав французький психолог А.Валлон: "сама емоція... створюють перші зв'язки дитини з її соціальним середовищем і стають основою для формування наміру та розумової здатності... Сенс ситуації переживається до всілякого аналізу завдяки викликаних нею діями та установками. Ця практична інтуїція у психічному розвитку задовго передре здатності розрізнення та порівняння. Вона є першою формою розуміння" [1, с.120-123].

Ж.Піаже досліджуючи емоційно-почуттєвий розвиток дітей відмічав, що когнітивна та емоційна регуляція дій одночасно розвивається у дитини, підкреслював важливу роль почуттєвої сфери: "...сама почуття дають діям необхідну енергію, в той час як знання накладають на поведінку певну структуру" [5, с.63].

Переживання у дошкільників досить часто виступають єдиним фактором, що спонукає або гальмує активність. На думку В.Г.Асеева одна із функцій емоцій полягає в тому, що вони визначають значущість об'єкта, суб'єкта чи явищ оточуючого середовища, на їх модальність, позитивність чи негативність. Діти молодшого дошкільного віку здатні швидко давати оцінку-штамп "добрий – поганий", досить лише однієї несприятливої ситуації, як одразу іде незадовільна оцінка "ти поганий". Причиною є недостатній досвід переживань. Саме тому слід "формувати у дітей досвід переживань і відчуттів та разом з тим необхідність обережності в спонуканні дитини до вживання у мові оцінок, які швидко перетворюються у мовні штампи" [4, с.24]. Значення емоцій полягає в тому, що емоції дитини розглядаються в першу чергу як внутрішня система підкріплення до діяльності, певна система афективної селекції "корисних" з точки зору генетичної програми розвитку стимулюючих ситуацій і форм поведінки на даному віковому етапі.

Особливістю молодшого дошкільного віку є те, що ситуативна емоція, виконує функцію оцінки. Пізніше емоційні оцінки диференціюють у свідомості дитини предмети на приємні та неприємні, формуючи вибіркове ставлення до них. Таким чином ці оцінки слугують упорядкуванню впливу зовнішнього світу. Прикладом, вони є одномірної форми (добра – погана), оскільки дитина швидше здатна усвідомити "яка я", ніж "хто я". Емоційні оцінки збуджують дитячу активність, або, навпаки, гальмують. Вони можуть бути різного ступеня інтенсивності: від емоційного тону відчуттів до усвідомлених оцінок (оціночних дій). Така емоційно-оцінкова поведінка легко фіксується (не залежно від предметного змісту) на ранніх етапах розвитку дитини [4, с.22].

Дошкільний вік характеризується інтенсивним емоційним життям, тому в цей період важливо дбати про емоційний розвиток дитини. Ставлення дітей до близького їм оточення сповнене почуттями, які спонукають їх до пізнання, мотивованої діяльності. Дошкільники ще не здатні приховувати своїх почуттів і проявляють їх як реакцію на ситуацію, що склалася. Дитина одразу відповідно реагує на похвалу, зацікавлення – проявляє гаму почуттів задоволення, радості і т. д. У старшому дошкіль-

ному віці почуття стають більш стійкими. Якщо раніше окрім батьків і близьких дитина нікого не сприймала, то в цьому віці вже з'являються улюблені друзі, улюблені місця де дитина любить проводити час. Важливою умовою розвитку емоцій у дитини є те, наскільки у неї організована здатність до емпатії, тобто вміння поставити себе на місце іншого (найкраще організувати цей досвід на практиці, в ідеальній уяві дитини). Головною умовою є досвід взаємодії дорослого і дитини, позитивна емоційна валентність та емоційна привабливість, яка походить від дорослого. Якщо з якихось причин порушується контакт дитини та дорослого, дитини стає безпомічна у засвоєнні предметного змісту. (емоційне реагування знижується) [4, с.27].

У старшому дошкільному віці дитина намагається встановити схожість та відмінність з близькими їй людьми – батьками, братами, сестрами і т. д. У неї з'являються почуття радості, гордості за вчинки інших, дитина "копіює" моральні стандарти, поведінку, манери людини, на яку хоче бути схожою. О.Л.Кононко [3] визначає за результат процесу ідентифікації – розвиток зачатків почуття совісті, вміння поділяти чужі переживання, продумувати і планувати стосунки з близькими людьми. Суттєвою зміною ролі емоцій старших дошкільників є те, що вони перетворюються у суб'єкт емоційних переживань

У формуванні цих процесів важливого значення набувають не лише близькі дитині люди, але і герої літературних творів, поведінку яких вона апробує у своїх вчинках, доки почуття не стають утвердженими та стабільними: "Завдяки почуттям у дошкільника виникають ті чи інші моральні орієнтири, стабілізуються цінності, утверджуються часові обмеження, що дозволяють формуватися довільній поведінці з її фінальністю, результативністю, завершеністю" [2, с.36]. Ці зміни, які відбуваються у психічному розвитку старших дошкільників визначають специфіку цього вікового періоду.

Вік 5 – 7-ми років характеризується розвитком естетичних, моральних та інтелектуальних почуттів. Дитина здатна оцінювати добре та погане, прекрасне та огидне в житті, літературі та інших видах діяльності.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що врахування емоційно-почуттєвого розвитку особистості має стати підґрунтям для розробки нових і вдосконалення існуючих методологій і методик з виховного процесу дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Валлон А. Психическое развитие ребенка – М., 1967. – 312 с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко та ін. – К., 2006. – 285 с.
3. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: Автореф. дис... д-ра психол. наук. – К., 2001. – 37 с.
4. Кошелева А.Д. и др. Эмоциональное развитие дошкольников: Учеб. Пособие для студ. Высш. Пед. учеб. Заведений / А.Д.Кошелева, В.И.Перегида, О.А.Шараева; Под ред. О.А.Шаграевой, С.А.-Козловой. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 179 с.
5. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. – М., 1969. – 659 с.

УДК: 373.2.035.6: 821.161.2

ШКРЕБТІЄНКО Л., ст. викладач

м. Київ

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНЦІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕТНОПСИХОЛОГІЇ

Актуальність проблеми патріотизму характеризується процесом становлення та розбудови України як держави, як єдиного політичного етносу. В системі поліетнічної держави, він сприяє забезпеченню цілісності, єднання України, що є стержнем української національної мети. Особливо вагомо, щоб основою єднання різних етносів було національне відродження, розбудова правової держави на демократичних засадах, суспільних цінностях, які лежать в основі патріотизму.

На думку філософів та політологів патріотизм це суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та проявляється у певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до своєї батьківщини. Це одне з найглибших почуттів, яке закріплювалося століттями та тисячоліттями розвитку відокремлених етносів. Це соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки, власна внутрішня структура, що в процесі суцільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом. Розкриваючи філософський зміст патріотизму – це моральний принцип, моральна норма, моральне почуття, які виникли з появою людства. На формування патріотичних почуттів безпосередньо впливає ментальність етносу, зумовлена природними, соціальними умовами, в яких протягом тривалого часу живуть ті чи інші народи. Ментальність як спосіб мислення містить всі аксіологічні форми свідомості і утворює той менталітет, який визначає життя етносу, його особливості в соціумі [3].

Соціальні психологи мають дещо інше трактування патріотизму, вони визначають його як моральне ставлення й оцінку особистості до елементів її вітчизни. Патріотизм передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання і співставлення себе з іншими членами свого народу, постійна готовність підкоряти свої особисті інтереси інтересам загалу, в якому живеш, та захищати інтереси своєї громади, народу в цілому. Історичне джерело патріотизму – це формування прив'язаності до землі свого народження, рідної мови, народних традицій, звичаїв та культури.

У психології патріотизм розглядається як інтегральне утворення індивідуальної та суспільної свідомості, сутність якого визначається ідентифікаційною функцією і зумовлюється на психологічному та суспільному рівнях [1].

Сучасні дослідники І.Д.Бех та К.І.Чорна відмічають, що на особистісному рівні патріотизм є пріоритет-

ною стійкою характеристикою людини, яка проявляється в її свідомості, моральних цінностях, а також у реальній поведінці та відповідних вчинках. Автори зауважують, що це звичайний моральний стан життя людини, який проявляється не лише в незвичайних ситуаціях, а й у повсякденному житті, на свою користь та на користь суспільству. Таким чином, завдяки натхненній праці та відданості формуються патріотичні почуття. А саме, вдосконалюється бажання поєднувати свої інтереси з інтересами Батьківщини, радіти за її долю та служити на її благо [2].

В умовах утворення двох типів держав побудованих на монаршому та полінаціональному (національному) принципах патріотизм набуває різного забарвлення і розуміння. У першому випадку – це патріотизм в прямому його розумінні, а у другому – це космополітизм з усіма його наслідками. Тому в державах, побудованих єдиним народом, існує потяг, до ще більшої консолідації, а в багатонаціональних державах, побудованих різними народами, рано чи пізно утворюються різні патріотичні осередки навколо кожного з народів, що утворюють цю державу. Така держава розкривається силами протидії різних патріотичних поглядів на окремі складові – монарші держави. Патріотизм має різне наповнення і тлумачиться по різному. І протягом віків патріотизм відігравав дуже важливу роль, об'єднуючи народи держави в боротьбі з зовнішньою агресією. У часи боротьби з зовнішнім ворогом внутрішні протиріччя між різними народами відходили на задній план. Тому багатонаціональні країни успішно прогресують тільки у часи воєн і протистояння з зовнішнім і внутрішнім ворогом. У мирний час у таких країнах посилюються відцентрові сили протиріч, існуючих між різними народами, що населяють багатонаціональну державу.

Патріотизм зародився ще на світанку історії людського суспільства, в ньому знаходить вираження любов людей до своєї вітчизни, повага до її минулого і сучасного, піклування про майбутнє. Не було в історії і нема такої сили, яка могла б придушити в народі це почуття. Про його глибину і силу засвідчують пам'ятки літератури, думи та історичні пісні-балади, які виховували в народних масах почуття любові до вітчизни, будили протест проти її ворогів та панського гніту, прославляли народних героїв. Вони й понині служать живим джерелом патріотичного виховання українських людей – гідних наслідувачів культурного надбання своїх славних предків.

Патріотизм – явище соціально-історичне, в різні історичні епохи воно має конкретні прояви. Адже кож-

на людина, соціальна група має свої специфічні інтенси, і цим визначається її розуміння патріотизму. Нерідко виникають спекуляції на цьому святому почутті. Проте є щось єдине, визначальне в патріотизмі, що виступає його основним мірилом. Таким мірилом, зокрема для українця, є ставлення до української мови, української природи, української державності.

Свій аналіз впливу українського на українця дав К.Д.Ушинський. Він відзначав, що слов'янин (українець у своїй первісній формі, яким ми його знаємо був корінним мешканцем малоросійської рівнини. Діставався він і за Карпати, і за Дунай, і до Адріатичного моря, і до берегів Балтики, і далеко на схід. Однак, скрізь, або життя його було хистким, порушувалося історією, або його заводила туди яка-небудь особлива мета, який-небудь особливий рух народів. Або, нарешті, він втрачав там свій первісний характер, розвиваючись за інших умов, або змінюючись під впливом чужоземним. А тут, на цій рівнині, від часу прадавнього до сьогодення, він жив не змінюючи дідівського звичаю. Часто платив він податок іншим народам, але ніколи не залишав цієї країни. Інші етноси інколи сходили на ці рівнини, однак завжди залишалися чужими і тимчасовими. Світлий український ландшафт, з нескінченним, нічим нестьмареним краєвидом, з цілим морем тучного колосся, з прозорою, тихою рікою, і все це зігріто жарким, але ніколи не жагучим, промінням сонця, перейнято якимось світлим спокоєм української рівнини. Цей ландшафт відбиває у собі, як у дзеркалі, всю душу первісного українця. Його пристрасть, нестримна схильність до землеробства, його спокійна і повільно діяльна натура, його світлий прямий характер, його домашній спосіб життя, нарешті його осіле життя, а проте надзвичайно виповнене найніжніших душевних порухів – легко вимальовується у барвах природи, що оточує його. Він не любить змінювати місце, і зрозуміло чому. Кожен куточок його

рівнини буде наповнений одними й тими ж відчуттями. Він любить жити широко, як широкий його небокрай. У замках та містах йому було б нестерпно душно, і тому плем'я українське, примножуючись, не поєднувалося у великі групи, а все розселялося. Мир та спокій, відсторонення від усіляких політичних і суспільних клопотів – необхідна умова життя на цій гнилій рівнині [4].

Життя окремими родинами, і, зокрема, найбільше, окремими родами, мирні, п'ятірхальні чесноти, величезний спокій, добрий, однак влучний гумор над всіма хвилюваннями життя, душевна гостинність, надзвичайна людяність і трохи філософських лінощів – ось все, що могло вирости на цій рівнині і виросло в українського народу. Разом з тим, ледь слов'янин виривався за зачароване коло свого світлого горизонту, як скидав із себе спокій та лінощі і мчався всюди, куди його манив нескінченний степ. Прагнення до розширення, обумовлене, таким чином, самою місцевістю, змушувало українців розселитися у всі сторони і скрізь вони намагалися, якщо це тільки було можливо, перенести з собою і свою дорогу Батьківщину.

Отже, проблема патріотизму широка та багатогранна і визначається, на самперед, ставленням особистості до родини, рідної мови, природи, місця свого народження, повагою до свого родового коріння та до історичного минулого, відданістю і прив'язаністю до Батьківщини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Аспект, 2001. – 376 с.
2. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д.Бех, К.І.Чорна. – К., 2006. – 39 с.
3. Словарь философских терминов / Науч. ред. В.Г.Кузнецова. – М.: ИНФРА, 2005. – 752 с.
4. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2-х т. Т.2. – К.: Рад. шк., 1983. – 428 с.

УДК 316.6:159.9

ЯНОВСЬКА Л.
м.Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОСІБ З ХРОНІЧНИМИ СОМАТИЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Психологічні проблеми людини з хронічним захворюванням знаходяться нині в центрі уваги психологів, завдяки усе зростаючій кількості цілої низки хвороб, що характеризуються хронічним перебігом. Глобальним завданням психології в даному випадку є збереження конгруентної якості життя хронічного хворого. Хронічне захворювання чинить серйозний вплив на психологічний статус і особистісний розвиток особистості, вони належать до чинників, які сприяють стійкому зниженню працездатності, потенційно призводять до інвалідизації. При цьому однією з причин падіння працездатності можуть бути зміни психіки, що виникають у хворих. Тому

процесу адаптації хворих з хронічним захворюванням має бути присвячено достатньо часу і уваги.

Дослідження особистості хворої хронічними захворюваннями дозволяє розробити конкретні адресні програми корекції і розвитку особистості з урахуванням загальних закономірностей психічного розвитку і індивідуальних особливостей хронічних хворих. Проблеми психологічної адаптації вивчаються багатьма психологами.

Адаптація, на відміну від простого пристосування, розуміється сьогодні, як активна взаємодія людини з соціумом з метою досягнення відносної стабільності внутрішнього середовища організму. Проблема

адаптації найтіснішим чином пов'язана з проблемою здоров'я/хвороби. Ці два пов'язаних між собою чинника невід'ємні від життєвого шляху особи. Багатофункціональність і різнонаправленість життєвого шляху обумовлюють взаємозв'язок і взаємообумовленість процесів соматичного, особистісного і соціального функціонування. Таким чином адаптаційний процес включає різні рівні людської життєдіяльності.

Більшість психологів сходяться на думці про те що:

- кожна людина потребує час для перебудови стилю життя і свідомості;
- ця діяльність залежить від індивідуальних особливостей і об'єктивних обставин, що мають велику значущість для процесу адаптації;
- істотним чинником такої адаптації є раціональна організація і правильний вибір занять;
- стосунки з сім'єю, родичами друзями виконують компенсаторну функцію, тобто стають важливою сферою міжособистісних контактів.

Психіка хронічно хворих набуває особливу специфіку, життєві цінності отримують інші смислові характеристики, змінюється самосвідомість. Зміст соціальної ситуації розвитку в умовах хвороби складається з різних форм особистісного переживання криз. Динаміка кризи розвитку в умовах хронічного захворювання залежить, від особливостей сформованої мотиваційної сфери і ефективності особистісно-сміислової регуляції діяльності.

Психопрофілактична робота може бути організована в два етапи:

I. Підготовка до зміни образу життя у зв'язку з хронічним захворюванням.

II. Робота з хворими що мають хронічні захворювання.

Основні форми психологічної роботи передбачають:

1. Психологічну просвіту (засвоєння інформації про особливості захворювання та його перебіг)

2. Консультування (сприяє розширити уявлення людини про спосіб життя з цим захворюванням, а також допомогти вирішити різні психологічні проблеми, які можуть утруднити процес адаптації);

3. Групова робота (найчастіше проводиться з тими хворими, які характеризуються негативним ставленням до захворювання).

До основних напрямків психологічної допомоги особам хворим на хронічні захворювання зараховують:

- роботу з дезадаптованими хворими, які мають хронічні захворювання.
- роботу з родичами осіб хворих на хронічні захворювання.

Процес взаємодії з дезадаптованими особами зі хронічними захворювання може бути організований як в індивідуальній, так і в груповій формі. При побудові програми роботи важливо враховувати психологічні особливості хворих. На основі аналізу цих особливостей можна виділити наступні блоки роботи:

О психологічна допомога з формування адекватної самооцінки особистості (оскільки хворі з низьким рівнем адаптації часто не задоволені собою);

О психологічна допомога особистості з формування інтернального контролю (оскільки люди з низьким рівнем адаптації вважають, що більшість подій в їхньому житті є результатом випадку або дії інших людей). Важливо щоб особи з хронічними захворюваннями навчилися брати на себе частку відповідальності за те, що відбувається в їх житті.

О психологічна допомога з підвищення соціальної активності особистості.

Раціональна адаптація і правильний вибір занять у сфері дозвілля і відпочинку є істотним позитивним чинником соціальної адаптації хворих з хронічними захворюваннями. При цьому важливо, щоб людина мала можливість вибирати сама вид діяльності, відповідно до внутрішніх інтересів.

- Організація клубної роботи допомагає розв'язати ще одну важливу проблему осіб з хронічними захворюваннями – налагодити процес взаємодії людей з іншими людьми, які знаходяться в аналогічній соціальній ситуації.

У осіб з хронічними захворюваннями з низьким рівнем адаптації існують проблеми в спілкуванні з іншими людьми. Вони не задоволені спілкуванням і вважають, що багато речей знаходяться поза сферою їх контролю. Не дивлячись на те, що вони потребують підтримки близьких та чекають від них турботи, у них низький рівень прийняття людей, вони сприймають інших негативним чином. Упевненість у своїй психосоціальній нікчемності і песимізм у відношенні до інших перешкоджають їм налагодити спілкування.

Важливо, щоб родичі хворих мали змогу отримувати у консультативній формі інформацію і розуміння того, що соціальна підтримка дозволяє хворим почувати себе компетентними. Потрібна передача позитивних почуттів хворому, при якій вони відчувають, що про них піклуються, їх цінують, поважають. Це також важливим чинником, сприяючим адаптації.

Робота з профілактики дезадаптації осіб з хронічними захворюваннями спрямована на зміцнення психологічного здоров'я, більш раціональне відношення особистості до проблем, що виникають у зв'язку з хронічним захворюванням. Психологічна робота з дезадаптованими особами з хронічними захворюваннями має бути спрямована на стимулювання виконання ними активної соціальної ролі, спілкування з оточенням і підтримку позитивної самосвідомості, психологічного спокою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова Г.С., Юдиц Ю.А. Психология в медицине. М.: Кафедра-М, 1998.
2. Александр Ф. Психосоматическая медицина. М.: Академия, 2000.
3. Квасенко А.В., Зубарев Ю.Г. Психология больного. Л.: Медицина, 1980.
4. Методы практической социальной психологии. Диагностика. Консультирование. Тренинг. М.: Аспект Пресс, 2004.
5. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности. Ереван, 1988.

СВІТОГЛЯДНО-НАУКОВИЙ СТАН РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ

УДК 297.18

БАБИЧ У.

Наук. керівник ШКІПЬ С.О. к. філос. н.

м. Київ

КОРАН – СВЯЩЕННА КНИГА МУСУЛЬМАН

Священна книга мусульман – Коран (від араб “ал-куран” – “Читання вголос”, “повчання”). У ньому зафіксовані основні ідеї та віровчення Мухаммеда. Відповідно до загальноприйнятої в ісламі традиції, текст Корану був сповіщений пророку самим Аллахом за посередництвом Джебраїл (біблійного архангела Гавриїла, який служив в якості посередника між Богом і людьми). Аллах не раз передавав свої священні заповіді через різних пророків – Мойсея, Ісуса, нарешті, Мухаммеда. Цим ісламське богослов’я пояснює і численні збіги текстів Корану і Біблії: переданий через більш ранніх пророків священний текст був спотворений іудеями та християнами, які багато що в ньому не зрозуміли, дещо випустили, перекрутили, тому тільки в останній версії, авторизованій великим пророком Мухаммедом, правовірні можуть мати вищу та безперечну божественну істину.

Ця легенда про Коран, якщо очистити її від божественного втручання, близька до істини. Основний зміст Корану так само тісно пов’язаний з Біблією, як і сам іслам близький до іудео-християнства. Але пояснюється все набагато простіше, ніж це намагається робити мусульманське богослов’я. Сам Мухаммед книжок не читав, в тому числі і Біблії. Однак, вступивши на шлях пророка, він через посередників дуже старанно ознайомлювався зі змістом священних іудео-християнських текстів, що оповідали про той самий єдиний і всемогутній бога, якого під ім’ям Аллаха став почитати Мухаммед. Переробляючи їх у своїй свідомості і вміло поєднуючи з арабської національно-культурною традицією, Мухаммед саме на цій основі будував свої перші проповіді, які, будучи потім записані його секретарями-писарями, лягли в основу Корану. Нервово-збудлива психіка Мухаммеда чимало сприяла тому, що в очах його послідовників пророк дійсно виглядав свого роду небесним посланцем, виступати від імені вищого божества. Його погруддя, найчастіше у вигляді римованої прози (а ритмічно-мелодійна мова проповідника завжди підсилює емоційний вплив), сприймалися як божественна істина і саме в цій якості включалися потім у вільний текст Корану. Текст Корану обривистий, нерідко суперечливий, хоча в межах окремої глави відчувається прагнення зберегти єдність теми і сюжету. Суперечності в тексті легко зрозуміти:

говорив істину в екстатичному або близькому до нього стані, пророк не міг бути строго логічним (взагалі логіка – далеко не найсильніша сторона багатьох релігійних наставників, що завдає чимало клопоту їм та їхнім послідовникам). Цю нелогічність відчував і сам Мухаммед, який у відповідних випадках, особливо у зв’язку з докорами з цього приводу, пояснював протиріччя тим, що Аллах у черговому своєму посланні сам змінив своїм початкові судження з даного питання, отже, тепер потрібно керуватися його останнім словом.

Спочатку пророчі одкровення передавалися усно, по пам’яті. Деякі з них віруючі записували з власній ініціативи поки, нарешті, у Медині за вказівкою Мухаммеда не стали вестися систематичні записи. Канонізація змісту Корану і складання остаточної редакції сталося при халіфі Оліфі (644-656 рр.). Коран наказує арабам покинути “звичаї батьків” на користь правил, встановлених ісламом. У самому Корані його права значимість визначається в такий спосіб: “Отже, ми послали його як арабський судейник” (2.165-166).

У Корані налічується 114 сур (розділів). Всі глави розділені на аяти (вірші). У загальній складності в Корані 6236 аятів і більше 320 тисяч літер (харф). Текст Корану розділений на 30 рівних частин, кожна з яких по-арабськи називається джуз.

Деякі сури були послані Мухаммаду в Мекці, інші – в Медині. Мекканські сури були послані Мухаммаду до хіджри (переселення в Медину) або по дорозі в це місто. У свою чергу, мединські сури були послані в Медині або під час якої-небудь подорожі, скоєної Мухаммедом після хіджри. Мусульмани вважають, що зміст Корану не може бути змінено, оскільки Всевишній пообіцяв його охороняти аж до Судного дня. Всі сури Корану, крім дев’ятої, починаються словами: “В ім’я Аллаха, Милостивого, Милосердного”. У першій сурі Корану ці слова включені в текст як перший аят.

За характером ці трактати дуже різноманітні. Поряд з перекладанням біблійних історій тут можна знайти міркування про порядок розлучення, поряд з описами історичних подій періоду протистояння Мекки і Медини – міркування про світобудову, про взаємини людини зі світом надприродних сил. Значне місце

приділяє Коран основам мусульманського права, зустрічаються в ньому лірико-поетичні тексти, і міфологічні сюжети. Словом, Коран, як і Біблія, це свого роду божественна енциклопедія, “книга книг”, звіт знань, заповідей і інструкцій мало не на всі випадки життя. У теологічно-філософській частині Коран буквально насичений запозиченнями з Біблії, що й зрозуміло: не будучи великим оригінальним мислителем,

Мухаммед з готовністю брав вже відоме йому і з легкістю включав (від імені Аллаха) майже без змін у свої проповіді. Однак ця обставина нітрохи не зашкодило авторитету Корану, а навпаки, навіть сприяло йому: багато хто з завойованих мусульманами християнських народів тим легше приймали іслам, що бачили в цьому віровченні знайомі їм ті ж самі імена, сюжети, легенди, заповіді і т.п.

УДК 321.1

БІЛЯЄВ М.О., ст.викладач

м.Біла Церква

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ В ПЕРІОД ПЕРВІСНО-РОДОВОГО ЛАДУ

В умовах творення нової української держави вивчення її історичної спадщини, складних шляхів минулого має надзвичайно важливе значення. Всебічне осмислення минулого, намагання розібратися в сучасності і визначити орієнтири на майбутнє неможливе без глибокого проникнення в душу народу, пізнання його національного характеру. У широкому розмаїтті духовної культури українського народу, що формувалася з давніх часів на нашій землі, важливе місце посідає проблема політичних ідей, політичної думки, що знайшла своє втілення в політичному житті українського народу, становлення і розвитку її державності.

Політичне мислення, політичні ідеї, політичні погляди людей мають досить глибокі соціальні корені. Їх виникнення пов'язане з формуванням людської свідомості, становленням людини як особи. Виникнення і розвиток політично-владних відносин, політичних ідей різних рівнів (суспільства, класу, групи, індивіду) нерозривно пов'язане з встановленням цивілізаційних основ людства.

Перші паростки політичної думки, політико-правових уявлень у загальній системі суспільних відносин сягають у часи первісно-родового ладу. Історично першою формою свідомості була родова свідомість людини епохи формування кровноносних і родоплеменних відносин.

Еволюція суспільного буття первісних людей, передусім потреба задовольнити інтереси буття окремої людини, підштовхнули її до колективних дій. Стихійно закладався фундамент суто людських прихильностей і почуттів до роду, батьків, друзів, а поступово – подружньої любові, формування поваги до народу, батьківщини.

У першооснові політичних відносин чільне місце посідало формування почуття обов'язку і відповідальності перед родом, групою родичів.

Для прадавніх жителів українських земель, як і для інших нині відомих стародавніх цивілізацій, перші суспільно-політичні погляди мали релігійно-міфологічний характер, що знайшло своє відображення у поганській релігії.

Як зазначав Мітрополіт Іларіон, “первісна віра була віра практична, домовна, господарська, необхідна”. Вірування первісної доби були певною мірою і зведенням законів, які є політичним, соціальним і культурним виявом способу життя. За тих умов людина оцінювалася не за її словами, думками і почуттями, а за її вчинками, діями, поведінкою.

Домінуючою основою міфологічного світогляду була думка про божественне, неземне походження існуючої влади і порядку на землі. В міфології вважалося, що земні відносини є частиною космічного порядку і регулюються божествами. А звідси і в системі політичної ідеології поступово утверджувалася тотальна ідеологія божественного походження влади і панування певних політичних сил.

Глибокі, докорінні зрушення у сфері правових відносин, формування політичних структур відбувалося в умовах розкладу родоплеменного ладу і формування класових відносин. Майнова диференціація приводила і до суттєвих змін у структурі суспільства. Соціальна диференціація давньослов'янського суспільства сприяла зародженню державних структур і формуванню перших політичних напівдержавних об'єднань, навіть типу примітивних імперій.

У політичній структурі раних державних об'єднань центральне місце посідає фігура вождя, до виникнення якого спричинило зростання населення, утворення складної системи відносин між родами, племенами, поява союзу союзів. На чолі цих союзів стояли вожді, що підносились над вождями окремих племен, які входили до союзу.

Склад вождів за їх рангом і місцем у суспільному статусі був далеко неоднорідним. Це вожді племен, союзів племен, союзу союзів племен, суперсоюзів тощо.

Безперечно, що вожді складних суспільних структур, такі як союзи племен, а особливо суперсоюзів племен, де не могло не бути суперечностей і незгод, природно набували елементів публічної влади, здатної піднятися над вузькоплеменними інтересами.

Стоячи на чолі політичного об'єднання, такий князь одержував більшу політичну незалежність, а й відповідно і право застосовувати засоби примусу.

Отже, можна говорити, що ці вожді, з одного боку, були елементом тогочасного родо-племенного ладу, а з іншого, виступали як носії зародків публічної влади, поступово набуваючи передумов для перетворення князівської влади із знаряддя народної волі у знаряддя панування над своїм народом.

Але в цілому, в той період князі ще не були всевладними, у суспільстві діяли обмежуючі структури, адже племенні союзи були лише етапом родо-племенного ладу.

У формуванні політико-владних відносин і політичної ідеології в ранніх суспільствах важливе місце належало війнам. Якщо на ранніх етапах розвитку первісно-родового ладу війна була функцією всього дорослого населення, то в умовах зародження класових структур формуються професійні військові дружини. На терені українських земель уже в 1-му тисячолітті до н. е. діяли сильні військові з'єднання, які були важливою рушійною силою історичного розвитку Східної Європи, брали участь у війнах у Південній, Центральній Європі, а також Азії.

Процеси політичного життя, які відбувалися у прадавні часи на території сучасної України, що мали багато спільних рис з іншими цивілізаціями. Однією з них є розвиток елементів демократизму, демократичних основ у родо-племенних спільнотах. В основі лежала спільна власність на знаряддя і засобів виробництва. Рід, як первинна структура, мав своє спільне майно.

Характерною рисою демократичних основ була глибока повага і довіра до родо-племенних владних структур, які на тому етапі суспільного буття повністю залежали від своїх підлеглих. Тут цілком проявлявся принцип добровільної передачі прав окремої особи відповідним родинним владним структурам. Прокопій Кесарійський, що спостерігав звичаї слов'ян у VI ст. писав: "Ці племена, слов'яни і анти, не керуються одною людиною, але здавна живуть в народоправстві (демократії) і тому щастя і нещастя в житті вважаються справою спільною".

Елементи демократизму ранніх родо-племенних спільностей знайшли своє відображення у так званому звичаєвому праві, традиціях. М. Дяконов визначає звичаєве право як юридичні норми, яких завдяки спільній угоді та домовленості між собою дотримуються у певному середовищі всі або певне коло осіб. За звичаєм, пише він, не стоїть авторитет влади, що заставляє дотримуватися звичаєвих норм. Аналізуючи руське звичаєве право, М. Грушевський зазначав, що воно не відзначалося "суворістю, не знало лютих кар на тілі і, допускаючи криваву помсту, не мало кари смерті по суду".

Характерною ознакою владних структур, існуючих у ранніх суспільних об'єднаннях, була ідея відпо-

відальності влади перед сувереном, народом, формування інституту контролю роду, племені, общини над тим, кому вони довірили право розв'язувати громадські питання. Формами відповідальності владних структур за тих умов були виборність і змінність вождів, наявність колективних органів – інститут старійшин, народні зібрання, віче та ін. Вибори проходили "осібно від князя", тобто за його відсутності, що було важливим елементом демократичних основ. При цьому князями могли обиратися і "звичайні прості мужи". Князь повинен був дбати про людей, а ті, хто його обрали забезпечували князя продовольством і всім необхідним. Отже, це була одна з форм суспільного договору, котра обмежувала на той час владу князя, не робила його всесильним.

Елементи демократизму збереглися і пізніші часи, в умовах так званої військової демократії: обиралися військові керівники, вирішувалося питання походів та ін.

Позитивно оцінюючи елементи демократизму з точки зору суспільного прогресу, формування суспільно-політичних відносин в умовах родо-племенного ладу, не можна не бачити і суперечливості цього процесу. З одного боку, то була демократія раннього суспільства без жорстких державницьких структур, тогочасний релігійно-міфологічний світогляд культивував особисту волю, а з іншого – людина була обмежена у своїх діях, своєму бутті, сила колективу була домінуючою. Тож не даремно, мабуть, одним із покарань, що мало місце у стародавньому суспільстві, було вигнання особи з колективу і конфіскація майна.

Отже український народ і його предки з найдавніших часів були автохтонами на території сучасної України. У ході розвитку складних суспільних процесів тут досягнуто великих прогресивних зрушень у формуванні людських цивілізаційних основ та політико-владних структур, розвитку політико-правових поглядів. Безумовно, дані про політичне життя того часу надзвичайно бідні і містять чимало суперечностей і перекручень, з'ясувати рівень яких надзвичайно складно. Слід також мати на увазі, що осмислення генезису політичних ідей ускладнюється тим, що політична свідомість у ті часи ще не виділялася із загальної релігійно-теологічної свідомості, були відсутні розвинуті форми теоретичного осмислення світу, а політична наука ще не змогла виділитися в окремий тип політичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі: – К., 1989.
2. Кухта Б. З історії української політичної думки: – К., 1994.
3. Потулицький В. Історія української політології: – К., 1992.
4. Толочко П.П. Древняя Русь. Очерки социально-политической истории: – К., 1987.

УДК 298(477)

БОЙКО Ю.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к.філос.н.

м. Київ

ДЕЩО ПРО СУТО УКРАЇНСЬКІ НЕТРАДИЦІЙНІ РЕЛІГІЙНІ УГРУПУВАННЯ

У період докорінної перебудови суспільства постають нові складні завдання. Вони пов'язані як з неможливістю працювати застарілими методами, так і з новими реальностями, проблемами і процесами, що проявилися в сучасних умовах.

На сьогоднішній день у країнах Заходу дуже поширилися так звані нові культу або релігії “Нового віку”. Ці новоутворення в духовному житті західного суспільства в 60-ті роки виникли і поширилися у США, а згодом і у Західній Європі. Дана нетрадиційна релігійність небезпідставно може розглядатися як симптоматичний прояв глибоких кризових процесів в ідеології і масовій свідомості людей, як несподівані метаморфози, що їх переживає релігія в сучасну епоху. Певним чином ці культу можна розглядати як єдину ідейно-політичну течію, як продукт сучасного етапу розвитку суспільства, породжений спільними причинами, і тому мають спільні характерні риси і особливості.

До традиційних релігій на території України можна віднести християнство, а саме православ'я, католицизм та релігійні течії раннього протестантизму. Сьогодні створюється чимало “новітніх релігійних течій”, по іншому їх можна назвати сектами.

Існує безліч таких сект, та найбільші з них “Біле Братство”, “Свідки Ієгови”, “Церква об'єднання”, “Живий потік”, “Богородичний Центр”, “Московська церква Христа”. Усі вони обіцяють вічне життя без хвороб і завжди в достатку.

В цих угрупованнях люди, які туди потрапляють, проходять цілий етап вербування (це так зване створення “хворого суспільства”). Усе починається з літератури, в якій розповідається про те, як чудово живуть представники цієї віри. Коли людина зацікавлюється і залишає свій номер телефону, її запрошують на служби. І неодмінно знайдуться ті, хто схоче поглянути краєм ока на це дійство. І тоді, коли людина дає слабину, починається подальше обернення в віру, її налаштовують на те, що все, що було до братства – зло, неправда, рідні та друзі – вороги і так далі. Їхня ціль одна – зібрати якомога більше людей під своїм контролем, тому що кожен, хто до них приєднається, мусить відірватися від свого майна на користь секти.

Головну роль відіграють звісно ж керівники, та це все не ставало б можливим без ораторів та ідеологів. Саме від них залежить віра людини у вдало побудовану систему. Вони діють ніби психологи і мають підхід до кожного.

Членами таких от нетрадиційних релігій стають здебільшого ті, хто розчарувався в житті, хто втратив близьких або просто вважає традиційну релігію досить банальною. У сектах вони шукають надію на щось нове для себе. Також чимало можна зустріти і психічно нестриманих осіб, якими можна маніпулювати як завгодно, використовуючи їхні недоліки. Ці всі люди є просто засобом заробітку. Як сказав американець Хаббард: “Якщо ти хочеш стати по-справжньому багатим, то створи нову релігію”.

Особливу увагу у цій роботі треба приділити Білому Братству. На початку їхнім завданням було зібрати 144 тисячі єдиновірних і врятувати “зблуканих овець”. Усе почалося з того, що Юрій Кривоногов та його дружина Марія Цвігун оголосили себе божествами. Своїм вченням вони визнавали “Юсмалос” (розшифровується як Юс – Юоанн Свами, тобто Ю.Кривоногов, Ма – Марія Деві, тобто М.Цвігун, Лос – від “логос” – “слово”). Це вчення представляє собою набір з йоги (дісти), кришнаїзму (медитаційної практики), учення Рерихів (етика і міфологія, пов'язана з Шамбалою, таємничим братством і з “Матір'ю світу”) і християнства. У 1993 році братство призначило кінець світу. З'їхавшись до Києва, вони захопили Св.Софію. Тоді найбільш активні члени угруповання на чолі з Ю.Кривоноговим і М.Цвігун були арештовані. У 1996 році останні були позбавлені волі на 7 і 4 роки відповідно.

Ще одне братство – “Богородичний Центр”. Це воно відоме як “Община Божої Матері” або “Марія XXI століття” і так далі. Найбільше вони діяли в Росії та їхня “віра” охопила як Україну, так і інші країни СНД. Основоположником центру став Береславський (Ян-кельман) Веніамін Якович. Він встиг видати більш ніж 20 книг про “відвертості” отримані ним від ікони Богоматері. Але він був психічно нездоровим, навіть отримав 2 групи інвалідності, двічі лікувався. Надалі керівниками були отець Серафим, Олександр Долаберидзе.

У братстві посередником між людиною і Богом вважалася Богородиця а не Христос. Вони, як і всі інші, поширювали релігійну літературу серед простого люду. Тиражі видання постійно збільшувалися, отже прибічників було також все більше і більше.

На сьогодні релігія і надалі справляє вплив на свідомість людей. Через різну релігійну приналежність часто трапляються сутички між цілими громадами.

Підсумовуючи все можна сказати, що віра виражає духовність народу, але не в таких випадках, коли люди сліпо слідує за керівниками сект. Релігія по-

винна гармоніювати з світобаченням суспільства. Це згуртує і духовно об'єднає народи. Ще не слід забувати, який вплив мала і має церква на саму державу. Цей зв'язок світської і духовної влади вдало розгледів ще Володимир Великий, охрестивши Київську Русь. І головне, ніколи не треба забувати, що церква завжди була осердям людських відносин, не тільки в навколишньому світі, а й у сім'ї.

Ніхто не закликає нас відрікатися від віри, просто потрібно завжди бути обережними і уважними, щоб

уникнути знищення себе, як духовної людини. Вірьте, але з розумом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Українське релігієзнавство №2, №3, №4. Київ – 1996.
2. Волков Е.Н. Методы вербовки и контроля сознания в деструктивных сектах // Журнал практического психолога. М.: Фолиум – 1996.
3. Митрохин Н. Некоторые аспекты религиозной ситуации в Украине. Русская мысль. – 1999.

УДК 304.2:316.42

БОЙКО І.

Наук. керівн. – СИЗОНОВ Д.Ю, ст викладач

м. Київ

ФЕНОМЕН "ШІСТДЕСЯТНИЦТВО" В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Шістдесятництво – частина української інтелігенції 1960-х років ХХ ст., які проявили національну свідомість і моральну опозицію складному радянському режиму. Цей культурно-просвітницький феномен у культурі минулого сторіччя був характерним не лише для України, але й Радянського союзу загалом. Він виражався у створенні моральних та духовних орієнтирів тогочасного інтелігентного соціуму. Актуальність дослідження зумовлена висвітленням культурницьких засад "шістдесятників" та їх універсальній ролі в сучасній Україні.

Шістдесятництво стало можливим через політичні процеси, які відбувалися у СРСР. Період "відлиги" після смерті Сталіна та розвінчання його культу створили передумови для появи нового покоління талановитих літераторів та митців. Вони виступали за оновлення тодішнього суспільства, протестували своєю творчістю проти панівної задушливої атмосфери, боролися за справжні культурні цінності, національну свободу, людську гідність тощо.

Серед провідних постатей нової письменницької плеяди були поети Василь Симоненко, Іван Драч, Микола Вінграновський, Ліна Костенко, літературні критики Іван Дзюба, Євген Сверстюк, Іван Світличний, історик Валентин Мороз, художники Опанас Заливаха, Алла Горська, кінематографісти Юрій Ільєнко, Леонід Осика, журналіст В'ячеслав Чорновіл та інші.

Своєрідним організаційним осередком руху шістдесятників став київський клуб творчої молоді "Сучасник", що виник у 1959 році під егідою міського комсомолу. Його очолив Лесь Танюк, а найактивнішими учасниками були Алла Горська, Михайлина Коцюбинська, Микола Вінграновський, Іван Драч та інші. Серед основних форм їхньої багатогранної діяльності були: відродження різдвяних вертепів; організація різноманітних мистецьких гуртків; пошук місць масових поховань сталінських жертв; вечори пам'яті відомих діячів: Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки,

М.Куліша, Л.Курбаса; виступи у пресі тощо. На нашу думку, цей творчий осередок відіграв важливу роль і в сучасному суспільстві, адже саме на основі "Сучасника" у столиці мають намір відкрити літературний музей "шістдесятництва".

Під впливом київського осередку було створено клуб творчої молоді "Пролісок" у Львові, керівником якого став Михайло Косів, а діяльними членами – брати Михайло і Богдан Горині, подружжя Калинців, Михайло Осадчий та інші. Діяльність львівського гуртка вирізнялася більшим радикалізмом, зокрема його учасники пропонували скористатися досвідом ОУНівського підпілля.

Вбачаючи в пошуках творчої молоді початки опозиційності, відступ від основних канонів, можновладці перейшли у наступ на "шістдесятників". "Сигнал надійшов із Москви. Вердикт був однозначним: "Заборонити! Все заборонити! Припинити неподобство!", – писав у своїх спогадах Є. Сверстюк. Нищівній критиці піддалися твори не тільки Є. Сверстюка, а й І. Світличного, І. Дзюби та ін.

Розгорнулася кампанія проти тих, хто приділяв "надмірну увагу" негативним явищам сталінської доби. До непокірних почали застосовувати адміністративні заходи: їм не дозволяли друкуватися у журналах та газетах; розганяли літературно-мистецькі вечори; закривали клуби творчої молоді. У середині грудня 1963 року сталася загадкова смерть 28-річного Василя Симоненка, який в останні роки зазнавав переслідувань від влади.

Гоніння на шістдесятників привели до того, що частина з них "переорієнтувалася", ставши покірною режимові, інші відійшли від громадської діяльності й зайнялися суто фаховими справами, але були й такі, хто не відмовився від своєї позиції і пішов на загострення стосунків із владою. Передусім останні вдалися до розповсюдження "самвидаву" – офіційно не визнаної або забороненої літератури, яка поширювалася

у від руки (або на друкарських машинках) переписаних копій. Але це не переломило митців, а навпаки загартувало їхній дух та надало більшої впевненості у власних силах.

Наразі "шістдесятники" широко відомі, твори поетів та письменників цієї плеяди входять до шкільної програми. Ті, хто живий із шістдесятників, по праву користується повагою та любов'ю багатьох читачів. В Україні також проводилися виставки "самвидаву", робіт художників того часу, видаються твори письменників. А цьогоріч, за словами міської влади, у столиці відкриється музей "шістдесятництва", що має наочно

показати культурно-мистецький осередок України як феномен не тільки нашої держави, а й світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кошелівець І. Шістдесятники // Енциклопедія українознавства. У 10-х т. / Гол. ред. Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954-1989.
2. Сверстюк С. Панорама найновішої літератури в УРСР. – К., 1974.
3. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту // Сучасність. – 2000. – № 4.
4. Медвідь В. Шістдесятництво: міф і реальність // Українські проблеми. – 1997. – № 1.

УДК 94(410) "1914-1924": 327.8 (479.25)

ВЕРБОВСЬКИЙ В.В. к.і.н.

м. Луганськ

ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ВОРОГА ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

В останні десятиріччя дослідження присвячені "образу ворога" виокремилися в самостійний напрям, на основі якого сформувалася міждисциплінарна наукова дисципліна імагологія, що зорганізувалася в 1950-х роках і отримала розвиток у Франції та Німеччині [4].

Крім іншого, найважливішою методологічною парадигмою "Анналів" було усвідомлення людини не лише як об'єкта, але як суб'єкта історії. Представники школи "Анналів" спираючись на культурологічні підходи в історичних дослідженнях поставила проблему "чужого в культурі" [3. с. 364-365].

Водночас залишається не сформованим розподіл на "свій – чужий", що накладає негативний відбиток на всі процеси суспільного життя. Наприклад, у соціальній філософії залишаються невизначеними основи таких нормативних уявлень як влада, закон, знання, соціальна невпевненість, війна, ворог, Батьківщина. При цьому ознакою "антидемократії" є розповсюдженість соціальної апатії, песимізму, прийняття стратегії приреченості. В контексті зазначеного необхідно звернути особливу увагу на культурну експансію в умовах глобальних трансформацій в усіх сферах суспільного життя та геополітичного інформаційного протиборства еліт.

Адже, культурна експансія передбачає переформування соціального простору країн шляхом послідовного нав'язування економічних, політичних та культурних цінностей активною (агресивною) стороною. При цьому, "культурна експансія за будь-яких умов починається зі зміни існуючого в державі типу організаційного середовища, оскільки основу його складають люди, мотивація діяльності яких базується на їхніх фізіологічних, соціальних та інформаційних потребах" [4., с.160]. Тобто, продуктивна, правильно розрахована "організаційна зброя" прямо впливає на

рівень безпеки системи формування духовності суспільства.

Сучасні технології "мирної війни" і завоювання одних країн іншими невоєнними засобами ґрунтуються на застосуванні стратегії непрямих дій, що передбачає маніпулювання цінностями та переконаннями супротивника з метою зменшення потенціалу конфліктності суспільства й агресивності його членів.

Тобто, у політиці / війні, головна мета стратегічного нападу це послабити опір опонента / ворога наперед, ніж робити спробу долати його, що краще всього досягається:

у політиці шляхом підміни у опонента цінностей, мети та сенсу політичної діяльності; у війні, як ідеї підміною у супротивника "образу війни" (розмиття поняття "війни", ототожнення її лише з веденням збройної боротьби) та "образу перемоги" (розмиття поняття "перемоги", підміна поняття про стан переможеного та спотворення ідеї переваги в силі); підміною "образу Батьківщини" та "образу ворога" (розмиття цілей оборонної політики "кого або що" від "кого" захищати).

Вищезазначене потребує визначення концептуальних та методологічних засад формування воєннополітичної свідомості українського суспільства, що надасть керівництву держави можливість організації та здійснення адекватного реагування на виклики та загрози воєнній безпеці України. Саме тому метою даної статті є аналіз проблеми формування "образу ворога" в сучасному українському суспільстві в умовах маніпуляції історичною інформацією, а також обґрунтування тези: "образ війни", "образ ворога", "образ Батьківщини", "образ захисника Вітчизни", "образ перемоги" є методологічно-теоретичним фоном вирішення проблем воєнної політики. Це, в свою чергу, потребує відповідних технологій моніторингу гро-

мадської думки військовослужбовців щодо їхньої мотиваційної готовності до збройного захисту Вітчизни. Як правило, у стосунках між окремими країнами є рани, що кривавлять століттями. Якщо взяти для зразка відносини між Росією та Україною, то це Переяславська Рада, що пройшла під керівництвом Богдана Хмельницького, голодомор на Україні 1930х років і цим перелік не завершується [5].

У відносинах між СРСР та гітлерівською Німеччиною вразлива точка наявність таємного протоколу про поділ Європи. Між Україною та Польщею це історія українськопольського воєннополітичного протистояння на землях спільного проживання двох народів в роки Другої світової війни, що й досі залишається найдискусійнішою темою обох історіографій і найбільш болючою проблемою в сучасних українськопольських гуманітарних взаєминах (кладовище Орлят у Львові).

Тобто, взаємодія країн, держав, народів неминуче веде до формування певних уявлень один про один, які тим яскравіші, чіткіші і детальніші, ніж більш масштабні, різнобічні та інтенсивні контакти. Чим більше об'єктивних суперечностей між державами та їх народами, тим більш напружені їх відносини, тим більше в цих уявленнях нагромаджується негативного, яке, актуалізуючись в конфліктних ситуаціях (необов'язково воєнних), переростає в "образ ворога".

Війни і воєнні конфлікти є одним з крайніх варіантів міждержавної взаємодії, в якій суперечність інтересів набуває радикальної форми збройного насильства,

що використовується для досягнення своєї мети шляхом нанесення максимального збитку або навіть повного знищення іншої сторони. Природно, що такі обставини "взаємодії" породжують і особливі форми взаємного сприйняття, в яких образ супротивника гранично спрощується, схематизується, насичується майже виключно негативними характеристиками.

Подібне сприйняття носить суто прагматичний характер: в екстремальній ситуації збройної боротьби "на взаємознищення" має цінність лише те, що сприяє знищенню супротивника, тобто все, що забезпечує мобілізацію власних сил, у тому числі і моральнопсихологічних. Ця мобілізація, крім всього іншого, припускає неодмінне збудження в масовій свідомості сильних негативних емоцій по відношенню до протилежної сторони, аж до відчуття ненависті до ворога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сенявская Е.С. Противники России в войнах XX века: Эволюция "образа врага" в сознании армии и общества. М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2006. – 288 с.
2. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы М.: "Рефл бук", К.: "Ваклер", 2002. – 480 с.
3. Абрамов В.І. Духовність суспільства: методологія системного вивчення: Монографія. К.: КНЕУ, 2004. – 236 с.
4. Таран Л.В. Историческая мысль Франции и России: 70е годы XIX 40е годы XX вв. К.: Наукова думка, 1994. 198 с., с.157.
5. "Воєнна історія" #1_3 за 2007 рік // http://warhistory.ukrlife.org/1_3_07.htm.

УДК 267(477)

ГАЛЕТА М. І.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к. філос. н.

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОСТІ ЗАПОРОЗЬКИХ КОЗАКІВ

Характер церковного будівництва, управління духовною справою і, як наслідок, церковного устрою Запорозьких Вольностей великою мірою визначалися особливостями релігійності населення цього регіону. Особливості складу козацтва, історична традиція, геополітичні і природні умови його існування призвели до складання своєрідного світогляду запорожців, відмінно від будь-якого іншого. Крім того, багато мешканців Запорозжя щорічно гинуло внаслідок війн, хвороб і старості. Тому довгий час єдиним джерелом поповнення лав Запорозького Війська було прийняття переселенців із-за меж Запорозжя. Капітан російської армії Зарульський відзначав, що заради "примноження війська" запорозькі козаки приймали переселенців "без розбору віри, закону, батьківщини і причин, примусивши їх залишити її". Такої ж точки зору дотримувався І.Георгі: "Вони приймали до себе без будь-якого письмового виду і паспортів про спонукальні причини приходу до них кожного прибуло-

го, і не було майже народу і племені, з якого б не було серед них людей". До Запорозжя дійсно приймалися люди будь-якої національності, однак вони були повинні прийняти православну віру. Без виконання цієї умови переселенці не мали права мешкати на Запорозжі. Г.Ф.Мюллер так сказав про перехрещення прибулих до Запоріжжя іновірців: "Запоріжці хрестять Жида, або Татарина, перехрестять Поляка, або іншого християнина, що не були в їхній вірі ті ім діти". У мемуарах та історичній літературі досить схоже перекажується процедура прийняття новоприбулих до Війська. Прибулого до Січі звичайно проводили до кошового отамана, який питав: "А чи віруєш в Бога?". Новоприбулий відповідав: "Вірую!". "І в Богородицю віруєш?" "І в Богородицю вірую". "Ану, перехрестись!" Людина хрестилася. Цим і обмежувалось з'ясування релігійної приналежності прибулих до Січі. Також Запорозжці щиро вірили в Бога і проголошували свою відданість ідеалам православ'я. Проте, можна

погодитись з думкою Г.Ф.Міллера, що у козаків лише “зовнішня должність грекоросійського закона спостерігалась”. Запорожці за висловом Ш.Лезюа, “жили скоріш за звичаями, ніж за законами”. Процедура виконання багатьох християнських обрядів на Запорожжі дещо відрізнялась від тієї, що була поширена в інших регіонах України. Козаки так часто використовували під час релігійних свят і виконання релігійних обрядів зброю, що можна казати про існування своєрідного “культу зброї”. Не всі Запорожці однаково ставились до виконання християнських обов’язків. Це значною мірою і викликало суперечності в оцінках релігійності козаків, які коливались від визнання їх лицарями прослав’я до проголошення “еретичними синами”. Серед запорожців завжди знаходилося немало людей, які сумлінно виконували християнські обов’язки. До таких осіб насамперед відносилось кошове керівництво і престарілі запорожці. Для релігійності запорозького козацтва було притаманне шанобливе ставлення до деяких християнських свят і до ікон. На Запорожжі був дуже поширений культ Покрови. Згідно з легендою, що записана до “Життя Андрія Юридівого”, під час наступу мусульман у Влахернському храмі з’явилася Богородиця в оточенні святих. Вона вийшла з царських воріт, знайшла омфор і покрила ними присутніх, врятувавши від смертельної небезпеки. Ще за довго до існування Нової Січі, в 1659 р. запорожці заснували на Чортомлинській Січі церкву на честь Покрови Богородиці. Також, у період з 1734-1775 рр. було закладено близько дванадцяти релігійних споруд в ім’я Покрови Пресвятої Богородиці. Вшанування запорожцями Покрови Пресвятої Богородиці має кілька причин. Культ Покрови, символізуючи захист християн в їх боротьбі з мусульманами, виявився найбільш близьким для козаків, які проголошували гасло захисту православної віри. Крім того, часте перебування у військових походах, постійна небезпека з боку сусідів примушували запорожців звертатися за допомогою і заступництвом небесних сил. Запорожці шанували й ікони з зображенням святих. У період Нової Січі однією з найбільш популярних серед козацтва була ікона Божої Матері, що знаходилась у Новокодацькій Святомиколаївській церкві. У 1739 р. запорожці, мешканці Нового Кодаку, повернулися з-під

Перекопу і всім розповідали, що залишилися живими лише завдяки Божої Матері, перед іконою якої вони молились перед початком походу. Ці розповіді швидко поширилися на Запорожжі, і невдовзі до Нового Кодака на молитви до Божої Матері, яка стала чудотворною, почали люди з віддалених кутків Запорозьких вольностей. Козаки приносили до неї привіски у вигляді тих органів, чи частин тіла, які у них були хворі, в надії вилікуватись завдяки чудотворній силі ікони. Досить поширеними серед населення Запорозьких Вольностей були розповіді про запорожців-характерників, чаклунів, які спілкувалися з нечистою силою і тому не відчували болю, не могли бути вбиті ні стрілою, ні кулею, ні шаблею, вміли відчиняти без ключів замки, плавали на човнах по підлозі, брали голими руками розпечені ядра, мешкали на дні річок. На Запорожжі ходили легенди про чаклуна Довгого, який кілька разів вмирав і оживав, бо його “земля не приймала”. У образах характерників уособлювалося багато якостей, якими запорожці вихвалялись при розповідях про свою участь у бойових діях. На думку Д.І.Яворницького, за допомогою таких розповідей козаки намагались залякати своїх ворогів.

Дослідження особливості релігійності запорозьких козаків дозволило встановити, що на перехресті трьох конфесій та релігій Запорізька Січ з цілого ряду причин традиційно дотримувалась православної віри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко А. Козацька наречена // Запорожці. До історії козацької культури. К.: Мистецтво, 1993. с. 214-231
2. Зарульський С. Описание о Малой России и Украины // Чтения Общества истории и древностей при Московском университете. М.: 1848, №8 с. 128
3. Георги И.Г. Описание всех обитающих в Российском государстве народов. Санкт-Петербург, 1799 Часть III. с.492
4. Апанович О.М. Розповіді про запорозьких козаків. К.: Дніпро, 1991. с.334
5. Марковин Н. Очерк истории Запорожского казачества. Санкт-Петербург, 1878. с.178
6. Міллер Г.Ф. Исторические сочинения о Малороссии и малороссиянах. М.: Университет. типография, 1846. с.96
7. Наливайко Д. Козацька християнська республіка (Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам’ятках). - К.: Дніпро, 1992. с.496
8. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. К.: Наукова думка, 1990. с.592

УДК 294.3

ГОПАК І.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О., к. філос. н.

м. Київ

БУДДИЗМ ЯК НАЙДАВНІША РЕЛІГІЯ СВІТУ

Основна зона поширення буддизму – країни Південної і Південно-Східної Азії. Вважається, що по усьому світі сповідують буддизм 360 млн. чоловік. Більше всього буддистів у таких азіатських країнах:

Китай (50–60 млн. у самому Китаї, 20–25 млн. етнічних китайців по всьому світі), Таїланд, Японія, М’янма, В’єтнам, Корея, Шрі-Ланка, Камбоджа, Тибет як автономна область Китаю, Лаос, Монголія й Бутан. У про-

центному відношенні за кількістю буддистів до загальної чисельності населення лідирують Таїланд (понад 90%), М'янма, Лаос, трохи відстає від них Шрі-Ланка (65–70%). Разом з тим в останні сто років буддизм переживає не кращі часи у своїй історії, оскільки питома вага віруючих буддистів у загальній кількості жителів планети помітно зменшилася (з 7–8 до 5–6%).

Якщо звернутися до буддиста із запитанням про те, як виникла релігія, котру він сповідує, то відповідь буде короткою: її проголосив людям Шак'ямуні (пустельник з племені шак'ів) понад 2,5 тис. років тому в Індії.

За легендою, після численних перероджень Будда (що означає на санскриті "освітлений вищими знаннями") прийшов на землю, щоб виконати свою місію порятунку, вказати людству шлях до виходу із страждань. Для свого останнього переродження, а він пройшов їх 550, Будда обрав царевича Сіддхартху (563–483 рр. до н. е.), який належав до знатного роду (родове ім'я – Гаутама). Сидячи під деревом, Сіддхартха пізнав "чотири благородні істини", тобто став Буддою. Прийнято вважати, що сутність буддизму, з'ясована Гаутамою в день великого прозріння, була чітко викладена Буддою у першій виголошеній ним проповіді. В ній стисло подано вчення про "чотири благородні істини". Істини проголошують, що: 1) життя є страждання; 2) причина всіх страждань – бажання; 3) страждання можна припинити позбавленням від бажань, "погашенням" останніх; 4) слід вести добродійне життя за законами "правильної поведінки" і "правильного знання".

У буддизмі одне з найважливіших місць займає так зване заперечення єдності особистості. Кожна особистість представлена, як скупчення "мінливих" форм. Згідно висловлювань Будди особистість складається з п'яти елементів: тілесності, відчуття, бажання, увлечення та пізнання. Так само велике значення має вчення про порятунок душі, знаходження нею спокою. Душа розпадається на окремі елементи (сканди), але щоб у новому народженні втілилась та ж особистість, необхідно, щоб сканди з'єдналися таким чином, як вони були з'єднані в колишньому втіленні. Припинення круговороту перевтілень, вихід із сансари, остаточний і вічний спокій – це важливий елемент трактування порятунку в буддизмі. Душа, у буддизмі представлена, як індивідуальна свідомість, що несе в собі весь духовний світ людини, трансформується в процесі особистих перероджень і прагне спокою в нирвані. При цьому досягнення нирвани неможливо без придушення бажань.

Багато дослідників вважають, що етика в буддизмі займає центральне місце і це робить його в більшому ступені етичним, філософським вченням, а не релігією. Більшість понять у буддизмі носить розпливчастий, багатозначний характер, що робить його більш

гнучким і добре адаптованим до місцевих культур і вірувань, здатним до трансформації. Так послідовники Будди утворили численні чернечі громади, які стали головними осередками поширення релігії.

Моральні заповіді буддизму (панча шила) мають характер заборон: 1) не вбивати жодну живу істоту; 2) не брати чужої власності; 3) не торкатися чужої дружини; 4) не говорити неправди; 5) не пити вина.

Наприклад, тибетці, особливо представники старих, нереформованих шкіл червоних шапок, застосовують три практичних і життєвих підходів до вчення Будди: йогічний, монархський та світський. Сьогодні в більшості буддистських культур (наприклад, в китайській) поширені тільки два останніх, що істотно збіднює їхній досвід, позбавляючи його своєрідної магії та додаткових проявів людяності. Мова йде про два класи – ченців, які дотримуються повної безшлюбності і виконують ритуали, і мирян, які надають їм матеріальну підтримку.

У Тибеті та інших буддистських країнах ченці і монахи століттями жили за міцними монастирськими стінами, відділені від суспільства і один від одного, суворо дотримуючись певних правил поведінки. Як і слід було очікувати, вони були беззахисні перед внутрішньою і зовнішньою політикою своїх монастирів. Миряни ж дбали про своїх сім'ї та громади, а також підтримували духовне життя – в основному за рахунок сільського господарства. Вони були погано освічені і досить забобонні, але намагалися по-можливості розвивати відданість. А йогині жили поза суспільних норм, часто в печерах, змінюючи партнерів.

Що стосується України, то інтерес до буддизму в його філософсько-етичних аспектах виник в середовищі культурної і наукової інтелігенції лише в XIX столітті. Перша в Україні офіційно зареєстрована буддистська громада була організована в м. Донецьку в 1991 році. На сьогодні в Україні існує близько сотні буддистських громад і груп, 38 з мають офіційну реєстрацію і статус юридичної особи. Найчисленніші громади й групи належать до тибетського напрямку буддизму – тантричної традиції Ваджраяна ("Діамантова Колісниця"). Кількість громадян України, які сповідують буддизм, за різними оцінками становить від тисячі до 5 тисяч осіб. Зріс інтерес до буддизму і в суспільстві в цілому, прикладом чого є поява курсів у деяких вищих навчальних закладах, видання великої кількості науково-популярної та релігійної літератури з буддизму.[4]

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лама Оле Нідал. Каким все является. – М.: Алмазный путь, 2009. – 112-120 с.
2. Любимов Л.Д. Индо-буддийская культура/Л.Д. Любимов. – М.: 1992. 174-177с.
3. Что такое. Кто такой: В 3 т. Т.1 – 5-е издание. М.: 1998. 129-131 с.

УДК.007:37.0

ГРУЗД Н.В.

м. Київ

ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розкрито риси освітньої парадигми інформаційного суспільства, аргументується необхідність використання нових підходів при підготовці фахівців у XXI столітті. Сьогодні дуже часто ми чуємо про інформаційне суспільство, засноване на знаннях, про визначальну роль інформаційно-комунікативних технологій. Головним чинником нового суспільства став феномен інформації. Саме вона проголошується ключовим чинником виробництва і за значущістю перевершує всі види матеріального виробництва. Знанням, інформацією та інтерактивним комунікаціям відводиться роль основних чинників соціальних та політичних змін. Якісна трансформація технологічної основи не може не вплинути на процеси трудової діяльності людини та на відношення між людьми. Ці зміни зачіпають зростаючу інтелектуалізацію праці, посилення творчих моментів трудових процесів, зростання сфери невиробничої взаємодії людей, посилення індивідуального потенціалу працюючих. Постійне поповнення та оновлення знань є необхідною умовою високого рівня кваліфікації та компетентності кадрів. Ця умова має першорядне значення для прискорення соціального та економічного розвитку країни. Система підготовки кадрів повинна враховувати ті умови, у яких доведеться жити та працювати майбутньому фахівцю. У наше життя входять зміни, які повинні стати сигналом для відповідної адаптації системи освіти.

Риси нової освітньої парадигми можна виразити такими основними пунктами:

1. Перейти від навчання знань і навичок до навчання здатності навчатися і перенавчатися. Надзвичайно швидко зміна поколінь технологій, умов життя приводить до застарівання одержаних знань і навичок. Вихід може бути знайдено, якщо носії цих знань і навичок придбають здібність до самонавчання. На жаль, часто у вищій школі складається ситуація, коли активність студентів підміняється активністю викладача. Провідна активність залишається за викладачем не тільки на лекціях, але також на семінарських, практичних і лабораторних заняттях (особливо з технічних дисциплін). Викладач виступає в основному в ролі ретранслятора і контролера знань. Як наслідок значна частина студентів, так само як і їхні викладачі, віддають перевагу репродуктивним методам роботи, пов'язаним з передачею, відтворенням наукової або навчальної інформації. Здібність до самонавчання визначається за рівнем сформованості таких інтелектуальних умінь, як уміння бачити проблему, уміння переформулювати її своєю мовою, уміння передбачити можливий результат, уміння критично ставитися до змісту навчального завдання, уміння ставити питання та ін. Інтелектуальні і професійні уміння успішно формуються в самостійній роботі,

якщо в навчальному процесі моделюється професійна діяльність і враховуються її труднощі; якщо профілізація навчальної і наукової роботи студентів здійснюється на молодших курсах; якщо індивідуальні форми занять поєднуються з груповими; якщо навчальні завдання носять проблемний характер і в них ураховується роль освітніх компонентів в розвитку мислення. Саморозвиток – шлях досягнення вершин професіоналізму. У всіх студентів необхідно виробити звичку саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти і самоконтролю. Завдання викладача – допомогти студентам у формуванні їхніх мотивів і потреб.

2. Навчати нелінійного способу мислення. Давно відомо, що проблему неможливо розв'язати, якщо знаходитися на тому ж рівні мислення, який породив проблему. Необхідно виробити нове бачення проблем, що точніше відповідає нашому швидко змінюваному часу. Прискорення соціокультурних процесів призвело до того, що достатньо часто стали виникати ситуації і утворюватися нові ширні галузі, де традиційні технології пізнання безрезультатні. Це поведінка систем поблизу нестійких критичних режимів, різких стрибкоподібних переходів, умов виникнення хаосу (безладу), діалектики взаємодії хаосу і порядку, ентропії і інформації, ритмічної поведінки і законів відхилення від ритмів. Серед “віяла” нових станів виявляється і таке, у якому система краще пристосована до зміненого навколишнього середовища, тобто явища самоорганізації (синергетики) народжуються самою відкритою системою спонтанно в результаті втрати нею попереднього стійкого стану, а вибір, яким шляхом піде еволюція після біфуркації (точки надлому процесу, де немає єдиного рішення), визначається “випадково” у момент нестійкості. У подібних умовах порушуються лінійні залежності. Не спрацьовують знання і навички, засновані на лінійному мисленні. Основна особливість нелінійного мислення – використовувати проблеми і перешкоди, що виникають як додаткові переваги.

3. Навчати через позитивну мотивацію. Відомо, що людина як особистість має мотивацію для розвитку (і розвивається), якщо їй дають змогу займатися діяльністю, що відповідає її індивідуальним здібностям. Саме тоді людина зможе досягти успіхів, яких вона не матиме в жодній іншій сфері. Принцип дії освітніх організацій: не вчити, а допомагати вчитися, стимулювати бажання вчитися. Прогнозовані та очікувані глобальні зміни внесуть відповідні корективи в ідеологію, стратегію, цілі, завдання, технології та методи освіти та навчання. Світ з кожним днем стає все складнішим і до нього треба готуватися ґрунтовно, учитися новому, прогнозувати та випереджати його в знаннях. Усі ці зміни впливають на суспільство, роботу, сімейне життя людей та їхнє середовище. Таким чином, процес

освіти є в житті людини постійним мотивуючим чинником та одночасно необхідною умовою його життєзабезпечення. Нові завдання в суспільстві (економіці) потребують нового стилю в навчанні, заснованого на позитивній мотивації. Необхідно по-новому визначити, що означає вчитися, що таке викладання, як ми вчимося, як мотивувати людину навчатися впродовж усього життя і як за допомогою державного менеджменту та самоменеджменту зробити освіту могутнім мотивуючим чинником в житті людини та суспільства.

4. Перехід від навчання стандартних знань і навичок до розвитку індивідуального потенціалу. В умовах інформаційного суспільства функціональними особливостями освіти виступає не лише здатність подавати тим, хто навчається, нагромаджений в попередні роки обсяг знань та навичок, але й підвищувати здатність до сприймання та використання на практиці нових наукових ідей, технічних інструментів та методів виробництва, формування новаторських здібностей, ініціативи та підприємливості. Навчальний процес має орієнтуватися на супровід студента в процесі становлення його власного досвіду, який відповідає можливостям і спрямуванням реалізації його як особистості; на розвиток суспільства (причому всіх складників цього розвитку – наукової, технічної, технологічної, соціальної, етичної, екологічної та ін.); на створення умов і надання необхідної допомоги студенту в реалізації вільного й відповідального вибору. Розвиток індивідуального потенціалу студентів тісно пов'язаний з творчим, інноваційним характером освіти, що передбачає низку нововведень – організаційних, структурних, управлінських, дидактичних тощо – на всіх рівнях освіти. Насамперед йдеться про визнання багатоваріантності вищої освіти, про розвиток різних її видів і форм. Кожний навчальний заклад, організовуючи навчання студентів, вирішує складну проблему: створити необхідні навчально-методичні, наукові, матеріально-технічні умови, щоб кожний студент досягав найвищого фахового рівня за рахунок власних інтелектуальних сил, високої працьовитості, власної волі. Добре зорганізоване навчання повинне бути адаптованим до індивідуальних особливостей студентів. Вирішення цих проблем потребує від викладачів вищої школи найвищого рівня педагогічної майстерності. На рівні справжньої педагогічної творчості процес інтеграції різних елементів знань в деяку цілісну структуру або систему виявляється в створенні нових продуктивних способів роботи. Додатковими ознаками педагогічної творчості є швидкість створення нових педагогічних прийомів та їх різноманіття, готовність до перебудови, орієнтація викладача в своїх життєвих та професійних цінностях на майбутнє. Кінцева мета роботи викладача – підготовка конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися в економічному просторі європейських країн.

5. Навчати навичок життя в глобальному середовищі. Глобалізація суспільства неминуче потребує навичок переходу від життя в локальному (регіональ-

ному, національному) середовищі до життя і співпраці в глобальному просторі. Глобалізація як "розширення й поглиблення соціальних зв'язків та інститутів у просторі і часі" [3, 88] неможлива без толерантності. Ескалація расової, релігійної нетерпимості потенційно загрожує всьому світу. Ця загроза має глобальний характер, від неї неможливо відгородитися національними кордонами. Отже, усі здобутки глобалізації – формування єдиного економічного та інформаційного простору, інтенсивний обмін результатами матеріального та духовного виробництва, загальна мобільність людей – без толерантності втрачаються. Епоха глобалізації спричиняє формування нового типу особистості – толерантної, відкритої до спілкування і розвитку в національному та міжнародному вимірах; особистості, яка цінує і розвиває своє і щедро ділиться з іншими; особистості, яка не приймає насильства, яка понад усе цінує людські фундаментальні цінності. Безумовно, така людина не з'явиться сама по собі. До нового соціального статусу та ролі в світі її слід готувати. Для сучасної молоді надзвичайно актуальне розуміння необхідності зберегти етнічну та культурну ідентичність, здатність до етнічної толерантності, до життя в сучасному глобалізованому світі. Повага, прийняття і правильне розуміння багатоманітності культур, форм вияву людської індивідуальності дають надію досягти миру. Усе це складові толерантності, адже толерантність є базисом формування культури миру, що охоплює цінності, погляди і типи поведінки, направлені на соціальну взаємодію та співпрацю на основі принципів свободи, справедливості й солідарності. Культура миру заперечує насильство та спрямована на подолання конфліктів за допомогою діалогу й переговорів. Поняття "толерантності" стало міжнародним терміном, у якому – інтуїтивне сприйняття єдності людства, взаємозалежність усіх від кожного і кожного від усіх. Модель толерантної поведінки передбачає повагу прав іншої людини, в тому числі право бути іншим, утримуватися від завдання шкоди, оскільки заподіяна іншій людині шкода означає шкоду для всіх і для кожного.

6. Перехід від навичок використання матеріальних засобів виробництва до навичок використання інформаційних засобів виробництва. Особливістю інформаційної суспільства стала інтеграція всіх складників інформаційного забезпечення виробничих процесів: конструкторського забезпечення (стадія науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт), технологічного забезпечення (підготовка виробничого виготовлення нового виробу) і управлінського забезпечення (об'єднання окремих виконавців і засобів виробництва в єдину систему, що дозволяє досягти поставленої мети з максимальною ефективністю). Усе частіше продають не патенти, а інтегральний продукт "ноу-хау", що передбачає весь виробничий цикл: що робити, як робити і як керувати – від початкового устаткування і сировини до методу реалізації на ринку готової продукції. У всіх перерахованих засобах і предметах праці інформаційна компонента виконує свої

функції спільно з матеріальною складовою. Але існують засоби виробництва, де інформація панує неподільно, складаючи практично стовідсотковий їх зміст, – це нематеріальні активи. Ці засоби виробництва не мають матеріальної природи, можуть бути ідентифіковані і використані підприємством для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях або передачі в оренду іншим особам. Ключовими компонентами формування і використання нематеріальних активів є: винахід, ноу-хау, патент, товарний знак, ліцензія, корисна модель, промисловий зразок. Головна мета використання нематеріальних активів – виробництво продуктів, у яких інформаційна компонента виконує провідну роль. Оскільки велика частина цих активів зачіпає форму власності, то вони є частиною економічних відносин між людьми, тобто частиною інформаційної програми, регулюючої потоки товарів і грошей. Майбутні фахівці повинні вміти реалізувати ці відносини на практиці (зокрема, захищатися від піратських підробок і розкрадань), що є також інформаційним видом діяльності юристів, менеджерів, фахівців інформаційного захисту, програмістів, дизайнерів та ін.

7. Навчати навичок споживання інформаційних товарів. Специфіка інформаційних товарів полягає в тому, що при їх виробництві і використуванні (споживанні) провідну роль виконує інформація. Природа, зміст і форми реалізації продукції під умовною назвою “інформаційні товари” настільки багатоманітні, що важко навіть перерахувати їх усі можливі прояви (товари, що матеріалізують інформацію – наукоємні вироби і послуги; товари, що призначаються для дії на інформацію – комп’ютери, запам’ятовуючі пристрої; товари, що використовують інформацію у виробництві як “робоче тіло” – генна інженерія, освітні технології; товари, що використовують інформацію як предмет споживання – туризм, парфумерія; товари, що самі є інформацією – комп’ютерні програми, віртуальні послуги). Перехід на споживання інформаційних товарів (виробів і послуг) означає перехід до нового стилю життя, якого теж слід навчати.

8. Навчати основ інформаційної екології. Розвиток суспільства шляхом техногенезу та посилення його впливу на біосферу призвів до виникнення конфлікту між людством, з одного боку, і середовищем його існування, в широкому розумінні, з іншого. Екологічна криза, що вразила нашу планету, внесла істотні корек-

тиви у відносини людини і природи, змусила переосмислити всі досягнення світової цивілізації. Приблизно із 60-х років минулого сторіччя, коли перед людством уперше так гостро постала проблема знищення всього живого внаслідок промислової діяльності, почала формуватися нова наука – екологія. Ліквідація екологічних проблем неможлива без застосування новітніх екобіотехнологій для діагностики забруднень довкілля, очищення стічних вод, знешкодження небезпечних газових викидів, використання перспективних засобів утилізації твердих і рідких промислових відходів, підвищення ефективності методів біологічного відновлення забруднених ґрунтів, заміни низки агрохімікатів на біотехнологічні препарати та ін. Нагальною є організація якісної підготовки фахівців у галузі інформаційної екології, екологічної біотехнології, екологічної психології для розв’язування проблем довкілля. Такий підхід якнайкраще відповідає вимогам подолання екологічних проблем. Подані основні напрямки трансформації освітніх процесів покликані створити єдине інформаційне освітнє середовище, запровадити в життя трансформаційну соціально-економічну складову розвитку інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник Л.Г., Ільяшенко С.Н., Касьяненко В.А. Экономика информации и информационные системы предприятия: Учебн. пособ. – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2004. – 400 с.
2. Зарівна О.Т. Глобалізаційні виклики епохи: потреба в толерантності // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 84 – 87.
3. Гаджиев К.С. Введение в геополитику: Учебник для вузов. – М.: Логос, 2002. – 429 с.
4. Кузьмінський Є.В., Голуб Н.Б., Кухар В.П. Предмет і освітні аспекти біотехнології // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 55 – 62.
5. Зінковський Ю.Ф., Мірських Г.О. Креативність – фрактал сучасної парадигми вищої технічної освіти // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 15–20.
6. Пешко С.Є. Освітній чинник у формуванні екологічного світогляду // Вища освіта України – 2007. – № 3. – С. 109–112.
7. Подольська Є. Освіта в контексті глобалізації: напрямки та механізми реалізації реформ в Україні // Вища школа. – 2007. ? № 1. – С. 48–55.
8. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во “Полиус”, 1998. – 639 с.
9. Тимошенко И.И., Соснин А.С. Мотивация личности и человеческих ресурсов. – К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002. – 576 с. – Библиогр.: С. 566 – 573.

УДК 32.019

ДЕНИСЮК С.Г. к., політ. н.
м. Вінниця

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Сьогодні роль комунікації в політичній системі суспільства суттєво змінилась: із допоміжного засобу вона перетворилась на особливий процес, який

спонукає систему до розвитку. Одним із чинників такої зміни є вплив глобалізації (зокрема, новітніх технологій). Тому актуальним видається дослідження

ролі політичної комунікації в сучасному політичному процесі.

Поняття глобалізації є багатогранним, тому, не зупиняючись на детальному аналізі сутності цього поняття, зауважимо, що це процес взаємозв'язку структур, культур і суб'єктів у світовому масштабі. Щодо політичної комунікації, то під цим поняттям ми маємо на увазі процес, що охоплює політичну сферу життя людини, є певним видом спілкування між органами влади, політичними партіями, громадськими організаціями і рухами, посадовими особами, виборцями, населенням. Атрибутами цього процесу є: комунікатор, повідомлення, канал, комунікант, реакція і зворотний зв'язок.

Так, науковці під різним кутом зору досліджують проблеми, пов'язані із глобалізацією, взаємодією між політичними акторами і населенням тощо. Варто відзначити праці таких сучасних вітчизняних дослідників, як О. Бабкіна, В. Бебик, М. Головатий, В. Горбатенко, О. Гриценко, С. Демченко, Т. Кадлубович, Л. Кочубей, Г. Почепцов, О. Ромашко та інших.

Однак, не дивлячись на значний масив напрацьованих із зазначеної теми, недостатньо вивчений вплив глобалізації на зміни в структурі та способах організації політичної комунікації. Тому метою дослідження є виявлення ролі політичної комунікації в сучасному політичному процесі.

Так, однією з головних характеристик системи політичної комунікації є її основні актори і способи організації відносин між ними. До недавнього часу інформаційний обмін в просторі політики уявлявся як односпрямований і вертикальний процес (трансляція офіційних повідомлень, коментарів тощо), що дозволяв політичній еліті контролювати маси. Тому класичні дослідження політичної комунікації розглядають її як взаємодію двох учасників – політиків і громадян, між якими посередником виступають ЗМІ.

Сьогодні взаємини між лідерами та їх послідовниками досить інтерактивні, тобто й останні, певним чином, впливають на прийняття рішень лідером. Як відомо, існує досить багато моделей політичної комунікації (Ж.-М. Коттре, К. Сайне та ін.), але важливим є аналіз інформаційних потоків не тільки по вертикалі, але й по горизонталі.

В умовах розвитку інформаційно-комунікативних технологій, демократизації політичних систем значення горизонтального рівня політичної комунікації суттєво зростає, що призводить до збільшення числа різних комунікаторів. Це означає, що в політичній системі відбувається перетинання інформаційних потоків, збільшення їх щільності. Так, на думку Н. Шелекасової, функціональність політичного лідера визначається здатністю коректно продукувати, приймати і транслювати повідомлення по висхідним і низхідним паралельним потокам [1].

Дослідниця виокремлює чотири кола комунікацій лідера та його послідовників, що демонструє слабкі сторони політичної комунікації (існування багатьох шляхів спотворення політично важливої інформації, як на свідомому, так і на несвідомому рівнях). Наприк-

лад, пригадаємо фразу, яку президент США Р. Рейган сказав у вимкнений, як він вважав, мікрофон, готуючись до прямої радіотрансляції. Президент пошуткував, оголосивши про початок ядерного бомбардування СРСР. Однак, ця інформація через особливості цього каналу комунікації, одночасно поступила до реципієнта на всіх комунікативних колах. В результаті ця інформація "з перших рук" викликала паніку серед громадян і дипломатичний скандал у світі.

Помилки в комунікації, які здійснюються в період кризового становища, можуть привести до загострення загальної ситуації. Так, на фоні трагедії в Беслані у вересні 2004 р. дивно виглядала заява представника Білого Дому про те, що уряд США готовий до переговорів з поміркованою чеченською опозицією (допущену помилку виправляв сам президент США).

Важливим моментом в політичній комунікації є поява нових учасників. Слушною є думка Ю. Хабермаса про те, що крім таких політичних акторів, як "держжава" і "ринок", є ще комплекс важливих суспільних інститутів (публічні бібліотеки, державна статистична служба, музеї, система вищої освіти) тощо [2]. Б. Макнейр в якості учасників комунікації визнає ще й спеціалізовані інформаційні структури, терористичні організації, спонсорів, медіа магнатів і рекламодавців, громадян (з різними типами політичної поведінки) [3].

Тому сучасний спосіб розуміння комунікативних процесів в політиці базується на теорії сіткоподібного суспільства і передбачає принцип павутиння в організації таких відносин. М. Кастельє зазначав: "логіка сітки має більше влади, ніж влада в сітці" [4]. Сіткоподібний принцип детермінує відсутність чіткої ієрархії політико-комунікативних зв'язків і наявність динамічної нерівноваги в інформаційних обмінах в політичних системах, несиметричність інформаційних відносин всередині них.

Отже, відносини між важливими акторами політичної комунікації здійснюються як по вертикалі, так і по горизонталі, що сприяє диференціації аудиторії на різні соціальні групи, які взаємодіють на основі сіткового принципу, що сприяє виникненню комунікативних помилок. Політична комунікація в сучасних умовах стає найважливішою складовою політичного процесу і чинником його розвитку.

Тема дослідження потребує подальших наукових розвідок через міждисциплінарний характер і складність предмету вивчення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шелекасова Н.П. Современный взгляд на проблемы политической коммуникации и лидерства / Н.П. Шелекасова // Россия. Политические вызовы XXI века: 2-й Всероссийский конгресс политологов. – 21-23 апр. 2000 г. – М., 2002. – С. 524.
2. Хабермас Ю. Теория коммуникативного действия / Ю. Хабермас // Вестник Московского университета. Серия 7, Философия. – 1993. – № 4. – С. 43–63.
3. Макнейр Б. Власть, выгода, коррупция и ложь (Российские средства массовой информации в 90-е годы) / Б. Макнейр // Pro et Contra, 2000. – Т. 5. – № 4. – С. 144-163.
4. Кастельє М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура / Кастельє М. – М., 2000 – 607 с.

УДК 211

ДОБРИНСЬКА Д.М.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к. філос. н.

м. Київ

АТЕЇЗМ, ЯК СПОСІБ ПІЗНАННЯ СВІТУ

Атеїзм являє собою специфічну область філософських матеріалістичних знань. Як соціальне явище атеїзм виник у тісному зв'язку з розвитком матеріального виробництва, суспільних відносин, філософії, науки і культури. Науковий атеїзм – це система філософсько-матеріалістичних знань про виникнення, еволюцію, функціонування і відмирання релігії, про утвердження буття людини за допомогою подолання релігії і формування її науково-атеїстичного світорозуміння. Проте атеїзм не зводиться до критики релігії. К. Маркс підкреслював, що атеїзм – не лише відмова від бога, але й утвердження буття людини завдяки цьому запереченню. На думку Ф. Енгельса атеїзм, будучи повним запереченням релігії, яке постійно посилається на релігію, сам по собі нічого не являє і тому є релігією. До предмету атеїзму входять питання про виникнення і закономірності розвитку світу і людини, про призначення і сенс життєдіяльності людини, зміст психіки, смерть і безсмертя, питання добра і зла, майбутнього світу і людини і т. п.

Найважливішим завданням атеїзму є розробка проблеми буття людини, проблеми особистості. Релігія знецінює людину. Атеїзм же в свою чергу возвеличує людину і утверджує його буття як перетворювача світу. Як правило, релігія спекулює на глибоко особистих, інтимних переживаннях людини, зображує їх невіддільними розуму і волі. На противагу релігії атеїзм показує, що не вона, а наука і мистецтво здатні не лише відкрити духовний світ людини, а й збагатити його реальним, істинним, піднесеним змістом. Атеїзм, спираючись на досягнення фізіології, медицини, психології розвінчує ідею безсмертя душі, яка є однією із центральних догм релігії. Зі смертю індивіда зникають його психічні властивості. Людина – це найвища цінність в суспільстві. Тому сенс життя – не в підготовці до смерті, як стверджує релігія, а в удосконаленні земної життєдіяльності, у досягненні максимального задоволення матеріальних і духовних потреб людини, в боротьбі за краще майбутнє людей.

На шляху до атеїзму важливу роль зіграв релігійний індуферентизм – байдуже відношення до релігії, характерне для деяких явищ духовної культури. Прогресивні діячі духовної культури епохи Відродження відхилили приклади християнської особистості з її аскетизмом і покорюю, чим готували ґрунт для формування атеїстичного світосприйняття. В сучасній епосі, де атеїстичне світосприйняття є масовим, релігійний

індуферентизм є вчорашнім днем, данина пережиткам минулого.

Велика роль в утвердженні атеїстичного світосприйняття належить власне науковому атеїзму. Його прибічники відстоювали і розвивали матеріалістичні позиції. Так, наприклад, точка зору Дж. Бруно виключає бога як творця світу: “... Вселенная не имеет предела и края, но безмерна и бесконечна”. Подібні думки сприяли активному утвердженню атеїстичного світосприйняття.

Найбільш глибоке і всебічне пояснення атеїзму і критика релігії присутні в творах П. Гольбаха. У своїх працях він підсумував погляди найбільших французьких просвітителів-атеїстів Мельє, Ламетрі, Гельвеція, Дідро та ін. Особливе місце в творчості Гольбаха посідає його книга “Система природи, или о законах мира физического и мира духовного”, опублікована 1770 р. Даний твір є працею колективного розуму, так як в створенні цієї праці брали участь і інші енциклопедисти. Сучасники називали “Систему природи” Біблією матеріалізму і атеїзму. На думку Гольбаха, ще нікому не вдалося довести існування бога. Навіть найвидатніші генії зазнали невдач, а прості допитливі люди лише стверджували щось невизначне з цього приводу. Уявлення про божество, на думку Гольбаха, не лише не корисне для людей, але й навпаки, псує їх, роблять їх гіршими, аніж вони є від природи. Лише інформуючи людей та навчаючи їх істині, стверджує філософ, можна сподіватися зробити їх кращими і щасливішими.

Найвищою формою атеїзму є марксистсько-ленінський. Він підготовлений усім ходом соціально-економічного, політичного і духовного розвитку людства, багатовіковою історією атеїстичної думки. Виник науковий атеїзм в середині XIX ст. На зміну йому прийшов капіталістичний спосіб виробництва, який породив свого могильника – промисловий пролетаріат.

У XX столітті атеїзм нав'язувався населенню СРСР пануючою владою як єдино можливий світогляд, використовувався для переслідування політичних супротивників та пограбування церков різних конфесій. Комуністична партія з 1919 року відкрито проголошувала в якості свого завдання сприяти відмиранню релігійних забобонів.

Науковий атеїзм має безпосереднє відношення до практики соціалістичного і комуністичного будівництва. З ним пов'язано рішення однієї з найважливіших задач – формування наукового світосприйняття. Рішенню цієї задачі постійно приділяється увага партії.

В новій редакції Програми КППС наголошується: "Робота по комуністическому вихованню неотделима от боротьбы с проявленіями чуждой идеологии и морали, со всеми негативными явлениями, связанными с пережитками прошлого в сознании и поведении людей...". Така побудова запитання стимулює творче відношення до всіх проблем наукового атеїзму, подальший розвиток атеїстичної науки.

УДК 33145.51.53

ДУПЛЯК В.Д. к.т.н.
РЕЗНИК С.І. ст. викладач
м. Вінниця

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ УПРАВЛІННЯ ВІБРАЦІЙНО-ШУМОВОЮ ОБСТАНОВКОЮ НА ВИРОБНИЦТВІ

Одним із важливих факторів, що визначає постановку і актуальність дослідження питань покращення управління станом безпеки життєдіяльності суспільства загалом [1] та охорони праці виробничників зокрема [2], є невинне зростання кількості техногенних небезпек у процесі взаємодії людини і складних технічних систем в умовах науково-технічного прогресу [3].

Практика показує, що самими декларуванням [1], організаційно-технічними, соціально-економічними та іншими заходами [2] проблему безпеки суспільства вирішити не вдається [3,4]. За даними МОЗ України, сьогодні 38% загальних захворювань у країні пов'язані зі станом охорони праці на виробництві (розлад нервової і фізіологічної систем людини, профзахворювання, виробничий травматизм, нещасні випадки на виробництві) [3]. У грошовому вимірі це складає більше 1 млрд грн на рік, викликає переділ бюджетних коштів з лікування населення на дотування виробництва, особливо, крупного, що суперечить вимогам [2] і соціально-невиправдано.

У роботі приведені результати наукового вирішення одного, але практично важливого, питання охорони праці у виробництві – виявленню можливості управління його вібраційно-шумовою обстановкою, небезпеки якої складають до 45% у структурі профзахворювань, виробничих травм і нещасних випадків на виробництві [3]. Самі небезпеки пов'язані з сучасним економічним рівнем розвитку суспільного виробництва – масштабним зростанням кількості машин, механізмів, технологічного обладнання та різноманітних пристроїв, робота яких супроводжується високими рівнями вібрації та шуму, що є неминучим проявом функціональних характеристик згаданих об'єктів та процесів.

За характером дії на організм людини вібрацію поділяють на загальну та місцеву. Загальна вібрація передається на все тіло працюючого (через опірні поверхні), а місцева – на руки або ноги сидячої люди-

ЛІТЕРАТУРА:

1. Программа Коммунистической партии Советского Союза. Новая редакция. – Правда, 1986, 7 марта.
2. Оніщенко А.С. Справочник атеїста/А.С. Оніщенко. – К.: Наукова думка, 1986. – 520с.
3. Ю. А. Базнікін, М. С. Біленький, А. В. Белов та ін Под ред. М. П. Новикова Кишеньковий словник атеїста. – 4-е изд. – Москва: Политиздат, 1983. – 271 с.

ни [3]. Весь організм людини має частоту власних коливань 3...6 Гц, а зовнішні коливання з частотами 17...25 Гц є резонансними для голови людини, 60...90 Гц – для очних яблук [3]. Загальної вібрації зазнають працівники металообробної, будівельної, гірничої промисловості тощо; місцевої – працюючі з електрота пневмоінструментами [4]. Тривала дія вібрацій при високих рівнях може привести до виникнення у працюючого профзахворювання – вібраційної хвороби, а породжуваний вібрацією виробничий шум є причиною погіршення слуху (глухуватості) чи профзахворювання – глухоти.

Робота являє собою теоретичне (фізико-математичне) дослідження вібраційного і шумового полів, як процесів однакової фізичної природи і джерела утворення, з використанням сучасних методологічних положень – матеріалістично-діалектичних принципів [5], системного методу (підходу) [5], фізичних законів, математичного методу, інших традиційних методів дослідження.

Колівання складних систем (пристроїв) можна з достатньою точністю розрахувати, умовно розділивши їх (систем) на окремі елементи, пов'язані між собою певними (функціональними) відношеннями (зв'язками) [5]. Елементи механічних систем характеризуються масами, зосередженими в їхніх центрах мас, і з'єднані між собою пружними зв'язками (відношеннями). З урахуванням цих факторів створюється фізична модель системи, яка далі замінюється математичною моделлю, розв'язуваною за допомогою системи рівнянь вимушених коливань записаних у формі Лагранжа [6]:

$$\frac{d}{dt} \frac{\partial L}{\partial \dot{x}_i} - \frac{\partial L}{\partial x_i} = 0, \quad (i = 1, \bar{s}), \quad (1)$$

де L – функція Лагранжа математичної моделі; x_i – узагальнена координата; \dot{x}_i – узагальнена швидкість.

Надалі, застосувавши нормальні координати [6], одержимо систему диференціальних рівнянь вимуше-

них коливань, яка зводиться до задач про одновимірні вимушені коливання [6]. Загальний розв'язок одного із рівнянь цієї системи включає два доданки, перший із яких експоненціально спадає з плином часу t і, зрештою, пропадає, від чого остаточний розв'язок рівняння (1) отримує вид:

$$\theta = b \cos(\gamma t + \delta), \quad (2)$$

де θ – зміщення від положення рівноваги точки вузла пристрою; b – амплітуда коливання; γ – частота коливань змущувальної сили; δ – початкова фаза зміщення точки вузла.

Фізичний зміст параметрів b і γ встановлюється експериментально з умови мінімізації вібрації і шуму пристрою (вузла).

Використання (2) дає можливість технологічно забезпечити науково обґрунтовані санітарно-гігієнічні рекомендації, норми і стандарти, що разом спроможне звести до потрібного [3,4] мінімуму шкідливого впливу вібрації та шуму на здоров'я людей, тобто ефек-

тивно управляти вібраційно-шумовою обстановкою на виробництві. При умові проведення цілого комплексу додаткових організаційно-технічних заходів (створення стендового устаткування, нової виміральної апаратури, залучення санітарно-гігієнічних, конструкторсько-технологічних і менеджерських спеціалістів тощо), що повністю узгоджується з планами технічного переозброєння промисловості України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України, 1996, ст.ст. 3,27,43.
2. Закон України "Про охорону праці", 1992, зі змінами і доповненнями 2002, 2010
3. Грибан В.Г., Негодченко О.В. Охорона праці. – К: Центр учбової літератури, 2011. – 280с.
4. Мариняко А.З. Децибелі шкідливості. – К: Тов-во "Знання", 1972. – 32с.
5. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800с.
6. Ландау Л.Д., Лифшиц Е.М. Теоретическая физика. Т. I. Механика. – М: Наука, 1988. – 216с.

УДК 235.2

ЗАЙЦЕВА М.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к. філос. н.
м. Київ

ДЕЩО ПРО САТАНІЗМ

Суспільству, що пришвидшено і відверто демонізується (навіть в маркуванні продуктів на штрих-кодах застосовує число сатани 666), комфортніше "не помічати" зловісних проявів сатанізму. Безчинства навколо святинь і осквернення православних кладовищ, при яких обов'язково перевертаються хрести, розцінюють як "дитячі пустощі". Підозрілі вбивства з присутністю сатанинської і окультної символіки проголошуються звичайним криміналом, а невпевнена спроба слідчих виявити ритуальний характер вбивств викликає в ЗМІ справжню паніку.

Так що ж таке сатанізм? Сатанізм – релігійний напрям, який передбачає поклоніння якійсь демонічній істоті. Це може бути Сатана, Диявол, Люцифер, Вельзевул, Асмодей, Сет та інші. Віра в існування Сатани виникла у релігіях стародавнього Ірану та іудаїзмі, набула поширення в середньовічній Європі як результат розвитку християнської демонології. Демонологія – розділ християнської теології, який присвячений вивченню питань, пов'язаних з походженням зла, діяльністю Сатани та інших демонів і протидією їм.

Перші сатаністи, а також сучасні ортодоксальні дияволопоклонники заявили про себе як релігійна течія, віросповідні догмати і культові дії якої були своєрідним антиподом християнства, побудовані на дзеркальному відображенні останнього: вшануванні не Бога, а Сатани, читанні Біблії навпаки, проведенні чорних мес із використанням чорних свічок, перевернутих розп'ять тощо.

Сучасні сатаністи, окрім вищезгаданих дияволопоклонників, не вважають себе слугами сил зла. Однак представники всіх сатанинських напрямків відрізняються крайнім індивідуалізмом, егоїзмом та прагматизмом, надають перевагу особистим пріоритетам і визнають культ сили. Сатанізм набув поширення в кінці 60-х у США, а у 70-х в Європі. Сатанинські групи з'явилися наприкінці 70-х у Росії, а в Україні на початку 80-х.

Ідеологами сучасного сатанізму вважають Алістера Кроулі та Антона Шандора Ла Вей. Алістер Кроулі створив у різний час містичні групи "Срібна Зірка", "Телемське братство", "Орден східного храму", поєднуючи елементи культів Диявола, Шайтана та халдейських демонів, орфічних містерій, даосизму, буддизму, йоги тощо. Свою сатанинську сутність він характеризував: "Я – Звір, число якого 666". Антон Шандор Ла Вей, засновник "Церкви Сатани", який написав "Сатанинську біблію" (священне писання пастви цього "чорного папи").

До основних ритуалів сатаністів слід віднести чорні меси (панахида по живій людині), під час яких в XVII столітті в якості жертв використовували новонароджених. На сучасному етапі на месах осквернюються хрест, Пресвяті Дари й інші священні символи християнства, приноситься жертва у вигляді тварини, чорний півень або чорна кішка, з якої живцем здирають шкіру і випивають кров. Справжня жертва для них – не вбивство як таке, а смертні муки живого створіння.

Трапляються і людські жертви. Після загибелі жертви повинно відбутися звільнення енергії, що призначена для Диявола, щоб він допоміг згубити людину, яка комусь заважає. Обличчя сатаністи зазвичай закривають для полегшення вияву власних приземлених емоцій. З'явилися і такі ритуали, як сатанинські "хрещення", "вінчання", а також похорони.

Конкретна діяльність сект здійснюється в формі легальних союзів і таємних елітних груп, що завербовують своїх прибічників на рок-концертах серед любителів гострих і сумнівних в моральному відношенні відчуттів. Сатаністи активно використовують наркотичні і психотропні речовини. Секти випускають масовими тиражами сатанинську літературу, сприяють організації рок-концертів, виготовляють продукцію з сатанинською символікою. Сатанинські культи проводять вербовку по школам, у ВНЗ, в армії. За словами свідків, члени сект "буквально тягнуть за руки".

Серед свят, що відмічають сатаністи, слід особливо підкреслити Хеллоуїн (свято відьом) – в ніч з 31 жовтня на 1 листопада, який багато хто намагається уявити, як "невинний фестиваль". Вальпургієва ніч з 30 квітня на 1 травня, "католицьке різдво антихриста" – 6 червня о 6 ранку, "буддистське народження диявола" – з 29 вересня по 13 жовтня, Стрітіння – 2 лютого, свято врожаю – 1 серпня, дні рівнодення і сонцестояння, а також ніч кожного повного місяця.

Сатанинські організації існують всюди, і Україна не виключення. Громади служителів темних сил діють у різних регіонах нашої держави. Зафіксовано декілька ритуальних вбивств людей. Сатаністами вчинено десятки актів вандалізму та значну кількість жертвоприношень тварин. На території України діють сатанинські угруповання: "Присвячений Сатані лицар-

ський орден чорної меси", "Орден чорного кола", "Black Metal мафія", "Зірка смерті", "Орден SA", "Партія сатаністів", "Церква Сатани", "Чорне Братство", "Язичницький слов'янський рух", "Чорний орден", "Легіон темряви" та багато інших. Більшість учасників цих організацій – люди з вищою освітою, ерудовані, ініціативні, віком від 20 років (хоча є організації, до яких входять навіть неповнолітні).

До сатанинських організацій приводять різні причини: нудьга, нереалізованість, іноді відчай, спроба утвердитись, пошук гострих вражень і т. ін. Сатанинське середовище не є однорідним. Більше половини українських сатаністів не порушують чинне законодавство. Шабаші сатаністів у столиці відбуваються на Байковому кладовищі, Зеленому театрі, на занедбаному кладовищі на Замковій горі, у так званому Храмі Сатани і, звичайно, на Лисій горі.

Аналіз наявних матеріалів свідчить про те що, якщо існує віра у християнського Бога, то буде існувати і віра в його антипод. У світі налічується близько 4 мільйонів прихильників Диявола. Переважну більшість впливових сатанинських об'єднань США та Європи зареєстровано державними органами. Нині керівниками значної частини сатанинських організацій висловлювалась думка про реєстрацію своїх громад, але шансів зробити це, не замаскувавшись під язичницьку громаду або центр розвитку парапсихічних, духовних або інтелектуальних можливостей, не дуже багато.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дробницький О.Г. Поняття морали/ О.Г. Дробницький. – М.: Наука, 1974.
2. Лоренц К. Агрессия. Так называемое зло/ К. Лоренц. – М.: Прогресс, 1994.

УДК 82-94:929

ЗАПЛОТИНСЬКИЙ Г.С., к.і.н.,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕМУАРНИХ ДЖЕРЕЛ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Висвітлення значущих історичних подій та етапів у спогадах учасників і сучасників було притаманне всім епохам та народам. Мемуарна література, як форма і вид висловлення особистого погляду на історію, в цих умовах стає не лише спробою автора поділитися з нащадками особистими знаннями та враженнями, а й засобом переконання майбутніх поколінь у власній значущості для історії, і що головне спроба дати особистісний, ціннісний аналіз подій та їх рушійних сил, якими часто виступають саме вони.

Мемуарна література, на відміну від більшості інших типів джерел, містить в собі комплексно поєднані складові: об'єктивну історичну інформацію (історичні факти), яких автор просто не може уникну-

ти, і особистісне їх бачення та якісна оцінка. Саме поєднання цих двох частин: об'єктивного та суб'єктивного часто дозволяють висвітлити такі аспекти проблеми, які неможливо дослідити за допомогою інших документів. Адже для якісного вивчення епохи потрібно розуміти не лише закономірності розвитку подій, а й побачити їх відбиття у свідомості людини, при чому як індивідуальній, так і колективній. Настрої, дух епохи при цьому часто може виступати якіснішим поясненням причин того чи іншого явища, аніж сухий фактаж чи підігнані під момент заяви чи декларації.

Особливої актуальності це набуває при висвітленні проблем, котрі датуються початком – першою поло-

виною ХХ ст., і відповідно можуть нести на собі ідеологічне навантаження, викликане “потребами епохи” чи відповідності стандартним схемам та моделям. За таких обставин, мемуарна література, що апіорі є проявом суб’єктивного бачення, здатна висвітлити ті невідповідності, які ми можемо побачити між документами та реальним перебігом подій. Порівняння мемуарів представників різних, часто протидіючих сторін, пошук в них спільних рис і відмінностей, дозволяє не лише підтвердити чи заперечити певні концепції та підходи, а й перевірити достовірність історичних міфів та світоглядних стереотипів, що склалися у наступні епохи. Адже часто навіть відкритий суб’єктивізм автора мемуарів дозволяє помітити ті аспекти, яким не приділена увага в іншій науковій літературі, що претендує на об’єктивізм.

Враховуючи вищенаведене, ми можемо визначити значну актуальність висвітлення досліджуваного історичного періоду саме через призму мемуарної літератури, поєднуючи і порівнюючи її інформацію з даними інших джерел. Це, на нашу думку, не лише дозволить якісніше висвітлити основні проблеми дослідження, а й розкриє тогочасну свідомість та бачення ситуації представниками різних політичних сил та

напрямок, союзників та опонентів, безпосередніх учасників подій, які намагаються відіблити себе та сторонніх спостерігачів, котрі просто згадують про подія, не маючи в її аналізі та якісному висвітленні особистої зацікавленості.

Чим складніший період, висвітлений в мемуарній літературі, тим більше розбіжностей у ставленні до подій, тим більше суб’єктивності вона містить. Кожен з авторів так чи інакше намагається показати власне бачення причин та наслідків як особистих дій, так і діяльності сучасників. Підтримка і засудження, часто відкрита іронія щодо дій опонентів – ці ознаки мемуарної літератури посилюються зі зростанням історичної значущості описуваних процесів, і що головне дозволяє зробити об’єктивні висновки не лише щодо історичної ролі власне автора мемуарів, а й всіх згаданих ним у роботі персон.

Таким чином ми бачимо, що використання мемуарних джерел є вадливим чинником будь-якого історичного дослідження, і відіграє значну роль у формуванні комплексних наукових концепцій. Вони можуть також використовуватися у науковій роботі студентів, адже через свою доступність для сприйняття викликають зацікавлення навіть неспеціалістів.

УДК 316.324

КАВЕРІНА А.В.

Наук. керівник АКЧУРІНА Ю.М. к.е.н.

м. Запоріжжя

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Інформація – це сукупність різних повідомлень про зміни, які проходять у системі й навколишньому її середовищі. Управління як інформаційний процес складається з обміну інформацією між органом управління, керованим об’єктом і зовнішнім середовищем [5].

Інформація виступає як основа процесу управління. Якщо виходити з розуміння менеджменту, як загальної і головної функції суспільства, цілком слушним, зокрема, виглядає звернення до проблематики управління інформаційною сферою суспільства [4].

Інформація відіграє суттєву роль у сучасному світі як фактор порозуміння, зближення, консолідації суб’єктів, узгодження інтересів різних суспільних груп всередині кожної конкретної країни і держав на міжнародній арені. Це зумовлено тими об’єктивними властивостями, які їй притаманні: по-перше, оперативністю; по-друге, здатністю охоплювати впливом велику кількість споживачів; по-третє, доступністю отримання та психологічними властивостями, а саме – можливостями за допомогою сучасних інформаційних технологій впливати на громадську думку, настрої тощо [1].

Вона впливає на духовні і соціальні процеси у світі, на фізичні процеси в соціумі, змінюючи їх темпи і перетворюючись на стратегічний ресурс цивілізації. А також долає можливість упорядкувати спрямованість дії цих процесів та окреслити межу об’єкта дії, в центрі якої опинилася людина.

На нашу думку, рівень інформованості у сучасній Україні є достатнім для здійснення ефективної діяльності. Проте її змістовний аналіз, спрямованість, форми реалізації свідчать, що її використання дещо далекі від ідеалу. На жаль, сьогодні доводиться констатувати, що інформація стала своєрідним засобом посилення конфронтації та боротьби за повноваження. Її використання часто-густо має далекі від демократичних принципів цілі: обмінятися попередженнями; скомпрометувати опонентів; довідатися про реакцію протилежної сторони на ту чи іншу ідею, пропозицію, щоб визначити можливі наслідки їх реалізації; примусити опонентів змінити поведінку; в кращому разі – прорекламувати власні дії або позиції своїх представників.

Реальність сучасної України така, сьогодні норми, що регламентують доступ до інформації, як субінсти-

тут інформаційного права перебувають у "розпоршеному" стані. Тобто все більш актуальною стає проблематика упорядкування правових норм щодо доступу до інформації. Органи управління демонструють один одному необдуману байдужість, процес триває, тобто народжується і виховується відповідне спотворене суспільство. Складається враження, що нині такої моделі поведінки України щодо її місця у світовій спільноті та її найважливішого надбання – інформаційного ресурсу, немає [3].

Але інформація характеризується воістину революційним розвитком і використовуються на всіх рівнях, у всіх сферах, галузях, територіальних і часових просторах управління і не тільки. Концентрація "інфор-

маційних ресурсів" визначає темпи розвитку країн і центри, що формують глобальні параметри порядку. Сьогодні це важлива суспільна тенденція. Тому для України володіти і вміти управляти інформацією може стати умовою нових перспектив у розвитку, розширенні зони своїх життєвих інтересів.

Якщо в минулому держави та імперії розпадалися і зникали з історичної сцени внаслідок воєн, конфліктів еліт, нікчемного державного управління, то в майбутньому це можна робити за допомогою вмілого використання і управління інформацією. І усвідомлення цієї ситуації, а й розробка адекватних заходів з боку керівництва країни є умовою збереження України та її суспільства в майбутньому.

УДК 929(477)

КАЙДАШОВА Т.

Наук. керівн. СИЗОНОВ Д.Ю, ст. викладач

м. Київ

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ ТА ГЕРАЛЬДИКИ В КОНТЕКСТІ ПРОЕКТУ "ВВІМКНИ УКРАЇНУ"

Державний проект "Ввімки України!" цьогоріч був офіційно представлений світовій спільноті особисто Президентом В.Ф. Януковичем. Основна мета проекту – популяризація України, її основних цінностей, культурних надбань, духовних пам'яток. У нашому науковому дослідженні ми розглядаємо національну символіку та геральдику, її історію та походження в контексті проекту до футбольного чемпіонату "Євро-2012" "Switch on Ukraine" ("Ввімки України!").

Саме національні символи та герби мають стати своєрідною візитівкою України в світі, а їх велика історія – прикладом патріотичного історизму творення державності.

Національними символами України є прапор, герб і гімн. Перелік державних символів визначає стаття 20 Конституції України. Опис державних символів України та порядок їх використання встановлюються законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України.

Утвердження нової символіки протікало у гострій політичній боротьбі. Розвиток подій в країні, стрімке розширення її міжнародних відносин зумовили запровадження нових символів ще до відповідних рішень Верховної Ради України. Уже 4 вересня 1991 р. над її будинком з'явився національний синьо-жовтий прапор. Такий же стяг піднімався під час візиту Голови Верховної Ради України Л.М. Кравчука до США і Канади у вересні – жовтні 1991 р. 28 січня 1992р. Верховна Рада України затвердила синьо-жовтий прапор Державним прапором. Ці кольори здавна використовувалися в українських землях, а в Галичині у XIX ст. були визнані національними. Такий самий прапор з деякими змінами використовувався в період УНР та Українсь-

кої держави гетьмана П. Скоропадського, в Західноукраїнській Народній Республіці, як державний прапор Карпатської України, на землях Східної України, а також українськими центрами на еміграції.

Великий державний герб, як записано в Конституції України, встановлюється з урахуванням малого державного герба та герба Війська Запорізького (створення такого роду геральдики припало на період козацької доби). Головним елементом Великого державного герба України є Знак княжої держави Володимира Великого (часи Київської Русі, 10 ст.).

В історичній літературі прийнято вважати, що герб – це усталене відповідно до законів геральдики зображення, яке належить державі, місту або родині. Найстаріший герб Української держави – землі Володимира Великого і його династії – тризуб, відомий з X ст. У галицьких князів гербом слугувало зображення лева, а у Війську Запорізькому – лицаря, козака з мушкетом. Після акту злуки УНР і ЗУНР у 1919 р. тризуб було прийнято і на західноукраїнських землях. Династичний знак Володимира Великого став символом суверенної і соборної України. 19 лютого 1992 р. Верховна Рада України визнала тризуб малим Державним гербом.

Державний гімн України – національний гімн на музику М. Вербицького. Та на слова П. Чубинського – ще один компонент створення державності та елемент презентаційного націопроекту "Ввімки України!". У XIX ст. за браком гімну українці співали "Многая літа", пісні і вірші "Дай, Боже, в добрий час", "Мир вам, браття, всім приносим", "Заповіт" Т. Шевченка, молитву "Боже, Великий Єдиний" та інші твори. 1863 р. у львівському часописі "Мета" з'явився вірш

П. Чубинського "Ще не вмерла Україна" (з музикою М. Вербицького твір був визнаний гімном Української держави у 1917 р.). Насьогодні український гімн переклали більше ніж тридцятьма мовами та співають румунські, російські, вірменські, угорські, німецькі та ін. діаспори українців у світі.

Тож, вважаємо за необхідне у національній програмі "Ввімкни Україну!" акцентувати увагу на символіці та геральдиці нашої держави як необхідних ком-

понентах створення позитивного іміджу України в її тяжкому історичному шляху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. 28.06.1996. – <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Євро-2012. Офіційний сайт приймаючого міста Київ – <http://www.city-kyiv.com.ua/uefaeuro2012/>
3. Бобровник С.В. та ін. Основи держави і права. – К.: "АН України"; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 1993.

УДК 378.147:811

КАЛЕНДРУЗЬ Л.А.,

м. Умань

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНОГО ВНЗ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Актуальність дослідження пов'язана з соціально-економічними, політичними і загальнокультурними змінами в Україні, які приводять до необхідності корекції структури і змісту всіх форм і видів професійної соціалізації майбутніх спеціалістів. Увагу вчених усе більше привертає пошук ефективних форм та засобів навчання, спрямованих на формування у студентів здатності постійного самовдосконалення в професійній діяльності, що дозволяє гнучко й мобільно реагувати на виклики сьогодення.

Мобільність в цілому і її окремі прояви (соціальна, педагогічна, освітня, професійна та інші) є якістю, наявність якої багато в чому зумовлює ефективність перебудови, трансформації особистісних проявів в динамічних умовах соціального, професійного оточення (О.В.Амосова, Л.В.Вершиніна, О.А.Гладка, В.С.Стоянов, Т.А.Стефановська). У дослідженнях лінгводидактичного спрямування ми змогли віднайти лише згадку про дану характеристику особистості, яку навчають іншомовному спілкуванню. Загалом, професійна мобільність як якість випускника вузу немовної спеціалізації, шляхи її формування засобами предмету "Іноземна мова", до цих пір знаходилась поза сферою уваги вчених-методистів.

Наші спостереження й емпіричні дослідження дозволяють стверджувати, що студенти немовних спеціальностей в цілому демонструють психічну, мотиваційну й когнітивну здатність до набуття вмінь оперативного й ефективного реагування в контексті складних професійних ситуацій. На підтвердження зазначеного вище наведемо дані про те, що унаслідок проведення серії діагностичних заходів (анкетування, інтерв'ю) 80 % студентів продемонструвати бажання й інтерес до набуття "гнучких" професійно значущих знань, умінь, які сприяють професійній соціалізації спеціаліста.

В той же час нам вдалося виявити, що професійна мобільність не формується як така, а потребує цілеспрямованого формування. При цьому навчальна дисципліна "іноземна мова" має значний потенціал.

Загальновідомо, що сьогодні потреба у спеціалістах, які володіють іноземними мовами, значно зросла. Це

пов'язане з перетворенням України у відкрите суспільство, розвитком міжнародних ділових контактів, опануванням новими технологіями, створенням спільних підприємств і інтенсифікації професійної діяльності в тісному контакті з закордонними спеціалістами.

Саме тому навчальна дисципліна "іноземна мова" у ВНЗ економічного профілю, яким є Київський інститут бізнесу і технологій, має чітко виражене професійне спрямування. Його завдання визначаються в першу чергу комунікативними й пізнавальними потребами цього профілю. У Програмі з іноземної мови за професійним спрямуванням зазначено, що "іноземна мова є обов'язковим компонентом професійної підготовки сучасного спеціаліста будь-якого профілю" [1].

У програмі з іноземних мов для студентів немовних спеціальностей зазначено, що "метою курсу іноземної мови є набуття студентами комунікативної компетенції, необхідної для кваліфікованої інформаційної і творчої діяльності в різних сферах і ситуаціях ділового партнерства" [2]. Специфіка підготовки, адекватної заданим цілям, полягає у володінні навиками іншомовного спілкування, які дозволяють використовувати його для задоволення професійних потреб, реалізації особистих ділових контактів і подальшої професійної самоосвіти. Професійна компетентність випускника немовного ВНЗ значною мірою визначається мірою його діяльної участі в іншомовному інтерактивному спілкуванні, повноцінності його включення в міжкультурну комунікацію. Іншими словами, випускник має бути здатним до використання іноземної мови в різних соціально і професійно детермінованих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма з англійської мови для професійного спрямування. Колектив авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнюк, Л.Й. Клименко, Т.І. Козимирська, С.І. Кострицька, Т.І. Скрипник, Н.Ю. Тодорова, А.О. Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
2. Навчальна програма з дисципліни "Англійська мова за професійним спрямуванням" (для студентів немовних спеціальностей) (2010).

УДК 378.2

КОЛЯДЕНКО І.В.

м. Київ

ВЧЕНИЙ СТУПІНЬ АБО СТУПІНЬ МВА?

Стратегічні прорахунки не можуть бути компенсовані тактичними засобами.

Карл фон Клаузевіц

Приймаючи рішення про отримання тієї чи іншої освіти дуже важливо врахувати наявність факторів, здатних створити сприятливі умови для подальшого розвитку особистості, бізнесу або професійних якостей і стійкі конкурентні переваги на ринку. Помилка в їх оцінці може коштувати досить дорого.

У даній статті буде розглядатися дві моделі освіти: класична і бізнес-модель. Як приклад класичної освіти наводиться написання дисертації для отримання вченого ступеня. Прикладом бізнес-освіти служить отримання ступеня майстра ділового адміністрування (МВА).

Вчений ступінь – безумовний плюс для кандидата на управлінську посаду, але далеко не завжди цінується роботодавцем. А цінується чи реально ступінь МВА і чи окупаються істотні витрати на навчання? На ці питання складно отримати однозначні відповіді. Давайте спробуємо розібратися.

Чи існує принципова різниця між навчанням за програмою МВА та захистом дисертації?

Що дає класична освіта?

Написання дисертації дозволяє опанувати одну предметну область чи її вузьку складову і значно розширити обсяг знань у цій сфері. Крім цього академічний підхід допомагає спілкуватися фахівцям однієї сфери, де існує єдина понятійна база, єдиний методологічний апарат, завдяки яким, власне, можна взаємодіяти.

Відмінна риса написання дисертації полягає в тому, що аспірант або здобувач ставить і вирішує наукову задачу, що відрізняється в першу чергу новизною і відсутністю типових рішень. Тобто у людини, що займається науковим дослідженням, розвивається здатність бачити і вирішувати нестандартні завдання. Але, на жаль, коло таких завдань звужене в межах однієї предметної області.

Переваги наукового ступеня полягає в тому, що процес написання дисертації дозволяє значно підвищити кваліфікацію та розширити професійні можливості, а диплом кандидата або доктора наук є визнаним підтвердженням професійного рівня. Наявність вченого ступеня дає можливість бути науковим консультантом або науковим керівником і викладати у вищій школі.

До недоліків відноситься, насамперед, система захисту дисертацій, яка до цих пір жорстко формалізована і консервативна. Що послаблює її реакцію на швидко

мінливу соціально-економічну ситуацію. Також існує ризик негативного результату, який може бути результатом для науки, але не результатом для бізнесу. Тому, за всіх переваг класичної освіти, його зміст часто мало відповідає реальним потребам ринку.

Що дає бізнес-освіту?

Більшість слухачів відрізняє бізнес-освіту від традиційної, насамперед, наявністю управлінського досвіду у викладачів, отриманням інтегрованої інформації, необхідної менеджерам і активними методами навчання. Бізнес-освіта дозволяє отримати нові корисні знання та систематизацію наявних знань, формує новий погляд на вирішення проблем бізнесу, що ефективно допомагає у важких ситуаціях.

У бізнес-школах, в основному, зустрічаються люди, які хочуть отримати не академічну освіту, а важелі для вирішення конкретних завдань бізнесу, коло яких надзвичайно широке. Програма МВА розрахована на керівників, які бажають набути знання та навички максимально ефективного управління бізнесом зі знаннями перспективи його розвитку.

До переваг бізнес-освіти відносять отримання актуальних знань і навичок з можливістю безпосереднього застосування їх у своїй роботі, що дозволяє отримати швидкий позитивний результат. Бізнес-освіта забезпечує підготовку до виробничо-економічної діяльності в умовах різних видів власності і різноманіття форм організації праці, знайомить з правовими основами економічної діяльності в умовах формування ринкових відносин [11]. Це дуже корисно, тим більше враховуючи той факт, що в багатьох секторах економіки такі знання вже стали обов'язковими.

Також в програмі МВА приділяється велика увага практичному аспекту навчання і розвитку управлінських здібностей, які можна застосувати в будь-якій сфері бізнесу. Ступінь МВА виробляє здатність адекватно реагувати на реальні соціальні, політичні, економічні, культурні умови бізнес-практики, забезпечує гарні умови виходу на національні та міжнародні ринки управлінських кадрів.

До недоліків бізнес-освіти можна віднести акцент програм МВА на короткострокові рішення і спрощений підхід до задач. Оскільки завдання, які розглядаються – всього лише симуляція реальних бізнес-процесів, яка передбачає швидке локальне рішення [4].

В останні роки деякі бізнес-школи намагалися вирішити дану проблему наступним чином: надавали

можливість слухачам вникати в основні принципи бізнесу, вивчаючи роботу своєї компанії. Це дало позитивні результати, оскільки слухачі застосовували отримані знання на практиці ще під час навчання, але після закінчення навчання далеко не всі змогли вирішувати проблеми бізнесу самостійно.

З усього вище сказаного випливає, що бізнес-освіта і класична не є взаємозамінними. Навчання діловому адмініструванню, передусім, розвиває менеджерські компетенції, удосконалює лідерські якості та дозволяє підвищити управлінський рівень. А написання дисертації являє собою самостійне наукове дослідження конкретної теми і одночасно реалізацію власних підходів і методик.

Вибір за Вами!

І аспірантура і бізнес освіта – це вкладення часу, сил і грошей. У якому випадку результат вартий витрачених зусиль?

Ступінь можна розглядати як корисний інструмент для досягнення мети. Але, перш ніж приймати рішення про отримання ступеня, кожен з нас намагається спрогнозувати отриманий результат і порівняти його з передбачуваними витратами. Головну роль при цьому відіграють особисті якості абітурієнта і його можливості.

Отже, вчений ступінь потрібний, якщо людина росте в першу чергу як професіонал, і лише в другу як менеджер. Якщо управлінські якості стоять на першому місці, тоді більше підійде ступінь MBA.

Що стосується роботодавців, їх ставлення до ступеню залежить, по-перше, від посадових обов'язків конкретної позиції, по-друге, від рівня позиції в ієрархії компанії і, по-третє, від галузі, до якої відноситься дана конкретна компанія. У будь-якому випадку, наявність профільних фахівців в компанії не виключає потребу в керівниках.

Потреба ринку в тих чи інших фахівцях не є основним критерієм при виборі освіти. Перш за все тому, що в нашій країні ситуація на ринку швидко змінюється і її складно прогнозувати. Швидше, вибір освіти є віддзеркаленням побажань і можливостей абітурієнта.

Одним з основних обмежень для отримання освіти є здатність і бажання сплатити за навчання. У цьому питанні класична освіта має безперечну перевагу. Оскільки, якщо фахівець вважає за краще не переривати процес навчання і, закінчуючи ВНЗ, відразу вступає до аспірантури, він має можливість вчитися безкоштовно. Для багатьох це є додатковим стимулом. За бізнес освіту потрібно, як правило, платити.

Ще одним обмеженням для отримання освіти може виявитися відсутність у абітурієнта практичного досвіду. Дисертацію можна почати писати ще до вступу до аспірантури або зовсім без неї, відразу після закінчення ВУЗу і практичний досвід застосування отриманих знань тут зовсім не потрібний. А отримати ступінь MBA можуть лише дорослі люди, що відбули-

ся. Звідси випливає, що вибір бізнес освіти – це в основному продумане, зважене, логічне рішення, за яким стоїть багато чого.

Брак часу також може послужити перешкодою на шляху до отримання освіти. Існують наступні способи отримання наукового ступеня: очна форма; заочна форма і співпошук. У першому випадку передбачено регулярне відвідування занять, заочна форма зобов'язує регулярно звітувати про виконану роботу, співпошук не передбачає постійної присутності в навчальному або науковому закладі.

Бізнес-школи пропонують набагато більшу різноманітність форм навчання. Наведу найпопулярніші з них: Full-Time, Part-Time, Distance Learning, Executive Program. Програма Full-Time розрахована на денне навчання з відривом від роботи, тривалістю до двох років. Part-Time – це вечірня форма навчання, що дозволяє поєднувати освіту з роботою протягом трьох-чотирьох років.

Програма Distance Learning, або дистанційна, дозволяє стати віртуальним географічно незалежним слухачем, терміни освоєння курсу, як правило, не фіксуються. Executive Program передбачає заняття у вечірній або модульній формі. Модульні (modular) програми передбачають, що навчання розбите на ряд коротких очних сесій і підходить для людей з високим ступенем зайнятості [2].

Тепер під'ємо підсумки. Найчастіше написання дисертації є набагато меншим капіталовкладенням, ніж отримання бізнес-освіти. Також здобуття вченого ступеня не вимагає наявності практичного досвіду. Якщо говорити про витрати часу, то бізнес освіта займає майже вдвічі менше часу і надає на вибір більшу кількість форм навчання.

З усього вищесказаного випливає, що освіта є вкладенням і зусиль, і часу, і грошей у своє майбутнє, але тільки тоді, коли у людини є конкретний життєвий план. В іншому випадку, освіта буде скоріше їхньою марною тратою. Як, наприклад, у разі вступу до аспірантури заради місця в гуртожитку в якості безкоштовного житла на час написання дисертації, або для отримання відстрочки або звільнення від служби в армії [2]. Такий вибір продиктований миттєвою вигодою, і не приносить тривалого результату.

Що ефективніше з точки зору підвищення вартості спеціаліста на ринку праці отримати ступінь MBA або захистити дисертацію за схожою тематикою? Який ступінь ризику вибору виду діяльності?

Кожен товар має свою ціну. Спеціаліст на ринку праці не є винятком. Оплату роботи фахівця не можна вважати лише винагородою за працю і оцінкою його кваліфікації. За законами ринку, ціна на товар, перш за все, залежить від співвідношення попиту і пропозиції [20]. Тобто для того щоб мати високу вартість на ринку праці, спеціалісту необхідно володіти затребуваним набором знань і навичок.

У цьому може допомогти або глибоке вивчення предметної області, або підвищення кваліфікації про-

фесійного управлінського рівня. Перший шлях безпосередньо веде до підвищення вартості спеціаліста на ринку праці, в той же час, створює істотні обмеження при пошуку роботи. Чого не скажеш про управлінські якості, які, на перший погляд, здаються більш універсальною цінністю на ринку праці, ніж професійні.

Так, між роботою заводу та фермерського господарства є принципова різниця, але механізми дії управління в обох випадках одні і ті ж. Однак розвиток тільки лише управлінських якостей без професійного зростання обмежує погляди на власні можливості та можливості бізнесу, що залишає менше шансів виграти в конкурентній гонці.

Насправді ні вчений ступінь, ні ступінь MBA не є визначальним фактором при влаштуванні роботи. Одними роботодавцями цінується освіта кандидата, що відносилось до галузі компанії (наприклад, інженерну освіту для сфери інформаційних технологій), в такому випадку кращим виявиться наявність вченого ступеня. Інші роботодавці шукають хороших управлінців (наприклад, стратегічний менеджмент для управління проектами), тоді необхідна ступінь MBA.

Існує ряд ситуацій, коли обидві освіти вельми корисні. Так, для кандидата технічних наук з дипломом MBA є перспектива комерційного застосування знань в консалтингу або лабораторних дослідженнях. Для кандидата політичних наук з дипломом MBA – політичний та управлінський консалтинг, проведення виборчих та PR-кампаній [2]. Кандидатів і докторів в області соціальних і суспільних наук з дипломом MBA нерідко запрошують як консультантів і аналітиків в комерційні та громадські організації.

Серед власників бізнесу існують так звані вчені-підприємці, яким вдалося поєднати два суміжних напрямки – наукові дослідження та підприємництво. Це дозволило їм створити науково-виробничі компанії, діяльність яких зв'язана з розробкою і впровадженням нових технологій.

Можна довго обговорювати відповідність передбачуваних і реальних результатів, але, погодьтеся, будь навчання розширює область знань, а значить, є корисним і необхідним. У прийнятті рішення про отримання тієї чи іншої освіти важливо заздалегідь чітко сформулювати переслідувані цілі та спрогнозувати результати, що дозволить уникнути марних надій і очікувань.

Яка освіта дозволяє отримати корисні знайомства і додаткові зв'язки?

Уміння взаємодіяти і вибудовувати відносини становлять основу бізнесу. Побудова довірчих ділових відносин визначають ступінь вашого успіху і відрізняють процвітаюче справу від справи, за яку доводиться боротися [20].

Професійна і ділове спілкування не одне і те ж. Професійне спілкування являє собою мовну взаємодію фахівця з іншими фахівцями і клієнтами організації в ході здійснення професійної діяльності [21]. Діло-

ве спілкування дозволяє увійти в контакт з іншими особами чи організаціями для отримання взаємовигідних результатів. Учасники ділового спілкування виступають в офіційних статусах і орієнтовані на досягнення мети, конкретних завдань [22].

Якщо говорити про професійне спілкування і додаткові професійні зв'язки, вони швидше з'являються тоді, коли область, в якій здобувають освіту, вузько окреслена. Наприклад, "маркетинг" звучить досить розпливчато. У людей з різних областей маркетингу набагато менше точок взаємодії, ніж у людей, які задіяні у сфері PR-технологій. У цьому плані, більш корисно написання дисертації, оскільки це дозволяє спілкуватися в колі фахівців вузької сфери.

Отримання ступеня MBA більше спонукає до ділового спілкування. По-перше, аудиторія слухачів досить різнорідна. Кожен має свої мотиви вибору бізнес освіти. Тут можуть бути як менеджери середньої ланки, які бажають отримати MBA для кар'єрних цілей, так і власники бізнесу, яким потрібен доступ до нових знань чи зарубіжний досвід ведення бізнесу. По-друге, невимушене творче середовище навчання створює умови для правильного використання засобів комунікації та подолання комунікаційних бар'єрів. В результаті поступово здобуваються корисні знайомства і ділові зв'язки.

Слід зауважити, що успішні партнерські відносини не встановлюються після першої зустрічі, це вимагає часу. Процес навчання як раз сприяє тривалій комунікації в колі людей зі схожими інтересами. Крім того, особисте спілкування є ефективним інструментом для побудови ділових відносин на довготривалій основі.

Для яких цілей необхідна та чи інша освіта? Що краще для бізнесу, особистості і професіонала і в яких випадках?

При виборі освіти важливо розуміти яку мету ви переслідуєте в житті і професійній діяльності, і як ступінь допоможе в її досягненні.

Захист дисертації може піти на користь спеціалісту, який віддав перевагу компанії, що займається дослідженнями. Якщо тема дисертації співпадає з напрямком професійної діяльності фахівця, це розглядається роботодавцем як серйозний досвід роботи. Тому потрібно заздалегідь з'ясувати, наскільки цінується вчений ступінь саме в тій сфері, на яку ви орієнтуєтеся.

Бажаючі отримати бізнес-освіту можуть переслідувати різні цілі. Серед слухачів MBA можна виділити три основні типи. Перший – це люди, яким необхідний понятійний апарат у їх безпосередній роботі. Далі йдуть ті, хто волею долі зайняв високу посаду, не розуміючи повною мірою, чим керують і ким керують, але прагнуть розмовляти з підлеглими однією мовою. Третій тип – це люди, у яких свій бізнес або які є співвласниками компаній. Вони вважають, що MBA дасть їм конкретні практичні знання, які дозволять збільшити їх доходи. Всі три мотивації мають право на існування [1].

Програму MBA можна вважати оптимальним варіантом підвищення кваліфікації. Це програма для

практиків, в якій велика увага приділяється баченню стратегічних перспектив розвитку компанії, і освоюються передові практичні прийоми управління. Також у програмі передбачено розвиток здібностей ефективного використання людських ресурсів і вироблення навичок прийняття управлінських рішень.

Але не слід забувати, що лідерство вимагає більше ніж просто бажання керувати колективом. Той, хто займає управлінську посаду, потребує довірчих відносин. Люди готові довіряти керівникові, у якого є освіта і кваліфікація для підтримки тих чи інших рішень. В даному випадку, більш успішним виявиться такий керівник, який вміє дотримати баланс лідерських і професійних якостей, що часто досить складно. Тут швидше допоможе синтез класичної і бізнес-освіти.

На закінчення хотілося б сказати, що результат навчання залежить цілком від волі того, хто навчається. Важливо розуміти, що освіта дає лише можливості, і не більше.

ДЖЕРЕЛА:

1. Игорь Кривулин, тренер центра обучения персонала “КЛАСС” статья “Обучение линейных руководителей банков: что важно знать тренеру”, проект Trainings.ru.
2. Марина Ефремова статья “Диплом магистра или диссертация? Что может дать ученая степень в современном деловом мире”, журнал Бизнес-образование в России и за рубежом, март 2006.
3. “Классическое образование ничем не заменишь”, бизнес-портал, ноябрь 2011 <http://www.yourbusinesswork.ru/news/71>
4. Андрей Панов, редактор отдела финансов газеты “Ведомости”; студент бизнес-школы INSEAD статья “БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА: MBA НЕ ТРОГАТЬ!”, апрель 2009 http://www.begin.ru/main/news_and_articles/articles/4688
5. “Портрет потенциального студента MBA” журнал Бизнес Энтропия, 2010 <http://bizentropy.biz/articles/26-portret-potencialnogo-studenta-mva.html>
6. Программы MBA в Украине, 2011 <http://www.educate.com.ua/mba>

7. Сайт УФУ, Уральский Федеральный Университет <http://mba.usu.ru/usu/opencms/programms/general.html>
8. Учебный план программы MBA. “Инновационный и проектный менеджмент”, 2011 http://www.fitb.ane.ru/files/mba_plan.pdf
9. Сайт ННГУ, Нижегородский Государственный Университет, им. Н. И. Лобачевского <http://mbann.ru/plan.html>
10. Сайт ВШМ, Высшая школа менеджмента НИУ ВШЭ http://mbahse.ru/programs/mba/mba2_1.php
11. Сайт МИРБИС, Московская международная высшая школа бизнеса <http://edu.jobsmarket.ru/training/mba/special/10621/>
12. Сайт MBS, Moscow Business School <http://mba.ru/articles/259-mba>
13. Сайт Федерального экспертного канала, статья “Социальный портрет слушателей MBA”, август 2009 <http://ubo.ru/articles/?pub=2668&cat=94>
14. “Портрет современного слушателя программы MBA. Результаты опроса E-executive”, 2010 <http://www.e-executive.ru/education/adviser/1465557/>
15. “Тенденции спроса на рынке бизнес-образования”, 2010 http://www.marketing.spb.ru/mr/education/business_school.htm
16. Сайт агентства DEC education <http://www.dec-edu.com/public-71.html>
17. Михаил Жуков, генеральный директор ООО “Хедхантер”, исследование “Диплом MBA. Кому это нужно?”, апрель 2010. http://www.mba.su/upload/images/mba_hh.pdf
18. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Київ <http://www.nbuv.gov.ua>
19. Сайт LSBF, Лондонская Школа Бизнеса и Финансов <http://www.lsbef.ru/programmes/mba/mba-with-lsbef/formats-learning/>
20. Гальперин В.М., Игнатъев С.М., Микроэкономика. “Экономическая школа”, 1999. <http://libsib.ru/ekonomika/mikroekonomika/vzaimodeystvie-sprosa-i-predlozheniya-rinchnoe-ravnovesie>
21. Сайт ФПКП РКИ РУДН, Кафедра компьютерной лингводидактики, 2010. <http://www.langrus.ru/content/view/30/>
22. Сайт Business Training Company, Москва http://www.btraining.ru/business_obs/
23. Гайфулина Н.П., учебник “Делопроизводство”, Владивосток, 1999. http://orags.narod.ru/manuals/html/eku/eku_4.htm

УДК 29.6

КОРОЛКІ І.

Наук. керівник ШКІПЬ С.О. к. філос. н.

м. Київ

ІСТОРІЯ ТА ВІРОВЧЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ “ШКОЛА ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЄДНОСТІ”

Школа Християнської Єдності – маргінальна протестантська секта, близька до Християнської науки. Інші назви – Єдність, Об’єднання. Заснована в кінці XIX ст. Чарлзом і Міртл Філлмор, захопленими методами “цілителя” Фінеаса Квімбі.

При вивченні догматів “Школи християнського єдності” швидко виявляється значна подібність між її доктринами і навчаннями “Християнської науки” і “Нової думки”. Основна причина цього в тому, що у всіх трьох груп спільне джерело – духовний цілитель Ф. П. Квімбі

(1802-1866). “Квімбі займався месмеризм (гіпнозом) і розробив власну концепцію духовного і спиритичного цілительства і оздоровлення, основу якої складає твердження, що існує прямий причинно-наслідковий зв’язок між фізичною недугою людини і станом його духу”. Засновниця “Християнської науки” Мері Бекер-Едді і засновник “Нової думки” Д. Дрессер вважали Квімбі своїм учителем. Філлмор також перебували під величезним впливом робіт Квімбі і праць Емми Куртіс-Хопкінс і її Іллінойського метафізичного коледжу.

Віровчення Християнської школи єдності являє собою конгломерат з догматичних положень християнства, гностицизму, індуїзму і Християнської науки. Усі найважливіші догмати християнства у Християнській школи єдності відкидаються. Так, Трійця в русі розглядається як сукупність трьох принципів: Бога Отця – розуму, Бога Сина – ідеї, Святого Духа – вираження ідеї. При цьому, на думку сектантів, іпостасі Трійці не мають особистісного аспекту. Християнська школа єдності також поділяє особистість Спасителя на дві складові – Ісуса Христа, вважаючи при цьому, що Христос є божественним принципом, відомим під різними іменами (Крішна, Будда та ін) також в інших релігійних системах, а Ісус – лише чергове його втілення. Важливе місце в догматиці секти займає реінкарнація, що розглядається як спосіб досягнення безсмертя і злиття з “божественним розумом”. Для досягнення досконалості людина повинна пройти не менше 20 перевтілень, що розглядається Християнської школою єдності як акт милосердя з боку Бога, який не бажає людям смерті. Зокрема, засновник секти Чарльз Філлмор вважав себе втіленням апостола Павла. Непогрішність Біблії у Християнській школі єдності заперечується, і вона трактується лише як алегорія. Більш авторитетними вважаються твори засновників секти та його учнів.

Прихильники “Школи християнського єдності” стверджують, що кожна людина являє собою частину Бога, “який проявляється в різних кількостях і якостях”. При такому пантеїзмі не дивно, що “Школа” заперечує гріховність людини і необхідність спасіння. За її вченням зло не реально, воно – плід уяви недосконалого людського розуму. У своїй книзі “Християнське цільство” Чарльз Філлмор писав: “1. Я заперечую, що успадкував нездужання, хвороба, невігластво чи будь-якої розумовий недолік. 2. Я заперечую, що я – чийсь дитя у плоті. Я заперечую віру в зло, бо Бог створив все, що існує, і оголосив, що це добре. 3. А тому ніякий обман, подібний вірі в існування зла, не може затьмарити моє чисте розуміння Істини”.

УДК 291.6

КРАВЧЕНКО Д.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к.філос.н.

м. Київ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЛІГІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ “СВІДКИ ІЄГОВИ”

Релігія – це особлива форма усвідомлення світу обумовлена вірою в надприродне, що включає в себе зведення моральних норм і типів поведінки, обрядів, культових дій і об’єднання людей в організації (церква, релігійну громаду). Первинним ланкою інституту релігії є релігійна група. Вона виникає на основі спільного відправлення релігійних обрядів, тобто символічних дій, в яких втілюються ті або інші релігійні уявлення.

У своєму рецепті проти “застиди та грипу” Філлмор рекомендує хворому переконати себе: “Дух не схильний до впливу тепла і холоду. Я – дух. Я – позитивна сила Сушого, і я викидаю зі своєї свідомості всі негативні думки. Я не вірю в те, що називається “холод” і навіть на мить не припускаю думки, що він має наді мною владу. Я – дух, вільно поточна життя, і мій круговорот врівноважується в Богові”.

“Школа християнської єдності” є продуктом позитивістського мислення в його найбільш небезпечному екстремальному варіанті. Послідовники цього руху, настільки завзято вишуковують все хороше, немов сліпі не бачать реальності гріха і необхідності в Спасителі. Вони підмінили Божий план порятунку системою, заснованою на людських заслугах і духовному освіті. Послідовники цього руху не мають потреби в особистому Бога, так як вважають, що кожна людина – це Бог у мініатюрі.

Називаючи себе “Школою християнської єдності”, на практиці вони відкинули багато важливих вчення Біблії. Вони проігнорували або перетлумачив Боже одкровення, що міститься в Його Слові, щодо гріхопадіння людини і Його плану спокутування через жертву Єдинородного Сина Божого. Вони замінили біблійне уповання на Бога особистісного вірою в безликий Розум.

Вважаючи, що вони володіють істиною, послідовники цього руху лише обманюють себе і перетворюють Бога в обманщика. Поки послідовники цієї течії не визнають реальність гріха і свою потребу в особистому Спасителі, ніяка мудрість або духовна освіченість не зможуть їх врятувати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макдауэлл Дж., Стюарт Д. Обманщики.- М.: “Протестант”, 1994.- 224 с.
2. Богданова О.А. Процесс секуляризации и кризис личности в западной культуре XX века: Монография/ Рост. гос. экон. унив., СКНЦ ВШ – Ростов-на-Дону, 2001. – с.140
3. Сорокина В. Триумфальное шествие “Тайны”//Вестник ЦАИ. – К., 2009. – с.2-3.

(ТВБ)”, “Біблій і трактатів”, Пенсільванія). Другий президент – Джозеф Франклін Рутерфорд (Разефорд), під час правління якого стався розкол організації. З 1931 році послідовники Д. Рутерфорда взяли свою сучасну назву – Свідки Іегови (Св.Іс.). З 1999 р. і по теперішній час президентами ОСБ є Дон Адамс і Макс Ларсон. Очолює громади Св. Іегови з 1909 р. Бруклінський центр (Нью-Йорк), в апараті якого більше 2000 чоловік. На серпень 2011 року вища кількість свідків в усьому світі сягала 7 659 019 людини. У цілому світі існує більше 100 тисяч громад. Проповідь ведеться у 236 країнах і територіях.

Організація Св.Іегови має ієрархічний принцип управління – “теократичне правління”, яке відображає їх уявлення про те, що вони є організацією Бога на землі. Організацію очолює керівна рада, яка належить до класу 144 000 “помазаників” і сповідують надію на небесне життя (на відміну від більшості, які має “земну надію”, тобто, сподіваються на вічне життя на оновленій землі). Громади свідків називаються зібраннями (максимально до 200 осіб) і очолює їх Рада Старійшин. Зібрання об’єднуються в округи, округи – в округ. Керівництво громад ведеться через 115 місцевих філій, які очолює комітет з трьох-семи членів. Країна або територія, підвідомча кожній філії, розділена на області, а вони на райони, які об’єднують близько 20 зібрань. У них керівництво здійснюється обласним і районним наглядачем, які підпорядковуються краєвому комітету на чолі зі служителем. Щороку представники Керівної ради в різних регіонах світу очолюють місцеві філії. Періодично обласний наглядач контролює райони своєї області. У кожному районі щорічно проводяться два конгреси. Кожне засідання зазвичай два рази в рік відвідує районний наглядач і допомагає місцевим Свідкам в організації і проведенні проповідницької діяльності на території даного округу. Керівники всіх підрозділів суворо дотримують субординацію і неухильно дотримуються інструкцій Бруклінського центру. Св.Іегови здійснюють активну видавничу діяльність. Уся віронавчальна література організації пишеться централізовано англійською мовою та розповсюджується безкоштовно, а видання на інших мовах є перекладом з англійського видання. Основні видання організації виходять одночасно англійською мовою і найбільш поширеними мовами світу, а “Сторожова вежа” виходить одночасно на 180 мовах. Література даної релігійної організації ділиться на періодичну і неперіодичну: книги, журнали, брошури, трактати, документальні фільми на DVD, допомоги на мовах жестів (відеокасети і DVD), книги шрифтом Брайля, аудіозаписи на CD-ROM (музичний супровід для зустрічей, аудіоверсії журналів і запису біблійних драм). Література Св. Іегови видається 537 мовами, шрифтом Брайля на 11 мовах, а також на 46 мовах жестів. Відеофільми Свідків доступні на 80 мовах світу.

Організація має великі фінансові можливості. Кожні громади 2 рази на рік вносять на зібранні доб-

ровільні пожертви, хоча обов’язкових внесків немає. На всіх зустрічах у скриньках для пожертв накопичуються великі кошти (гроші, прикраси, коштовності). Членами організації є багаті бізнесмени та підприємці, які вносять великі грошові суми. Слід зазначити, що служіння “Свідків”, (а саме письменницька, друкарська, редакторська, кухонних працівників) здійснюється у суспільних Центрах самими Свідками добровільно і безкоштовно. По всьому світу розповсюджені філії товариства “Вефили”, які виготовляють і розповсюджують релігійну літературу, працюючи як мінімум по 44 години в тиждень за безкоштовну їжу, одяг, пристойне житло та проїзд, отримуючи кошти тільки на особисті потреби. На мою думку завдяки жертвам і безкоштовній праці рядових членів організації Свідки Іегови так фінансово забезпечені. Проповідницька діяльність Свідків Іегови добре організована і проводиться більш ніж у 230 країнах безкоштовно. Служіння по домівках – самий відомий метод, коли “Свідки” користуються Біблією і журналами “Вартова башта вісники Царство Іегови”, “Пробудіться!” і ін. Квартири обходять завжди два добре підготовлених “Свідка”. Ведеться облік часу спілкування з потенційними адептами та годин занять вдома. Крім того організуються масові заходи і індивідуальна робота з перехожими на вулицях, парках і транспорті. Більш вагомий статус отримують ті, у кого більше годин проповідування (60 годин на місяць-статус підсобного піонера, 90 годин – загального піонера, 140 і більше годин – місіонера). Активними членами вважаються ті “Свідки”, які проповідують принаймні годину на місяць (для людей похилого віку та з обмеженими фізичними можливостями ця норма складає від 15 хвилин на місяць).

В Україні Св. Іегови поширені з 1911 р. (м. Львів). У 1991 році ця релігійна організація вже сягала 25 тис. членів і тоді вони зареєструвались як “Релігійна організація Св. Іегови” – перша в СРСР. Зараз чисельність українських свідків Іегови 140 тис. осіб. Масово вони представлені на Західній Україні. Представники Св. Іегови є практично в кожному місті України. В столиці України існує 2 офіційних Зали Царств. Філія Товариства Вартової Башти знаходиться у Львові (СМТ Брюховичі) і має назву “Управлінське бюро релігійної організації Свідків Іегови в Україні”. Головою Керівного Комітету Релігійного Центру Свідків Іегови в Україні є Роман Юркевич.

На мою думку, згідно з законодавством України, кожна зареєстрована релігійна організація, що отримала статус юридичної особи зобов’язана дотримуватися чинного законодавства. Згідно ст.35 Конституції України “Кожна має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров’я і мораль-

ності населення або захисту прав і свобод інших людей...". Отже, Свідки Йегови здійснюють свою діяльність на території України абсолютно законно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Всемирный отчёт о деятельности свидетелей Йеговы. О том, что "другие страны" – это страны, где деятельность свидетелей находится под запретом, смотри книгу "Свидетели Йеговы – возвещатели Царства Бога", с. 519

2. Гордиенко Н. С. Российские Свидетели Йеговы: история и современность / Н. С. Гордиенко. – 2-е изд., испр. – СПб.: Б. и., 2002. – 233 с. – Библиогр.: с. 232–233. Шифр РНБ: 2003-3/5437

3. Новейший энциклопедический словарь. – М.:ООО "Издательство АСТ":ООО "Издательство Астрель": ООО "Транзиткнига", 2004. – 459с.

4. "Сторожевая башня", 1 октября 1998.-С28-31

5. Яроцкий П. Л. Эволюция современного иеговизма. – Киев: Политиздат Украины, 1981.-143с.

УДК 330.83

КУЧЕРЕНКО С.М., к.е.н.

м.Умань

ПРИЧИНИ І МЕХАНІЗМ ЦИКЛІЧНИХ КОЛИВАНЬ В ОСЯГНЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СПАДЩИНИ Л.М. ГУМІЛЬОВА

Майбутнє національної економіки, тип соціально-економічного розвитку України деякою мірою не визначені і тому дослідження вивчення сутнісних історичних, соціальних, соціально-технологічних і економічних форм людського суспільства з одного боку, та системного підходу до соціально-філософського осягнення людських соціумів – з іншого, є актуальною проблемою.

Саме економічна сфера пояснює суть виробничих відносин, що пронизують соціально-економічну систему. Побудова української економіки передбачає необхідність не тільки теоретичного пізнання законів, економічних методів, але й засвоєння суті трансформації в процесі історичного розвитку економічної життєдіяльності людей. Створення надійних джерел доходів для більшості населення, а також адекватна індустріальна економіка із значним рівнем модернізації та використанням ноу-хау обумовлюють основні завдання перед українським соціумом.

Такі умови передбачають системних суспільних перетворень в часі, просторі, регіоні. Еволюція людства проходить спіралевидно. Видатний російський вчений Л.М. Гумільов стверджував, що це процес глобальний, і настільки вагомий і навіть, зигзаги, що утворюються не тільки особистими долями людей, але і цілих етносів, взаємно компенсуються і не видимі. Проте для кожного з нас, навіть якщо подія сталася за віки до нас, вона має практичну значимість.

Етногенез Л.М. Гумільов пояснював, як наслідок негентропійного імпульсу, тобто короткочасного спалаху енергії живої речовини біосфери. Результатом цього є пасіонарність – рецесивна ознака, розсіюється тільки за півтори тисячі років. Сам негентропійний імпульс нашими органами почуттів навіть не сприймається, а виявляється тільки по можливим наслідкам [6].

В етногенезі проявляється два етапи: інерція пасіонарного струсу, яка фіксується істориками, як черга подій та нестійка рівновага чи гомеостаз після того, як

використалась інерція. В гомеостазі йдуть постійні зміни, так як ніхто поодиночки не живе. Вплив оточення більше проявляється тоді, коли слабше опір етносу, що втратив силу первинного імпульсу. Пересічному громадянину здається перебування в застої, – та це лиш пояснюється короткими відрізками історичного часу та вузькою частиною земної поверхні.

Всі історичні процеси – життя однієї людини чи розвиток людства в цілому, – передбачають різні суспільні та природні форми руху в цікавих переплетіннях. Це стосується етногенезу, як процесу становлення етносу від моменту його виникнення до зникнення чи переходу в стан гомеостазу [4,8].

З погляду економічної географії етнос в момент свого виникнення – популяція, тобто група пасіонарних осіб, яка пристосувала визначений регіон для своїх потреб і обов'язково пристосовується до місцевого ландшафту.

Проте народження швидкоплинне. Колектив, який з'явився на світ, повинен швидко утворити систему із розподілом функцій між її членами, інакше він буде знищений сусідами. Самозбереження вимагає швидкої розробки соціальних інститутів, – сутність яких визначається обставинами регіону та часу. Потреба в самостверженні викликає швидкий ріст системи територіальних зв'язків. Сили для розвитку системи в енергетичному заряді популяції. Ріст системи створює інерцію розвитку, яка повільно втрачається від опору середовища[5]. І починаються кризові процеси.

Енергетичний заряд популяції проявляється діяльною силою, поєднаною з наполегливістю, рішучістю, активністю, інтеграцією в досягненні поставленої мети. Він розвивається в горизонтальних і вертикальних інтеграційних зв'язках глобалізованого середовища впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, що потребує в нестабільному кризовому середовищі застосування двох стратегій: внутрішньої та зовнішньої.

Внутрішня стратегія направлена на поєднувальний мотив національної єдності в моральному та еконо-

мічному орієнтирах, які можуть забезпечити базові конкурентні переваги нашої економіки та освоєння нових конкурентних чинників, що з'являються внаслідок швидких структурних змін світової економічної системи.

Зовнішня стратегія передбачає розвиток економічної системи України з позицій співпраці з міжнародними інституціями на основі її стійкості, надійності та безпеки, які сприятимуть її стабільній динаміці в усіх її елементах та дозволять увійти до групи країн, що впевнено розвиваються.

Дослідженням сучасних викликів та загроз, які інтернаціональні та мають транскордонний асиметричний характер в пристосуванні до українських реалій, притаманний актуальний характер. Для забезпечення відповідності економічних процесів в часі та просторі, економічної стабільності, її параметрів бажано застосовувати системний підхід.

За В.О. Макаренка та І.О. Прищепчук основні складові системи слід розташовувати за ієрархією: система – підсистема – компонент – елемент, та визначити таким чином.

Складна система – це певна кількість підсистем із характеристичними властивостями, що взаємопов'язані і взаємодіють, утворюють цілісність та виконують певні функції з реалізації мети.

Підсистема – цілісне утворення у складі певної системи, або система в системі вищого порядку (надсистемі).

Компонент – це частина підсистеми, що виділяється за певними ознаками (спільністю властивостей елементів або їх формою), це взаємодіючі структури, які підпорядковуються тим самим законам, що й уся система.

Елемент – першооснова, неподільна в умовах даної системи, з якої складається інші її частини. Тобто елемент (елементарний) означає кінцевий, неподільний, останній.

Будь-яка система є складовою іншої системи й одночасно складається з певної кількості підсистем, що також можуть мати складну структуру [11, 35]. Наприклад, світова економіка являє собою систему, створену з певних підсистем, тобто з національних економік, які, в свою чергу, складаються з компонентів – регіональних економік, що функціонують у великій системі – економічному, екологічному, історичному, соціально-політичному та технічному середовищах. Л.М. Гумільов розглядав еволюційний розвиток людської системи поетапно. Подібно, як зауважують В.О. Макаренко та І.О. Прищепчук: "В. Опарін, С. Мочерний виділяють для систем етапи розвитку (еволюції або життєдіяльності), які є подібними за сутністю, але мають дещо різні назви і розбіжність у останньому етапі циклу:

- зародження – становлення – оптимальний стан – конфліктний стан – кризовий стан – катастрофа – релаксація (адаптація);
- виникнення – становлення – функціонування – криза – крах" [11, 36].

І на їх думку, об'єктивній реальності більше відповідає такий перелік етапів розвитку системи: виникнення – розвиток – передкризовий стан – пік – криза – вихід із кризи.

Хоча між Л.М. Гумільовим, В. Опаріним, С. Мочерним, В. Макаренка, І. Прищепчук пролягли певні суттєві часові бар'єри, різні економічні погляди, проте їх дослідження наближені в пошуку спільних рис та розбіжностей, їх оптимальності, своєчасності, відповідності.

В умовах загрози продовження світової фінансово-економічної кризи необхідні об'єднання світової спільноти проти викликів:

- природних катастроф, подібно землетрусу в Японії;
- поширення другої хвилі світової кризи з Китаю;
- протиріч відновлення економіки США;
- збереження дисбалансів у світовій економіці;
- зростання волатильності світових фінансових ринків [10];
- зростання цін на продукти харчування та нафту;
- кризи боргів деяких країн Європи.

За дослідженнями О. Любіч та В. Домрачева, останні тенденції глобального розвитку свідчать, що провідна роль в управлінні процесами світового розвитку, зокрема у сфері фінансів, переходить до найбільш розвинутих країн (G20) – на противагу ООН, МВФ, Світовому банку чи Базельському комітету, причому три останні інституції виконують скоріше допоміжну роль щодо цього зібрання. Ці обставини свідчать про структурну загрозу економіці України та нестійкість її фінансово-економічної системи [10].

На початок 2011 р. частка кредитів, які були надані банками України, становили: двома державними найбільшими банками – 13%; десятьма найбільшими банками – 56%; двадцятьма найбільшими банками – 75%. 25% кредитів надали решта 155 банків [10]. Така ситуація в недалекій перспективі призведе до згортання темпів росту національної економіки та поглиблення дисбалансів фінансової системи. Існує енергетична потреба економіки України в збільшенні капіталізації державних банків, тому, використовуючи тисячолітній досвід, науковий загал прогнозує майбутнє світової фінансово-економічної системи після кризи.

Людина завжди була членом суспільства та етносу. Разом з колективом вона відповідна біосфері. Постійно змінюючись, помираючи та відроджуючись, як всі живі істоти на Землі, шляхом завершення справ вона залишає свій слід.

Починаючи з примітивного добування їжі, необхідного обслуговування, трансформуючи за тисячолітню історію засоби виробництва та предмети праці, пристосовуючись до природних сфер, – людина поступово поколіннями удосконалювала економічну сферу, накопичуючи здібності та впроваджуючи винаходи. Разом з тим, попередники сучасних полінезійців, хоча і не мали залізних знарядь, змогли пере-

пливти Тихий океан на бальсових плотах в ті ж терміни, що і Тур Хейердал. Не знаючи сучасної селекції та генетики, давні Майя вивели культурний вид бавовни, подвоюючи кількість його хромосом, на що потрібен тривалий період [7,21].

Л.М. Гумільов враховуючи всі відомі в історичний час проживаючі і нині живучі етноси та керуючись принципом актуалізму, згідно з яким закони природи, які діють в наш час, подібно діям в минулому, – провів емпіричне узагальнення і виявив закономірності етногенезу, які свідчать про народження етносів на теренах географічного середовища. Відповідно сприяв появі науки "етнологія".

Процеси етногенезу перевершують можливості людини, навіть озброєною могутньою технологією. Частково люди впливають на цикли, які несуть дощ, сніг, засухи. Проте на діяльність соціуму, особливо на землеробство, скотарство, народне господарство ці явища впливають сильніше. Сферний підхід безсумнівно враховує досягнення метеорології, сейсмографії, кліматології, астрофізики, агронаук.

Л.М. Гумільов розглядає етногенез, як статичний природний процес, який триває протягом тисяч років, якщо рахувати від негентропного імпульсу до затухання інерції і залишає після себе сліди не менш вагомими, чим затоплення чи виверження вулкану [7,8].

Пасіонарна напруга втримує системні зв'язки в етносі забезпечуючи його стійкість та творчу активність. Занепад етногенезу припадає на останню фазу – обскурацію, що співпадає з деструкцією етнічної системи та забуттям всього культурного спадку. На першій фазі етногенезу, в підйомі, можливі епохи створення оригінальних культур: Московська Русь часу Рубльова та Феофана Грека та економічного розвитку.

Люди із минулих часів жили своїми інтересами. Мали власну мету, ставили перед собою завдання, принципи поведінки були відмінні від наших та гинули згідно законам природного та історичного буття, тої діалектики, де життя та смерть – тотожні. До нас дійшла тільки мінімальна частина їх спадку. Судити можна по віцілому, не враховуючи зниклого, адже за останні 2000 років зникло багато документів, пам'яток.

Людина – іграшка природних і соціальних процесів, піщинка в морі, відповідно, не несе відповідальності за свої вчинки, що вигідно для людей аморальних. Однак людська істота має свідомість і має право вибору та відповідальності за свої вчинки, тобто має сумління.

Спільного у сумління з етногенезом здається мало, однак з цим пов'язано світосприйняття особи; люди які мають свободу вибору можуть переходити з позитивної етнічної системи в антисистему.

Гомеостаз – це наявність більшості гармонійних осіб. Існування ні одного етносу без них не можливе, бо вони його основа.

Пасіонарність – це незадоволення різного ступеня. Пасіонарії для своїх співвітчизників є опозицією, бо не дають їм спокою та без них етнос був би безза-

хисним. І треба пам'ятати, що "гармонійними" не можуть бути вище чи нижче своїх сусідів, сучасників, жителів різних країн та епох. Всяка зверхність, недоброзичливість приводить до краху етносу, і країн, особистості.

Вчений економіст Л.М. Гумільов пояснює чіткий взаємозв'язок етногенезу і пасіонарності, себто здатності етносу до жертвовності. На його думку, кожен етнос у своєму розвитку проходить кілька стадій. Певний етап він має чіткі прагнення до ідеалів перемоги, руху, до стрімкого розширення діяльності і впливу на світ. А потім, з плином часу, починається його надлом і падіння... Процеси розпаду в етносоціальній системі стають незворотними. Всюди панують в'ялі та егоїстичні пожирачі, носії аморальної суто споживачької психології. Коли вони проїдять і проп'ють усе цінне, що дісталось із минулого часу, настає остання фаза етногенезу – меморіальна. Це коли етнос зберігає лиш пам'ять про свою історичну традицію. А потім зникає і сама пам'ять. Наступає період первісної рівноваги з природою, коли тихі аборигени конкретної території живуть у гармонії з рідним ландшафтом, віддаючи перевагу невеликим замислам та звичайному спокою.

Пасіонарності людей на цій стадії вистачає лише на те, щоб підтримати налагоджене предками господарство. А потім етнос взагалі йде в небуття.

Не хочеться нічого гарного чи поганого казати про сучасний період історії людства, але іноді мені здається, що це про нас.

Знищення пасіонарної напруги в етносі визиває стихійну війну між гармонійниками та субпасіонарними. Коли перемагають останні – йде розпад етносу, залишаються одиниці. Якщо залишаються гармонійними – етнос стає реліктом і особливо, якщо він знаходиться в ізоляції, – люди живуть довго в мирі оточуючими ландшафтами, залишаючись хоробрими, розумними, добрими та зовсім беззахисними перед кровожерливими, жадними сусідами.

Існування кожного цього етносу пов'язання з різними ділянками земної поверхні – ландшафтами, відповідно з умовами господарювання, існування, існуючими виробничими відносинами. Протистояти один одному етносам не варто.

Кожен з них проживе один і той же життєвий шлях, поки не зупиниться його етногенетичний шлях.

Мирний розвиток цивілізації, яка заповнює оточуючий світ штучними структурами: містами, дорогами, полями сільгоспкультур та стадами тварин, – іноді порушується вибухами енергії живої речовини біосфери – пасіонарними викидами. Ці прояви життя ламають пута сталих форм та розпочинають нові процеси етногенезу. Ці поштовхи ніколи не розповсюджуються на весь всесвіт та створюють етнічне багатобарв'я: співіснування старості з молодістю, воєнної відваги з духовним озорінням, любові до природи із відразою до матеріального світу, побудовою нової матеріальної бази з активною перебудовою старої.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином виходячи із досліджень Гумільова еволюцію економічної сфери можна розглянути в таких напрямках: процесу співіснування та пристосування з існуючим етносом; етногенезу – ентропійного процесу, що починається спалахом пасіонарності, який утворює новий етнос з послідуною його втратою; процесу – етнічних контактів – взаємодії етносів між собою, причому не завжди позитивних.

Створена оригінальна глобальна концепція все-світньо історичного процесу як історії взаємодії народів (етносів), їх формування піднесення, розквіту і деградації у системі планетарного етногенезу. Кризові явища, зокрема падіння інвестиційної активності в США та Європі, скорочення споживання країн Азії, зміни в тактиці західного інвестора дають Україні унікальний історичний шанс продемонструвати світові новий економічний підйом. Проте, для цього потрібні значні інвестиції і об'єднання народу України щодо здійснюваних перемін. Національна єдність є найактуальнішою проблемою в наукових розвідках та практичних економічних досягненнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багратян Г.А., Кравченко І. С. Світова криза та Україна: проблеми і нові підходи до фінансового регулювання /

Г.А. Багратян, І.С. Кравченко // *Фінанси України*. – 2009. – № 4. – С. 33 – 41.

2. Барановський О.І. Предтечі фінансових криз / О.І. Барановський // *Фінанси України*. – 2009. – № 3 – С. 3 – 22.

3. Богдан Т.П. Глобальна фінансова криза та виклики для економічної політики в посткризовий період / Т.П. Богдан // *Фінанси України*. – 2010. – № 6. – С. 3 – 14.

4. Бойченко І.В. Філософія історії / І.В. Бойченко. – К.: Знання, КОО, 2000 – 723 с.

5. Бойченко І.В., Романенко О.В., Бойченко М.І. Цивілізація: структура і динаміка / І.В. Бойченко, О.В. Романенко, М.І. Бойченко. Монографія. – К.: Видавець Купріянова О.О., 2003. – 4488 с.

6. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Л.Н. Гумилев. – М.: Гидрометеоиздат, 1990.

7. Гумилев Л.Н. Тысячелетие вокруг Каспия / Л.Н. Гумилев. – Баку: Азернимир, 1990. – 312 с.

8. Гумилев Л.Н. Этносфера: История людей и история природы / Л.Н. Гумилев. – М.: Экопрос, 1993.

9. Львовичкін С.В., Опарін В.М., Федоров В.М. Суперечності фінансової теорії і практики в контексті циклічності економічного розвитку / С.В. Львовичкін, В.М. Опарін, В.М. Федоров // *Фінанси України*. – 2011. – № 5. – С. 3 – 13.

10. Любіч О.О., Домрачев В.М. Фінансова стабільність та інструменти запобігання фінансовим кризам: міжнародний досвід і рекомендації для України / О.О. Любіч, В.М. Домрачев // *Фінанси України*. – 2011. – № 5. – С. 78-103.

11. Макаренко В.О., Прищепчук І.О. Побудова фінансової системи України на основі системного підходу / В.О. Макаренко, І.О. Прищепчук // *Фінанси України*. – 2010. – № 5. – С. 31-38.

УДК 378.016

ЛЕСИК Н.

Наук. керівник – БОБРУК А.М., ст. викладач

м. Вінниця

ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ОЧИМА СТУДЕНТІВ

Проблема взаємовідносин викладача та студента завжди була та залишається важливою, адже від того як складуться взаємини між двома сторонами буде залежати і результат співпраці, а саме знання студентів. Звичайно, велику роль у навчальному процесі відіграють самі студенти, тобто їх здібності, базова підготовка, мотивація, вихованість та культура, але і особистість викладача та його педагогічна майстерність має в цьому процесі не останнє місце.

В своїх тезах ми вирішили звернути увагу на цілісний образ особистості викладача, а саме на його імідж. Питанням іміджу викладача приділяється достатньо багато уваги в працях як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів, серед них Фанг Л., Козибаєва М., Степанов М., Чоу Л. Шепель В.

Проте саме вплив іміджу викладача на його співпрацю зі студентами є не достатньо дослідженим. Таким чином, вивчення іміджу педагога є актуальним в умовах розвитку відносин між студентом та викладачем, коли особистість, її якості стають основою цих взаємовідносин. Тут виникає питання, а що саме в

іміджі викладача є важливим для позитивного сприйняття його студентами, та які складові іміджу є необхідними для ефективної співпраці.

Згідно енциклопедичному словнику, імідж (англ. image, від латинського imago – образ, вигляд) – це цілеспрямовано сформований образ людини, покликаний справити емоційно-психологічний вплив [1, с.145] У наш час зустрічається декілька підходів до розгляду структури іміджу, деякі науковці виділяють лише особистісні та морально-психологічні складові іміджу (зовнішній вигляд, комунікабельність, доброта, співчутливість, толерантність), інші додають ще й професійну складову

(педагогічну майстерність, компетентність, грамотність мови, креативність, організаторські здібності і т.д.). На наш погляд дуже вдало розглядає поняття іміджу В. М. Шепель, який виділив 3 групи його основних якостей.

1. Природні якості (комунікабельність – здатність знаходити спільну мову з оточуючими; емпатичність – здатність до співпереживання; рефлексивність –

здатність зрозуміти себе та іншу людину; красномовність – вроджена здатність впливати словом і т.д.);

2. Характеристики особистості як наслідок освіти і виховання (моральні цінності, психічне здоров'я та ін);

3. Якості особистості обумовлені життєвим і професійним досвідом (мудрість, компетентність, діловитість і т.д.) [2,с.38].

Таким чином, імідж педагога формується на основі його професійних та особистісних якостей. Професійний імідж – це думка, яка формується про людину як про фахівця в своїй області, професіонала. Особистісний імідж – думка, яка формується про людину на основі його індивідуальних, що не мають прямого відношення до соціальної ролі людини, якостей. Ідеальним варіантом є поєднання "позитивного" особистісного іміджу і професійного іміджу.

Цікаво відзначити, що педагоги вважають, що професійний імідж важливіший за особистісний, тоді як студенти на перше місце ставлять особисті якості педагога [3,с.8].

На базі Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій нами було проведено опитування студентів щодо важливості впливу іміджу викладача на створення взаємовідносин між педагогом та студентом. Опитування проходило в два етапи – на першому етапі студентам запропонували описати, які складові іміджу викладача вони вважають найбільш необхідними для того, щоб педагог створював позитивне враження. Більшість опитуваних вважають найважливішим елементом іміджу педагога його зовнішній вигляд, тому 75% опитуваних відмітили такі ознаки іміджу, як приємна зовнішність та охайна зачіска і макіяж у жінок; 25% студентів звернули увагу на діловий одяг викладача, 32,5% студентів вказали на відношення викладача до студентів, тобто на його моральні якості і 5% студентів взагалі вважають, що однаково взаємодіють з будь-якими викладачами незалежно від їх іміджу.

Звичайно, студенти не дуже добре розуміють сутність поняття іміджу, в основному вони писали перше, що спало їм на думку, тобто аналізували викладача несвідомо, а більше емоційно, так вони вказали на особистісні показники іміджу і зовсім не звернули увагу на професійні якості. Таким чином на другому етапі опитування, ми запропонували студентам обрати найваж-

ливіші на їхню думку характеристики викладача зі списку запропонованих. В перелік якостей ми пропорційно внесли як особистісні риси викладача – природні характеристики іміджу (міміка, жести, комунікабельність, відчуття гумору, зовнішність), характеристики особистості як наслідок освіти і виховання (доброзичливість, охайність, пунктуальність, стиль), так і професійні (володіння мовою, вміння подавати інформацію та знання предмету, що викладається). Тепер, студенти свідомо визначали важливість складових іміджу, що призвело до очікуваних результатів, а саме 30,7 % опитуваних відмітили, що найкращі педагоги вміють подавати інформацію студенту та 30,7% студентів вважають, що знання предмету є найнеобхіднішою складовою позитивного іміджу викладача інституту. Але цікавим виявилось те, що значна кількість людей, а це 23% вважають основною рисою хорошого педагога просто його доброзичливість.

Отже, імідж викладача має велике значення для взаємовідносин викладача та студента. В очах студента і особистісні і професійні якості викладача є однаково важливими для позитивного іміджу. Адже зовнішній вигляд, стиль, охайність, міміка та жести сприймаються не несвідомому рівні, тобто емоційно (подобаються чи не подобаються), а професійні якості викладача студент сприймає свідомо, і якщо викладач володіє відмінним професійним іміджем, як-то педагогічна майстерність, педагогічні здібності, педагогічна техніка і культура зовнішнього вигляду, культура мови, культура спілкування, педагогічний такт, прагнення до самовдосконалення, він мотивує студента на отримання знань з його предмету. Але найкращих результатів у співпраці зі студентами досягають ті викладачі, які також не забувають про підтримку, розуміння та доброзичливе ставлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брокгауз Ф. Енциклопедичний словник/ Брокгауз Ф., Єфрон І. – П.: Аспект-пресс, 2009. – 416 с.
2. Шепель В.М. Имиджелогия: секреты личного обаяния/ В.М. Шепель – М., 1994-320с.
3. Роженко Н.Н. Актуальные проблемы профессиональной педагогики для преподавателей и работников средних специальных учебных заведений/ Роженко Н.Н. – Учебно-метод. пос. – М.:Изд.Отдел ИПР СПО, 2005. – 102 с.

УДК 35.073:310.61

МАЗУР Г.

Наук. керівник: ЗАПЛОТИНСЬКИЙ Г.С., к.і.н.

м. Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ РОБІТНИКІВ ПРИ КОМПЛЕКТАЦІЇ УСТАНОВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Питання кадрової політики в установах та організаціях є одним з найважливіших для їх повноцінного та високоєфективного функціонування. Саме від неї на-

пряму залежить рівень виконання організацією своїх функцій. Особливо це актуальним є для установ державної служби, адже їх функції є по суті функціями

держави. І ледь не найважливішою умовою ефективної роботи працівника виступає його професійна соціалізація.

Комплектація кадрів як власний етап становлення державної служби передбачає також можливість і необхідність аналізу успішності роботи працівників. Так, успішність державного службовця на певній посаді залежить від результатів його інтеграції в середовище організації. Дослідження показують, що основними тривогами новопризначених службовців є такі: хвилювання відносно ефективності їхньої роботи порівняно з досвідченими працівниками та взаємини зі своїми колегами. Згідно результатів цих наукових пошуків, інтеграція розпочинається з моменту одержання співробітником інформації про орган (підрозділ), у якому він розпочинає працювати. Орієнтація має містити такі компоненти: загальну інформацію про організацію, інформацію про підрозділ та робоче місце нового службовця. Загальні відомості дають уявлення новому працівникові про стан справ у організації, її структуру, цілі, правила внутрішнього трудового порядку, а також про історію організації, тобто про середовище, в якому він працюватиме.

Метою орієнтації працівника на новому робочому місці є:

- створення у нього позитивної думки про умови та характер роботи в новій організації;
- полегшення процесу інтеграції працівника в новий колектив;
- створення сприятливої думки про можливість просування по службі та належну матеріальну винагороду.

Передумовою успішної інтеграції є встановлення зворотного зв'язку – надання новому службовцю можливості поставити запитання і отримати на них відповіді. З цього вступного курсу починається розуміння культури і клімату організації новим працівником.

Наступний етап інтеграції відбувається безпосередньо на робочому місці і називається інструктажем. Завданням керівництва структурного підрозділу на цьому етапі є передача новому службовцю специфічного досвіду, пов'язаного з посадою (інформування про фахові особливості). Едгар Шайн характеризує елементи організаційної соціалізації як сприйняття наведених нижче пунктів:

1. Основні цілі організації.
2. Засоби, яким віддається перевага в досягненні цих цілей.
3. Основні обов'язки членів організації та їх роль у ній.
4. Моделі поведінки, потрібні для того, щоб тебе прийняли, і для ефективного виконання ролі.
5. Правила, які забезпечують індивідуальність та цілісність організації.

Отже, як ми бачимо, процес соціалізації нового працівника складається з його ознайомлення з: місією організації; організаційними цінностями; напрямками діяльності; нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність організації; інструкціями, якими повинен керуватись у своїй роботі працівник; етичними нормами, прийнятими в організації; соціальними благами, доступними в організації; можливостями просування по службі.

Процес організаційної соціалізації, може мати наслідком три способи поведінки. Перший – новий співробітник не сприймає цінностей організації і як наслідок – від її покидає. Другий – співробітник повністю сприймає цінності та відносини, що склалися в організації. Такий службовець буде віддано служити організації, роблячи саме в ній свою кар'єру. Третій спосіб полягає у тому, що новий працівник сприймає лише деякі важливі цінності та норми організації, будучи творчим індивідуалістом. Таке сприйняття є вкрай непростим для індивіда, але є дуже важливим для організації. Адже саме творчі індивідуалісти є генераторами нових ідей, методів і нових проблем, які змінюють та розвивають організацію. Ось чому організації повинні створювати умови для праці таких людей, і це є завданням вищого керівництва.

До найважливіших складових успішної роботи нових працівників та їх подальшої кар'єри можна віднести: перше завдання та взаємовідносини зі своїм керівником. Дослідження показують, що майже половина всіх нових працівників, які прийшли на роботу після закінчення навчальних закладів, не залишаються в організації довше трьох років, якщо не бачать перспективності своєї діяльності, а отже – кар'єри. Важливим чинником при цьому, що суттєво впливає на нових працівників, є їх взаємовідносини з керівниками. Саме в цей період керівник повинен проявити терпимість, передбачливість, тактовність, зважливість, прихильність – тобто всі ті риси, що дадуть можливість до мінімуму зменшити зрозумілі хвилювання нового працівника та прискорять його входження в середовище організації.

Таким чином ми розглянули важливий етап становлення і проходження державної служби – введення на посаду нових співробітників. Не зважаючи на неформальний характер багатьох аспектів введення на посаду, орієнтації та соціалізації в новій організації колективі, ми бачимо, що він відіграє велику роль у процесі проходження державної служби. Від розуміння важливості процесу введення в посаду, орієнтації та соціалізації залежить збереження, мотивація та розвиток людських ресурсів будь-якої організації, а ефективне виконання цих функцій сприяє зміцненню організаційного клімату, підвищенню продуктивності праці в державному органі.

УДК 264-941.61

МАРКО Ю.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к. філос. н.

м. Київ

ВЕЛИКДЕНЬ – НАЙВАЖЛИВІШЕ ХРИСТИЯНСЬКЕ СВЯТО

Слово "Пасха" походить від назви старозаповітного свята *песах*, що святкували юдеї в пам'ять про звільнення від єгипетського полону. Пасхальне ягня в юдеїв стало прообразом Христа, тому Христос іменується ще Агнцем Божим, Агнцем Пасхальним, Пасхою.

Існує думка, що євангельська подія – привід святкування Пасхи та пасхальних обрядів, запозичена у язичницьких та юдейських культах і вже в оновленому вигляді пов'язана з особою Христа. Християнські богослови не визнають спорідненості Ісуса Христа з язичницькими воскресючими богами і вважають істинними тільки євангельські твори. Прихильники язичницького походження вбачають сутність язичницьких обрядів крізь християнське оформлення свята.

Великдень – день, у який християни святкують Воскресіння Ісуса Христа, що сталося на третій день після його смерті, при чому день смерті вважається першим днем. Це найважливіше християнське свято, котре виказує радість з приводу перемоги Божого Сина над Смертю та вічним Забуттям. У Воскресінні християни бачать підтвердження життя після смерті, що і є головним змістом святкування.

В Україні святкувати Пасху почали наприкінці першого тисячоліття, з приходом християнства. За біблійним сюжетом, Ісус Христос воскрес рановранці і це Воскресіння супроводжувалось великим землетрусом – ангел небесний відвалив камінь від дверей Гробу Господнього. На світанку жінки-мироносиці Марія Магдалина, Діва Марія, мати Якова та Соломія прийшли до гробу з пахощами, щоб обмастити тіло Ісуса, але побачили відвалений камінь і порожню труну. Тоді схвилованим жінкам з'явився ангел та сповістив про Воскресіння Господне.

До Великодня віруючі готуються сім тижнів Великого Посту – одного з найсуворіших постів – саме стільки провів в пустелі Ісус Христос до свого розп'яття. Вважається, що у ці дні душа віруючого повинна "прислуховуватися" до Страстей Господніх, останніх днів Ісуса Христа в людській подобі. Ці сім тижнів називаються седмицями, упродовж яких царські ворота, північні та південні ворота в алтарі не зачиняються на відзнаку того, що Син Божий своїм воскресінням відчинив ворота до Царства Божого. Останній тиждень перед Пасхою називається Страсна Седмиця.

Особливе значення має Страсний Четвер – день, коли Ісус разом зі своїми учнями на Таємній Вечері розділив святкову трапезу. Цей день ще називають Чистий Четвер, і всі православні по можливості намагаються причаститися. Ввечері в церкві читають 12 Євангелій, де розповідається історія Страстей Христових.

В Страсну П'ятницю з церкви виносять плащаницю – кусок тканини, в яку було загорнуто тіло Христа, де він зображений в гробу. В цей скорботний день приписується нічого не їсти. Плащаницю несуть навколо церкви, що символізує сходження Христа. [3]

Андрій Шептицький визначає Празник Христового Воскресіння характерний надзвичайним і довгим приготуванням, а також тривалим святкуванням його "по-празднства". Великодній цикл починається неділею Митаря і Фарисея (Митарева седмиця) за 10 тижнів перед Пасхою, а завершується через 8 тижнів після Пасхи неділею Всіх Святих. Цикл ділиться на час перед пасхальний і час пасхальний. Третя неділя перед постом – це неділя мясопусна, четверта – сиропусна неділя, сирний тиждень. Піст перед Пасхою називається "Великий Піст", або "Чотиродесятниця". Кожен тиждень Великого Посту має свою назву. Наприклад хрестопоклонна неділя, хрестопоклонна седмиця, страсна Седмиця або назва йде за порядковим номером тижня: перший тиждень Чотиродесятниці, друга седмиця Великого Посту. [2; 458]

В ніч Воскресіння Христа, проводиться святкове богослужіння (великодня Служба Божа), святяться паски і яйця. Таким чином церква благословляє віруючих після тривалого посту знову вживати "скоромне", тобто їсти непісні страви. Багатий пасхальний стіл є символом небесної радості і символом вечері Господньої. [3]

Великодня Служба Божа триває всю ніч. Її найурочистіший момент настає опівночі, коли священник сповіщає "Христос воскрес!", а всі присутні відповідають "Воістину воскрес!" Після служби процесія тричі обходить навколо церкви – хресний хід. До півночі хода підходить до дверей храму і починається богослужіння пасхальної утрени. У Римо-католицької Церкви хресний хід також відбувається в богослужіння навечір'я Пасхи, однак не перед Літургією, а після неї. Хресний хід на Великдень не слід плутати з богослужінням Хресної дороги, особливим католицьким великопісним богослужінням в спогад Страстей Господніх.

Таким чином, Великдень поєднав у собі як побутовий, так і релігійний характер. Це свято є найголовнішим у християнстві, оскільки уособлює в собі Воскресіння Господне, а також символізує віру людей у загробне життя та прощення усіх гріхів. [1; 480]

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лубський В.І. Релігієзнавство / Лубський В.І. – К.: Вілбор, 1997. – 480с.
2. Шептицький А. Письма-послання (1939-1944рр.) / Шептицький Андрей. – Львів, 1991.– 458с.
3. <http://8a-lyceum.at.ua/publ/svjata/velikden/2-1-0-24>
4. <http://religy.at.ua/publ/5-1-0-18>

УДК 378.1

МАРТИНЮК В.В., ст. викладач.

м. Вінниця

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В період посилення інформатизації суспільства уміння самостійно формувати знання, підвищувати свою кваліфікацію є не що інше як виявлення професіоналізму за вибраною спеціальністю. З часом міняється ситуація в суспільстві, громаді, колективі. На зміну однієї цінності приходить інша. Якщо цінними були знання, то їх з часом стає недостатньо. Але одержані знання в університеті (інституті) швидко старіють, відстають, стають недостатніми. Виникає питання в необхідності безперервного навчання.

Використання підручників у вищій школі є основою формування знань у майбутніх фахівців. Разом з тим, підручники також різні за часом і авторами. Крім цього, студенти мають різні здібності. Навіть високо ерудовані викладачі, використовуючи найкращі підручники не можуть в сукупності надати студентам необхідну інформацію нба значний період часу. З часом у майбутнього фахівця настає дефіцит відповідних знань за його професійним профілем.

Необхідно змінювати відносини між викладачем і студентом, змінювати способи навчання вищій школі, організацію формування знань фахівця. Ці проблемні питання загострюються в зв'язку з розвитком нових цивілізованих процесів, зміною цінностей.

Гуманістична педагогіка як самостійний напрям педагогічної науки виникла в 50–60 рр. ХХ століття в США. Головна ціль гуманістичної педагогіки полягає в само актуалізації особистості на основі усвідомлення особливостей власного відношення до світу і себе наступним чином:

- людина знаходиться в центрі постійно здійснюючого світу. Звідси слідує два висновки, надзвичайно важливих для педагога: для кожного індивіда значущий власний світ сприйняття навколишньої діяльності; цей внутрішній світ не може бути до кінця пізнаний ніким зовні;
- людина отримує навколишню діяльність скрізь призму власного відношення і розуміння;
- людина прагне до самопізнання і самореалізації; вона володіє внутрішньою потребою до самореалізації;
- самовдосконалення, розвиток проходить на основі взаємодії з середовищем, з іншими людьми. Зовнішня оцінка вельми суттєва для людини, самопізнання, що досягається в результаті прямих і прихованих контактів.

Ці принципи є основою побудови відносин у вищій школі між студентом і викладачем, разом з тим дію формування цих відносин необхідно використовувати гуманістичну педагогіку.

В сучасних умовах трансформації вищої школи у відповідності міжнародних стандартів Болонського процесу а навчальних планах аудиторного часу відводиться в межах 30%, що докорінно змінює педагогічну діяльність, форми і методи навчання.

Зміни і підготовці фахівців у вищій школі мають дві альтернативи, які і визначають майбутнє їх входження в активне середовище суспільства:

- ініціативні, самостійні, здібні і готові розібратися в складних ситуаціях, здатні самостійно розв'язувати проблемні питання, приймати зважені рішення, прогнозувати наслідки прийнятих рішень. Для цього фахівці вищої школи повинні бути освічені, здатні самостійно підвищувати свою кваліфікацію в необхідності перекваліфікуватись, самостійно навчатися, вміти працювати з інформацією.

За другою альтернативою фахівці повинні бути слухняними виконавцями, мати відповідні знання, разом з тим не здатними до прийняття самостійних рішень, самостійного пошуку шляхів, виходу з складних ситуацій, підвладним зовнішнім діям. Для такого роду фахівців достатньо засвоїти наданні знання і вміти їх використовувати в життєвих ситуаціях.

В умовах трансформаційних процесів зміни організації навчання у вищій школі зводиться до принципів конструктивізму:

- пізнавальна діяльність – активний процес в якому студент використовує власний досвід, свої знання для осмислення нових знань;
- студенти спочатку вчаться, навчаються в процесі самостійного вивчення навчальної дисципліни;
- основою створення нових знань студентів є інтелектуальні дії – для самостійного вивчення навчальної дисципліни необхідно докласти максимум зусиль;
- пізнавальна діяльність передбачає комунікацію: мова, яка використовується безпосередньо впливає на рівень знань, настає зв'язок мови та інтелектуального розвитку студента;
- пізнавальна діяльність – соціальна активність і безпосередній зв'язок з навколишнім середовищем: викладачі, однокурсники, сім'я, а також випадкові знайомства. Використання процесу спілкування значно впливає на пізнавальну діяльність і більш зрозумілі знання.
- пізнавальна діяльність потребує часу. Самостійне вивчення навчальної дисципліни розподіляється виділенням часу на тиждень, семестр, навчальний рік;

- мотивація – ключове слово для діяльності пізнання. Мається на увазі, що самостійне вивчення дисципліни необхідне в першу чергу для формування інтелектуальності, для формування майбутнього фахівця і на кінець для одержання високої оцінки на екзамені.

Знання створюється індивідом через його взаємодію з навчальним світом. Це той самий природо утворюючий підхід, про який ще висловлювався М.В. Ломоносов, звертаючись до студентів: " Идеи суть простые и сложные. Простые состоят из одного представления, сложные из двух и многих, между собой соединенных и совершенный разум имеющих. Ночь, представление в уме, есть простая идея, но когда себе представить, что ночью люди после трудов покоятся, тогда будет уже сложная идея, для того, что соединятся пять идей, то есть о дне, о ночи, о людях, о трудах и о покое "

Самостійне вивчення навчальної дисципліни це складний процес пізнавальної діяльності, де необхідно засвої-

ти назви, терміни, значення, системи, взаємозв'язок, послідовність, визначення та інші складові. І коли на навчальну дисципліну відводиться всього 30% часу від загального її вивчення в навчальному плані, то кращий результат можливо одержати, коли студент формує самостійно свої знання, а тоді в аудиторії закріплює, уточнює та поглиблює, то результати знань набагато кращі. Студент має особисто – орієнтовані знання з навчальної дисципліни і йому варто їх перевіряти та поглиблювати. Про такий підхід свідчать наукові дослідження з гуманістичної педагогіки та конструктивний метод пізнавальної діяльності студентів у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мисеева М.В., Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Нежурина М.И. Интернет обучение: технологи педагогического дизайна. – М.: Камрон, 2004 – 216с.
2. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становления человека. – М., 1994. – 340с.
3. Антология гуманной педагогики. Ломоносов. – М.: 1996 – 2с.

УДК 289.3

ОВЧАРЕНКО В.

Наук. керівник ШКІПЬ С.О., к.філос.н.

м. Київ

ІСТОРІЯ ТА ВІРОВЧЕННЯ МОРМОНІВ

Релігія мормонів, чи як вони ще себе називають, " Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів" (ЦХСОД) – найбільш успішна з існуючих " підробок християнства ", це одна з великих всесвітніх релігій і одна з найбільш динамічно зростаючих. Церкву було засновано в квітні 1830 року у місті Файєті (штат Нью-Йорк) пророком Джозефом Смітом, в ці дні вона нараховувала всього шість осіб, а зараз вона має:

- понад 11 мільйонів членів Церкви;
- приблизно 60000 місіонерів в 162 країнах;
- 100 мільйонів виданих примірників Книги Мормона 93 мовами;
- понад 100 храмів по усьому світі.

Мормони – неофіційна, але дуже поширена назва послідовників Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів, заснованої Джозефом Смітом (Joseph Smith) в США в 1830 р. Загальна чисельність послідовників (за даними самої церкви) – більше 12,5 млн., більше половини членів Церкви проживає за межами США. Церква веде активну місіонерську політику, в даний час маючи більше 40 тис. добровільних місіонерів в 160 країнах. Побудовано 123 храми в багатьох країнах світу. Видає журнал "Ліахона" 50 мовами.

Мормони мають хорошу репутацію в очах суспільства, дякуючи високій моралі та міцній сім'ї, вони досить охайні, не курять, не вживають спиртних напоїв, чаю, кави та ін. Не завжди мормони володіли такою гарною репутацією; недаремно, вони з усіх

сил намагаються приховати сумнівне минуле своєї секти.

Основний релігійний текст мормонів – "Книга Мормона" – перекладений 93 мовою і виданий загальним тиражем більше 100 млн. екземплярів Священним Писанням виступають Біблія, "Книга Мормона" (що містить одкровення, одержані пророками, що жили на Американському континенті, і потім зібрані воедино і відредаговані пророком Мормоном), "Навчання і Заповіти" (збори одкровень, отриманих сучасними пророками), "Дорогоцінна перлина" (збори перекладів стародавніх єврейських текстів, наново виконаних Джозефом Смітом). Крім того, на рівні Священного писання шанується все сказане і написане пророком – президентом Церкви.

Основні положення віровчення мормонів:

1. Віра у Вічного батька, в Ісуса Христа і в Святого Духа;
2. Віра у те, що люди відповідатимуть тільки за свої гріхи, а не за гріхи предків аж до Адама;
3. Віра в спокутування і порятунок завдяки жертві Ісуса Христа;
4. Віра в необхідність здійснення таїнств, як для живих, так і для мертвих (хрещення, конфірмація і ін.);
5. Віра в те, що людина має бути покликаною Богом через одкровення і рукопокладення тих, хто наділений владою, щоб проповідувати Євангеліє і виконувати обряди її;

6. Віра в той же устрій, який існував в первинній Церкві, а саме: в апостолів, пасторів, вчителів, євангелістів та ін.;

7. Віра у те, що будь-яка людина може одержувати одкровення за допомогою Святого духу;

8. Віра у все, що відкрив Бог, у все, що Він нині відкриває, і вірять, що Він ще відкриє багато великих і значимих речей, які стосуються Царства Божого;

9. Віра в те, що основними законами і обрядами Євангелія є: перше – віра в Господа Ісуса Христа, друге – покаяння, третє – хрещення через занурення у воду з метою відпущення гріхів, четверте – рукопокладання для дарування Святого Духу;

Мормони називають Богом, або небесним батьком, вищу істоту, що мешкає в нематеріальному світі, званому “небеса”. Бог має досконале фізичне тіло, по образу якого були створені тіла людей. Строго кажучи, Бог не є творцем, він лише “улаштовувач” всесвіту. Він не створив, але “запросив” розуми приєднатися до його плану творіння. Розуми не були ніким створені, не можуть бути знищені і знаходяться в про-

цесі постійного вдосконалення. Розуми володіють свободою волі, але підпорядковані закону, якому підкоряється і сам Бог, тобто існує свобода вибору вчинку, але наслідки цього вчинку чітко визначені. Звідси виникають поняття гріха і чесноти. Добродійними є вчинки, що ведуть до подальшого розвитку, гріховними – вчинки, що ведуть до обмеження можливостей для подальшого розвитку. Але в той же час здійснення гріховного вчинку теж є однією з форм пізнання і розвитку. Для того, щоб допомогти розумам розвиватися, Бог запропонував їм сформувати всесвіт по його плану і делегував їм для цього свою творчу силу – священство. Всесвіт складається з розумів, розуми – це не тільки елементи системи, але й сама система теж є розумом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Айлін Баркер. Новые религиозные движения. – СПб, 1997.
2. Колодний А. М. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів / А. М. Колодний. – К.: Світ знань, 2001. – 56 с.
3. Людмила Филипович. Нові релігійні течії і організації України. – К., 1956.

УДК 101.1

РУДЕНКО В.В.

м. Вінниця

“ПРИВОДНІ РЕМЕНІ” НЕОПАТРИМОНІАЛЬНИХ СУСПІЛЬСТВ

Поняття “неопатримоніальне суспільство” є відносно новим, оскільки такий тип виник на ґрунті патримоніальних взаємин у поєднанні із сучасними суспільно-політичними практиками. Цей термін вперше застосував Ш. Ейзенштадт і провів їх глибокий аналіз, зокрема, визначивши таке суспільство як різновид організації, для якої характерні: монополізація центральної влади і політичних ресурсів з боку центру, мінімізація незалежного доступу більш широких груп до таких ресурсів і контролю за ними, і в той же час мінімальний рівень створення центром чи суспільством нових, більш диференційованих типів соціальної організації та інститутів [1, с. 327-328].

До неопатримоніальних суспільств, як правило, відносять Іспанію, Португалію, багато країн Латинської Америки, суспільства близького Сходу, держави пострадянського простору (зокрема, Україну), а також багато бувших колоніальних суспільств Південної Азії та Африки.

Особливості неопатримоніальних держав та їх парламентських і партійних інституцій досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, серед яких відомі такі, як Ш. Ейзенштадт, Л. Нагорна, Р. Теобальд, А. Фінкко, О. Фісун та інші.

Проте маловивченими є роль та функції партійних інституцій в таких суспільствах, що і визначило мету дослідження.

Парламентські та партійні інституції неопатримоніальних держав мають певні особливості та специфічні функції, що зумовлюється їх роллю в суспільстві і нюансами використання влади. На нашу думку, вони, в першу чергу, відіграють роль своєрідних “приводних ременів” від держави до мас, тобто забезпечують впровадження владних рішень і розпоряджень в життя.

Так, політичний процес в неопатримоніальних суспільствах має низку особливих рис: основним агентом політичного процесу виступає держава; провідне місце в системі влади відіграють представники державно-бюрократичного апарату (суміщають ролі політичних та бюрократичних еліт); представницькі органи відсторонюються від вирішення ключових питань; відсутнє, або діє в обмеженому вигляді, правило альтернативи (принципу зміни влади в залежності від перемоги тієї чи іншої партії на виборах); парламент, партії, групи інтересів, профспілки та інші організації структурно нерозвинені.

Отже, механізму реальної партійної влади, як вона розуміється в парадигмі “демократії / тоталітаризму”, в неопатримоніальному суспільстві фактично не існує: співвідношення партійних та державних інститутів тут виявляється “перевернутим”. Не партії контролюють формування і функціонування владних та інших державних органів, а навпаки, влада направляє і контро-

лює діяльність партій та інших громадських організацій, перетворюючи їх на придаток державного апарату.

В свою чергу, неопатримоніальна бюрократія структурується на основі регіональних кланових і сімейно-родинних зв'язків, являючи собою складну піраміду різноманітних патронатів, побудованих на основі клієнтелізму. В реальній "партії влади" стрижневі позиції належать учасникам клієнтарно-патронажної мережі, яка утворюється навколо слабкої держави; практично за таким самим алгоритмом діє й опозиція. В рамках парламентського процесу відбувається не змагання партійно-політичних альтернатив, а боротьба різних фракцій неопатримоніальної бюрократії за монополізацію чи перерозподіл тих чи інших секторів названих мереж. Така система зводить до мінімуму самостійний доступ автономних суспільних груп до контролю над розподілом ресурсів [2, с. 246].

Фактично, парламентські органи стають одним із способів інституціоналізації патронажно-клієнтурних відносин між "утримувачами влади" й іншими силами суспільства. Утворений численними патронатами, сполученими в ієрархічну систему, парламент перетворюється на елемент системи єдиної влади, а не однієї з властей в європейському розумінні. Для правлячих груп цей механізм стає важливим засобом забезпечення лояльності й інтеграції потенційних контреліт в систему своєї влади. Парламентарії, потрапивши в жорна "представницького клієнтелізму", приймають певні правила гри, оскільки отримання і збереження депутатського місця, а значить і всіх пов'язаних з ним матеріальних вигод і переваг, залежить в набагато більшому ступені від розташування патрона з правлячого клану, ніж від виборців.

Іншими словами партійні інституції в неопатримоніальних суспільствах зазвичай розглядають як: "приводні

ремени" від держави до мас та як засіб створення сітки клієнтелістських відносин, що формують базу панування клієнтарно-патронажної сітки. Фактично править диктатор-вождь, що здійснює свої владні повноваження через розвинутий бюрократичний апарат, спираючись на армію та засоби примусу та прихильність народу, що здобувається за допомогою "приводних ременів". Таким чином, у населення створюється ілюзія участі в управлінні державними справами.

Отже, в неопатримоніальному суспільстві виокремлюють такі функції партійних інституцій: контроль за висуненням та відбором управлінських кадрів в державному апараті, за формуванням представницьких органів усіх рівнів; організація масової підтримки цілей, що висовуються владою; політичне виховання та ідеологічна обробка мас у відповідності з тією чи іншою офіційною доктриною (це можуть бути такі екзотичні конструкції як "плановий лібералізм" в Камеруні, "демократичний і узгоджений прогресизм" в Габоні, "замбійський гуманізм" в Замбії, а то і просто вчення "вождя нації" та "ясновидячого керівника" – "мобутізм" в Заїрі або Лівії); контроль та керівництво масовими організаціями; реальне призначення партійного механізму полягає в патримоніальній приватизації. Партійні інституції в неопатримоніальних суспільствах виконують роль "приводних ременів" від держави до мас, є своєрідними посередниками, що забезпечує підконтрольність і прихильність народу до владних структур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ейзенштадт Ш. Революция и преобразование общества / Ейзенштадт Ш. – М.: Аспект-пресс, 1999. – 416 с.
2. Нагорна Л.П. Регіональна ідентичність: український контекст / Нагорна Л.П. – К.: ІШЕНД імені І.Ф.Кураса НАН України, 2008. – 405 с.

УДК 379.82

САМОЙЛЕНКО А.

Наук. керівник: ЄФІМЧУК Н. І., викладач
м. Житомир

МУЗЕЙ ЯК ДОЗВІЛІСВИЙ ЦЕНТР

З кінця ХХ ст. універсальною моделлю в зарубіжних країнах вважається "відкритий музей", тобто культурно-освітній комплекс музейного типу, в якому функції музею (збирання фондів, їх збереження, експонування) виконуються нарівні з освітніми, виховними та розважальними. Ще донедавна в зарубіжних музеях культивувалися традиційні форми експонування (скляні вітрини, одноманітні відомості про автора та його твір), а детальнішу інформацію можна було отримати на екскурсії. Сьогодні ж культурно-просвітня діяльність музеїв зазнала суттєвих змін: освітня та виховна функції реалізуються в освітніх програмах, культурно-мистецьких акціях, співпраці з навчальними закладами; розважальна функ-

ція виявляється у активній участі особистості у творчих майстернях, клубах, вечорах відпочинку, концертах, у створенні на території музеїв комерційних структур – ресторанів, барів, торговельних кіосків. Поступово музеї стають складовою дозвіллевої індустрії.

Неабияку роль в музейних установах почали відігравати музейні наглядачі, які не просто стежить за порядком, а можуть кваліфіковано відповідати на запитання про виставку, експозицію, окремий музейний експонат.

Методами активізації участі населення в культурно-дозвілєвих заходах є:

- організація днів культури, мистецьких фестивалів, міських свят;

- організація виставок живопису, історії, архітектури;
- створення “мистецтво тек”;
- систематичні трансляції мистецьких радіо – і телепередач;
- удосконалення маркетингової діяльності музеїв;
- активізація участі молоді через освітні, культурно-мистецькі, дозвіллеві проекти;
- реалізація освітніх та культурних програм для дорослих;
- створення умов для доступу до музейних цінностей інвалідів;
- надання системі пільг для волонтерів.

Отже, зарубіжні музеї також постають сьогодні як культурно – мистецькі, дозвіллеві центри. З цієї метою в музеях відкриваються різноманітні соціальні відділи, дозвіллеві служби, створюються мистецькі об’єднання.

Водночас в зарубіжних країнах чимало й противників перетворення музеїв та мистецьких центрів на культурно-дозвіллеві. Вважається, що такі методи роботи використовують мистецтво для успішного бізнесу, а залучення відвідувачів до мистецьких установ за допомогою дозвіллевих форм роботи змушує сприймати мистецтво як засіб розваги, а не духовне збагачення особистості. На їх думку, мета відвідування музею повинна співпадати з метою його створення та функціонування – безпосереднім спілкуванням з пам’ятниками історії та культури.

Прибічники функціонування музею як дозвіллевого центру, навпаки, вважають, що музеї, які нездатні приймати та обслуговувати відвідувачів різних соціально-демографічних груп, свідомо обмежують свої можливості залучення додаткової аудиторії і не сприяють розширенню доступу населення до художніх цінностей. Інтеграція музейної педагогіки та педагогіки дозвілля, на їх думку, сприяє гармонізації особистісного розвитку людини; формує її історичну свідомість, творче сприйняття дійсності, розвиває науковий світогляд та музейну культуру.

Поступово багато зарубіжних музеїв освоюють допоміжні види діяльності: проведення дозвіллевих заходів, освітніх програм, організація торгівлі, робота кав’ярень, барів та ресторанів.

Результатом співпраці між музеями та комерційними структурами стає впровадження музеями різноманітних премій, що фінансуються комерційними структурами і спрямовані на зростання популярності музею та збільшення його відвідуваності.

Своєрідну співпрацю з дорослим населенням пропонують музеї Великобританії: у Британському музеї можна орендувати приміщення для приватних прийомів, урочистого обіду або вечора відпочинку. Дозвіллеві заходи можна організувати в Єгипетській галереї скульптур, Єгипетській галереї мумій, Античній залі, спеціальних приміщеннях музею.

Основними джерелами додаткових фінансових надходжень музеїв є:

- продаж репродукцій, каталогів виставок, листівок, книг, відеоматеріалів;
- робота кав’ярень, ресторанів, барів;
- оренда приміщень музею для проведення комерційних виставок, ділових зустрічей, вечорів відпочинку;
- виконання музеями соціально-культурних замовлень від юридичних та фізичних осіб;
- збирання пожертв через засоби масової інформації (телемарафони, радіо конкурси та ін.)

Отже, фінансові труднощі, змушують музейних працівників шукати додаткові джерела фінансування – залучати спонсорські та меценатські кошти, здавати в оренду музейні приміщення, проводити популярні заходи. Досить часто це відволікає музей від виконання його прямих функцій.

Сучасні музеї змушені розробляти маркетингові стратегії для створення власного іміджу та привернення уваги населення до своєї роботи. Ефективними визнають поширення логотипу музею, щомісячні ревію, рекламні акції, презентації культурної продукції, систематичне вивчення потреб населення та мотивації соціальних груп до участі в музейній діяльності тощо.

Внаслідок децентралізації культурної політики зарубіжних країн протягом 80-х рр. XX ст., “культурного” відродження провінцій виникають музейні центри в старовинних палацах, замках та монастирях. Поєднання пам’яток минулого із сучасними технологіями відпочинку та спілкування призвело до створення “екомузеїв”, закладів культури нового типу, що враховують історичну, географічну, культурну специфіку конкретного регіону і виконують культурно-освітні, виховні, рекреаційні та комунальні функції.

Дозвіллеві заходи музеїв реалізуються з використанням різноманітних методів – навчання шляхом творчої діяльності, рольові ігри, метод експериментального навчання. Ці методи можна розділити на дві групи: імпресивні та експресивні. Імпресивні методи спрямовані на сприйняття відвідувачами музею дозвіллевих форм; експресивні методи передбачають створення ситуацій, в яких відвідувачі музеїв стають учасниками конкретного заходу.

Музейна діяльність не обмежується роботою з дітьми та підлітками. Освітні та наукові програми музеїв розробляються й для студентської молоді. При цьому не можна забувати, що музей – це не лише місце зібрання і зберігання великих мистецьких знань, в якому зберігаються архіви, довідкова документація, наукова література та ін. активними формами роботи музеїв із студентською аудиторією є проведення спільних наукових досліджень, етнографічних експедицій, археологічних розкопок, підготовка наукових публікацій.

Відносно новим напрямком музейної діяльності стала робота із соціально незахищеними верствами

населення. З цієї метою в музеях створено ADA-комітети, колективи радників та консультантів. Зарубіжні музеї пропонують свої послуги для людей з різними фізичними та розумовими відхиленнями (доступні види інформації, екскурсії мовою жестів, світлові вказівки та сигналізації, знакова символіка, екскурсії для сліпих, майстерні, трапи, пасажирські ліфти та ін.

Майже кожен зарубіжний музей має (або мріє мати) своїх "друзів" – людей, які допомагають у свій вільний час музейним працівникам. Для волонтерів найважливішим є благополуччя музею, дружні зв'язки між музеєм та громадськістю. Волонтери працюють у музеях, виконуючи різну роботу: касира, дизайнера, екскурсовода, вихователя, програміста, художнього керівника, консультанта, адміністратора, соціолога. Їх праця з багатьма музеями розглядається як основний ресурс організації, як джерело життєвої сили культури та мистецтва.

Пріоритетними у музейній діяльності залишаються освітні програми для підлітків. Їх мета полягає в культурному розвитку дитини, поглибленні знань про історію своєї країни, її мистецтво, літературу, народу творчість на основі першоджерел, а не підручників. Тому музеї тісно співпрацюють з навчальними закладами, а підлітки регулярно відвідують музейні зали відповідно до тих тем, які вивчаються в школі.

Співпраця музеїв з освітніми закладами виявилася у відкритті педагогічних відділів, в активній участі педагогів та вихователів у розробці наукової та художньої концепції нових текстів та путівників, у врахуванні бажань та інтересів підлітків, включені до експозицій тих творів мистецтва, що вивчаються у школі.

Відвідувачам (і не лише дітям) дозволяється поближче познайомитися з деякими музейними експонатами: приміряти старовинний одяг, змайструвати за стародавньою схемою предмети побуту (стілці. Столові прибори, шашки), розробити родовий герб, переглянути тематичні відеоматеріали, попрацювати з виробами із скла та порцеляни, створити новий експонат (модель, малюнок, схему)

Перед музейно-освітніми проектами стоять і профорієнтаційні завдання: пізнавальні екскурсії на підприємства міста, в різноманітні установи та організації, редакції газет, книжкові магазини, науково-

дослідні центри, ресторани, дозвілєві комплекси, бібліотеки, парки, готелі, дозволяють дитині отримати елементарні професійні знання та навички, поспілкуватися із професіоналами своєї справи, сформулювати власне бачення сутності певної професії.

Позитивами музейних освітніх програм стало зміцнення контактів між музейними та освітніми закладами, що дозволило зробити навчальний процес цікавим та захоплюючим, врахувати індивідуальні потреби підлітка, розширити світогляд молодої людини, удосконалити викладання дисциплін.

Однак освітні проекти мають ряд недоліків. Головними серед них є нестача кваліфікованих спеціалістів, які були б не лише мистецтвознавцями, а й педагогами, вмiли працювати з підлітками.

Отже, серед основних тенденцій музейної діяльності можна визначити такі:

- інтеграція музейних програм у сферу дозвілля;
- збереження та популяризація життя місцевих культурних об'єктів та їх самобутності на тлі глобалізації;
- збагачення духовного життя людини шляхом зв'язку "мистецтво-історія-індивідуальний досвід";
- розвиток віртуальних музеїв та мультимедійних проектів, що зміцнює контакти з глядацькою аудиторією і дозволяє відвідувачам знайомитися з колекціями музеїв різних країн;
- розширення музейної діяльності за межами музейного закладу, в регіони країни;
- розвиток музеїв як туристичних об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белюфастова "Сучасні технології зарубіжних музеїв" // Просвіт. – 1999.- №1.
2. Музеи будущего // Панорама культурной жизни зарубежных стран. – М., 2000. – Вып. 9.
3. Музеи и изобразительное искусство для людей с ограниченными возможностями в Великобритании и США // Культура в современном мире. – М., 1996.- Вып.2
4. Правовые аспекты в области музейной деятельности во Франции // Культура в современном мире. – М.,1996.- Вып.2
5. Скрипкина Л. И. Музей как пересечение интересов науки и массового потребителя // Справочник руководителя учреждений культуры. – М., 2002.- №4

УДК 811.161.2:378

СИЗОНОВ Д.Ю.

м. Київ

УКРАЇНСЬКА НАУКОВА МОВА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стилістично грамотна професійна комунікація – необхідна передумова підготовки фахівців вищої кваліфікації будь-якого профілю. Однак рівень наукової мовної культури в системі вищої освіти дуже низький. Витіснення державної мови на периферію наукового життя провокує недостатній автоматизм у володінні

українською науковою мовою, несформованість жанрової, текстової компетенцій у науковій сфері спілкування.

Українська наукова мова використовується в наукових працях, зокрема монографіях, підручниках, посібниках, статтях. Для справжнього науковця володіння

законами та правилами державної мови є одним із найголовніших для викладення результатів наукової дослідницької діяльності [3]. Метою наукового стилю мовлення є повідомлення, пояснення, тлумачення досягнутих наукових результатів, відкриттів, а при складанні текстів наукового дискурсу завжди присутній попередній відбір мовних одиниць та стилістичних засобів [4].

Для написання студентами освітньо-кваліфікаційних робіт, зокрема курсових, дипломних та магістерських, важливими є врахування основних постулатів навчально-методичних завдань, що постають як проблема сучасної вищої освіти. Саме тому з метою підготовки студентів до написання наукових робіт пропонується ввести в нашому інституті дисципліну з вивчення української наукової мови як обов’язкової складової частини вищої освіти в нашій державі.

Українська наукова мова – проблемна дисципліна вищої школи, яка необхідна для підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема в аспекті їх наукової спеціалізації. Викладання української наукової мови поставало з суспільної та фахової необхідності виробити мовні знання й навички, що дозволять грамотно й системно будувати наукові тексти різних підстилів та жанрів, оперувати спеціальною й загальнонауковою термінологією, використовувати стилістичні ресурси мови для найбільш адекватного функціонального забезпечення комунікативних потреб у науковому спілкуванні.

Вдосконалення лінгвістичної інформації щодо основних понять, термінів, категорій та проблематики наукової стилістики й, водночас, уточнення поняттєвого обсягу терміноряду наукової мови мають стати основними критеріями дидактичної основи універсальної інститутської дисципліни. Адже, типовими мовними недоліками наукових публікацій, як показує аналіз, залишаються:

- суржик (*тезиси (потрібно тези), на кінець (отже), определити (визначити), примінити (застосувати), выяснити (з’ясувати), основні публікації по роботі (основний зміст роботи викладено в таких публікаціях)* тощо);
- плеоназм, тавтологія, надлишковість (*вносити внесок; значить, так сказати; на початку конференції ми почали говорити; це питання досліджувалося в кількох дослідженнях; поставлена проблема розглядається в економічній постановці* тощо);
- уживання слова в невласливому йому значенні (*результати дослідження запроваджені (потрібно впроваджені) у практику;*
- зловживання іноземною термінологією й поняттями, що ускладнюють сприйняття головної думки.

Готуючи науковий текст, потрібно пам’ятати про його індивідуальність [5]. Це залежить від автора, інтелектуальних здібностей, мовного чуття, досвіду текстотворення. Тому варто звернути увагу на принци-

пи змістовної насиченості, професійної значущості, наукової інформативності, новизни, змістової завершеності, проблемності, доступності фахівцеві однієї чи кількох галузей.

В основі **принципу змістової насиченості** – новизна професійно-орієнтованої інформації, її пізнавальна цінність, лексичне й граматичне наповнення.

Принцип професійної значущості виявляється в повідомленні необхідних відомостей з галузі професійної сфери діяльності.

Принцип наукової інформативності спрямований на вияв смислової й змістової новизни наукового тексту, що розкривається в авторській концепції, оцінці певного явища чи факту.

Принцип новизни характеризується наявністю теоретичних положень, нових знань, які обґрунтовані на основі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і впровадженні в практику.

Принцип змістової завершеності реалізується в цілісності розкриття намічених завдань.

Принцип проблемності визнає потребу кодування проблемних запитань у назвах, змісті окремих параграфів і цілого наукового тексту.

В основі **принципу доступності** – здатність бути зрозумілим, полегшити сприйняття інформації, відповідність повідомлення комунікативній сприйнятливості користувача.

Важливий також **принцип інтертекстуальності (гіпертекстуальності)** як особливий спосіб побудови смислу тексту, так званий діалог з певною чужою смисловою позицією, на взаємодії “своєї” і “чужої” мови (залучення читача до авторського міркування). Головні труднощі під час написання наукової роботи зумовлені недостатнім знанням саме засобів вираження діалогічності: часто увага прикута на вираження власне теми, а не мета тексту [1].

Цілісність наукового тексту передбачає внутрішню організованість, смислову єдність, цілісне оформлення початку й кінця твору, переходи між частинами тексту, що забезпечується визначеними мовними одиницями [2]. Послідовність у науковому тексті реалізується через спеціальні функціонально-синтаксичні засоби, що вказують на послідовність розвитку думки (*насамперед; потім; тепер*), перехід від однієї думки до іншої (*розглянемо; зупинимось на...; розглянувши...; перейдемо до...*), результат, висновок (*отже; підсумуємо...*). Комунікативність реалізується у спрямованості тексту на відповідного адресата.

Лінійне розгортання тексту супроводжують такі слова: *цей, той, такий, це, усе це, тут, зазначений, подібний, аналогічний*, що виражають єдність або близькість суб’єкта дії, об’єкта або місця дії, а також повтори окремих слів чи їх синонімія. Логічна зв’язність наукового тексту забезпечується мовними одиницями, які виражають причину й наслідок, умову й наслідок (*тому що, зважаючи (з огляду) на це; через те, що; оскільки; завдяки тому, що; внаслідок*

(в результаті) цього; у зв'язку з цим; згідно з цим; у цьому (такому) разі (випадку); за цих (таких) умов; на цій підставі). Інформативна, логічна, оцінна насиченість виявляється в здатності мовних одиниць виражати смислові компоненти, які допомагають читачеві зрозуміти смисл тексту.

Отже, кожному дослідникові необхідні розвинуті чуття наукової мови, мовний смак, володіння науковим стилем мовлення й письма, мовними засобами наукового тексту. Ці якості є результатом цілеспрямованої роботи над собою. Створити якісний текст допомагає сформована культура читання. Успішність переглядового, ознайомлювального, аналітико-критичного, творчого читання залежить від сприймання й усвідомлення, необхідною передумовою яких є внутрішня мотивація. А осмислення сприйнятого значною мірою залежить від віку, досвіду та фонових знань, творчого мислення. Наслідком сприймання тексту є розу-

міння його смислової структури, тобто розкриття сутності предметів та явищ, описаних у науковому тексті, усвідомлення зв'язків, стосунків та залежностей між ними. Допомогою молодому спеціалісту має стати дисципліна українська наукова мова, що є обов'язковою доктриною сучасного знання.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Дорошенко К., Васильченко Б., Марченко В. Наука і освіта / К. Дорошенко та ін. – Донецьк, 2005. – 266 с.
2. Єрмоленко С. Науковий стиль / С. Єрмоленко // Українська мова: Енциклопедія. – К., 2000. – С. 372-373.
3. Калетнік А. Українська наукова мова / А. Калетнік. – К., 2011. – 310 с.
4. Мацько Л., Сидоренко О., Мацько О. Стилістика української мови / Л. Мацько та ін. – К., 2003. – 462 с.
5. Шевченко Л., Шулінова Л. Стилістика української літературної мови: Функціональна діагностика тексту / Л. Шевченко та ін. – К., 2012. – 388 с.

УДК 298

СІНЧУК М. С.

Наук. керівник ШКІЛЬ С. О. к. філос. н.

м. Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦЕРКВУ МУНА

Одна з найбільш впливових сучасних культів – швидко зростаюча Церква Об'єднання, яка була заснована Сан Мьян Муном. Мун народився 6 січня 1920 року в селищі Квангджу Сангса Ри в Кореї. Йому було виділено у 1936 році під час Вербної Неділі. Мун стверджує, що йому з'явився сам Ісус і доручив йому продовжити Його незакінчений (як вважає Мун) земний шлях. Мун вважає, що Ісус не зміг виконати Свою місію спасіння до кінця, а тому має прийти новий "місяц". В 1946 році Мун повернувся до Південної Кореї де декілька місяців провів з Пак Мун Кімом, який проголосив себе новим "спасителем". Вчення Кіма вплинуло на Муна і допомогло йому утворити свою власну, вельми незвичайну теологію. Теологія і вчинки Муна зовсім не збігалися з положеннями християнства, тому він був виключений з пресвітеріанської церкви у 1948 році. В 1954 році Мун організував "Суспільство Святого Духу по об'єднанню світового християнства", більш відоме під назвою "Церква Об'єднання". В 1955 році Мун був арештований по звинуваченню в аморальній поведінці та внесення статевих актів до церковних обрядів, але йому вдалося уникнути покарання. За допомогою одного зі своїх учнів Мун опублікував книгу під назвою "Божественний принцип", яка вийшла у 1957 році. Ця книга, пізніше перекладена на англійську мову, стала основним канонічним текстом для послідовників Муна. Придбавши багато послідовників в Південній Кореї та Японії, Мун вирішив, що Бог повелів йому переїхати до США. В 1972 році він почав серію проповідницьких подоро-

жей по Америці. В результаті таких подорожей Муна та його прихильників число послідовників нового культу в Америці досягло декількох тисяч осіб. Так як "Церква Об'єднання" вважається релігійною організацією, Мун не платить податків за нерухомість. Ремонт, обслуговування та охорона будівель, які належать Церкві Об'єднання, також не коштують Мунові ні копійки, бо всі ці обов'язки безкоштовно виконують його послідовники. Церква Об'єднання веде пропаганду під прикриттям таких організацій як "Проект єдності", "Хрестовий похід об'єданого світу", "Міжнародна федерація перемоги над комунізмом" та інші. Крім того Мун намагається придбати друзів та політичний вплив через свої зв'язки в Вашингтоні. Але, не дивлячись на його зусилля, його "церква" стала об'єктом пильної уваги зі сторони податкового управління та слідчих органів. В 1983 році Мун був звинувачений в несплаті податків і засуджений на 18 років ув'язнення. Мун закликав своїх послідовників уподібнити це "переслідування" гонінню, котрому піддавався Ісус Христос. Теологія церкви Муна представляє собою дивне поєднання псевдо християнства, містичних, психологічних, філософських та харизматичних елементів. Остаточним авторитетом для прихильників цієї віри є не Біблія, а роботи (тексти) і повчання Муна. Мун говорить про самого себе, як про найзначнішого з усіх людей, які зараз живуть на планеті і як пророк нової ери. "Я попереду усього світу – стверджує Мун – Я думаю, що я найуспішніший проповідник із усіх святих, які були послані Богом". По словам Муна, якщо

людина прийме те, що він каже, то цій людині більш не потрібний Новий Заповіт. Книга Муна "Божественний принцип" замінює в цьому культурі Біблію, хоч його послідовники не люблять говорити про цей текст. Теологія Муна зосереджена навколо трьох Адамів і трьох Єв. Перша пара була створена для того щоб породити досконале людство. Єва заважала Адама після того як була спокушена Люцифером (за теорією Муна), тому це призвело до фізичного падіння людини. Таким чином, падіння, згідно з ученням Муна, не було актом прямого непослуху Богові; дерево пізнання добра і зла, яке згадується в Біблії, не грає ніякої ролі в системі Муна. Другим Адамом був Ісус Христос. Мун заперечує непорочне зачаття та біблійне повчання про Трійцю, говорячи, що Ісус був звичайною людиною, а не Боголюдиною. Згідно з повчанням Муна, Ісус не виконав свою місію і не приніс людям духовного і фізичного спасіння. Третій Адам і третя Єва мають принести людям фізичне спасіння. Третій Адам – "Господь Другого Приходу". Мун не говорить прямо, що він є цим третім Адамом, але дає зрозуміти це за допомогою різних натяків. Послідовники мають називати Муна та його дружину "істинні батьки". За дивними даними Мун дійшов висновку, що "Господь Другого Приходу" народився в Кореї в 1920 році. По надзвичайному збігу обставин сам Мун народився саме 1920 року у Кореї. Мун промовив та написав дуже багато голосних слів про себе. Претендуючи на те, що він є новим втіленням Бога, Мун виходить за всі рамки дозволеного, ставлячи себе вище Ісуса Христа. Мун вважає населення США обраним народом, бо іудеї не використали наданих їм можливостей. Римська та Бри-

танська Імперії зникли таким же чином, і тепер прийшла черга Америки будувати Церкву Об'єднання на цій землі. Під назвою "Церква Об'єднання" Мун має на увазі об'єднання Кореї та США, Схід та Захід, які породять нову цивілізацію. Муністи проповідують систему, в якій спасіння добувається власними зусиллями людини, її заслугами перед сектою. Муністи не вірять в милість Божу та вірують в інше євангеліє – євангеліє від Муна. Вони не потребують Ісуса Христа, так як Мун обіцяє їм, що вони будуть жити безгрішним життям, через віру в нього. З цієї точки зору немає необхідності в прощенні гріхів. Вчення Муна перекидає навіть зовсім ясні і прості біблійні істини. Наприклад, Мун стверджує, що "Ісус не повинен був терпіти гоніння та не повинен бути розп'ятим на хресті" – але в Біблії ми можемо знайти дуже багато заперечностей щодо цього вислову, це такі місця як Послання до Євреїв 2:9; 9:26-28; Луки 24: 26,46 Дії 2:22 -23 та інші. Послідовники Муна зобов'язані любити його і повністю посвятити своє життя йому. Молоді люди залишають християнську церкву і слідує за Муном, так як йому вдається переконати їх в невдачі біблійного благовістя. В цьому культурі як і у всіх інших псевдо релігійних рухах, можна прослідкувати таке явище як "прогресуючий езотеризм": чим швидше просувається член секти до керівної верхівки, тим більш він дізнається про цілі та переконання Муна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <http://realmoon.livejournal.com/>
2. http://www.religii-mira.info/v_scob.ht
3. <http://openmoon.narod.ru/>

УДК 23

СКОПІНСЬКА Ж.

Наук. керівник ШКІПЬ С.О. к. філос.н.

м. Київ

ЦІКАВІ ФАКТИ З ІСТОРІЇ ІНКВІЗИЦІЇ

Інквізиція (лат. *Inquisitio Haereticae Pravitatis Sanctum Officium*) – судово-слідча організація, створена католицькою церквою в XIII столітті для розслідування ересей. Дослівний переклад назви з латинської – "розслідування". Інквізиція утворилась як структурований і впорядкований церковний орган розслідувань, який заміняв собою поодинокі випадки розслідування ересей церковною владою, громадянський самосуд та випадки розслідування світською владою. Принцип інквізиції тримався на трьох основних китах: розшуку, доносів і розшуку. Інквізитор був примушений робити постійні об'їзди підвідомчого йому ділянки. Приїжджаючи в той чи інший населений пункт, він повідомляв, так називаний, термін милосердя, протягом якого всі околишні еретики могли прийти і покаятися перед обличчям інквізиції. По закінченню

цього терміну інквізитор починав розшук. Якщо були еретики, які покалися, то він змушував їх видати своїх колишніх одновірців. Якщо ж таких не виявлялося, то інквізитор примушував під присягою всіх місцевих жителів указати підозрілих чи еретиків. Заарештувавши знову виявлених еретиків, він під конвоєм проводив їх у центр єпископів, де і починав допит. Майже з перших же кроків інквізиція початку застосовувати катування, як фізичні, так і моральні. Основною метою інквізиції по поняттю було вирвати душі грішників з пазурів Сатани, а те що відбувалося в цей час з тілом значення не мало. Під час хрестового походу проти альбігойців було сформульовано ще одне правило: "краще відправити на те світло десять добрих католиків, чим дати піти від правосуддя хоч одному еретику". У боротьбі за таку важливу річ, як людська душа,

мета виправдувала застосування будь-яких засобів. Інквізиція накладала звичайно три види покарання: епітімья, тюремне ув'язнення і передача в руки світської влади, що означало багаття. Епітімья могла полягати в довічному носінні хрестів, паломництві по святих місцях, внесенні визначеного пожертвування на благі справи. Але це тільки найпоширеніші методи, взагалі епітімья була обмежена тільки фантазією інквізитора. Тюремне ув'язнення мало на увазі під собою відбування терміну у вузькій, задушливій камері на хлібі і воді, іноді в ручних і ножних кайданах, можливо прикутих до стіни, у гранично антисанітарних умовах. Середня тривалість життя в подібному висновку складала три роки. Але іноді були амністії заміна тюремного ув'язнення на строгу епітімью. Видача в руки світської влади мало на увазі під собою спалення заживо. Церква не відмовлялася навіть від переслідування небіжчиків. Уже померлого еретика могли присудити до спалення. Це мало на увазі під собою вилучення останків з могили з наступним спаленням і конфіскація майна.

У 1229 році на *Тулузькому соборі* затверджено утворення Єпископської Інквізиції. Згідно з постановою собору, *єпископи* мали обов'язок організувати пошук еретиків та розслідування їхніх справ. Єпископську Інквізицію та Папську Інквізицію об'єднують під назвою Середньовічної Інквізиції. Папа *Григорій IX* перетворив Інквізицію з Єпископської на Папську, підпорядкувавши її безпосередньо *Святому Престолу*.

УДК: 1 (091)

СТЕКЛАРЬ Ю.

Науч. руковод. ВЕРБОВСКИЙ В.В., к.и.н

г. Луганск

БИНАРНЫЕ ОППОЗИЦИИ В ДУАЛИСТИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ Р. ДЕКАРТА

В решении основного вопроса философии Декарт является представителем, так называемого дуализма, когда в качестве исходных принимаются сразу два начала – материальное и идеальное. Рене Декарт, объясняя природу, считал, что знание материальное даст возможность понять как устроена Вселенная.

Аналогичным образом дело обстоит и с объяснением животных. Живой организм, считал Декарт, это просто сложная машина. А вот что касается человека и его души, то здесь без нематериальной души и бога обойтись никак нельзя. Деятельность человеческой души, считал Декарт, никак нельзя объяснить из механических принципов. Декарт согласен с тем, что человеческая душа способна принять в себя абсолютно любое содержание и адаптироваться к любой наличной форме действительности. В этом состоит ее специфика. И именно поэтому душа, согласно Декарту, представляет собой особую

Для керування Інквізицією на різних рівнях призначались *домініканці* та *францисканці*, монахи з двох нових тоді жебракуючих орденів, значно рідше – монахи з інших орденів. Папа *Інокентій IV* у 1252 році дозволив Інквізиції застосовувати тортури. Тут треба помітити, що за весь час існування Інквізиції вона ніколи не застосовувала *тортури* так масштабно та жорстоко, як світська влада.

Іспанська Інквізиція найчастіше згадується як найжорстокіша, з найбільшою кількістю жертв. Фернандо Дель Пульгар припускає, що лише за перші десять років було спалено 2000 людей. У середині *XVII століття* з'являється легенда про “Чорну Інквізицію”, придумана та використовувана протестантами для пропагандистських цілей.

Неофіційна назва домініканців *Domini Canes* (Господні Пси) означає, що вони особливо віддані Святому Престолу, та що їх ціллю є “собаче” переслідування його ворогів. Назва *Domini Canes* походить від роздільного читання неофіційної назви ордену – *dominicanes*, і перекликається з легендою про собаку, яка запалила світ. Домініканці не приносять особливої клятви вірності Святому Престолу.

Інквізиція не переслідувала науковців за власне наукові відкриття. До речі, більшість науковців середньовіччя були монахами, причому в основному “науковими” орденами були домініканці та францисканці, які керували Інквізицією, а також єзуїти (Товариство Ісуса), для яких це головна ціль ордену.

нематеріальну сутність, духовну субстанцію божественного походження. Вель ніякого матеріального утворення подібними своїми властивостями володіти не може [1].

Проблема взаємодії душі і тіла отримала внаслідок названню психозфизической проблеми. Ця проблема во многом остається актуальною в психології. Во всяком випадку, саме Декарт ввел таке поняття мислення, до якого не вдається піднятися багатьма сучасними філософами, психологами, і в особливості естествоиспытателями.

Поэтому, отличие человеческого мышления в классической философии – это его универсальность. Вторым отличием человеческого мышления от машины, по Декарту, хотя его он называет первым, является осмысленная речь [2].

Дуалистическая философия сталкивается с тремя трудностями: онтологической, космологической и

епистемологічної. Все вони обговорювалися мислителями, які розвивали ідеї Декарта.

Возникли спроби свести дуалізм до монізму, т.е. заперечити одну з двох субстанцій, або допустити існування єдиної субстанції, яка б являлася одночасно і розумом і матерією. Ця позиція отримала логічне завершення в системі Б. Спінози. Трудно вважати Бога чимось іншим, ніж Верховним Розумом. тому або Бог і матерія залишаються дихотомічно розділеними, або матерія зводиться до ідей самого Бога (як у Берклі).

Існування матерії як автономної, незалежної від духу субстанції призводить до припущення, що її закони можуть бути сформульовані висловлюючим чином в термінах простору і часу. Це звичайно для фізичної науки допущення корисно для її розвитку, але, в кінцевому рахунку, призводить до суперечностей [3, с. 284-285].

Причиною руху матерії є розум, який виробляє енергію і тим самим порушує принцип збереження енергії. Якщо ми скажемо, заради того щоб уникнути цього висновку, що розум не може бути причиною руху матерії, але керує її рухом по тому або іншому конкретному шляху, то це порушить принцип дії і протидії. А якщо ми підемо далі і припустимо, що дух діє на матерію, тільки звільняючи фізичну енергію, але не створюючи її і не керуючи їю, то приходимо до порушення фундаментального припущення, що причини звільнення фізичної енергії можуть бути тільки фізичними [9, с.40].

Таким чином, картезіанство мало значуще вплив на розвиток науки, але в той же час

спричинило розрив між фізичною наукою і психологією, який не переодолений до сьогодення. Представлення про існування такого розриву висловлено також в матеріалізмі Ж.Ламетри (1709–1751), згідно з яким людина є не щось інше, ніж складно організована матерія, і в концепції епіфеноменалізму, за якою свідомість є побічний продукт тіла, який не впливає на його поведінку. Ці погляди були в моді у естествоиспытателей. Це представлення серйозно затримало дослідження ряду важливих феноменів в психологічній науці, біології і медицині. Тому детальний аналіз даних положень, на нашу думку, є найближчою перспективою подальшого дослідження.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Асмус В.Ф. Декарт. – М.: Высшая школа, 2006. – 335 с.
2. Р.Декарт // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрон-та. – СПб., 1890 – 1907.
3. Декарт Р. Сочинения: В 2-х тт. М., 1989. – Т.1. – 481 с.
4. Кант И. Сочинения: В 6-и тт. М., 1964. – Т.3. – 510 с.
5. Хайдеггер М. Слова Ницше “Бог мертв” // Вопр. Філософи, 1990. – № 7. – С. 147.
6. Ницше Ф. Сочинения: В 2-х тт. – Т.1. – 810 с.
7. Подорога В.А. Ницше и стратегия “пограничной” философии // Критический анализ методов исследования в современной буржуазной философии. М., 1986. С. 45.
8. Деррида Ж. Шпоры: стили Ницше // Филос. Науки, 1991. – №3. – С. 118-119.
9. Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1991. – 527 с.
10. Соколовская С.А., Рязанова Е.В. “Парадокс веры” и противоречия отчужденного самосознания // Вестник Моск. ун-в-та. Сер. 7. 1990. – №6. – С. 40.
11. Феррис П. Зигмунд Фрейд. – Минск: Попурри, 2001. – 432 с.

УДК 327.5

ТКАЧЕНКО А.

Наук. керівник: ДОМОРОСЛИЙ В.І.

м. Умань

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ МІЖ СУСПІЛЬСТВОМ І ДЕРЖАВОЮ

Суспільство в цілому і національне зокрема створюється для задоволення матеріальних і духовних потреб кожної окремої особи. Специфічне національне суспільне життя протікає у визначених географічних кордонах. Територіальна обмеженість є основою для створення різних держав як моноетнічних, так і поліетнічних. Отже, держава – це і значна група людей, яка живе у визначених кордонах, і структурована система влади, що існує на даній території та об'єднує людей, вказуючи на їх приналежність до етнічної спільності зі своєю специфічною історією, культурою, мовою, традиціями і нормами існування. Таким чином Однією з важливих функцій держави є виховання у населення країни бажання жити разом, спрямувати їх волю і сили до розвитку і захисту своєї індивідуальності по відношенню до інших.

Процеси, що мали місце на рубежі ХХ-ХХІ ст., як в Європі, так і в колишньому Радянському Союзі є тому підтвердженням. Конфлікт закладений у співіснування окремих національних спільностей, веде до створення нових держав і не обов'язково поліетнічних. У різних випадках перед новими владними структурами знову є така постає проблема згуртування різноманітного населення в єдине суспільство. Почасті амбітність та політична короткозорість владних структур може сприяти виникненню конфліктів між державою і суспільством, бо об'єднання людей значною мірою залежить не стільки від створення нових владних структур, скільки від їх можливостей забезпечити членів суспільства засобами життя.

З одного боку, завдання держави полягає у відстоюванні інтересів головного етносу, а з другого – усіма

наявними засобами згуртувати різні національні меншини, що проживають на території держави в єдине гармонізоване суспільство. Ця проблема може вирішуватися різноманітними шляхами, але такими, що не повинні приводити до конфліктності і ворожнечі. З досвіду багатьох сучасних держав, відомо, що національна держава асимілює інші етноси або ж намагається консолідувати суспільство шляхом створення федеральної структури. Як у першому так і в другому випадках конфліктність не завжди виникає. Політичні спроби окремих етносів цілком і повністю домінувати над національними меншинами завжди спричиняють етнічні протистояння, так само як і спроби владних структур або гальмувати або ігнорувати етнічно соціальний розвиток. Політична держава повинна враховувати фак-

тор поліетнічності населення України. В ситуації з економічною кризою етнічні групи боляче реагують на помилки соціально-політичного змісту і нинішньому керівництву необхідно звертати увагу не тільки на потреби найбільшої меншини – росіянів. За такої ситуації держава може потрапити у смугу глибоких і тривалих конфліктів зі своїм громадянським суспільством, яке знаходиться на початковому етапі свого творення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Повесть минулих літ. Літопис. – К.: "Веселка", 1989, – 224 с.
2. Толочко Петро. Київська Русь/ Петро Толочко. – К.: Абрис, 1996. – 360 с.
3. Новий довідник: Історія України. – К.: ТОВ "Казка", 2006. – 736 с.

УДК 159.9:32

ТОНКОГОЛОС Ю.

Наук. керівник: ВЕЛИЧКО О.Ю.

м. Житомир

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА В ХОДІ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Насамперед, варто зазначити, що серед вітчизняних та зарубіжних фахівців немає повної єдності щодо сутності іміджу, як соціально-політичного явища. В. Королько (посилаючись на словник Вебстера) вважає імідж "штучною імітацією або піднесенням зовнішньої форми якогось об'єкта і, особливо, особи". Є. Єгорова-Гантман та інші називають іміджем "спеціально створюваний, навмисно формований політичний образ для досягнення поставлених цілей". На думку упорядника Психологічної енциклопедії О. Степанова "імідж – сформований у масовій свідомості, емоційно забарвлений стереотипний образ певного об'єкта". "Політичний імідж, – вважають, зокрема, московські науковці, – це сукупність уявлень, сприйняття і переконань, що має індивід або група індивідів про різні політичні явища або товари".

На нашу думку, політичний імідж – це цілеспрямовано сформований образ політика, покликаний емоційно, психологічно впливати на певну соціальну спільноту.

Питання політичного лідерства досліджували Геродот, Плутарх, Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше, К. Маркс, М. Вебер та інші вчені, політики та громадські діячі. Політичний лідер – це людина, здатна згуртувати навколо себе багатьох, завоювати у них авторитет, повести за собою. У різні історичні періоди лідеру поклонялися, боялися його чи просто шанували відповідно до того, як його сприймали. Відповідний культ, імідж лідера може виявлятися у впливі на оточення через деякі складні об'єктивні обставини.

Для повної характеристики іміджу політичного лідера розглянемо його складові:

1) персональні характеристики лідера (фізичні, психофізіологічні особливості, характер, тип особистості,

індивідуальний стиль прийняття рішень тощо); очевидним є те, що персональні характеристики різні у різних лідерів та мало піддаються змінам;

2) соціальні характеристики, під якими розуміємо статус лідера, не тільки пов'язаний з його офіційною позицією, а й з походженням, статками тощо; до соціальних характеристик відносимо також зв'язки лідера з соціальними групами, чий інтерес він репрезентує та чиєю підтримкою користується, та навіть з опонентами. Соціальна приналежність визначає норми і цінності, яких дотримується лідер;

3) символічне навантаження: лідери стають символами певних ідеологій, певного політичного напрямку.

Тепер кожен складову опишемо конкретно. Що стосується персональних характеристик, то, перш за все, слід зазначити, що зовнішність, манера поведінки і спілкування лідера відіграють істотну роль при формуванні першого враження про нього. Як стверджує Д. Ольшанський: "...візуальний імідж, який створюється, ми відмічаємо першим. Їх тіло, їх пози, їх одяг говорять задовго до того, як вони промовлять перше слово" [9].

Розглядаючи вплив даних характеристик, вважається за доцільне розрізнити стійкі складові іміджу, на сприймання яких практично неможливо вплинути шляхом різного способу подачі інформації, і нестійкі, сприймання яких залежить від якості і способу подачі інформації. Так, характеристики, що найбільше запам'ятовуються у зовнішності, це – очі і погляд, вік кандидата, його обличчя, специфіка оформлення обличчя (вуса, борода, зачіска). Дослідження довели, що ми автоматично приписуємо індивідам, які мають при-

емну зовнішність, такі позитивні якості, як талант, доброта, чесність, розум. Красива форма сприймається як тотожна красивому змісту. Важливим є вміння представляти себе і своє бачення політичних явищ та процесів; переконання і громадськості, і політиків в правильності саме свого розуміння шляхів розв’язання політичних, соціальних, економічних проблем суспільства, доцільності прийнятих політичних рішень.

Таким чином, значне місце в структурі іміджу політика займають як його зовнішні якості, так і рівень комунікації. Але цього недостатньо для успіху в політиці, суттєве значення мають і “соціальні характеристики”, які пов’язані з поточною політичною ситуацією, якій лідер повинен відповідати. Під ними ми розуміємо статус лідера, що пов’язаний як з офіційною позицією, так із походженням, матеріальною забезпеченістю. Для виборців лідери стають знаками певної ідеології, того чи іншого можливого майбутнього.

Для того, щоб знайти спільну мову зі своїм електоратом, найкраще – порозумітися, лідер повинен знати його потреби. Це потребує від політика постійного їх вивчення і врахування у повсякденній діяльності, не кажучи вже про такі важливі політико-суспільні події, як вибори, референдуми тощо.

Разом з тим, політичний лідер неодмінно має враховувати, що кожний окремих громадянин сприймає діяльність окремого лідера досить суб’єктивно, тому що політика для виборця – лише один з аспектів його життя. До того ж, громадяни здебільшого критично ставляться до всього, що діється у політичній сфері. Отже, лідер має бути не просто виваженим у своїй діяльності, а й постійно ставити собі запитання – що й чому громадянам не подобається, які причини викликають у них незадоволення як окремими діями політиків, так і конкретними політичними процесами.

Нарешті, “символічні характеристики” – достатньо діюча частина іміджу лідера, що тісно пов’язана з потребами реальності. Кожного разу вони будуються заново на основі детального аналізу ситуації. Символічні характеристики є дуже стійким і незмінним компонентом, який пов’язаний з ідеологіями, оскільки не змінюються протягом багатьох десятиліть. Усі докази цього було доведено, що громадяни при виборі політичного лідера більше орієнтуються на назву політичної партії, її програму, гасла, ніж на самі прізвиська політиків. Особливо це стосується місцевих виборів.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що претенденти на лідерство можуть розраховувати на успіх при взаємодії і поєднанні трьох складових іміджу, тобто при збігу їх іміджу з очікуваннями виборців.

Російський центр політичного консультування “Нікколо М” виокремив в образі лідера, з точки зору російських виборців, три аспекти головних характеристик: портретний, професійний і соціальний. В “портретному” аспекті виборців цікавлять такі якості (за зменшенням значущості), як чесність, порядність, освіченість, доброта (людяність), обов’язковість,

рішучість, розум, безкорисливість, енергійність, молодість, наполегливість, здатність вести за собою, принциповість, відкритість. У професійному аспекті значущими є компетентність, діловитість, працездатність. В соціальному аспекті – турбота про людей.

Вітчизняні автори визначають в українській політичній практиці дещо інші, ніж за кордоном, але ближчі нам типи політичних іміджів, що використовувалися кандидатами в народні депутати. Зокрема, В. Бебик пропонує таку їх класифікацію:

- “діловий імідж”, який щонайкраще характеризується ідеологією: “ми заробили гроші для себе, заробимо їх і для вас”;
- “інтелектуальний імідж”, що виник на основі твердження: для роботи в парламенті необхідні професіонали;
- “народний імідж” будувався на класичній популістській основі, на прагненні сформулювати позитивне ставлення до себе як до “свого хлопця”;
- “політичний імідж” формувалася на контрастному протиставленні соціалістів (формальних або прихованих) і націонал-демократів. В обох випадках ставка робилася на певні, добре відомі базові цінності основних політичних сил суспільства, а власне імідж створювався на декларуванні прихильності до цих цінностей, а не на основі особистісних характеристик кандидатів;
- “жіночий імідж” створювався на основі кредо: “Схоже на те, що чоловіки вже нічого не зможуть зробити. Обирайте жінок. Вони зроблять цей світ кращим”;
- імідж “місцевого жителя” будувався на основі постулату “Я – свій, я тут живу і нікуди не зникну, тому що в мене тут родичі, сім’я...”.

Разом з тим, можна зустріти такі типи іміджів політиків, які створені політичною рекламою, – це психологічні портрети і стереотипи суспільної свідомості: імідж “справжнього лідера”; імідж “ідеального політичного лідера” (ідеального президента чи ідеального народного депутата України); імідж “доброго сім’янина”; “діловий імідж”; “аристократ”; “знавець”; “господарник”; “бізнесмен”; “силовик”; “технократ-менеджер”.

Також, варто відзначити, що імідж може виникати у масовій свідомості стихійно. Він формується і впроваджується в масову свідомість тривалий період, є досить стійким, починає ставати традицією. А люди, як відомо, є стійкими зберігачами традиційних цінностей і противляться їх зміні.

Аналізуючи шляхи формування іміджу політичного лідера на місцевих виборах, насамперед, окреслимо їх особливості, адже вони мають свою специфіку, порівняно із загальнодержавними. По-перше, вибори до органів місцевого самоврядування досить обмежені в часі, що змушує іміджмейкерів враховувати стислі строки формування і поширення образу свого кандидата. По-друге, – обмеженість електорату

рамками певного округу чи територіальної одиниці. Крім того, обмежений вплив на виборців з боку електронних ЗМІ, які покликані донести штучно сформований фахівцями образ політика до територіальної громади. Також варто зазначити, що місцеві політичні лідери, не завжди є достатньо впізнаваними, тому ставлення до них з боку електорату, переважно, буде ґрунтуватися на ставленні до політичної сили, яку вони представляють.

Аналіз наукових джерел та статистичних даних дають нам підґрунтя для чіткого виокремлення шляхів формування іміджу політичного лідера в ході місцевих виборчих кампаній:

I. Проведення соціологічних та аналітичних досліджень, щодо виявлення вікових, національно-культурних особливостей та рівня достатку мешканців даного округу. Наприклад, інтелігенцію привертають насамперед такі якості кандидата як рівень освіти, передвиборча програма; робітників – захист їхніх інтересів, соціальна приналежність кандидата. Для молоді цікаві біографічні дані. Для людей похилого віку дуже важлива партійна приналежність, а також проживання кандидата в одному з ними регіоні. Таким чином, створення іміджу націлюється на те, щоб виборці побачили в кандидаті ті якості, якими, напевне, хотіли б володіти самі. При формуванні іміджу слід враховувати, що свідомість наговпу не може сприймати політику, не персоніфікуючи її, тобто для нього значно важливішими є люди, ніж ідеї.

II. Створення образу політичного лідера, який би відповідав очікуванням виборців і, разом з тим, підкреслював власну самоідентифікацію кандидата.

Відзначимо, що спроба відштовхуватись, при формуванні позитивного образу, від потреб виборців (тобто з'ясувати, який саме образ найбільш подобається їм, і "навісити" цей образ на кандидата) приречена на провал. Кандидат, якщо він тільки не народний артист, не зможе під час виборчої кампанії переконливо зобразити кого-небудь, крім самого себе. Виборці дуже добре відчують фальш і не голосують за політиків, які грають "чужі" ролі.

Якщо мова йде про формування образу в розрахунок на особистісно-орієнтованого виборця, то практично завжди на місцевих виборах добре працюють такі типажі.

а) "Сильна особистість" (або "Найсильніша"). Як правило, завжди має значний базовий електорат, що, зокрема, пояснює численні перемоги на виборах представників силових структур.

б) "Найбільш чесний". Базового електорату у даного типу образу, зазвичай, набагато менше, ніж у "самого сильного". Крім того, "самого чесному" органічно властивий якийсь елемент слабкості: говорить все правильно, тільки зробити нічого не може. Тому перемога на виборах "найбільш чесного" не може бути досягнута без розширення і посилення його образу.

в) "Чудотворець" – політик, що володіє унікальними знаннями, вміннями і навичками, які дозволяють йому "чарівним" чином покращити життя людей. "Чудотворець" – збірний образ, що має кілька "різновидів": успішний підприємець; міцний господарник (разом з успішним підприємцем найбільш ефективний "різновид" чудотворця); начальник ("добрий" начальник, "справедливий" начальник і т. д.); професіонал, який володіє "потрібними" для виборців професіями: юрист, економіст, лікар. "Чудотворці", особливо "успішні підприємці" і "ефективні господарники", поряд з "сильною особистістю" є самими ефективними образами.

г) "Переможець" – людина, незмінно добивається успіху у всіх справах: у школі – відмінник, у спорті – чемпіон, створив кілька ефективно працюючих підприємств і т.д. Близький до "чудотворця", але більш потужний образ. Якщо біографія кандидата дозволяє зобразити його переможцем – це треба робити не замислюючись. При грамотній побудові кампанії "переможцем", виграти у нього майже нереально.

д) "Борець". Ще один збірний образ. "Різновидів" борців можна зустріти безліч: борець за справедливість, борець проти свавілля у ЖКГ, борець за права пенсіонерів, борець проти будівництва шкідливого для міста заводу і т.д. "Борець", мабуть, самий доступний типаж. На відміну від інших, він не вимагає позитивної біографії. Щоб стати "борцем", кандидату потрібно лише освоїти відповідну актуальну тему і проявити відповідні бійцівські якості: енергію, напір, пробивну силу і риси "народного ватажка". Образ "борця" непогано поєднується з "самим чесним". Існують і більш екзотичні образи. Наприклад, "Робін Гуд" ("бандит", але хороший).

III. Необхідно створити міцну асоціацію між політичним ім'ям і легко впізнаним політичним ярликом, важливою для публіки в даний момент ідеєю, достатньо чітко оголосити себе захисником певного напрямку. **Чим міцніше будуть асоціації, тим легше буде впізнати і запам'ятати кандидата. Всі дії політичного лідера: його висловлювання, жести, манери – повинні чітко відповідати вибраному образу. Розпорошеність призводить до розмивання іміджу і до значних втрат електоральних позицій.**

IV. Донесення широкому загалу інформації про новостворений образ політичного лідера. Перелік методів і прийомів може бути дуже різноманітним: використання друкованих і електронних ЗМІ, зовнішня реклама, особистий контакт з виборцями, який на місцевому рівні відіграє важливу роль (якщо кандидат є достатньо комунікабельним і презентативним), залучення PR- технологій та НЛП тощо.

Таким чином, підсумовуючи все вище зазначене, можемо зробити декілька важливих висновків. Останнім часом в Україні місцеві вибори не викликають особливого інтересу у виборців, тому для створення належної електоральної підтримки команда іміджмей-

керів та політичних технологів повинна створити такий образ кандидата, що буде відрізнятися і викликати симпатію на фоні пануючого політичного нігілізму і абсентеїзму. Проте зайва оригінальність може дати зворотній ефект.

Ми з’ясували, що імідж політичного лідера складається з окремих складових, де кожна деталь може мати вирішальне значення. Моделювання ефективного образу має ґрунтуватися як на цих компонентах, так і на тих якостях і рисах, які чекають від політика громадяни конкретного населеного пункту.

Всі дії політичного лідера знаходяться під прискіпливою увагою виборців, тому кожен його передвиборчий крок має відповідати створеному іміджу і усіяло підсилувати його. Кандидат має викликати чіткі асоціації, щоб не розгубитися в масі інших конкурентів.

Жодна зовнішня реклама не здатна мати такий вплив на електорат як особисте спілкування з політичним лідером, особливо в форматі конкретного округу. Воно дає змогу кожній людині відчути свою причетність до політичного процесу, створює ілюзію, що саме її позиція буде мати вирішальне значення в ході голосування.

Політичний лідер обов’язково повинен врахувати кількісний, віковий, професійний та національний склад своїх виборців. Це допоможе правильно розставити акценти при створенні передвиборчої стратегії. Сьогодні найбільш соціально активною частиною суспільства є пенсіонери.

Отже, формування іміджу політичного лідера на місцевих виборах – це клопітка справа, довірити яку

варто фахівцям в цій сфері. Врахування вище зазначених позицій дозволить зробити виборчу кампанію ефективною і, насамперед, переможною. А це і є головною метою участі у виборах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бебик В. М. Політичний маркетинг і менеджмент. – К.: МАУП, 1996. – С. 212-213.
2. Головатий М. Ф. Політична психологія: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2001. – 136 с.
3. Егорова-Гантман Е. В. Психологическое пособие для политиков. – М., 1994.
4. Егорова-Гантман Е. В., Плешаков К. В. Политическое консультирование. – М., 2002. – 472 с.
5. Королько В. Г. Основы публик рилейшнз. – М.: “Рефл-бук”, К.: “Ваклер”, 2002. – 128 с.
6. Королько В. Г. Феномен політичної реклами. – К., 2005. – 36 с.
7. Лаптев Л. Г., Петрова Е. А. Политическая имеджелогия. – М., 2006. – 276 с.
8. Малкин Е., Сучков Е. Политические технологи. – ИД “Русская панорама”, 2006. – 678 с.
9. Ольшанський Д. В. Основы политической психологии. – Екатеринбург: Деловая книга, 2001.
10. Почепцов Г. Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. – М., 2000.
11. Рудич Ф. М. Політологія. – К.: Либідь – 2006. – 480 с.
12. Степанов О. М. Психологічна енциклопедія. – К.: “Академвидав”, 2006. – 424 с.
13. Фесун Г. С. Основні фактори формування іміджу політика. – К., 2007.
14. Чалдини Р. Психологія впливання. – СПб.: Питер, 2007. – 288 с.

УДК: 37.036: 377:61

ФІЛІППОВ В.В.
м. Луганськ

ПЕДАГОГІКА ПРАГМАТИЗМУ ДЖОНА ДЬЮЇ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ПОБУДОВИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

У Європі Дьюї знають мало. Але американські автори переконують, що багато ідей європейських філософів, особливо постпозитивістських і постмодерністських, мають місце в його роботах. А один з учнів і послідовників Дьюї, Сідней Хук, написав навіть книжку “Прагматизм і трагічний сенс життя”, у якій проводить думку про ідейне споріднення екзистенціалізму з навчанням Дьюї.

Деякі роботи Дьюї, в 20-ті роки ХХ ст. були перекладені на російську мову й мали значний успіх. Але в часи сталінізму, коли так звана “педологія” була в нас засуджена, як буржуазна лженаука, ідеї Дьюї були не тільки відставлені, але й піддані різкій критиці.

У другій половині 30-х років Дьюї став у нашій країні однією з найбільш одіозних фігур. Справа в тому, що після відомих процесів у Москві він прийняв пропозицію очолити комісію з розслідування так званої “антирадянської

діяльності” Троцького. Комісія виїхала в Мексику, де жив Троцький, і вивчила всі наявні матеріали.

Висновок її, підписаний Дьюї, був однозначним: Троцький ні в чому не винний, а посилання на нього, які робилися на процесах, не що інше, як наклеп. Зрозуміло, як могли поставитися до цього офіційні кола Радянського Союзу. Спеціальних робіт про Дьюї в нас нема, за винятком книжки Шевкіна про його педагогіку. Втім, під час перебудови, в листопаді 1990 р. в Інституті філософії була захищена кандидатська дисертація про проблему досвіду у філософії Дьюї [3].

Сучасний американський філософ Річард Рорті бачить особливу заслугу Дьюї, так само, як і Л. Вітгенштейна, у підриві того, що отримало назву фундаменталізму. Під фундаменталізмом у сучасній західній філософії мають на увазі характерне для колишньої філософії переконання в тім, що всі духовні, у тому

числі й теоретичні, філософські явища, повинні мати якісь стійкі підстави, перші початки. Тому на нашу думку, доречним в сучасних українських освітніх реаліях досліджувати досвід американського дослідника Д.Дьюї, особливо в тій частині, яка стосується трансформації сучасної вищої освіти на засадах прагматизму. Вочевидь, **метою нашої статті** буде дослідження педагогічної сутності прагматизму американського дослідника-педагога Дж.Дьюї в царині професійної підготовки майбутніх фахівців в системі вищої освіти.

Педагогічна сутність прагматизму, полягає в тому, що істинне все те, що приносить користь (навіть існування Бога Дьюї виводить з практичних цілей). Значимість користі оцінюється почуттям власного задоволення. Ідеал Дьюї – "хороше життя".

Дьюї – прихильник ідеї "вроджених здібностей", в тому числі і економічних, які передаються по спадковості. Цікавою для нас є теорія спадковості: сукупність розумових і фізичних властивостей певного індивіда є досягненням всієї раси і передається за спадковістю. Отже, виховання повинно спиратись на спадковість і виходити з інстинктів і практичного досвіду дитини. Власне економічна освіта, на думку Дьюї, повинно виступати як безперервне розширення економічного досвіду майбутнього фахівця.

Дьюї висуває ідею трудової виробничої школи і зв'язку вищої школи з життям. У центрі професійного виховання він ставить не систематичне навчання, а особистий досвід, практику учнів. Така практика і досвід, на його думку, здобуваються, передусім, через ручну працю, трудове навчання.

Втім, педагогіка прагматизму педоцентрична. Централізованою фігурою у процесі навчання Дьюї ставить студента. Зміст навчання будується виключно виходячи з інтересів студента майбутнього економіста (наприклад, в Англії і особливо у США навчальним планом передбачається мінімальна кількість обов'язкових для вивчення предметів і біля 100 предметів за вибором). Викладач за таких умов виступає як консультант, а не керівник [4].

Вища школа, згідно з концепцією Дьюї, повинна служити класовому примиренню, через навчання і виховання пом'якшувати станові протиріччя.

Для американських філософів, як, мабуть, і інтелектуалів взагалі, він був і залишився вищим філософським авторитетом.

Правда, та система педагогіки, що запропонував Дьюї, після перших захватів зазнала твердої критики, але у всякому разі, завдання реформи педагогіки й системи освіти він поставив.

З погляду Дьюї, реформа системи освіти була тільки одним із засобів або методів реконструкції, удосконалювання суспільства, економічного життя, або в самому загальному змісті соціального досвіду. Дьюї прагнув намітити, розробити шляхи й способи такого вдосконалювання. Але соціальний досвід – це, адже, тільки частина людського досвіду, і питання тому здобувало в Дьюї більше широкий характер: про способи реконструкції досвіду взагалі.

Дьюї вважав, що в ряді сфер життя вже є величезні вражаючі успіхи. Вони досягнуті в галузі науки, техніки й виробництва. Ці успіхи зобов'язані найширшому застосуванню наукового методу.

Ми не повинні забувати, що основна турбота Дьюї полягає в тому, щоб допомогти громадянському суспільству, як найшвидше підготувати фахівців, в тому числі і в економічній сфері, які б допомогли б перебудувати економіку відповідно до потреб сьогодення.

Сприймаючи значною мірою ідею плюралістичної, невизначеної, мінливої й у той же час пластичної економіки, Дьюї переносить ці характеристики на досвід людини, маючи на увазі, як уже говорилося вище, людське життя. Досвід виступає, у поданні Дьюї, як недостовірний, часто небезпечний. У ньому немає чого-небудь раз назавжди даного (а тому здатного стати вірогідно відомим).

Треба мати на увазі також і та обставина, що потреба в гуманізації економічної освіти й техніки, що стала настільки актуальною в наш час в усьому світі, створює додаткові умови для негативного відношення до матеріалізму. Екологічна криза, у якому виявилось людство, показав, до чого може привести розуміння природи, як чогось принципово далекого людині, і розгляд її тільки як предмета впливу, експлуатації й використання. Переконавання в бездуховності природи, її принципової протилежності людині, як духовній істоті, дозволяло зробити з нею все, що завгодно. До чого це привело, добре відомо.

Що стосується нашої країни, то настійна, більше того, навіть абсолютна, потреба у відродженні моральності й духовності фахівців в сфері економіки створює сприятливі умови для відродження й деякого морального ідеалізму, на відсутність якого ще зовсім недавно гірко скаржилися деякі педагоги.

Втім, Дьюї не заперечує можливості властивого ученим прагнення до безкорисливого знання, тобто до знання, що не ставить перед собою ніякої безпосередньої практичної мети. Таке прагнення, безсумнівно, має місце, і Дьюї вважає, що це дуже добре, тому що воно допомагає розвитку самих пізнавальних засобів і способів.

Отже, проаналізувавши науковий доробок Дьюї, ми можемо прийти до наступних **висновків**:

По-перше: прагматизм привчає майбутнього фахівця в сфері економіки до дієвості та наполегливості в досягнення своєї мети.

По-друге: дає майбутньому економісту чітке розуміння проблематичної ситуації включає як усвідомлення труднощів, так і розуміння тієї мети, до якої він прагне.

По-третє: формує динамічність мислення, активне реагування на зміни, які відбуваються в бурхливому світі сучасної економіки та економічної науки. Таким чином, на нашу думку, прагматизм Дьюї, як методологічна засада сучасної професійної освіти майбутніх економістів має не аби яке значення для побудови сучасно економічної освіти України.

Перспективою подальших розробок в цьому напрямку, на нашу думку є співставлення вітчизняного досвіду виховання майбутніх економістів та досвіду американської школи прагматизму Дж. Дьюї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арказаньян Ц.Г. Культура и цивилизация. – М.:ИНИОН, 1994. – 350 с.

2. Лукач Д. До онтології суспільного буття. – К.: Наука, 2002. – 236 с.

3. Рассел Б. История западной философии [Электронный ресурс] / Подгот. текста и науч. ред. В.В. Целищева. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1997. – 815 с. // Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/library/russell/01/00.html>.

4. Філософський словник / За ред. ак. В.І. Шинарука. – К.: Наука, 1986. – 320 с.

УДК 379.85:796.5

ХОМЕНКО Т.В., ст. препод.

г. Київ

КОРРЕКЦИЯ ФИЗИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ СРЕДСТВАМИ ТУРИЗМА

Актуальность данной проблемы обусловлена тем, что на современном этапе сфера спортивного и оздоровительного туризма в Украине активно развивается, возникла необходимость изучения мотивов и интересов к занятиям различными видами туризма среди различных слоев населения, в том числе студенческой молодежи. Также остро стоит проблема разработки т.н. батареи тестов для определения УФП лиц разного пола и возраста, занимающихся туризмом. Возникла необходимость совершенствования педагогического контроля за занимающимися. [5].

До 1990 года самостоятельный туризм как общественное движение реализовывался через систему туристских клубов при советах по туризму и экскурсиям на уровне союзных республик, краев, областей, административных районов, туристских секций крупных предприятий, учреждений и учебных заведений. Число туристских клубов, которых до 1990 г. было более 700, уменьшилось до 200-250. [6].

Несмотря на все экономические трудности в стране, спортивный и оздоровительный туризм прошел критическую точку своего падения и в его развитии наметилась положительная тенденция. Самая главная причина начавшегося подъема туристской отрасли – желание социально незащищенных слоев населения дешевым и эффективным способом решить проблему своего отдыха и здорового образа жизни. [4].

Путешествия, походы, экскурсии стали одним из любимых видов активного отдыха людей. Это объясняется тем, что туризм отличается многообразием средств восстановления и развития физических и духовных сил человека, способен удовлетворить культурные запросы людей самых разных возрастов и профессий. Длительное пребывание на свежем воздухе, активные движения, физические нагрузки, положительные эмоции – все это благотворно сказывается на здоровье [2].

Туризм – одно из средств, воспитывающих высокие моральные качества: коллективизм, чувство товарищества и взаимопомощи, целеустремленность и настойчивость в достижении цели, дисциплинированность. Туризм помогает укреплению здоровья и физическому

развитию человека. Важна роль туризма как средства активного отдыха, как способа переключения от привычных условий жизни и деятельности в городах к двигательной активности на природе. Оздоровительная ценность туристских походов и путешествий определяется пребыванием в естественных природных условиях, на чистом воздухе в сочетании с физическими упражнениями. Все это в значительной степени укрепляет здоровье, повышает работоспособность и творческую активность человека и обеспечивает трудовое долголетие [1].

Туризм способен удовлетворить самые разные требования людей. Каждый в нем избирает для себя ту сложность (от простейших прогулок за городом до труднейших спортивных экспедиций), тот вид походов (пешие, горные, авто- и мото-, на лошадях, лыжах, плотах, байдарках и др.), которые более всего соответствуют его устремлениям, интересам и возможностям [3].

В связи с этим целью нашего исследования явилось изучение мотивов и интересов к занятиям туризмом среди студенческой молодежи.

Для достижения поставленной цели решались следующие задачи:

- 1) Изучить оздоровительную эффективность занятий туризмом;
- 2) Изучить показатели физического состояния студентов, занимающихся туризмом;
- 3) Изучить мотивы и интересы к занятиям туризмом среди студенческой молодежи.

Для решения поставленных задач использовались следующие методы исследований:

- анализ и обобщение данных специальной литературы;
- анкетирование;
- педагогические методы;
- физиологические методы;
- методы математической статистики.

Результаты исследований.

По результатам обработки анкеты для изучения мотивов и интересов к занятиям туризмом среди студентов КИБиТ можно сделать следующие выводы. В анкетировании принимало участие 37 студентов в

возрасте от 17 до 23 лет, среди которых 59,5% (22) девушек и 40,5% (15) юношей. Из них 35,1% (13) занимаются в данный момент различными видами спорта, такими как тяжелая атлетика – 38,5% (5), плавание – 23,1% (3), дзю-до – 15,4% (2), бокс – 15,4% (2), легкая атлетика – 46,2% (6), футбол – 15,4% (2), волейбол – 7,7% (1), баскетбол – 7,7% (1), танцы – 7,7% (1). 64,9% опрошенных не занимаются никакими видами спорта.

Среди причин, которые респонденты обозначили как мешающие занятиям, недостаток времени составляет 53,1% (17), высокая стоимость услуг – 40,6% (13), отдаленность места проведения занятий от дома – 9,4% (3), отсутствие мотивации к занятиям – 9,4% (3) и у 15,6% (5) опрошенных, среди тех, кто не занимается никаким видом спорта, отсутствуют какие-либо причины. При анализе результатов анкетирования был учтен и такой фактор как отдаленность института, где предполагается проведение занятий по туризму, от дома. 29,7% (11) проживают от института в 5-20 минутах, 29,7% (11) – более часа, 21,7% (8) – в 40-60 минутах и 18,9% (7) – в 20-40 минутах. Можно предположить, что для 51,4% (19) человек, проживающих в 40 и более минутах от института, время, затраченное на дорогу, является одной из причин, мешающей посещению физкультурно-оздоровительных занятий.

На вопрос "Как Вы оцениваете свой УФП?" 62,2% (23) ответили "удовлетворительно", 18,9% (7) – "хорошо" и 18,9% (7) – "неудовлетворительно". При оценке своего уровня здоровья большая часть участников анкетирования – 59,5% (22) считают его удовлетворительным, 29,7% (11) – хорошим и 10,8% (4) – неудовлетворительным. 64,9% (24) студентов, участвовавших в анкетировании, не занимаются никаким видом спорта, однако оценивают свой уровень двигательной активности как достаточный – 46% (17), недостаточный – 27% (10) и не знают – 27% (10). Свое свободное время опрошенные посвящают таким видам деятельности, как: прогулки с друзьями – 67,6% (25), чтение – 51,4% (19), помощь по дому – 40,5% (15), выполнение домашних заданий – 24,3% (9), компьютерные игры – 13,5% (5), занятия в других секциях – 10,8% (4). Среди других занятий, позволяющих провести свободное время, были названы: сон – 10,8% (4), рисование – 2,7% (1), прослушивание музыки – 5,4% (2). У 2,7% (1) респондентов нет свободного времени. Из всех участников анкетирования 86,5% (32) изъявили желание

заниматься туризмом. Из них 53,1% (17) отдали бы предпочтение пешему туризму, 46,9% (15) – горному, 34,4% (11) – водному, 25% (8) – велотуризму, также 6,3% (2) хотели бы заниматься горно-пешим туризмом и такое же количество – автотуризмом.

Среди целей, которых хотели бы достичь студенты в процессе занятий различными видами туризма, были выделены следующие: повышение УФС – 71,9% (23), проведение свободного времени – 43,8% (14), повышение уровня здоровья – 28,1% (9), повышение спортивного мастерства – 12,5% (4). Другие цели (общение с друзьями и природой, общее развитие, отдых, получение удовольствия) составили 21,9% (7).

Как отмечалось выше, количество желающих заниматься туризмом составило 86,5% (32), но возможность уделять время занятиям есть у 75,7% (24) респондентов и, соответственно, у 24,3% (8) нет такой возможности. Участники анкетирования, имеющие время для занятий, могут заниматься 2 раза в неделю – 71,4% (18), 1 раз – 14,3% (3), 3 раза – 10,7% (2), 5 раз – 3,6% (1) и 2 часа в день – 50% (12), 3 часа – 35,7% (9), 1 час – 14,3% (3).

Возможность потратить определенную сумму денег на экипировку найдут 21,6% (8) студентов, когда у 43,2% (16) такой возможности нет и для 35,2% (13) все будет зависеть от необходимой суммы.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Богащенко Ю.А. Экономизация функций организма человека под воздействием многодневного туристского похода // Спорт и здоровье: Тезисы 25 (юбилейной) Всесоюзной конф. по спортивной медицине, Киев, 28-30 марта 1991г. – М., 1991. – С.14.
2. Власов А.А. Организация туризма. Методич. указания и рекомендации. Для слушателей ФПК, преподават. кафедр физич. воспитания вузов и специалистов физкульт. движения.- М., 1981. – С. 3-4. – (Ком. по физич. культуре и спорту при СМ РСФСР. МОГИФК. ФПК).
3. Гаранин. Виды спортивно-оздоровительных программ в туркомплексах // Теория и практика физической культуры. – 2000. – №8. - С. 55-57.
4. Единая Всероссийская спортивная классификация 1997-2000г.г. Туризм спортивный // Физическая культура в школе. – 1999.- №3. – С. 71-72.
5. Иващенко Л.Я. Программирование занятий оздоровительным фитнесом/ Л. Я. Иващенко, А. Л. Благий, Ю. А. Усачев. – К.: Наук. світ, 2008. – С. 15.
6. Сергеев В.Н. Туризм и здоровье. – М.: Профиздат, 1987. – С. 18-19.

УДК 282(477)

ХУДЖІНА Ю.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О. к.філос.н.

м. Київ

ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ВІЗАНТІЙСЬКОГО ОБРЯДУ

Українська католицька церква візантійського обряду, за якою волею історії закріпилася назва "Українська греко-католицька-церква" як спадкоємиця Київсь-

кої церкви і як східна католицька церква є прикладом гармонійної інкультурації християнства в українське суспільство, яку вона довершувала через євангеліза-

цію його впродовж століть та нову євангелізацію в комуністичний та посткомуністичний час, прагнучи зберегти й розвинути свою еклезіологічну ідентичність. Ідентичність Української католицької церкви візантійського обряду характеризується не лише східною обрядовістю, а й її численними духовними проявами: національною своєрідністю українського християнства, мовно-культурними, церковними структурно-організаційними, історичними, літургійними та іншими аспектами. Поняття "ідентичність" (*identitas*) є синонімом термінів "тотожність, індивідуальність, особливість", що походить від латинського слова *idem* (той самий); підним розуміється збереження своєї суті при всіх часових змінах буття на основі збереження своєї субстанції, яка скрізь і завжди лишається незмінною, тобто виступає "самоідентифікатором".

Окрім того ідентичність характеризується есхатологічним покликанням до набуття церквою якості спільноти, об'єднаної надією на спасенну вічність. Для цього в Українській католицькій церкві візантійського обряду є скарби східної й української християнської традиції, базованої на духовності святих отців та іконографії, сім святих тайн, традиційне літургійне життя, духовність монашества, а також важливий христологічний засіб – духовна участь християн у терпіннях Ісуса Христа та Його прославі у воскресінні. Усі ці складові ідентичності Української католицької церкви візантійського обряду були не лише джерелом становлення самої Церкви, але і стали рушійною силою в розвитку духовності українського народу та у становленні української національної ідеї. Саме духовна, літургійна й теологічна спадщина Церкви та вся її історія засвідчують визначальну роль християнства в українській історії та культурі. Протягом усієї історії українського християнства Церква була символом духовного материнства й батьківства нації, її духовним провідником. Оберігаючи східну християнську традицію, Українська католицька церква візантійського обряду утверджувала нерозривну активну єдність духовності нації і теології: вона допомагала народові шукати не абстрактної правди для розбудови суспільного життя, а правди живої, правдивої дороги, яка є у Христовому вченні. Оскільки українське християнство завжди стреміло до Христової повноти правди і свободи, Українська католицька церква візантійського обряду як невід'ємна складова Вселенської церкви постійно дбала про утвердження трансцендентальної гідності людини й пошанування її свободи в душі Католицької церкви, розвиваючи національно-культурні

складові християнської ідентичності нації, на необхідності чого наполягав папа Іван Павло II в енцикліці "Со-тій рік". Християнство разом зі своїми структурами започаткувало й ініціювало процес розвитку культури в українському народі, і саме Церква була впродовж тисячолітньої історії промотором цього процесу та досить тривалий час у силу історичних обставин майже єдиним носієм національної ідентичності. Хорове й образотворче мистецтво, скульптура, архітектура, музика, література, наука служили українській Церкві й розвивались нею. Численні історичні документи та пам'ятки засвідчують єдність Церкви й культури та їхню взаємопов'язаність. Наприклад, одне тільки будівництво церковних споруд сприяло появі та реалізації численних архітектурно-мистецьких ідей і досягнень, які приносили і приносять людям велику духовно-мистецьку насолоду. Хреститель Русі-України – князь Володимир Великий, турбуючись про благо церкви і народу, погодився на застосування у візантійській літургії старослов'янської мови, яка стала "дійовим інструментом, завдяки якому всі народи зблизилися до божественних істин". Разом зі старослов'янською мовою на Русь прийшла також традиція Візантійської церкви, яка тоді перебувала в повній єдності з Римом. Так, зокрема, Київська церква перейняла від Константинополя всю спадщину християнського Сходу та всі його скарби в галузі теології, літургії, духовності, церковного життя й мистецтва. Слово Боже й випливаючи з нього наука про християнське милосердя, які прийшли до східних слов'ян, набули форм, культурно та географічно близьких їхній національній ментальності. Ті слов'яни, які слово Євангелія сприйняли з повною вірою та послухом, бажали разом з тим його висловлення в національних формах думання й мовлення. Це призвело до появи особливої "слов'янської інкультурації" Христового Євангелія та християнства, котра продовжила велику справу апостолів і вчителів слов'ян святих Кирила і Мефодія, які через своїх учнів принесли візантійську традицію християнства у слов'янських формах народам Балкан та Київської Русі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борис Гудзяк. До питання ідентичності Східно-католицьких церков: ідентичність – як богословська категорія, її визначення// В пошуках ідентичності. Студійні дні в Ніредьгазі. – Львів: Свічадо, 1998. – С.34-45.
2. Декрет про Східні Католицькі Церкви "Східних Церков-Orientalium Ecclesiarum"// Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. – Львів: Свічадо, 1996. – С. 171-186.

УДК 128

ЧУТЧЕНКО С. О.

м. Ніжин

ВЧЕННЯ ПЛАТОНА ПРО ДУШУ

Розглянуто поняття душі у філософії Платона. З'ясовано, що дана проблема є однією з основних плато-

нівської філософської системи. Проаналізовано співвідношення між тілом і душею, у якому остання

складає суть самої людини, являється її внутрішньою складовою. Підкреслено, що душа є безсмертною і це є її головною рисою. У статті показано основні характеристики елементів душі людини у платонівському осмисленні.

Проблему людської душі можна віднести до вічних проблем людства. Як би не змінювався світ, в яку б епоху не жила людина, проблема душі буде зберігати своє фундаментальне значення. І питання не в тому, існує душа чи ні, бо одразу ж згадується випадок радянських часів, коли вчені зробили розтин тіла – душі там не виявилось. Вічність проблеми людської душі означає, що ця проблема оновлюється в ході історії, бо постійно змінюється сама людина, її життя, знання, ідеали.

Актуальність питання про душу у тому, що тут сходяться інтереси як філософії, етики і психології, так і релігії та теології. Кожна з яких представлена різними течіями, школами, напрямленнями, представниками.

З фундаментальних робіт, присвячених аналізу душі у творах Платона, назвемо праці В. Виндельбарнда, Лосєва А. Ф., Соловйова В. С., Фоміна В. П. У сучасних вітчизняних наукових роботах проблема платонівської душі посідає одне з цільних місць і розглядаються у працях Мозгового І. П., Павленко П. Ю. Відтак метою статті є з'ясування сутності душі у вченні Платона та розглянути докази про її безсмертя.

Якщо подивитися на історію філософії від античності і до сьогодення, від Арістотеля, через середньовіччя, Гусерля до Лосєва, подивитися на зародження та розвиток християнської богословської думки, від Апостола Павла, через Августина, Григорія Паламу до Позова, Ієрофея Влахоса, то неможливо не побачити елементи платонівської філософії на всіх етапах розвитку філософії, релігії та культури. І справа не в тому, що якийсь філософ брав ідеї Платона, розвивав їх, удосконалював, а потім критикував останнього; або християнські богослови запозичували, використовували ті ж самі ідеї Платона, для формування власної християнської філософії, а потім засудили на V Вселенському Соборі 553 року, а "критика платонізму увійшла в саме богослужіння" [1, с.860]. Платон став першим в історії філософії класиком, оскільки він синтезував у своїй філософській системі ідеї величких попередників: Анаксагора, піфагорійців і т. д. А вже у XX столітті М. Гайдеггер скаже, що без Платона взагалі не відбулося б розвитку європейської філософської думки.

Вчення про душу є одним з основних елементів філософської системи Платона. У своїх діалогах філософ розкриває суть самої душі, її роль у світі, та житті людини. Шлях, який проходить Платон у своїх філософствуваннях про природу душі, є не випадковим. Теорія душі у його системі виявляється не тільки смислотвірним виміром усього людського буття, але і його власного. Для того, щоб перейти до детальної характеристики душі, слід зазначити, що душа пере-

буваючи на землі, знаходиться у тілі, і проявляє себе саме за допомогою останнього. Поняття людини, особистості, включає в себе і душу і тіло, але її ідеал схований саме у внутрішній людині, у душі. Тому що тіло смертне, а душа безсмертна. "Тіло живої істоти створено із часточок вогню, землі, води і повітря, запозичених у тіла космосу. Ці часточки повинні бути повернені космосу" [6, с. 258]. Тому душа перебуває у певному полоні, з якого намагається вирватися на протязі свого життя. У своїй філософії ідей Платон стверджує, що тіло не може допомогти в пізнанні істинних і вічних речей, тобто ідей. Саме тіло перешкоджає душі даному пізнанню. Тіло постійно відволікає її, намагається розсіяти її увагу, повернути до зовнішнього, чуттєвого. З цього приводу Платон пише: "... тіло спричиняє не тільки тисячі проблем – тому що йому потрібна їжа! – але до того ж схильне до хвороб, і будь-яка з них заважає нам уловлювати буття" [5, с. 25]. Тіло наповнює нас страсними бажаннями, різноманітними страхами і воно виступає причиною всіх воєнних конфліктів. Продовжуючи свою думку, філософ звертає увагу на те, що навіть мінімізуючи піклування про тіло, людина приходить до самообману, і не здатна споглядати істину. Отже, тіло полонить душу, заважає їй бути собою. Можна сказати, що у людській особистості відбувається боротьба між зовнішньою людиною (тілом) і внутрішньою (душею). Тіло – це те, що заважає душі, воно примушує її піклуватися тільки про зовнішнє. Виходом з даної проблеми Платон вбачає у смерті самого тіла. Смерть – звільняє від тіла, і робить душу вільною у своїх природних устремліннях. "Тому що, не відійшовши від тіла, не – можливо досягнути чистого знання, то одне з двох: або знання взагалі не досягне, або – тільки після смерті. Звичайно, тільки тоді, і ніяк не раніше, душа залишається сама по собі, без тіла" [5, с. 25].

Таким чином, тіло заважає прагненню до буття, до істини. І все те, що пов'язане з тілом, є страсним. Людина хоче їсти, спати, а ці бажання не відносяться до жаги істини, і тому вони є страсними. Це не значить, що людині не треба їсти або спати, це означає, що в той момент душа не є дійсною душею. Вже у "Федоні" Платон говорить, що філософ повинен обмежити, на скільки це можливо, свій зв'язок із тілом, тобто звільнити себе від бажань світу, і перебувати на одинці з собою. "Цей аскетичний ідеал в усі часи приваблював великою силою. Зазвичай його вплив пов'язували з християнством, між тим він прийшов із Афін" [2, с.258].

У діалозі "Пір" розповідається міф, згідно з яким кожна людина являється тільки половиною одного цілого. У ті давні часи існували люди трьох родів: чоловічого, жіночого і змішані, тобто мали риси обох родів. Цей останній вид називався андрогенами: вони мали кругле тіло, чотири руки, чотири ноги і дві голови. Володіючи великою силою, вони мали плани зазіхнути навіть на владу богів, для цього, як стверджує

Гомер, андрогени намагались звершити сходження на небо, щоб напасти на богів. Зевс, не бажаючи знищити людській рід, вирішив розділити їх навпіл. С тих пір кожна людина знаходиться у пошуку втраченої половини. Цей міф розповідає про те, що кожна людина має почуття недосконалості, роздільності, подвійності природи. Завдяки такому стану, людина робить вибір. Знаходячись у постійній незадоволеності, вона прагне до наповнення внутрішньої пустоти, або пристрастними бажаннями, або пошуком Істини, Вічного блаженства. Так як людська душа створена Зевсом із попелу титанів, то вона в середині себе має два начала: титанічне і діонісійське. Перше символізує стихійні сили душі, а друге споріднює її з божеством, і гарантує їй безсмертя. Але для цього потрібно очистити душу, і відновити її цілісність, щоб після смерті тіла обминути всі сили Аїду і відправитися до “Островів блаженств”.

Так як душа постійна і людина не може змінити її, то і ті знання, які зберігаються у душі, теж незмінні. Відкриття, які робить людина під час свого життя, не є відкриттями чогось нового, а лише усвідомленням того, що в душі уже закладено. Отже, процес мислення Платон розумів як згадування того, що душа знала у космічному житті, але забула при своєму втіленні. Платон, розвиваючи ідеї Сократа, доводить, що мислення є діалог душі з собою. В “Алківіаді” філософ підкреслює, що суть людини полягає не в його тілі, а в душі, бо остання володіє і керує першим. Тому завдання кожного філософа є пізнання самого себе. Подібно до того, як око може бачити себе тільки за допомогою іншого ока, через відображення у ньому, так і душа може пізнати себе через відображення в іншій душі. В такому випадку, якщо душа хоче пізнати саму себе, вона повинна дивитися в ту частину душі, де є її центр, або її сила. Платон, описуючи цей центр, порівнює її з чимось божественним, а той хто дивиться у неї, пізнає себе і божественне. Воно завжди знаходиться в центрі душі людини, але вона ще не володіє нею, бо не знає її. Щоб відкрити це в собі, потрібно пізнати її, тим самим відкривши свою сутність, відкривається істинна природа власної душі.

Найголовніше у висновку Платона є те, що центром людини є душа, а центром душі є ум. Саме через ум відбувається мислення і пізнання.

В самій душі Платон розрізняє дві частини: розумну і не розумну. Перша характеризується спогляданням ідей, а друга виражається у своїх бажаннях та стремліннях. І допускаючи фактично тільки безсмертя розумної частини душі, Платон тим не менш зображає посмертну долю душі як продовження існування конкретної особистості.

У “Тимей” душа ділиться на частини, які ті, у свою чергу, відповідають частинам тіла. Розумова частина душі, за Платоном, знаходиться у голові, а її кругла форма нагадує космос. Середня частина душі знаходиться у грудях, нижня – у животі. Діафрагма у цій

системі подібна до перегородки, що відділяє перші дві частини від останньої, шия потрібна щоб зв’язати розумну частину душі з середньою.

Таким чином, тіло смертне. А душа?

За Платоном, безсмертя душі є головною її рисою. Якщо смерть – це кінець певного періоду життя людини, то в цьому немає нічого страшного, тому що смерть являється тільки переходом з одного стану в інший, з цього світу в інший світ. Вустами Сократа, Платон каже: “Смерть – це одне з двох: або вмерти значить стати нічим, так що померлий вже нічого не відчуває, або ж, якщо вірити переданням, це певна зміна душі, переселення її з цих місць в інше місце” [4, с.113]. І такий стан філософ порівнює з кріпким сном без сновидінь, коли ніщо і ніхто не тривожить людину. Відповідно, якщо смерть є саме такою, то для людини це не втрага, а надбання.

Аргументи Платона на користь безсмертя душі приводяться в багатьох його діалогах. У “Тимей” чітко формулюється триєдина природа душі. По – перше, душа не роздільна, так як веде свій початок від нероздільного ума. По – друге, вона роздільна, у зв’язку свого походження від роздільного тілесного походження. І по – третє, говорить Платон, вона є сутність, змішана із перших двох.

Далі у діалозі “Федон” йдеться мова вже про аргументи безсмертя душі. Тут філософ говорить, що будь – які протилежності перетворюються одне в одне, причому це двосторонній процес – сон перетворюється у неспання, яке в свою чергу перетворюється у сон. Відповідно все живе перетворюється у мертве, але живому немає звідки взятися, як тільки з мертвого. Відповідно, мертве може стати живим, і душа померлого обов’язково оживе. Так як тіло схильне до розпаду і володіє характеристиками тілесного світу, так душа невидима, і тяжіє до цілісності. Поки тіло і душа зв’язані, душа єднає і зберігає тіло, а тіло тягнеться і роздрібнює душу. Коли відбувається роз’єднання, це тягне за собою певні наслідки: тіло – руйнується, а душа піднімається в світ ідеального. До аргументів “Федона” можна додати аргумент “Федра”. Він полягає у тому, що причиною першоруху повинен бути рух самого себе, в іншому випадку не було б ніякого руху взагалі. Тіло з душею називається тіло, яке рухається з середини, в той час як тіло без душі приводиться у рух зовні. Першопочатком руху тіла з душею являється душа. Відповідно душа повинна бути ненищівною. З останніх сторінок “Держави” стає зрозумілим, зло – є таким, що руйнує, в той час як благо спасає. Але руйнівним може бути не зовнішнє зло, а внутрішнє – так як порчена їжа (зовнішнє зло) сама по собі не може бути причиною гибелі тіла, тільки якщо воно викличе хворобу – зло притаманне самому тілу. Але ніяке зло, що притаманне душі, не може зруйнувати її повністю, тим більше цього не може зробити якесь зовнішнє зло. Ще одним із доказів безсмертя душі є те, що якби душа помирала разом з

тілом, то не можливо було б обґрунтувати ту рівновагу як спостерігається у світі між живими і мертвими.

Хоча ідея "Федона" є ідеєю людської душі, але не тільки по відношенню до її безсмертя. Тут відкривається вся повнота сутності душі, її призначення, її відношення до світу ідей та явищ. У даному діалозі говориться і про перед існування всіх душ. Платон порівнює душу з крилатою колісницею в яку запряжені двоє коней різних між собою. Один кінь прекрасний і добрий, а другий тяжкий і тягнеться до землі. В силу даної недосконалості, людські душі, звершуючи свій небесний шлях, то піднімаються, то опускаються. Зрештою крила ламаються, і душі включаються у процес переродження. Перебуваючи у тілі, душа за допомогою речей цього світу, який є відображенням світу ідей, згадує те, що бачила раніше. "Якщо душа існувала і раніше, то, вступаючи в життя і народжуючись, вона виникає обов'язково і тільки із смерті, із мертвого стану. Але в такому випадку вона обов'язково повинна існувати і після того, як помре, – тому що їй належить народитися знову" [3, с.356].

Говорячи про безсмертя душі, слід сказати і про майбутнє її існування. Дійсно, душа існує до входження в тіло і буде існувати після відходу з тіла, але якість останнього існування може бути різною. Дане положення може бути пов'язаним з вченням про потойбічний світ всієї античності. У діалозі "Горгій" філософ звертає увагу на те, що всі здобутки людини, всі її злети і падіння у земному житті переносяться у майбутнє життя. Ставши перед Суддею, на душі виявляються рубці, тобто нездорові місця. Вони з'являються внаслідок відповідної поведінки: брехні, неправдивих клятв, несправедливих вчинків і т. д. Така душа знеславлено відсилається у темінь, де її чекають муки, на які вона заслуговує. Кожний, хто переносить покарання, проходить через певне очищення. Це потрібно для самої душі, щоб зробитися кращою, удосконалитися, або це потрібно іншим у приклад, бачачи такі муки, вони наповнювалися б страхом.

Отже, смерть, звільняючи душу, відділяє від неї все чим людина володіла, з чим ототожнювала себе на протязі життя. Але разом з тим, з душею залишаються всі її вчинки, потяги, устремління. "Коли душа звільниться від тіла і оголиться, стануть помітні всі природні її властивості і всі сліди, які людина поклала на душу кожним із своїх занять" [4, с. 371].

У "Тимей" Платон говорить що душа є скрізь, вона знаходиться по всьому космосу, як з середини так і зовні. Це стверджує ту думку, що душа являється сенсом усього. Душа є життя, і де її немає, там немає і життя. Душа, проникаючи в якусь річ, наповнює її і стає смыслом неї.

Говорячи про устремління душі до істини, неможливо обминути того, якою силою здійснює вона своє

повернення у першопочаткове буття. Ерот – є одним з геніїв, який здійснює функцію посередництва між людьми і богами. Ерот, або бог любові, за словами Платона, є тим, хто зв'язує світ певним внутрішнім зв'язком. Ерот зв'язує небо і землю, і завдяки йому все земне тягнеться до небесного. Саме любов тягне душу від землі до неба, бо любов – це завжди рух до того, чим хочеться володіти. Вона підносить душу до тієї сфери, де вона знаходилася до свого втілення і споглядала світ ідей. Потрібно зрозуміти, що любов не є чимось таким, що приходить у душу зовні. Вона є завжди у душі кожного. І душа, яка направляється любов'ю, рухається сама собою.

Сприймаючи ідею безсмертя душі і розуміючи, що смерть забирає усе, крім самої душі, Платон приходить до висновку, що основною проблемою людини повинно бути піклування про душу. "Якщо душа безсмертна, вона потребує турботи не тільки на цей час, яке ми називаємо своїм життям, але і на всі часи, і, якщо хто не турбується про свою душу, з цього часу будемо вважати це великою небезпекою" [3, с. 401]. Таке піклування означає пізнання самого себе, і очищення душі від усього тілесного. Обґрунтовуючи природу душі, якою вона була до народження, і якою вона є зараз, філософ ототожнює її з морським божеством Главком, до тіла якого за довгий час перебування у морі прикріпилось багато гязі. Він увесь покритий ракушками, водоростями і піском, а тіло його спотворено хвилями, так що він більше схожий на потвору, ніж на божество. Душа перебуваючи у подібному стані, повинна стряхнути і відкинути від себе все зайве, що не дозволяє їй пізнати саму себе.

Із вище сказаного зрозуміло, що вчення Платона про душу пов'язане з необхідністю пізнання себе і являється одним з важливих елементів його філософії. Пізнати самого себе в устах Платона означає стати самим собою. І "згадування" є не що інше як пізнання себе.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии. М.: Мысль. 1993. – с. 959.
2. Мень. А. В. Дионис, Логос, Судьба. М.: Фонд имени Александра Меня, 2002. – с. 396.
3. Платон. Избранные Диалоги. М.: Художественная литература. 1965.
4. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 1/ Под общ. Ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса; Пер. с древнегреч. – СПб.: Изд – во С. – Петерб. ун – та: "Изд – во Олега Абышко", 2006. – 632с.
5. Платон. Сочинения в четырех томах. Т. 2/ Под общ. Ред. А. Ф. Лосева и В. Ф. Асмуса; Пер. с древнегреч. – СПб.: Изд – во С. – Петерб. ун – та: "Изд – во Олега Абышко", 2007. – 626с.
6. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. – М.: Высш. школа, 1981. – с.374.

УДК 130.123

ЧУТЧЕНКО С. О.

м. Ніжин

ДУХОВНІСТЬ У СВЯТООТЦІВСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Не дивлячись на те, що людство ХХІ століття шукаючи духовні орієнтири серед різних філософських та релігійних течій говорить про відродження духовності, про духовну культуру, духовне виховання, не задумуючись над самим терміном духовність. Потрібно зазначити, що духовність від духовності відрізняється, порівнявши на прикладі комуністичну духовність з духовністю, яку проповідує апостол Павло.

Релігієзнавство сьогодні, враховуючи всі можливі аспекти духовного життя людини, з впевненістю може звертатися до джерел святоотцівської думки, в якій викладено антропологічні, смисложиттєві виміри людського буття. На сучасному етапі проблема духовності посідає вагомe місце в наукових працях. У філософському зрізі дану проблему піднімають такі філософи як Р. Арцишевський, С. Бондарчук, Н. Карaulьна, А. Черній і т. д. У релігієзнавчій площині такі релігієзнавці як А. Колодний, Б. Любовик, Л. Филипович Л. Чекаль і т. д. В культурологічному контексті дану проблему зачіпають: С. Бистрицький, А. Бичко, С. Кримський, А. Приятельчук та інші, але духовність у святоотцівській традиції частіше залишається поза колом цікавості світських дослідників. Серед релігійних філософів, які так чи інакше, торкались проблеми духовності в своїх працях можна назвати митрополита Ієрофея (Влахоса), єпископа Кіпріана (Керна), А. Позова, С. Хоружого і т. д.

Головна мета статті – ґрунтовно розглянути проблему духовності на основі вчень апостола Павла та вчень Отців і вчителів церкви.

На сьогоднішній день існує багато трактувань християнства і отримані відповіді на питання: що таке християнство і яка його роль у світі. Ці відповіді, найчастіше в світській літературі, пояснюють християнство як філософську систему або як одну з світових релігій, яке зробило вагомий внесок в світову скарбницю духовної культури. Але слід зазначити, що християнство, перш за все, – це Церква, а еклезіологічне вчення говорить що Церква – це Тіло Христове. Сама людська логіка не в силі зрозуміти найголовнішу Істину християнства – таємницю Боговплочення. І саме там, де людське слово безсиле, з’являється Слово Боголюдини – Христа. Через ставлення людини до особистості Христа, через віру в те що саме Він є Месія, Син Божий, через віру в Його Смерть і Воскресіння, людина отримує смисл свого власного земного життя.

Так історично склалося, що християнство зародилось і розвивалось в епоху війни. Війни з язичництвом. І формування християнської філософії відбувалось у тісному взаємозв’язку з філософією язичницькою, тобто античною. А для того, щоб показати що антич-

на філософія передувала християнству, перші християнські богослови проповідували одкровення Боже у тодішніх філософських термінах. Християнство не стало б світовою релігією, як би не заговорило на мові Академії. Дослідження пов’язаних з діалогом між античною філософією і християнством показують, що відбувався величезний вплив еллінізму на формування святоотцівської думки. Але християнство не є філософією. Як зазначалося вище християнство являється Церквою, а Церква є Христос, то завдання християнства полягає в тому, щоб лікувати (спасати) людину. І цей процес можливий тільки в Церкві, Христі, християнстві, і тільки в духовному житті.

Таким чином, духовне життя – це динамічний процес. Він починається з таїнства хрещення, яке є очищенням образу Божого в людині, і продовжується в подвижницькому житті, яке спрямоване на преображення і обоження людини до повного її злиття з Богом.

Християнське вчення про духовність ґрунтується в основному на двох джерелах: Святого Писання та Святого Передання, останнє якраз і знайшло своє вираження в святоотцівській традиції. Християнська Церква через духовність, як стан людського буття, веде до певного релігійного життя. Таким чином, духовність – це стан духовної людини. А який цей стан? Це стан, який відрізняє духовну людину від не духовної. Апостол Павло в своїх посланнях чітко розрізняє духовну людину від людини душевної. За його словами, духовною являється така людина, яка має в собі дію Святого Духа: “ Душевна людина не приймає речей, що від Божого Духа, бо їй це глупота, і вона зрозуміти їх не може, бо вони розуміються тільки духовно. Духовна ж людина судить усе, а її судити не може ніхто ” (1 Кор. 2, 14–15). Далі в цьому ж посланні до Коринтян Апостол Павло дає розрізнення духовної людини і плотської: “ І я, браття, не міг говорити до вас, як до духовних, але як до плотських, як до немовлят у Христі. Я вас годував молоком, а не твердою їжею, бо ви не могли її їсти, та й тепер ще не можете, бо ви ще плотські. Бо коли заздрість та суперечки між вами, то чи ж ви не плотські, і хіба не по людському робите? ”

(1 Кор. 3, 1–3). Слід зауважити, що слово плоть не є синонімом тілесності, мовою християнської аскетички плоть – це ті пласти людської психіки, які пов’язані з тілом. Це доводиться ще й тим, коли Павло говорить про плотські думки.

Найбільш чітко Апостол Павло подає різницю між плотським життям і духовним в посланні до Римлян восьмої глави. Виходячи з неї, стає зрозумілим, що дія Духа Святого в людині звільняє останню від гріха і смерті. Тут Павло стверджує, що духовна людина та,

яка стала сином Божим, Його дітям. А якщо ми Його діти, то і спадкоємці. Цими словами підкреслюється антропологічне вчення про людину. Христос став Людиною. Він єдиносущний нам, і якщо Христос вмер, то і ми вмеремо, але якщо Христос Воскрес, то і ми воскреснемо. Такий духовний закон.

Таким чином, вчення Апостола Павла про духовність ґрунтується на тому, що духовна людина мислиться ним як та, яка завдяки Христу стала сином Божим, і в Дусі свідчить про Трійцю Бога своїм власним духовним життям.

Але як досягнути такої духовності? Христа розпі'яли, хоч Він і Воскрес, але Він пішов до Отця на небо, і Апостолів майже всіх було вбито. Взагалі християнська Церква перших чотирьох століть існувала і жила у постійному страху, християн вбивали, катували, віддавали хижим звірам, піддавали тортурам. На той час бути християнином було дуже небезпечно. Світ ненавидів і гнав християн. Історик Церкви Поснов М. Е. зазначає: "Перший період життя Церкви справедливо називають часом мучеників і апологетів. Цей період героїчний. Вирішувалось питання: бути чи не бути християнству, і Церква відповіла на нього "свідками" крові – мучениками, сповідниками і вустами великих апостолів" [6, с. 85]. Мученик ставав подібним до

Христа, приймаючи такі ж самі страждання. Це надавало сили і мужності в прийнятті мученицької смерті. Сама по собі людина здатна витерпіти будь – які страждання і катування, якщо вони мають якусь високу ціль і смисл. У такому випадку смерть не є втратою, а надбанням, бо мученик, уподібнюючись до Христа, ставав причасником

Його Природи, Смерті і Воскресіння. Під час таких катувань в людині страждає і перемагає сам Христос. І така духовність досягається присутністю в людині самого Христа, Бога. По – перше, людина створена за образом самого Бога (Бут, 1, 27), по – друге, Христос після Воскресіння возносячись на небо пообіцяв учням перебувати з ними до кінця віку, і послати їм Утішителя, Духа Святого (Мф, 28, 20; Діян, 1, 8). Говорячи про божественний образ в людині, Отці церкви вбачають цей образ в людській особистості. "Головною передумовою для розкриття поняття особистість являється тезис про наявність в людині двох начал: духовного і матеріального" [8, с. 13]. Але "термін "особистість" не був відомий першим християнським богословам, вони оперували поняттям "людина внутрішня" (духовна сторона людини), "людина зовнішня" (матеріальна сторона)" [там же, с. 14].

Таким чином, із вище сказаного можна зробити висновок, так як Бог є трансцендентним по відношенню до людини, але Він в ній перебуває, так і особистість є трансцендентною до матеріального світу, хоча і перебуває в тілі. І саме особистість, як дух, спонукає до зв'язку з Богом. Отже, зернина духовності є у кожній людині, а як її розвивати і виростити, нам розкривається в святоотцівській традиції.

Можна було б безкінечно говорити про ті чи інші аспекти вчень Отців та вчителів церкви, які важливі для даного дослідження, але загалом можна виокремити основну антропологічну тенденцію в творах Отців, спрямовану на можливість людської душі, через образ "внутрішньої людини", розкрити реальність богопізнання в процесі духовності.

За вченням Отців та вчителів церкви, центром духовності являється серце і ум людини, як частини душі. Саме таке зосередження дозволяє людській особистості розкрити в собі, у "внутрішній людині", Христа (Логос), який приводить до єднання з Богом. Але щоб це відбулось, треба зцілити душу, бо вона є хворою через вчинений гріх. Душа людини виступає важливим компонентом людської особистості, і тут можна зіслатися на преподобного Іоанна Дамаскіна: "Так, душа є сутність жива, проста і безтілесна, по своїй природі невидима для тілесних очей, безсмертна, обдарована і розумом і умом, не має форми, користується органами тіла... незалежна і обдарована здатністю бажання, також і здатністю діяти, мінлива, тобто має дуже змінливу волю, тому що вона – і створена, отримавши все це відповідно від благодаті Того, Хто її сотворив..." [3, с. 81]. Таким чином, бачимо, що душа, як окрема субстанція, має тісний зв'язок як з Богом, так і з тілом. Подібно до того як Бог триєдиний: Ум, Логос і Дух, так і людська душа володіє трьома силами: умом, розумом і духом. Християнство, беручи вчення про душу з античної філософії, внесло певні відмінності в дане питання. По – перше, виходячи з Платона, душа людини існує до свого народження в тілі. В своєму діалозі Федон Платон стверджує: "Якщо наша душа існувала і раніше, то, вступаючи в життя і народжуючись, вона виникає обов'язково і тільки із смерті, із мертвого стану" [5, с. 356]. Таке твердження не сходить з вченням Отців, бо людині належить один раз народитися і один раз померти, а сама душа твориться в окремий момент зародження живого організму. По – друге, безсмертя душі є благодаттю Бога, Його даром, а не природнім її станом, як стверджує платонізм.

Подібно до того як Бог має Сутність і Енергію, душа як образ Божий також має сутність і енергію. Сутність душі сконцентрована в серці, а її енергія в умі. Апостол Павло досить часто вживає слово серце у духовному значенні. "Для нього це центр внутрішнього життя людини. Всі душевні переживання зосереджуються там" [4, с. 78]. Серце – це те місце, де відбувається розвиток всього духовного життя, де може діяти енергія Бога, і повинна діяти енергія душі – ум.

Отже, згідно з святоотцівським вченням, можна сказати, що душа – це не частина Бога, але дія Пресвятого Духа, Який сотворив душу, але не став нею. І так як із заходом сонця настає ніч і приходить темрява, так і з заходом Бога на горизонт душі, для останньої настає духовна темрява і приходить гріх. Дія гріха полягає в тому, що паморочиться ум і втрачається бого-

спілкування, людська душа стає рабою власних страстей. Приходить смерть.

Щоб звільнитися від влади гріха та його кінцевого наслідку – смерті, біблійне передання і святоотцівське вчення говорить про певну послідовність дій самої людини. Бо гріх, ввійшовши одного разу з власної волі в людину, став володіти останньою. Такий стан людини прийнято називати гріховним, або пристрастним. Пристрасть захоплює всю людську природу, і людина стає неконтрольованою в своїх вчинках, думках і т. д., і це знову призводить до гріха. Слід зазначити, що гріх і степінь гріховності бувають різними. В святоотцівській традиції розрізняють два напрямки гріха: це природні гріхи та протиприродні. До першої категорії відносять повсякденні вчинки людини, до другої відносять ті гріхи, які людина не бачить, або не хоче бачити через власну гордість. Таким чином, людина опинилася у колі власних пристрастей. Щоб вирватися з цього кола, Отці церкви говорять про “ катарсис ”, в перекладі з грецької очищення. І таке очищення повинно починатися саме з серця. Це підтверджує і сам Христос в Нагорній проповіді Блаженств: “ Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать ” (Мф. 5, 8). Отже серце – це таке місце душі, де відкривається і являється Бог. Щоб Бог відкрився, серце повинно бути чистим від гріха.

Першим ступенем очищення Отці вказують на покаяння. Якщо пристрасте життя серця призвело до такого стану, що внутрішня людина не має богоспілкування, то покаяння повинно привести душу до нового життя. Треба сказати, що слово покаяння, грецькою “ метанойа ”, дослівно означає – зміна ума, тобто покаяння змінює мислення людини, і хід думок направляє до постійного пам’ятання Бога. Преподобний Іоанн Ліствичник дає точне визначення покаяння: “ Покаяння є поновлення хрещення. Покаяння є очищення совісті. Покаяння є завіт з Богом про виправлення життя. Покаяння є примирення з Господом через здійснення благих справ, протилежних минулим гріхам. Покаяння є помисел самоосудження, і піклування про себе... Покаяння є дочка надії і відкинення відчаю” [2, с. 528].

Чим глибше покаяння, тим швидше проходить очищення. Але треба сказати, покаяння не дає в повноті того, що людина втратила: видіння Бога і спілкування з Ним. Покаяння – це тільки перший крок. Другою сходинкою на шляху до духовного удосконалення являється стан просвітлення. Основною рисою такого стану є відкриття очей серця і оволодіння найдосконалішою молитвою, яка твориться не вустами, а умом. Така молитва називається ще Ісусовою і звучить так: “ Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене грішного ” [1, с.217]. Ця молитва виступає і як нагорода за духовну роботу, і як засіб для досягнення останнього стану обоження. Саме така молитва допомагає людині пережити одкровення Царства Небесного. І це не просто теоретична здатність людини, це практика всього подвижницького життя.

Останній, найдосконаліший і наймістичніший стан святоотцівської духовності являється стан обоження. Вся аскетика церкви спрямована саме до обоження людини. Тому що такий стан супроводжується єднанням людини з Трипостасним Богом. Відбувається повне злиття двох природ: людської та божественної. Це досягається тоді, коли ум, як енергія душі, повертається в середину своєї сутності, тобто серце, і звідти піднімається до Бога. В такому спілкуванні з Богом, коли ум з’єднується з серцем, людина стає мертвою для гріха, стає безстрашною. Тобто все здійснюється у внутрішній людині. Єфрем Сірин з цього приводу пише так: “ Царство Боже є в середині вас. Оскільки Син Божий в тобі, то і царство Його в тобі. Ось багатство небесне в тобі, якщо хочеш цього. Ось царство Боже в середині тебе, грішнику. Увійди в самого себе, шукай наполегливіше і легко знайдеш його... Поза тобою – смерть і двері до неї гріх... Увійди в себе, перебувай в серці своєму, бо там Бог ” [7, с. 99].

Коли ми говоримо про обоження в святоотцівській духовності, то потрібно мати на увазі, що це не власні зусилля подвижника, а дія Духа Святого у “ внутрішній людині ”. Так дійсно, досягнення стану обоження вимагає певного подвигу від людини, але все ж таки, обоження – це результат дії нетварної енергії Бога. Саме ця енергія очищає людину, просвітлює, приводить до обоження.

Обожена людина вступає в спілкування з ангельськими безплотними силами, приходять до споглядання Нетварного Світла, і Духом Святим їй відкриваються таємниці глибин Божих, тобто людина бачить Нетварну Енергію Божу. Як вже зазначалось, Бог є трансцендентним, тобто недоступним Своєю природою по відношенню до людини, але іманентним, доступним, своїми енергіями. І таким чином в обоженому стані духовна людина зливається з Богом і стає богоподібною.

Отже, із вище сказаного можна зробити висновок, що набуття духовності в християнстві невід’ємно пов’язано з формуванням особистості людини. Не випадково говорячи про кризу духовності, ми говоримо і про кризу та занепад особистості. Духовне життя характеризується внутрішнім пошуком любові, святості, богоспілкування. У такому значенні святоотцівське вчення про духовність постає перед людиною не як теорія, а як практика. Така духовність в кінцевому результаті веде до примирення та з’єднання людини з Богом через

Його Слово (Логос) за допомогою дії Духа Святого. Таким чином, людина пізнаючи себе, пізнає Трипостасного Бога.

На завершення хочеться зауважити, що ХХІ століття ставить перед людиною вирішення багатьох питань, питань пов’язаних з самою людиною. Бо людина – це достатньо складна і загадкова істота. В її внутрішньому світі завжди залишається місце для певної таємниці. І розкриття таких таємниць людської душі

можливо за допомогою вчення про духовність Отців та вчителів церкви.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бряничанинов Игнатий. Собрание сочинений в 8 т. – М.: Паломник. – 2006. – т. 2. – с. 216 – 294.
2. Добротолюбие: В 5 т. – М.: Паломник. – 2003. – т. 2. – С. 528 – 532.
3. Иоанн Дамаскин. Точное изложение православной веры. М., 1894. С. 81–153.
4. Киприан Керн. Антропология св. Григория Паламы. – М.: Паломник 1996. – С. 78.
5. Платон. Избранные диалоги. Фэдон. – М.: Художественная литература, 1965.
6. Поснов М. Э. История христианской Церкви. – Брюссель: Жизнь с Богом, 1994. – 614 с.
7. Харитон (Игумен). Мистецтво молитви. – Львів: Свічадо, 2000 – 262 с.
8. Яблонков И. Н. Проблемы личности в религии и атеизме. М., 1969.

УДК 371.214.114:2

ШКІЛЬ С.О., к. філос. н.
м.Київ

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ "РЕЛІГІЄЗНАВСТВО" ДЛЯ СТУДЕНТІВ НУБІП

На сьогоднішній день в Україні релігієзнавство користується особливим попитом у сучасного студентства, оскільки це пов'язане із їхнім екзистенційним пошуком. Раніше потребу молоді в знаннях про релігію покривав нормативний курс Релігієзнавства в вузах. Сьогодні, згідно Наказу МОН № 101 від 10.02.2010 року "Про структуру освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки бакалаврів", він знятий як обов'язкова дисципліна для студентів непрофільних факультетів. Звідси й виходить, що майбутні спеціалісти аграрного сектору нашої країни не матимуть жодної уяви про релігію. Рішення колишнього міністра освіти щодо скорочення годин на гуманітарні предмети викликало досить широке обговорення цього питання. Тут треба зробити наголос на тому, що законодавство нашої країни, стосовно свободи віросповідання, одне з найдемократичніших в Європі, згідно з яким вистачає десятих осіб для реєстрації релігійної організації і тому розібратися в цьому поліконфесійному різноманітті, яке їм пропонує теперішній час, без елементарних знань з релігієзнавства, неймовірно важко.

Досвід викладання курсу релігієзнавства на непрофільних факультетах дає право стверджувати, що сучасна молодь має активну життєву позицію та небайдужість до релігійних процесів, які відбуваються в нашій державі. В якості прикладу можемо навести проведення "Студентської предметної олімпіади НУБіП-2012" де взяло участь 15 студентів з різних факультетів.

Як відомо 7 квітня 2011 року було оприлюднено *Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України*, де у підрозділі "Ініціативи держави" розділу II "Гуманітарний розвиток суспільства", зокрема, передбачається "забезпечення викладання з

вересня 2011 року у вищих навчальних закладах усіх форм власності академічного релігієзнавства як нормативної філософської дисципліни". Повернення предмету "Релігієзнавство" в норматив навчальних планів українських ВНЗ насправді відповідає стратегічним пріоритетам нашої країни, адже студенти не знають і не розуміють багатьох речей, які необхідно знати кожному громадянину, який мешкає в країні з тисячолітньою християнською традицією. Наприклад, студентів 4 курсу дуже цікавило питання задля чого в православ'ї існує традиція хрещення малюків (для прикладу в середніх школах Росії вже кілька років існує предмет "Основи православної культури"). Добре, якби ми мали справу з однією простою необхідністю подробиць духовного життя релігійних спільнот, але нерідко буває, що перекручена інформація стає причиною конфлікту, коли, наприклад, поширюється думка про агресивність ісламу, або нерозуміння з яким більшість студентства ставиться до представників Свідків Ієгови та інших неопротестантських релігійних організацій. Звичайно, в курсі релігієзнавства повинна бути значна частина, де йдеться про релігійне життя саме в Україні, а окрема лекція має стосуватись сучасного стану релігійних процесів в Україні.

Отже, ми маємо надію, що ситуація з викладанням "Релігієзнавства" зміниться на краще і студенти, які отримують диплом бакалавра будуть мати гідну освіту та стануть високоосвітченими спеціалістами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Друзенко Г.М. "Інститут свободи совісті: міжнародні стандарти та законодавство України". – К.: Український центр правничих студій, 2011. -123с.
2. "Релігійна свобода".- К.: Щорічник. 2011-2012р.р.
3. Режим доступу: <http://www.risu.org.ua>

УДК 295.4

ШКУТА А.

Наук. керівник ШКІЛЬ С.О., к. філос. н.

м. Київ

ЗОРОАСТРИЗМ

Релігія з’явилась разом з появою людства. Людині потрібно було у щось вірити, щоб відчувати себе захищеною. Так почали з’являтися різні вірування і поклоніння стихіям, тваринам та рослинам. Пізніше виникали різні боги. Чим розумнішою ставала людина, тим складнішою була релігія.

Зороастризм – найбільш древня з світових релігій одкровення, тобто релігія, яка була отримана пророком від бога, і, як побачимо, він мав на людство більше впливу, ніж будь-яка інша віра. Зороастризм був державною релігією трьох великих Іранських імперій, які існували майже безперервно з VI ст. до н. е. до VII ст. н. е. і головували на більшій частині Близького і Середнього Сходу. Влада і могутність Ірану забезпечили зороастризму великий престиж, і деякі з важливих його доктрин запозичені іудаїзмом, християнством, ісламом, а також гностичними сектами.

В основі зороастризму знаходиться проповідь давньоіранського пророка Заратуштри, відома з зороастрійських гімнів – Гат, які дійшли до нас у складі Авести – священного зороастрійського канону.

Пророцтво полягає у тому, що існує два споконвічних вибори: благий і злий, які з’явилися Заратуштрі в одному з видінь, як Спента-майню (“Дух святий”) і його супротивник – Анхра-Майню (“Злий дух”), який також був з самого початку, але цілком злий та жорстокий.

Зороастрійська віра вчить тому, що людина отримує своє земне існування задля втілення своїх особливих завдань, щодо зміцнення правди і винищення зла. Тому кожна людина має слідувати етичній тріаді – Добрих думок, добрих слів, і добрих справ. За допомогою Даени – одночасно і душі, і совісті, людина може спілкуватися з Творцем. На допомогу людині у боротьбі з силами зла приходять Язати – “гідні вшанування”, такі як Мітра – договір, Айріман – дружба, Сраоша – послух, Хварно – щастя, та інші. За життя людина має зробити якомога більше добрих вчинків, завдяки чому вирішиться її подальша доля.

Після смерті людина стає на Міст Чінват (Міст Розлучитель), який зв’яже місце попереднього існування з Гарозманом (Місцем Пісень). На зустріч людині йде його даена (втілення внутрішнього духовного світу людини). І той хто у житті був праведним, бачить у ній чарівну дівчину, яка допомагає людині дістатися неба. А той хто за своє життя більше грішив побачить свою даену, як страшну відьму, яка потягне його до самого Ангра Майню у пекло, і той скаже грішному: “Як же ти був незадоволений своїм Творцем, що вирішив зустрітися зі мною!” І завдасть йому пекельних мук.

Зороастризм має свою своєрідну етику. Люди беруть участь в боротьбі двох божественних начал – бога

Ахура-Мазди та демона Бушіаста, але вони можуть вибрати чию їм прийняти сторону. Людська душа – це поле битви добра і зла. Щоб зберегти вірність Ахура-Мазді, людина повинна сторонитися всього нечистого (смерті, мертвого тіла, крові, гязі, сміття і всього, що з цим торкалось). По релігії давніх персів суворо наказувалося говорити правду, не порушувати договорів, бути справедливим. Морально – орати землю, садити рослини, бути працьовитим (“коли ранковий півень зве людей до праці, довгорукий демон Бушіаста умовляє їх залишитися в ліжку”, – говорили давні перси). Порушуючи встановлення людина робить гріхи. Деякі із гріхів можна змити, спокутувати, вибити з людини палками, але є такі, які ніколи не будуть пробачені – ні в земному, ні в загробному житті. Головним чином це три гріха: спалювання трупів, поїдання мертвих і статеві збочення.

Створення світу в Авесті описано туманно. Творцем всього суцього зазвичай називають Ахура-Мазду, але, слідує логіці цюї релігії, його слід називати творцем тільки тих речей, які належать до царства добра.

Найбільша індійська громада зороастрійців відома як парси.

Громади зороастрійців існують також в Ірані, особливо в районах, де досі розмовляють мовами, відмінними від фарсі. Цікавість до свого зороастрійського минулого проявляють також сусідні з Іраном країни Центральної Азії, такі як Таджикистан і Узбекистан. За пропозицією Таджикистану ЮНЕСКО оголосило 2003 рік роком святкування 3000 років зороастрійської культури, в рамках якого були влаштовані заходи у всьому світі.

Серед відомих зороастрійців у сучасному світі диригент Зубін Мета, рок-музикант Фредді Меркюрі, французький актор Робер Оссейн.

Зороастризм – перша з так званих релігій містичного одкровення, тобто релігій, вчення яких одержане пророком від єдиного Бога. За ним ідуть іудаїзм, християнство, іслам. Пророка, якому було дано одкровення, звали Заратуштра, грецькою мовою – Зороастр (“той, хто приносить жертви зіркам”). Версії про роки його життя мають діапазон від XIV ст. до н. е. до I половини VI ст. н. е. Життя Заратуштри сповнене багатьох див. Мав надзвичайну волю і творив чудеса: ходив, наприклад, по воді, як по суші. Премудрості навчався у халдеїв і досяг в цьому великої досконалості. Отримавши одкровення, почав проповідувати у себе на батьківщині, але побачивши, що тут його вчення не визнається, змушений піти у вигнання. Йому надав притулок цар давньоіранської держави Віштаспа, де зороастризм став панівною релігією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагинский И. С., Лелеков А. А. Иранская мифология / Мифы народов мира: В 2 Т. – Т. 1. – С. 560–561.

2. Васильев Л. С. История религии Востока / Л. С. Васильев. – М.: Вища школа, 1988. – 416с.

3. Дорошенко Е. А. Зороастрийці в Ірані. Історико – етнографічний об'яз. – М.: Наука, 1982.

УДК 366.543

ПИСЬМЕННА О. П., к. ю. н.

м. Вінниця

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЗА ЗАКОНОДОВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах переходу до сучасної моделі економіки на основі інноваційно-інвестиційного розвитку, інтеграції в європейський і світовий економічний простір необхідно, в першу чергу, зберігаючи пріоритет національних інтересів, у стислі терміни вдосконалити систему захисту прав споживачів відповідно до досвіду розвинених країн. Якщо держава вміє захищати інтереси своїх споживачів, то це є запорукою поваги до такої держави. Підвищення якості і конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг, активне впровадження в Україні сучасних технологій, збільшення інвестиційних потоків – всі ці фактори позитивно впливають на динаміку економічного зростання країни.

З метою підвищення рівня забезпечення інтересів та захисту прав споживачів за останні роки в Україні розроблено і прийнято ряд Законів, зокрема Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про захист прав споживачів" та Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про рекламу", адаптованих до вимог законодавства ЄС, де з 1972 р. активно здійснюється політика захисту прав споживачів, це відбувалось навіть в той період, коли потреба в захисті прав споживачів ще не була чітко визначена Римським Договором. В 1993 р. зазначений Договір було доповнено відповідними положеннями, присвяченими захисту прав споживачів (ст. 129А Договору про ЄС, підписаного в Маастрихті), сферу дії яких було розширено в результаті прийняття в 1997 р. в Амстердамі нової редакції Договору (ст. 153). Створено відповідні умови для функціонування в органах місцевого самоврядування структурних підрозділів з питань захисту прав споживачів, налагоджується співпраця і взаємодія органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями споживачів [1,2].

В той же час, аналіз справ на споживчому ринку України свідчить про те, що кількість порушень вимог законодавства у сфері захисту прав споживачів за останні десятиріччя не зменшується. Споживчий ринок продовжує насичуватися сурогатами, неякісними, фальсифікованими та небезпечними для людей товарами, передусім харчовими продуктами та алкогольними напоями. Не повною мірою реалізується право споживача на отримання необхідної, доступної, дос-

товірної та своєчасної інформації про товари, роботи та послуги. Потребує розвитку можливість реалізації права споживачів бути почутим, відшкодувати завдані збитки. Недостатньо задіяний потенціал громадських об'єднань споживачів, яких в Україні налічується біля ста [3].

На сьогодні сформувалися різні форми захисту прав споживачів, при цьому провідну роль серед них займає судова форма – універсальна, історично сформована, детально регламентована нормами цивільного процесуального права, а тому найбільш ефективна і цивілізована.

Судовий порядок захисту цивільних прав, у тому числі прав споживачів встановлює ст. 16 ЦК України [4].

Право для звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина закріплено у ч. 3 ст. 8 Конституції України.

Згідно з ч. 4 ст. 42 Конституції України споживач, права якого порушені, має право звернутися безпосередньо до суду за їхнім захистом, минаючи всі інші інстанції. Як бачимо, мова йде про порушення прав споживача. Порядок і межі застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить від змісту суб'єктивного права і характеру його порушення.

Разом з тим, в Україні немає жодного нормативного акта, у якому б містився вичерпний перелік порушень з боку суб'єктів господарювання щодо законодавства про захист прав споживачів.

Такий перелік можна знайти лише шляхом аналізу норм Закону України "Про захист прав споживачів". Так у ст. 23 цього Закону встановлений перелік порушень вимог законодавства про захист прав споживачів, що мають наслідком застосування до суб'єктів господарювання адміністративно-господарських санкцій.

До таких порушень відносяться: порушення вимог щодо вирахування гарантійних термінів (ст. 7); обмеження прав споживачів на вільний вибір товарів і послуг, примус споживача придбавати товари і послуги неналежної якості або непотрібного асортименту (ч. 2 ст. 17); відмова продавця (виконавця) у визначений Законом термін провести експертизу для визначення причин втрати якості (ч. 4 ст. 17); невиконання вимог і положень законодавства щодо обміну товару належної якості (ст. 9); порушення принципу рівності сторін договору, учасником якого є споживач (ст. 21);

визначення ціни продукції неналежним чином (ст. 21); ненадання споживачеві документів, що підтверджують виконання договору, учасником якого він є (ст. 21), тощо [1].

Вимагають захисту також права необмеженого кола споживачів у сфері замовлення, виготовлення і поширення реклами. Одним з найважливіших обвинувачень на адресу реклами є те, що реклама намагається ввести споживачів в оману. Щоб зберегти ефективність, реклама повинна користуватися довірою споживачів.

УДК 347. 122: 366. 5

ПИСЬМЕННА О. П. к. ю. н.
м. Вінниця

УЧАСНИКИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Відповідно до ст. 2 ЦК України учасниками цивільних правовідносин є фізичні та юридичні особи, держава, Автономна Республіка Крим, органи місцевого самоврядування. Тож у цивільному законодавстві застосовано термін “*учасники цивільних правовідносин*”, що в доктрині права є синонімічним “*суб’єкти цивільних правовідносин*”.

В подальшому ці учасники цивільних правовідносин персоналізуються у спеціальних семантико-юридичних термінах, які відображають та конкретизують їхнє правове становище. Такий підхід видається дуже розумним і винахідливим.

Так, Закон України “Про захист прав споживачів” регулює відносини між споживачами товарів, робіт (послуг) і виробниками, виконавцями, продавцями в умовах різних форм власності, визначає права споживачів та механізм реалізації державного захисту їх прав. Тут уже зазначено ряд учасників.

Суб’єктами у правовідносинах, які виникають при відшкодуванні шкоди, завданої неякісними товарами, роботами (послугами), виступають споживачі (потерпілі), і особа, зобов’язана відшкодувати шкоду (виробник, виконавець, продавець). З огляду на ст. 510 ЦК України ними є кредитор – особа, що потерпіла від порушення його прав як споживача, та боржник – особа, що виготовила чи реалізувала неякісний товар, неналежно виконала роботи чи надала послуги.

Відправним учасником цих відносин є саме споживач. У чинному законодавстві термін “*споживач*” зустрічається досить часто. Трактують цього терміна в різних нормативно-правових актах різноманітне.

Відповідно до визначення, яке надається у п. 22 ст. 1 Закону України “Про захист прав споживачів”, споживач – це фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для власних особистих потреб, безпосередньо не пов’язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов’язків найманого працівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про захист прав споживачів”, редакція від 01.12.2005, із змінами від 02.12.2010 // Електронний ресурс / <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України “Про рекламу”, редакція від 11.07.2003, із змінами від 02.12.2010 // Електронний ресурс / <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Забарний Г. Адміністративно-правова охорона прав споживачів / Г. Забарний, Л. Менів // Право України. – 2009 – N 1. – С. 29-39.
4. Цивільний кодекс України, із змінами від 22.12.2010 // Електронний ресурс / <http://zakon.rada.gov.ua>.

Слід зазначити, що у порівнянні з визначенням поняття “споживач”, що містилося у попередній редакції Закону України “Про захист прав споживачів”, законодавцем було замінено термін “побутові потреби” на “особисті потреби” та визначено, що вони безпосередньо не пов’язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов’язків найманого працівника.

Інші нормативно-правові акти надають визначення споживача як фізичної чи юридичної особи стосовно інституційної його приналежності:

- яка отримує або має намір отримати житлово-комунальну послугу (ст. 1 Закону України “Про житлово-комунальні послуги”);
- що користується комунальними послугами (п. 1.5 Положення про порядок розрахунків за комунальні послуги між виробниками (постачальниками), виконавцями і споживачами послуг водопостачання, водовідведення і тепlopостачання в умовах використання засобів обліку споживання води і теплової енергії в житловому фонді та підвищення економічної зацікавленості споживачів у їх встановленні за власні кошти);
- якій надається послуга провідного мовлення (п. 1 Правил користування провідним мовленням);
- яка одержує послуги телефонного зв’язку (п. 1 Правил користування місцевим телефонним зв’язком) [4, ст. 778];
- яка здійснює діяльність із придбання та використання товарів, послуг, робіт на відповідному товарному (товарних) ринку (ринках) (п. 1.3. Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб’єктів господарювання на ринку);
- яка замовляє та (або) одержує лікарські засоби та товари медичного призначення для власних потреб (р. 2 Проекту правил надання транспортних та кур’єрських послуг при просуванні

лікарських засобів суб'єктами фармацевтичної діяльності через заклади поштового зв'язку "Ліки на замовлення");

- яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги), що реалізуються відповідними суб'єктами господарювання (п. 1.7. Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання) [1, ст. 543];

Лише в окремих випадках, з огляду специфіки послуги, що надається, споживачем може бути тільки фізична особа, або тільки юридична особа. Наприклад, при виникненні правовідносин при наданні готельних послуг, споживачем визнається фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари, роботи, послуги для власних (побутових) потреб (п. 1.3. Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг) [3, ст. 995];

При виникненні відносин з надання послуг конфіденційного зв'язку, споживачем визнаються тільки орган державної влади, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, установа та організація, які уклали з оператором зв'язку договір про надання послуг конфіденційного зв'язку органам державної влади та органам місцевого самоврядування, державним підприємствам, установам та організаціям) [2, ст. 196];

У цьому дослідженні мова йде про вузьке трактування терміна "*споживач*", що надається в преамбулі Закону "Про захист прав споживачів", де роз'яснюються основні поняття, що використовуються у ньому. Із цього визначення випливає, що споживачем може бути тільки громадянин (фізична особа). Маються на увазі не тільки громадяни України, але й іноземні громадяни, а також особи без громадянства.

Таким чином, при застосуванні норм зазначеного Закону юридичні особи не можуть бути віднесені до споживачів.

Крім того, Закон не застосовується, якщо громадянин зареєстрований як фізична особа – підприємець здобуває, замовляє або використовує товари, роботи (послуги) для ведення підприємницької діяльності; а також, коли буде встановлено, що громадянин здобуває, замовляє, використовує товари, роботи (послуги) для діяльності, визнаної законодавством підприємницькою.

Як споживача Закон встановив і громадянина, що тільки має намір придбати товар або замовити роботу або послугу. Це означає, що деякі норми Закону повинні застосовуватися і до того, як між сторонами виникнуть договірні відносини.

Таким чином, ряд норм Закону поширюється і на переддоговірні відносини.

Відповідно до Закону, споживачем може бути також і громадянин, що безпосередньо не придбавав товар або не замовляв роботу (послугу), але користується ними. Наприклад, громадянин, якому було подаровано товар, або члени родини громадянина, який купив товар.

В літературі наводяться аргументи на користь розширення поняття "*споживач*". Так, Є. Корнілов вважає за доцільне внесення змін у поняття "*споживач*", включивши до нього крім фізичних, ще юридичних осіб, обмеживши межі застосування норм Закону до останніх сферою особистого споживання. Як приклад автор статті приводить організацію, що придбала для задоволення потреб своїх співробітників холодильник, який виявився несправним. Є. Корнілов ставить запитання: чому при пред'явленні позову не можна застосувати Закон "Про захист прав споживачів" тільки на тій підставі, що холодильник знаходиться на балансі організації, хоча страждають від несправного агрегату конкретні громадяни – її працівники, що використовують його для збереження своїх товарів у робочий час? Такі пропозиції з огляду на рівність учасників цивільних правовідносин досить слушні, але дещо передчасні.

Думається, що включення до поняття "*споживач*" у певних випадках юридичних осіб приведе до втрати чіткої спрямованості політики захисту прав споживачів, тому що прийнятий Закон має основну мету – захистити права споживача-непрофесіонала, більш слабого економічно і юридично, ніж його контрагент на споживчому ринку. Як уявляється, поняття "*споживач*" чітко визначено у Законі, відповідає ЦК України, і на сьогоднішньому етапі вносити до нього зміни і доповнення немає необхідності.

Під поняттями "*виробник*", "*виконавець*" і "*продавець*" законодавець, насамперед, мав на увазі будь-які організації, що є юридичними особами. Юридичні особи можуть бути як комерційними організаціями, тобто організаціями, для яких отримання прибутку є основною метою діяльності, так і некомерційними організаціями, тобто організаціями, що не мають отримання прибутку як основну мету діяльності і не розподіляють отриманий прибуток між її учасниками.

Таким чином, контрагентом споживача можуть бути як комерційні, так і некомерційні організації, у тому числі іноземні юридичні особи, що відкрили у встановленому законодавством порядку свої представництва на території України і здійснюють свою діяльність як виробники, виконавці, продавці на території України. Крім організацій, виробником (виконавцем, продавцем) може виступати, відповідно до Закону, фізична особа – підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи і зареєстрований у встановленому законом порядку. На фізичну особу – підприємця покладаються ті ж обов'язки стосовно споживачів, що і на організації.

Відповідно до п. 3 ст. 1 Закону України “Про захист прав споживачів”, виконавець – суб’єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги. Продавець – суб’єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації.

Відповідно до ст. 512 ЦК України, виконання зобов’язань може бути покладене на третю особу, якщо з закону, інших правових актів, умов зобов’язання або його сутності не впливає обов’язок боржника виконати зобов’язання особисто. У цьому випадку споживач зобов’язаний прийняти виконання своїх вимог, запропонованих за продавця (виробника) третьою особою. Іншими словами, споживач не вправі звертатися зі своїми вимогами до продавця, якщо останній уклав договір із третьою особою про виконання його функцій. Те ж саме стосується і до виробника товару. Зі змісту Закону випливає, що третя особа діє від свого імені і за свій рахунок.

Як зазначає Я.С. Парций, відносини споживача з третьою особою мають самостійний юридичний характер. У цих відносинах споживач і третя особа мають права й обов’язки, що випливають із Закону і можуть набувати прав та обов’язків, які виникають з їхніх власних дій, за які несуть самостійну відповідальність [5, ст. 106]; .

Продавець (товаровиробник) у договорах із зазначеними організаціями повинний передбачати їхні функції у межах своїх зобов’язань за Законом. Такі організації у випадку продажу товару неналежної якості можуть: прийняти товар у споживача; забезпечити представлення відповідних необхідних доказів, що звільняють від відповідальності; у випадках, передбачених Законом, забезпечити доставку товару і повернення його споживачеві або відшкодувати витрати останнього по доставці; перевірити якість товару; забезпечити проведення експертизи товару; здійснити заміну або ремонт товару відповідно до встановлених правил, включаючи надання на цей час у користування споживача аналогічного товару; відшкодувати витрати на виправлення недоліків товару споживачем або третьою особою.

Крім того, організації, що виконують функції продавців, у випадку продажу товарів неналежної якості можуть виконувати і такі функції, як визначення відповідного зменшення купівельної ціни товару та відшкодування споживачеві завданих збитків.

Продавцями (товаровиробниками) в договорах, що укладаються з цими організаціями, повинні передбачатися також взаємні зобов’язання і відповідальність сторін за їхнє невиконання або неналежне виконання. Відповідальність зазначених організацій перед споживачами обмежується тими функціями, яких покладе-

но на них договорами з продавцями (товаровиробниками). Тобто йдеться про договірну відповідальність. Договори, що укладаються між продавцями (товаровиробниками) та організаціями, що виконують функції останніх, за своєю правовою природою належать до договорів про надання оплатних послуг.

Функції продавців (товаровиробників) можуть виконувати на підставі укладених договорів не тільки організації (юридичні особи), але й фізичні особи – підприємці. У цьому випадку у ст. 1 Закону доцільно передбачити поняття “особа, що виконує функції продавця (товаровиробника)”. Аналогічно й тоді, коли товари передаються у власність з інших підстав, наприклад, за договором дарування. У такому випадку є доцільним введення категорії “похідний споживач”. Він має ті ж права, що й первинний, що спростить механізм охорони їхніх прав. Крім того, виконувати функції продавця (товаровиробника) при звертанні споживачів може спеціально створена для цього продавцем (товаровиробником) організація. Йдеться про створення технічних центрів, що здійснюють фірмове сервісне обслуговування та ремонт, наприклад: теле-радіоапаратури, деяких видів побутової техніки, автомобілів. Створення таких організацій є характерними для великих товаровиробників (продавців). Поширення на них таких зобов’язань лише підсилить охоронну функцію закону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб’єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб’єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12.02.2002 р. № 27-р. // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 11. – Ст. 543. — (Бібліотека офіційних видань).
2. Про затвердження Порядку надання послуг конфіденційного зв’язку органам державної влади та органам місцевого самоврядування, державним підприємствам, установам та організаціям: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 р. № 1519 // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 42. – Ст. 1936. — (Бібліотека офіційних видань).
3. Про затвердження Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг: Наказ Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004 р. № 19. // Офіційний Вісник України. – 2004. – № 14. – Ст. 995. — (Бібліотека офіційних видань).
4. Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб’єктів господарювання на ринку: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 05.03.2002р. № 49-р. // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 14. – Ст. 778. — (Бібліотека офіційних видань).
5. Парций Я.Е. Договорные отношения продавца товара с гарантийной мастерской / Я.Е. Парций // Договорные отношения продавца.- Хозяйство и право. – 1999. – № 4. – С. 106.

УДК 394.26:791.62

ПОПЕНКО А.

Наук. керівн. СИЗОНОВ Д.Ю, ст викладач

м. Київ

200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО СВЯТКУВАННЯ В КІБІТ

У 2014 році виповнюється 200 років із Дня народження великого українського письменника, поета, художника, автора безсмертного "Кобзаря" Тараса Шевченка. Кожна нація, якій пощастило відкрити і висловити свою творчу ідентичність, своє глибинне самопізнання, велич національної культури, досягнула це могутнім словом свого національного пророка. Серед тих щасливих, вибраних народів є і ми, українці. За наказом Президента В.Ф. Януковича вже з цього року презентуються проекти та заходи щодо вшанування важливої для української історії дати, адже "масштаб події такий, що ми не можемо дозволити собі обмежитися декількома днями або навіть місяцями. Ми повинні думати про рік Шевченка в Україні та світі" [Із сайту Президента України].

Отож, метою цієї статті є перелік пропозицій, зібраних серед студентів I курсу нашого інституту щодо святкування цієї національної події, адже Тарас Шевченко є дзеркалом української душі та візитною картою України в світі.

Серед ідей важливим вважаємо проведення Тижня або Місяця (березень 2014 р.) святкування поважної націокультурної дати, який би розпочався Урочистостями в стінах інституту та завершився святковим концертом поетичних, музичних, драматичних та літературознавчих виступів знаних письменників, музикантів, театральних студій та теоретиків творчості Шевченка.

Покладання квітів до пам'ятника Великому Кобзареві та загальноінститутський похід до Національного музею Тараса Шевченка – важливі ланки урочистих заходів державного зразка. Адже Музей – це жива історія творчості митця – тут зібрано понад 30 тис. експонатів основного фонду: графіка, живопис, архів, меморіальні речі, фотографії, друковані матеріали, декоративне мистецтво, скульптура, книги.

Конкурс малюнків до творів Т. Шевченка серед студентів інституту має пройти на базі кожного філіалу. Найкращі стануть основою головної фінальної частини конкурсу в столиці, підсумки якого пропонується підвести на Святковому концерті.

Проміжні ланки Тижня (Місяця) творчості Шевченка – інсценізація творів митця (театральні постановки академічних груп інституту), конкурс ораторського мистецтва (читання прозових та поетичних творів митця), літературні п'ятихвилинки (про біографічні сторінки життя Великого Тараса) та інше.

У гуртожитках теж в рамках Тижня (Місяця) пропонується провести літературні вечори за тематикою "Шевченко і Україна", "Молодий Шевченко", "Мальовнича Україна Шевченка" та ін. В студентських гуртожитках пропонується випуск стіннівки "Великий син українського народу".

У рамках проекту "Шевченко закордоном" пропонується накреслити маршрутну карту митця та особисто помандрувати місцями, де ступала нога Шевченка – Росія, Польща, Болгарія, Грузія, а також проїхатися пам'ятними місцями, де поставлені пам'ятники Шевченку – Москва, Санкт-Петербург, Варшава, Ашгабат та ін. Завершити Шевченкову туристичну подорож пропонується у місті Каневі (Черкаська обл.), де знаходиться Шевченківський національний заповідник "Тарасова гора" та найбільший пам'ятник на Тарасовій могилі.

Крім того, пропонується проводити щорічні Шевченкові зібрання ("Стежками Шевченкової долі") в інституті, ініціювати проблемний науковий круглий стіл ("Світла слава Кобзареві"), де могли б бути витлумачені актуальні питання універсальності постаті Шевченка, його об'єктивній геніальності та місця в українській та світовій культурах.

За результатами заходів пропонується випустити спецвипуск "Вісника КІБІТ", у якому повідати про подорожі, святкові концертні програми, конкурси, проекти, а також розказати про враження від екскурсій.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА

1. <http://www.shevchenkomuseum.com.ua/> – сайт Національного музею Тараса Шевченка.

2. <http://www.president.gov.ua/> – сайт Президента України.

УДК 378.035.4.

БІЛЯЄВ М.О., ст. викладач

ЩЕРИЦЯ С.І.

м. Біла Церква

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Попри те, що процес накопичення і передачі політичних знань від покоління до покоління дослідників нараховує кілька тисячоліть, процес формування та становлення власне політології як самодостатньої наукової дисципліни охоплює період з кінця XIX і до середини XX століть.

У Німеччині його пов'язують, насамперед, з виникненням правової школи, яка була започаткована працями вже згаданих раніше І. Канта і Г. Гегеля з їхніми концепціями правової держави і громадянського суспільства.

Однак, віддаючи належне заслугам представників цього наукового напрямку дослідження, варто зазначити, що ця школа розглядала державу як комплекс формальних конституційних норм і зводила політичне лише до ідеї держави. Внаслідок цього поза межами дослідження залишилося вивчення соціальної природи держави і влади.

Формування політичної науки у Франції розпочалося після заснування Е. Бутлі 1871 року “Вільної школи політичних наук”. Основи ж французької школи політології були закладені в працях П. Жане “Історія політичної науки в її зв'язку з мораллю” (1870), Р. Шеврьєра “Елементи політичної науки” (1871), Е. Акола “Філософія політичної науки” (1877), А. Ерсана і А. Мішле “Ідея держави” (1896) і “Політична доктрина демократії” (1901), а також Е. Бутлі “Політична карта Західної Франції при Третій республіці” (1913).

Становлення британської школи політології пов'язують з часом заснування Лондонської школи економіки і політичних наук при Лондонському університеті. Згодом політологічні дослідження і навчання студентів з цієї спеціальності були запроваджені в Оксфордському, Кембріджському, Манчестерському, Ліверпульському та інших університетах.

Такі вчені як Е. Баркер, Д. Коул, Г. Ласкі, Ч. Меннінг, У. Робсон, Г. Файнер вивчали проблеми державного управління, політичних інститутів, конституційного та адміністративного права, політичної філософії та теорії, міжнародних відносин, колоніальної адміністрації тощо.

Засновником систематичних досліджень політики в США вважають Ф. Лібера, який 1857 року розпочав читання лекцій з політичної філософії в Колумбійському коледжі (нині – університет). У цих лекціях провідне місце посідали питання теорії держави і політичної етики.

А в 1880 році його наступник на посаді Дж. Берджес заснував у Колумбійському університеті школу

політичної науки. Була запроваджена система підготовки наукових кадрів із захистом дисертації, а 1886 року почав виходити журнал “Політил сайенс квоутерлі”. Берджес відзначився також не тільки як організатор політологічних досліджень, а й як серйозний учений, книга якого “Політична наука і порівняльне конституційне право” (1890) знайшла немало прихильників.

В 1903 року створено Американську асоціацію політичних наук, а в 1906 році – журнал “Огляд американської політичної науки”, а з 1939 року почав виходити “Журнал політичних досліджень”. Ці видання регулярно з'являються і нині, маючи вагомий науковий авторитет і вплив на розвиток політичної науки.

Але попри всі ці успіхи все-таки варто зазначити, що на початку XX ст. політологія (як, до речі, і соціологія) розглядалися стосовно класичних наук – філософії, права, політекономії чимось другорядним і вторинним.

Проте з розвитком системи парламентаризму, формуванням політичних партій, запровадженням розподілу влад, виборчих систем тощо, політології, як віддзеркалення світу політичного, дедалі більше виокремлюється як самодостатня наукова дисципліна.

Велике значення в цьому контексті мали концепції М. Вебера (бюрократії і плебісцитарно-вождистської демократії), В. Паретто, Г. Моска і Р. Міхельса (теорії циркуляції еліт та “залізничного закону” олігархії), М. Острогорського і Р. Міхельса (зв'язку демократії і політичних партій), А. Бентлі (теорія груп, яка констатує реалії політичного життя поза межами права і держави), М. Острогорського, Дж. Брайса і В. Вільсона (теорії демократії і конституційної форми правління, представництва, виборчих і партійних систем тощо).

Характерно, що в політології континентальної Європи в період, що аналізується, можна віднайти тенденцію на синтез емпіричних і теоретичних досліджень, а в політології англосаксонських країн – позитивістський напрям з претензією на статус точної науки, яка може все обрахувати і описати за допомогою математичних моделей і точних вимірів.

Після встановлення в континентальній Європі тоталітарних режимів та їх сателітів європейська школа політології практично перестає існувати. Внаслідок переслідувань та незгоди з керівництвом нацистської Німеччини з 1923 до 1938 роки цю країну полишило більше половини викладачів вузів та науковців, серед яких всесвітньо відомі З. Фрейд, К. Левін, Г. Фромм, Т. Адорно, які згодом стали гордістю американської науки.

Аналогічні процеси відбулися і в комуністичній російській імперії, з якої були виселені або витіснені такі вчені як М. Бердяєв, О. Лоський, С. Франк, П. Струве, І. Гльїн, П. Сорокін та багато інших. Чимало дослідників було за цей час репресовано сталінським режимом. Таким чином, можна констатувати, що в тоталітарних країнах Європи дослідження в галузі політичних наук були або припинені повністю, або спрямовувалися на забезпечення ідеологічних та політико-пропагандистських потреб правлячих політичних режимів.

Водночас в наслідок вагомого кадрового підживлення інтелектуального потенціалу американської політологічної школи остання перетворилася на законодавця мод у галузі соціальних і гуманітарних наук. Саме в США розгорнулася біхевіористська революція, були запроваджені системний та структурно-функціональний методи аналізу політичних інститутів і процесів, порівняльна політологія, політико-культурний підхід тощо.

Завдяки цьому не виглядає алогічним фактором великий вплив американських політологів на розвиток світової політологічної науки, зокрема на створення в рамках ЮНЕСКО Міжнародної асоціації політичних наук (1949).

Наслідки цієї активності не забарилися. Так, у Франції одразу після цього були створені Національна адміністративна школа, інститут політичних досліджень при Паризькому університеті, Національний фонд політичних наук. Разом з останнім національна асоціація політичних наук починає з 1951 року видавати "Французький журнал політичної науки". З 1956 запроваджує вчений ступінь доктора політичних наук, а в університетах – курс "Конституційне право і політичні інститути".

Найбільших успіхів французька школа політології досягла в галузі дослідження проблем конституціоналізму, держави і влади, політичних систем в особі таких вчених, як М.Дюверже, Б.де Жувенель, Ж.Бурдо, Ведель, М.Прело та ін..

Британська політична школа, маючи нахили до позитивістської методології, зберегла історико-філософську спрямованість. Під впливом Міжнародної асоціації політичних наук тут була створена Асоціація політичних досліджень Об'єднаного королівства, серед фундаторів якої – Г.Ласкі, Д.Броген, Ч.Уільсон, М.Окшот та ін.

Нині у Великобританії наукова та викладацька діяльність у галузі політології здійснюється в чотирьох десятках університетів країни. Видаються журнали "Політичні дослідження" (органи згаданої національної асоціації), "Британський журнал політичної науки", "Уряд і опозиція", "Політичний щоквартальник" тощо.

Порівнюючи тенденції розвитку політології в США та на європейському континенті, слід відзначити акцентування американських дослідників соціальних основ держави, а європейський – проблем вивчення та аналізу державного права і державно-політичних інститутів.

Якщо в США розвиток політології здійснювався переважно шляхом прикладних емпіричних досліджень, то в континентальній Європі – у напрямі органічного поєднання історико-правових, політико-філософських і державознавчих традицій.

У другій половині ХХ ст. набули розвитку напрями, ідеї та концепції, сформульовані в довоєнний період. Серед них відокремлюється:

1. Теорія груп пов'язана з нею теорія рівноваги політичних сил.
2. Теорія демократії
3. Теорія еліт і елітаризму
4. Теорія влади, контролю і впливу
5. Концепції дослідження партійно-політичних систем
6. Структурно-функціональний аналіз
7. Ідеї конфлікту, консенсусу, психології ведення переговорів
8. Порівняльна політологія

Таким чином, політологія як наука ствердилася саме у ХХ столітті, хоча, безперечно, деякі проблеми методологічного характеру ще й досі не розв'язані. Але це не дає особливих підстав для песимізму, оскільки інтерес до цієї науки зростає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арентт Х. Традиции и современность: К., Истории политических идей // Гос. Право. – 1991. - №3
2. Выдрин Д. Очерки практической политологии. – К., 1991.
3. Голосов Г.В. Сравнительная политология. – М., 1995.
4. Марченко М.Н. Политическая теория и политическая практика развитых капиталистических стран. – М., 1992.
5. Пойченко А.М. Политика: теория і технології діяльності. – К, 1996.

УДК 159.942.6

ГРИЦИНА Л.В.

Наук. керівник: САВЕЛЬЄВ О.С. к.ю.н.

м. Умань

“ПРИСТРАСТЬ – ЦЕ СИЛА НАПРУГИ, УТВОРЕНА ПЛЮСОМ І МІНУСОМ...”

Пристрасть зводить нас з розуму, кидає в солодкий гріх, вбиває в нас правильність та чесність. Пристрасть зваблює нас з самого початку. Тому що, коли ти палаєш і згораєш із пристрастю, то життя заповнюється миттєвою насолодою в якій минуле та майбутнє не турбує тебе.

І чи погодитися взагалі хтось, що все інше крім неї – пристрасті – має значення? Спокій? Але в нудзі довго не протягнеш? Повага? Але її гібрид – дружба, ніколи не замінить закоханості. Гроші? Так куди ж їх витратити, як не має пристрасті до покупок? На облаштування будиночка біля моря? Можна...! Але людину все одно буде тягнути до того, що ніяк не схоже на штиль і спокій. Це щось називається пристрасть! Тому пристрасть і є єдиною рятівницею від згубного часу, вона позбавляє від минулого та майбутнього і зупиняє час на сьогоднішньому, щасливому та неповторному дні. Пристрасть не тільки туманить розум, дає крила, натхнення, але й має спосіб зупинити час.

Пристрасть, в свою чергу – це емоційна, психологічна, ментальна або ж духовна енергія, яка змушує людину рухатися вперед, не зупинятися на досягнутому. Іноді вона пов’язана із покликанням, а іноді – ні. Саме пристрасть мотивує нас здійснювати певні дії. Саме вона змушує нас постійно розвиватися та удосконалюватися. Але іноді пристрасть може виявитися обмежуючою та навіть деструктивною – як для нас самих, так і для людей, які нас оточують.

Чи позитивна ваша пристрасть? Чи підтримує і допомагає вона іншим досягати їхніх цілей? Чи навпаки – вона виявляється негативною, руйнівною та деструктивною? Факт вашої пристрасності не є гарантією вашої чесності, відкритості, емоційного інтелекту чи таланту. Пристрасть – це всього лише енергія. Але з іншого боку це енергія до життя!

Знайти пристрасть не важко адже з неї складається життя. Важко її утримати. І без неї погано. Нудно! І не цікаво. Але як її втримати? І чи можна керувати пристрастю так, щоб вона не скручувала б “бошку”, а просто додавала б потрібну кількість “перцю” в буденність життя?

Якщо зрозуміти що таке пристрасть, шанс керувати нею, тобто навмисно її утримувати і відповідно, утримувати, таким чином, задоволення, якого так не вистачає людині – з’являється негайно. Фізіологічною основою пристрасті є мозок, що наповнюється коктейлем із різних любовних хімічних речовин, а саме: дофаміном. Саме цей потужний нейротрансмітер наповнює мозок людей, які сидять на наркотиках. Зви-

чайно, дія наркотику не триває нескінченно, а рівень дофаміну поступово випаровується, коли ви перебуваєте довго поруч із людиною (предметом, чи займаєтесь справою, і т.д.), яка є вашим об’єктом пристрасті. Але не варто зневірятися: замість цієї речовини з’являється інша: окситоцин, гормон гіпофіза, який стимулює збудження, викликає почуття прихильності і безпеки в період, коли стосунки (предмет, справа і т.д.) розвиваються.

Проводячи дослідження на тему “Пристрасть...” серед студентів міста Умані ми ставили одне єдине запитання, що в їхньому розумінні означає “Пристрасть – це ...”. Те що ми почули було дійсно не очікувано. Кожен по своєму трактував цей термін. Для одних це сенс життя, для інших синонім слова кохання, екстриму та сексу. Деякі відповіді були взагалі приголомшливими, адже наголошували, що це лише різновид якогось сильного почуття адреналіну та оргазму. Але з більшості відповідей нам все-таки вдалося зрозуміти, що пристрасть – це результат полярності. Тому застосовуємо наші знання із фізики та згадуємо шкільну програму. Є плюс і мінус, що дорівнює пристрасті – це результат того, наскільки віддалені один від одного ці “плюс” і “мінус” (ці протилежності, тобто суб’єкт та об’єкт пристрасті).

Пристрасть – це відчуття розряду. Пристрасть – це грім. І чим голосніше він, тим страшніше, а може навпаки. Пристрасть – це спалах і чим далі один від одного “плюс” і “мінус”, тим сліпучіший спалах.

Пристрасть може бути високою, низькою або майже відсутньою. Це означає, що плюс (чоловіче начало, мужність) знаходиться від мінуса (жіночого начала – жіночності) на якійсь відстані. Якщо далеко, то пристрасть гучна, сліпуча, нестримна і освітлює, хоча в деяких випадках і засліплює. Якщо близько – вона лише помітна, має силу, або якомсь майоріє.

Але як пристрасть пропадає? Це головне питання, бо утримати її важче, ніж знайти. Пристрасть проходить хитро й непомітно. Це не можна побачити, почути або відчутти. Це не можна і зрозуміти. Це як падає комета, яка згорає в атмосфері Землі. Можна бачити тільки статистику, але не сам процес з середини. Якщо тільки, звичайно, не уповільнити її рух за допомогою кіноплівки. Але, може, спробуємо це зробити?

Мінус (жіночність) як один з властивостей полярності зникає завжди одним і тим же способом. Якщо це зрозуміти, можна назавжди приборкати, але не приручити пристрасть. Це може стати схоже на те, коли в кишені у вас є телефон, і ви в будь-яку хвилину

можете набрати потрібний вам номер. Але це не теж саме (це просто порівняння). Включити стан пристрасті у мінуса – ось де справжнє мистецтво!

Отже, пристрасть проходить просто. Через зниження рівня мінуса. Мінус – це спокій. Приберіть спокій, і розряд згасає негайно! А в житті це так само відбувається. У міру того як жіночності (мінусу) все частіше і частіше доводиться приймати відповідальні рішення і аналізувати – вона перетворюється зі спокою в постійну динаміку (чудовим прикладом є фільм “I don’t know how she does it”). Саме так руйнується жіночність. Якщо зовсім точно – активність (мужність) поглинає жіночність. Жіночність – це стан на шкалі. З кожним прийнятим рішенням і з кожним дюймою (жінки), жіночність стає менш жіночною і наближається до тини мужності (плюса). І полярність, таким чином, поступово зменшується. Пристрасть стає менше. Напруга (захоплення) зменшується. З’являється гармонія чи що? Може бути. Але вилити душу за кухлем пива – це не те, через що “Я повів її в РАГС!”.

Ви хочете запитати, куди дівається пристрасть? Спочатку просто зрозумійте, що пристрасть – це сила напруги, утворена плюсом і мінусом. Жіночністю або мужністю. А тепер, дозволь чоловіку (плюсу) пару раз спасувати і втекти від відповідальності, і зрозуміти, що означає швидкість віддалення двох кораблів, що

йдуть один від одного. Це не два корабля, один з яких стоїть, а інший йде. Це два лайнери, що стрімко йдуть один від одного, один з яких військовий крейсер, а інший прекрасний лайнер. Ви можете дуже легко знизити полярність (умова взаємного потягу) – чоловіки перестаньте приймати рішення самостійно, покладайтеся в усьому на “мужні”, “кремезні” плечі жінки. І пристрасть зникне, можливо на завжди...

Отже пристрасть – це сильне, стійке, довготривале почуття, яке захоплює людину, володіє нею і виявляються в орієнтації всіх прагнень особистості в одному напрямі, в зосередженні їх на одній меті. Пристрасть – це суттєва сила людини, що енергійно прагне до свого предмета. Вона породжує неослабну енергію в прагненні до мети. Пристрасть виявляється в найрізноманітніших сферах людського життя та діяльності – в праці, навчанні, науці, спорті, мистецтві. Вона має вибірковий характер і виявляється не лише в емоційній, а й у пізнавальній, вольовій сферах, у наполегливості.

Пристрасті бувають позитивні та негативні. Навіть позитивна пристрасть, якщо вона заважає діяльності, навчанню, стає негативною. Коли учень, захоплюючись читанням або спортом, пропускає уроки, недосипає, то саме по собі читання книжок з позитивного перетворюється на негативне. Пристрасть до алкоголю, куріння тощо згубно позначається на праці та житті людини.

ЗМІСТ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: КАФЕДРАЛЬНИЙ ПІДХІД

Барабаш Л. Заходи щодо розширення бази оподаткування доходів фізичних осіб	3
Городецька М. Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку	4
Григорова М., Сизонов Д. Термінологічний апарат сучасного економіста: проблеми та перспективи	5
Загарій В., Мусієнко В.М. Інвестування в основний капітал як основа розвитку економіки України	6
Льченко Л. Управління обліковим процесом давальницької сировини нерезидентів	8
Клочко О. Система планування економічних показників на основі Неокласичної оптимізаційної моделі	9
Кучеренко С., Сумець Д. Проблема українського енергозабезпечення	11
Мараховська Т. Система оподаткування сільськогосподарських підприємств та її удосконалення	12
Мартинюк П. Проблеми фахової оцінки бізнесу	13
Мошко В., Пахомова Т. Історія розвитку бюджетного обліку	15
Пахомова Т., Мошко В. Особливості обліку єдиного соціального внеску	16
Петренко М. Основи європейських соціальних систем	17
Пилявець В. Торговельний баланс України та його сучасний стан	18
Ратушняк О. Управління ризиками в інноваційних енергозберігаючих проектах	19
Ройтенбурд Г., Бабюк Д. Организационно-методологические предпосылки повышения эффективности организации труда на промышленных предприятиях	20
Семенюк Л. Основні фактори, які формують конкурентоздатність ВНЗ в товарній політиці ринку освітніх послуг в середині економічної системи	21
Сірко А., Найдич Н., Модернізація та інноваційний розвиток вітчизняної економіки: проблеми та їх вирішення	22
Снопов О., Фарафонова Н. Вплив інновацій на підвищення конкурентоздатності малого підприємництва в Україні	23
Супруненко С., Фарафонова Н. Роль інвестицій у забезпеченні конкурентоздатності підприємства	25
Ткачук Н., Захарчук С. Інструменти грошово-кредитної політики України та їх ефективність	28
Тулуш Л., Боровик П., Вавілов С. Недоліки спецрежиму прямого оподаткування нетипових сільськогосподарських підприємств	30
Кончин В. Тенденції розвитку глобальної конкурентоздатності національних економік в посткризовий період	34
Бондар О., Щериця С. Моделювання оптимальної структури регіональної економіки	38

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТА ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА ТА ТУРИЗМУ

Абрамова М., Акчуріна Ю. Особливості управління персоналом на вітчизняних підприємствах	40
Васильченко Д., Акчуріна Ю. Особливості управління вітчизняним підприємством малого бізнесу	41
Вербахівська І., Чернишова Т. Роль науково-дослідної роботи студента у формуванні провідного фахівця з менеджменту туристичної індустрії)	41
Ганжа І., Новікова Н. Туристичні ресурси в структурі соціально-економічних пріоритетів України	43
Загарій В. Необхідність розробки стратегії розвитку підприємства та її реалізації в умовах стратегічних змін	44
Збіковська О., Шиманська В. Виставково-ярмаркова діяльність як інтегрована комунікативна функція	48
Ігнатів Л. Закон пріоритетів: сутність, дія та використання в управлінні	51

Ісаєва К., Іванюк Н., Шиманська В. Проблема кадрового забезпечення розвитку туризму в Україні	52
Коростельов В.А. Стратегические средства построения нооменеджмента	53
Кравчук А., Голімбієвська Д., Савчук Г., Саух І. Формування іміджу туристичної території в прес-рекламі	55
Макаренко М., Безлюдний С., Бондар О., Коростелев В. Розвиток ресторанного бізнесу в Україні	56
Мартінова Н. Інноваційні технології підготовки майбутніх менеджерів туризму в КІБІТ	57
Нацевич І., Олійник Я. Дмитрук О. Маркетолог – стратегічна постать в сучасній туристичній організації	59
Новікова Н. Державна політика України в сфері туризму: особливості правового регулювання	60
Осетрова О. Стратегія управління діяльністю підприємства з використанням механізму аутсорсинга	62
Остапенко М., Саух І. Туризм "третього віку"	63
Парасіч В., Курачицька О. Передумови формування стійкої туристичної галузі	64
Петюх В., Новікова Н. Специфика и особенности Ялты как курортной столицы Крыма	67
Плакуша Н., Акчуріна Ю. Особливості управління мотивацією	69
Руденко Д., Тютюнник О. Дослідження управління плинністю кадрів на підприємствах	70
Рутківська М., Шиманська В. Еволюція розвитку державного апарату у сфері туризму	71
Сапун В. Проблеми та перспективи сучасного українського туризму	72
Селезньова Р. Потенціал сільського зеленого туризму на Вінниччині	73
Сукач Є., Мартінова Н. Особливості створення сучасного туристичного підприємства в Україні	74
Фещенко Д., Вишневіська Н. Вдосконалення системи мотивування персоналу підприємства	75
Черняхівич І. Проблеми інтернаціоналізації підприємницької діяльності	78
Шумакова А., Акчуріна Ю. Ризик–менеджмент на вітчизняних підприємствах	79
Юсько Ю. Мандибуря Я., Мартінова Н. Організаційно-технологічний аспект розробки індивідуальних турів	80
Макушок О., Мазур Ю. Дослідження конкурентоспроможності туристичних послуг підприємств регіону	81

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СПІЛЬНОТИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Багнета А. Подружній конфлікт у молодій сім'ї	83
Большаков В., Мазаненко О. Вплив сформованості професійних психологічних якостей на ефективність проходження студентами різних видів психологічних практик	84
Бомбар Т., Шкрептиєнко Л. Родина – як чинник виховання особистості дитини	85
Велічко А., Казьмерчук А. Основні детермінанти емоційного вигорання особистості	87
Галімова І., Казьмерчук А. Самооцінка особистості як детермінанта розвитку міжособистісних відносин	89
Герус В., Помиткіна Л. Розвиток професійно важливих якостей менеджерів засобами психологічного тренінгу	90
Гридковець Л. Психологічна допомога дітям з агресивними проявами	91
Грицина Л., Савельєв С. Світ неймовірних сновидінь	93
Кізюк С. Роль інтернет-консультування у розвитку життєвої компетентності особистості	94
Коляда Г. Методи соціально-психологічної допомоги дітям з розладами спектру аутизму	95
Купріянова О., Гридковець Л. Особливості емоційної сфери дітей з дитячим церебральним паралічем	96
Лойко Л., Шепіцина О., Шульга Г. Вплив акцентуації характеру на розвиток агресивності у підлітків	97

Медвецька К., Миценко Д. Формування пізнавальної мотивації студентів в процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін	101
Мішина Д., Гридковець Л. Підготовка жінок репродуктивного віку до шлюбу	103
Нестеренко М.В. Шляхи формування психодіагностичної компетенції студентів-психологів	104
Новікова А. Теоретичне обґрунтування доцільності дослідження ціннісно-сміслової орієнтації сучасного безробітного	106
Оверченко А., Доморослий В. До проблеми теорії конфліктів у суспільстві та їх вирішення	107
Панфілов Д., Гридковець Л. Розвиток емпатійних якостей у психологів-початківців	108
Ревенко Т., Гридковець Л. Типи характеру особистості	109
Рубанчук О., Дубравська Н. Комунікативна компетентність як чинник професіоналізму психолога	110
Сенчук О. Значення життєстійкості особистості у конструюванні міжособистісних стосунків	113
Сніцар-Титаренко К., Гридковець Л. Психологічний розвиток дитини дошкільного віку засобами креативних технологій	114
Стрельнікова Н. Теоретичні основи формування культури спілкування сучасного фахівця	116
Стукалов В., Гридковець Л. Психологічні особливості синдрому емоційного вигорання у педагогічних працівників	118
Суржанська К. Аспекти формування власного іміджу особистості в сучасних умовах	119
Шелестова О. Деприваційна травма і розлади адаптації у призовників	120
Шкрібтієнко Л. Роль емоційно-почуттєвого розвитку особистості у вихованому процесі старших дошкільників	121
Шкрібтієнко Л. Суть і зміст проблеми українців крізь призму етнопсихології	123
Яновська Л. Соціально-психологічна адаптація осіб з хронічними соматичними захворюваннями	124

СВІТОГЛЯДНО-НАУКОВИЙ СТАН РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ОСВІТИ

Бабич У., Шкіль С. Коран – священна книга мусульман	126
Біляєв М. Політичні ідеї в період первісно-родового ладу	127
Бойко Ю., Шкіль С. Дещо про суто українські нетрадиційні релігійні угруповання	129
Бойко І., Сизонов Д. Феномен “шістдесятництва” в сучасній українській культурі	130
Вербовський В. Пропаганда як засіб формування образу ворога під час Першої світової війни	131
Галета М., Шкіль С. Особливості релігійності запорозьких козаків	132
Гопак І., Шкіль С. Буддизм як найдавніша релігія світу	133
Грузд Н. Освітня парадигма інформаційного суспільства	135
Денисюк С. Політична комунікація в структурі сучасного політичного процесу	137
Добринська Д., Шкіль С. Атеїзм, як спосіб пізнання світу	139
Дупляк В., Резнік С. Аналіз можливостей управління вібраційно-шумовою обстановкою на виробництві	140
Зайцева М., Шкіль С. Дещо про сатанізм	141
Заплотинський Г.С. Особливості використання мемуарних джерел в історичних дослідженнях	142
Каверіна А., Акчуріна Ю. Дослідження проблем інформаційного забезпечення суспільства	143
Кайдашова Т., Сизонов Д. Становлення національної символіки та геральдики в контексті проекту “Віткни Україну”	144
Календрузь Л. Формування у студентів немовного ВНЗ професійної мобільності засобами іноземних мов	145
Коляденко І. Вчений ступінь або ступінь MBA?	146
Королик І., Шкіль С. Історія та віровчення релігійної організації “Школа Християнської Єдності”	149
Кравченко Д., Шкіль С. Загальна характеристика релігійної організації “Свідки Ієгови”	150
Кучеренко С. Причини і механізм циклічних коливань в осягненні економічної спадщини Л.М. Гумільова	152
Лесик Н., Бобрук А. Імідж викладача очима студентів	155

Мазур Г., Заплотинський Г. Забезпечення соціалізації робітників при комплектації установ державної служби	156
Марко Ю., Шкіль С. Великдень – найважливіше християнське свято	158
Мартинюк В. Трансформація організації навчання у вищій школі	159
Овчаренко В., Шкіль С. Історія та віровчення мормонів	160
Руденко В. "Приводні ремені" неопатримоніальних суспільств	161
Самойленко А., Єфімчук Н. Музей як дозвіллевий центр	162
Сизонов Д. Українська мова в системі вищої освіти	164
Сінчук М., Шкіль С. До питання про Церкву Муна	166
Скопінська Ж., Шкіль С. Цікаві факти з історії інквізиції	167
Стекляр Ю., Вербовський В.В. Бинарные оппозиции в дуалистической философии Р. Декарта	168
Ткаченко А., Доморослий В. Соціально-політичні конфлікти між суспільством і державою	169
Тонкоголос Ю., Величко О. Особливості формування іміджу політичного лідера в ході місцевих виборів	170
Філіппов В.В. Педагогіка прагматизму Джона Дьюї як методологічний принцип побудови сучасної української економічної освіти	173
Хоменко Т. Коррекция физического состояния студентов вузов средствами туризма	175
Худжина Ю., Шкіль С. Ідентичність Української католицької церкви візантійського обряду	176
Чутченко С. Вчення Платона про душу	177
Чутченко С. Духовність у святоотцівській традиції	181
Шкіль С. Специфіка викладання навчального курсу "Релігієзнавство" для студентів НУБіП	184
Шкута А., Шкіль С. Зороастризм	185
Письменна О. Захист прав споживачів за законодавством України	186
Письменна О. Учасники правовідносин у сфері охорони прав споживачів	187
Попенко А., Сизонов Д. 200-річчя від дня народження Т.Шевченка: пропозиції щодо святкування в КІБТ	190
Біляєв М., Щериця С. Формування та розвиток сучасної політичної науки	191
Грицина Л.В. "Пристрасть – це сила напруги, утворена плюсом і мінусом..."	193

ВПЕВНЕНІСТЬ І ДОВІРА

III-IV РІВЕНЬ АКРЕДИТАЦІЇ

KiBiT
КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

WWW.KIBIT.EDU.UA

- ЕКОНОМІКА
та ПІДПРИЄМНИЦТВО
- МЕНЕДЖМЕНТ
і АДМІНІСТРУВАННЯ
- ПСИХОЛОГІЯ

- ПІДГОТОВКА
ДО ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО
ОЦІНЮВАННЯ

(044) 430 1577
(044) 353 4242

WWW.KIBIT.EDU.UA